

Suomenkielinen laitos

Tiedonantoja ja ilmoituksia

<u>Ilmoitusnumero</u>	Sisältö	Sivu
	I <i>Tiedonantoja</i>	
	Komissio	
2004/C 101/01	Euron kurssi	1
2004/C 101/02	Komission tiedonanto – Suuntaviivat EY:n perustamissopimuksen 81 artiklan soveltamisesta teknologiansiirtosopimukseen ⁽¹⁾	2
2004/C 101/03	Komission tiedonanto yhteistyöstä kilpailuviranomaisten verkostossa ⁽¹⁾	43
2004/C 101/04	Komission tiedonanto EY:n perustamissopimuksen 81 ja 82 artiklan soveltamiseen liittyvästä yhteistyöstä komission ja EU:n jäsenvaltioiden tuomioistuinten välillä ⁽¹⁾	54
2004/C 101/05	Komission tiedonanto kantelujen käsittelystä komissiossa EY:n perustamissopimuksen 81 ja 82 artiklan mukaisesti ⁽¹⁾	65
2004/C 101/06	Komission tiedonanto epävirallisista ohjeista, jotka liittyvät yksittäisissä asioissa ilmeneviin EY:n perustamissopimuksen 81 ja 82 artiklaa koskeviin uusiin kysymyksiin (ohjekirjeet) ⁽¹⁾	78
2004/C 101/07	Komission tiedonanto – EY:n perustamissopimuksen 81 ja 82 artiklassa tarkoitettua kauppaa kohdistuvan vaikutuksen käsitettä koskevista suuntaviivoista ⁽¹⁾	81
2004/C 101/08	Komission tiedonanto – Suuntaviivat perustamissopimuksen 81 artiklan 3 kohdan soveltamisesta ⁽¹⁾	97

Huomautus lukijalle (katso kansilehden kolmas sivu)

ILMOITUS LUKIJOILLE

EUROOPAN UNIONIN VIRALLINEN LEHTI 20 KIELELLÄ

Euroopan unionin virallisen lehden sarjat L ja C julkaistaan **1. toukokuuta 2004** alkaen 20:llä Euroopan unionin virallisella kielellä, kun unioniin on liittynyt kymmenen uutta jäsenmaata (Tšekki, Viro, Kypros, Latvia, Liettua, Unkari, Malta, Puola, Slovenia ja Slovakia).

Väriaita virallisen lehden kannesta häviää, ja kieli ilmaistaan ISO-koodilla: espanja (ES), tšekki (CS), tanska (DA), saksa (DE), viro (ET), kreikka (EL), englantia (EN), ranska (FR), italia (IT), latvia (LV), liettua (LT), unkari (HU), malta (MT), hollanti (NL), puola (PL), portugali (PT), slovakki (SK), sloveeni (SL), suomi (FI), ruotsi (SV).

Virallisen lehden sarjat L ja C ovat saatavissa CD-ROM-muodossa 20 kielellä toukokuun 2004 laitoksesta alkaen.

YHTEISÖN SÄÄNNÖSTÖ 9 UUDELLA KIELELLÄ

Yhteisön säännösten julkaiseminen 9 uudella virallisella kielellä on valmisteilla. Se tulee olemaan saatavissa:

— paperimuodossa tilaamalla. Niteet tulevat levitykseen heti kun ne on julkaistu. Tilaushinta on 2 000 euroa.

Kun kaikki niteet on julkaistu, ne tulevat myös olemaan saatavissa yksittäin.

— CD-ROM-muodossa, kun kaikki paperimuodossa olevat niteet on julkaistu. CD-ROMin hinta on 1 000 euroa.

— EUR-Lexissä.

Täydellinen julkaisu tulee sisältämään yli 200 nidettä (tarkkaa lukumäärää ei vielä tiedetä). Ensimmäinen nide on tällä hetkellä saatavissa 7 uudella virallisella kielellä. Ensimmäinen maltankielinen ja vironkielinen nide julkaistaan myös pian.

Lisätietoja saatte myyntiedustajiltamme (ks. takakanntta).

I

(Tiedonantoja)

KOMISSIO

Euron kurssi ⁽¹⁾

26. huhtikuuta 2004

(2004/C 101/01)

1 euro =

Rahayksikkö	Kurssi	Rahayksikkö	Kurssi		
USD	Yhdysvaltain dollaria	1,1851	LVL	Latvian latia	0,647
JPY	Japanin jeniä	128,93	MTL	Maltan liiraa	0,4245
DKK	Tanskan kruunua	7,4407	PLN	Puolan zlotya	4,7688
GBP	Englannin puntaa	0,66365	ROL	Romanian leuta	40 360
SEK	Ruotsin kruunua	9,1083	SIT	Slovenian tolaria	238,4
CHF	Sveitsin frangia	1,5566	SKK	Slovakian korunaa	40,045
ISK	Islannin kruunua	87,30	TRL	Turkin liiraa	1 631 428
NOK	Norjan kruunua	8,2415	AUD	Australian dollaria	1,6144
BGN	Bulgarian leviä	1,9463	CAD	Kanadan dollaria	1,6043
CYP	Kyproksen puntaa	0,5865	HKD	Hongkongin dollaria	9,2424
CZK	Tšekin korunaa	32,36	NZD	Uuden-Seelannin dollaria	1,8825
EEK	Viron kruunua	15,6466	SGD	Singaporin dollaria	2,0119
HUF	Unkarin korinttia	249,85	KRW	Etelä-Korean wonia	1 368,85
LTL	Liettuan litiä	3,4527	ZAR	Etelä-Afrikan randia	7,9935

⁽¹⁾ Lähde: Euroopan keskuspankin ilmoittama viitekurssi.

KOMISSION TIEDONANTO

Suuntaviivat EY:n perustamissopimuksen 81 artiklan soveltamisesta teknologiansiirtosopimukseen

(2004/C 101/02)

(ETA:n kannalta merkityksellinen teksti)

I. JOHDANTO

1. Näissä suuntaviivoissa asetetaan periaatteet, joita sovelletaan teknologiansiirtosopimusten arvioimiseen EY:n perustamissopimuksen 81 artiklan nojalla. Teknologiansiirtosopimukset koskevat teknologian lisensointia eli järjestelyä, jossa lisenssinantaja sallii lisenssinantajan käyttää lisenssoitua teknologiaa tavaroiden tai palvelujen tuotantoon, kuten EY:n perustamissopimuksen 81 artiklan 3 kohdan soveltamisesta teknologiansiirtosopimusten ryhmiin annetun komission asetuksen (EY) N:o 773/2004 (jäljempänä "TSRPA")⁽¹⁾ 1 artiklan 1 kohdan b alakohdassa on määritelty.
2. Suuntaviivojen tarkoituksena on antaa ohjeita yhtäältä TSRPA:n soveltamisesta ja toisaalta 81 artiklan soveltamisesta sellaisiin teknologiansiirtosopimukseen, jotka eivät kuulu TSRPA:n soveltamisalaan. TSRPA ja suuntaviivat eivät rajoita EY:n perustamissopimuksen 82 artiklan mahdollista rinnakkaista soveltamista lisenssisopimukseen⁽²⁾.
3. Suuntaviivoissa esitettyjä vaatimuksia sovellettaessa on otettava huomioon kuhunkin yksittäistapaukseen liittyvät olosuhteet. Niiden mekaaninen soveltaminen ei siis tule kysymykseen. Kukin tapaus on arvioitava siihen liittyvien tosiseikkojen perusteella, ja suuntaviivoja on sovellettava järkevästi ja joustavasti. Soveltamisesta annetut esimerkit eivät ole tyhjentäviä, vaan niiden tarkoituksena on havainnollistaa erilaisia tilanteita. Komissio seuraa, miten TSRPA:ta ja suuntaviivoja sovelletaan asetuksella 1/2003⁽³⁾ luodussa uudessa täytäntöönpanojärjestelmässä, ja arvioi mahdollisten muutosten tarvetta.
4. Nämä suuntaviivat eivät rajoita Euroopan yhteisöjen tuomioistuimen ja ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen tulevaisuudessa antamia tulkintoja 81 artiklasta ja TSRPA:sta.

II. YLEISET PERIAATTEET

1. **Perustamissopimuksen 81 artikla ja immateriaalioikeudet**
 5. Perustamissopimuksen 81 artiklan yleisenä tavoitteena on suojella markkinoilla käytävää kilpailua kuluttajien hyvinvoinnin edistämiseksi ja voimavarojen kohdentamiseksi tehokkaasti. Perustamissopimuksen 81 artiklan 1 kohdassa kielletään sellaiset yritysten väliset sopimukset, yritysten yhdenmukaistetut menettelytavat ja yritysten yhteenliittymien päätökset⁽⁴⁾, jotka ovat omiaan vaikuttamaan jäsenvaltioiden väliseen kauppaan⁽⁵⁾ ja joiden tar-

koituksena on estää, rajoittaa tai vääristää kilpailua⁽⁶⁾. Poikkeuksena tähän sääntöön 81 artiklan 3 kohdassa määrätään, että 81 artiklan 1 kohdan kieltoa ei sovelleta yritysten välisiin sopimuksiin, jotka osaltaan tehostavat tuotantoa tai tuotteiden jakelua taikka edistävät teknistä tai taloudellista kehitystä jättäen kuluttajille kohtuullisen osuuden näin saatavasta hyödystä asettamatta rajoituksia, jotka eivät ole välttämättömiä mainittujen tavoitteiden toteuttamiseksi, ja antamalla kyseisille yrityksille mahdollisuutta poistaa kilpailua merkittävältä osalta kysymyksessä olevia tuotteita.

6. Immateriaalioikeuksia koskevassa lainsäädännössä annetaan patentin, tekijänoikeuden, mallioikeuden, tavaramerkin tai muun lailla suojatun oikeuden haltijalle yksinoikeus henkiseen omaisuuteensa. Immateriaalioikeuden haltijalla on immateriaalioikeuksista annetun lainsäädännön nojalla oikeus estää henkisen omaisuuden luvaton käyttö sekä hyödyntää sitä esimerkiksi myöntämällä lisenssejä kolmansille osapuolille. Kun haltija tai joku muu hänen suostumuksellaan on saattanut ETA:n markkinoille tuotteen, johon liittyy immateriaalioikeuksia, immateriaalioikeudet sammuvat sikäli, että haltija ei voi enää käyttää oikeuttaan tuotteen myynnin valvomiseen (periaate oikeuksien sammumisesta yhteisössä)⁽⁷⁾. Oikeudenhaltija ei immateriaalioikeuden mukaan voi estää sitä, että lisenssinantaja tai ostaja myy tällaisen lisenssoitua teknologiaa sisältävän tuotteen⁽⁸⁾. Periaate oikeuksien sammumisesta yhteisössä on immateriaalioikeuksien perustarkoituksen mukainen, sillä niillä pyritään takaamaan haltijan oikeus estää muita hyödyntämästä haltijan henkistä omaisuutta ilman tämän suostumusta.
7. Vaikka immateriaalioikeuksia koskevassa lainsäädännössä myönnetään yksinomaiset käyttöoikeudet, se ei merkitse sitä, ettei kilpailulainsäädäntöä voitaisi soveltaa immateriaalioikeuksiin. Etenkin perustamissopimuksen 81 ja 82 artiklaa voidaan soveltaa sopimukseen⁽⁹⁾, joissa lisenssinhaltija myöntää toiselle yritykselle luvan hyödyntää immateriaalioikeuksiaan. Se ei myöskään merkitse sitä, että immateriaalioikeudet olisivat ristiriidassa yhteisön kilpailusääntöjen kanssa. Molemmilla säännöstoilla on nimitään samat perustavoitteet eli kuluttajien hyvinvoinnin edistäminen ja voimavarojen kohdentaminen tehokkaasti. Innovaatiotoiminta on olennainen ja dynaaminen osa avointa ja kilpailuhenkistä markkinataloutta. Immateriaalioikeudet edistävät dynaamista kilpailua kannustamalla yrityksiä investoimaan uusien tai parannettujen tuotteiden ja prosessien kehittelyyn. Niin tekee myös kilpailu, jonka aikaansaamat paineet kannustavat yrityksiä innovointiin. Näin ollen sekä immateriaalioikeuksia että kilpailua tarvitaan innovaatiotoiminnan edistämiseksi ja sen kilpailuhenkisen hyödyntämisen varmistamiseksi.

8. Arvioitaessa lisenssisopimuksia perustamissopimuksen 81 artiklan nojalla on muistettava, että immateriaalioikeuksien luominen edellyttää yleensä merkittäviä investointeja ja on siten usein riskialtis hanke. Innovaation kehittäjien mahdollisuuksia hyödyntää arvokkaaksi osoittautuneita immateriaalioikeuksia ei saisi kohtuuttomasti rajoittaa, jotta dynaamista kilpailua ei estettäisi ja jotta innovaatiotoiminnan kannustimet voitaisiin säilyttää. Innovaatioiden kehittäjien olisi tämän vuoksi voitava yleensä vapaasti pyrkiä hankkimaan onnistuneista hankkeistaan korvaus, joka kannustaa jatkossakin investointeihin ja riittää tasoittamaan myös epäonnistuneiden hankkeiden vaikutukset. Teknologiaa lisensoitaessa lisenssinsaaja voi joutua tekemään merkittäviä uponneita investointeja lisensoituun teknologiaan ja sen hyödyntämiseksi tarvittaviin tuotantoresursseihin. Tämänkaltaiset sopimuspuolten tekemät ennakoinvestoinnit ja niihin liittyvät riskit on otettava huomioon perustamissopimuksen 81 artiklaa sovellettaessa. Sopimuspuolten kannettavaksi tulevasta riskistä ja vaadittavista uponneista investoinneista saattaa olla seurauksena se, ettei sopimus kuulu 81 artiklan 1 kohdan piiriin tai että se täyttää 81 artiklan 3 kohdassa määrätyt edellytykset siihen asti, kunnes investointi on maksanut itsensä takaisin.
9. Analyysimenetelmä, jota nykyisin käytetään arvioitaessa lisenssisopimuksia 81 artiklan nojalla, on niin joustava, että sillä voidaan ottaa asianmukaisesti huomioon teknologian lisensoinnin dynaamiset puolet. Immateriaalioikeuksien ja lisenssisopimusten ei sinänsä oleteta aiheuttavan kilpailuongelmia. Useimmat lisenssisopimukset eivät rajoita kilpailua, ja ne saavat aikaan kilpailua edistävää tehokkuutta. Lisensointi sinänsä edistää kilpailua, koska se johtaa teknologian levitykseen ja innovaatiotoiminnan vilkastumiseen. Jopa kilpailua rajoittavat lisenssisopimukset saavat usein aikaan kilpailua edistävää tehokkuutta, jota on arvioitava 81 artiklan 3 kohdan nojalla ja joka on suhteutettava kilpailua rajoittaviin kielteisiin vaikutuksiin⁽¹⁰⁾. Valtaosa lisenssisopimuksista on näin ollen perustamissopimuksen 81 artiklan kanssa yhteensopivia.
- 2. Perustamissopimuksen 81 artiklan soveltamista koskevat yleiset puitteet**
10. Perustamissopimuksen 81 artiklan 1 kohdassa kielletään sopimukset, joiden tavoitteena on rajoittaa kilpailua tai joista on seurauksena kilpailun rajoittuminen. Kyseistä kohtaa sovelletaan sekä sopimuspuolten välisiin kilpailunrajoituksiin että jonkin sopimuspuolen ja kolmansien välisiin kilpailunrajoituksiin.
11. Sitä, rajoittaako lisenssisopimus kilpailua, on arvioitava niissä todellisissa olosuhteissa, joissa kilpailua esiintyisi ilman rajoittavaksi oletettua sopimusta⁽¹¹⁾. Arvioinnissa on otettava huomioon sopimuksen todennäköiset vaikutukset teknologioiden väliseen kilpailuun (kilpailu kilpailuvia teknologioita käyttävien yritysten välillä) ja teknologian sisäiseen kilpailuun (kilpailu samaa teknologiaa käyttävien yritysten välillä)⁽¹²⁾. Perustamissopimuksen 81 artiklan 1 kohdassa kielletään sekä teknologioiden välisen että teknologian sisäisen kilpailun rajoittaminen. Näin ollen on arvioitava, missä määrin sopimus tosiasiallisesti vaikuttaa näihin kahteen kilpailun osaluokkaan markkinoilla.
12. Arviointi voidaan suorittaa vastaamalla kahteen kysymykseen. Ensimmäinen kysymys koskee sopimuksen vaikutusta teknologioiden väliseen kilpailuun ja toinen kysymys sen vaikutusta teknologian sisäiseen kilpailuun. Koska rajoitukset voivat vaikuttaa samanaikaisesti sekä teknologioiden väliseen että teknologian sisäiseen kilpailuun, niitä saatetaan joutua tarkastelemaan molempien kysymysten perusteella ennen kuin voidaan todeta, rajoittavatko ne kilpailua 81 artiklan 1 kohdassa tarkoitettulla tavalla.
- (a) Rajoittaako suunniteltu lisenssisopimus todellista tai mahdollista kilpailua, jota esiintyisi ilman kyseistä sopimusta? Jos vastaus on myönteinen, sopimus voi kuulua 81 artiklan 1 kohdan kiellon piiriin. Vastausta annettaessa on otettava huomioon sekä sopimuspuolten keskinäinen että sopimuspuolten ja kolmansien osapuolten välinen kilpailu. Kun esimerkiksi kaksi eri jäsenvaltioihin sijoittautunutta yritystä tekee kilpailuvia teknologioita koskevan ristikkäisen lisenssisopimuksen ja sitoutuu olemaan myymättä tuotteitaan toisen kotimarkkinoilla, sopimus rajoittaa ennen sen tekoa esiintynyttä (mahdollista) kilpailua. Vastaavasti jos lisenssinantaja kieltää lisenssinsaajaan käyttämästä kilpailuvia teknologioita ja tämä kielto sulkee markkinoilta kolmansien osapuolten teknologioita, sopimus rajoittaa todellista tai mahdollista kilpailua, jota esiintyisi, ellei sopimusta olisi tehty.
- (b) Rajoittaako sopimus todellista tai mahdollista kilpailua, jota esiintyisi, ellei sopimukseen sisältyisi rajoitettavia ehtoja? Jos vastaus on myönteinen, sopimus voi kuulua 81 artiklan 1 kohdan kiellon piiriin. Kun esimerkiksi lisenssinantaja rajoittaa lisenssinsaajiensa välistä kilpailua, rajoitetaan samalla kilpailua, jota olisi (mahdollisesti) esiintynyt lisenssinsaajien välillä, jos kilpailunrajoituksia ei olisi asetettu. Tämänkaltaisiin rajoituksiin kuuluvat vertikaaliset hintasopimukset sekä lisenssinsaajien väliset alueelliset tai asiakasmyyntiä koskevat rajoitukset. Jotkin rajoitukset eivät kuitenkaan kuulu 81 artiklan 1 kohdan kiellon piiriin silloin, kun ne ovat objektiivisesti arvioituna välttämättömiä tietyn tyyppisen sopimuksen tekemiselle⁽¹³⁾. Ne voidaan sulkea 81 artiklan 1 kohdan ulkopuolelle vain osapuoliin liittymättömien objektiivisten seikkojen eikä osapuolten subjektiivisten näkemysten tai ominaisuuksien perusteella. Kysymys ei ole siitä, olisivatko sopimuspuolet suostuneet omassa erityistilanteessaan tekemään vähemmän rajoittavan sopimuksen vaan siitä, olisivatko vastaavissa olosuhteissa olevat yritykset tehneet vähemmän rajoittavan sopimuksen, kun otetaan huomioon sopimuksen luonne ja markkinoiden ominaispiirteet. Esimerkiksi keskenään kilpailemattomien osapuolten väliseen sopimukseen sisältyvät alueelliset kilpailunrajoitukset voivat jäädä tietyksi ajaksi 81 artiklan 1 kohdan soveltamisalan ulkopuolelle, jos ne ovat objektiivisesti arvioituna tarpeen lisenssinsaajan pääsemiseksi uusille markkinoille. Samoin rajoituksella, jolla kaikkia lisenssinsaajia kielletään myymästä tuotteitaan tietyille loppukäyttäjryhmille, ei välttämättä rajoiteta kilpailua, jos kyseinen rajoitus on objektiivisesti arvioituna tarpeen tuotteen vaarallisuuden liittyvistä turvallisuus- ja terveys-

syistä. Väite, jonka mukaan toimittaja olisi voinut turvautua toiminnan vertikaaliseen yhdentämiseen, ellei rajoitusta olisi asetettu, ei riitä. Päätös vertikaalisesta yhdentämisestä riippuu monenlaisista monimutkaisista taloudellisista tekijöistä, joista osa liittyy asianomaisen yrityksen sisäiseen tilanteeseen.

13. Edellisessä kohdassa esitettyä analyysimallia sovellettaessa on otettava huomioon, että 81 artiklan 1 kohdassa erotetaan toisistaan sopimukset, joiden tavoitteena on kilpailun rajoittaminen, ja sopimukset, joista on seurauksena kilpailun rajoittuminen. Sopimus tai sopimukseen perustuva rajoitus on 81 artiklan 1 kohdan nojalla kielletty vain, jos sen tavoitteena tai seurauksena on kilpailun rajoittaminen teknologioiden välillä ja/tai sisällä.
14. Kun tavoitteena on kilpailun rajoittaminen, rajoitus on sellaisenaan kilpailua rajoittava. Mahdollisuus, että tällaiset rajoitukset vaikuttavat kielteisesti kilpailuun, on yhteisön kilpailusääntöjen tavoitteiden perusteella arvioituna niin suuri, ettei niiden osalta tarvitse osoittaa todellisia vaikutuksia markkinoihin sovellettaessa 81 artiklan 1 kohtaa (¹⁴). Myöskään 81 artiklan 3 kohdan edellytykset eivät todennäköisesti täyty, kun kyseessä on rajoittava tarkoitus. Sen arvioiminen, onko sopimuksen tarkoituksena rajoittaa kilpailua, perustuu tiettyihin tekijöihin. Niitä ovat ennen kaikkea sopimuksen sisältö ja sen objektiiviset tavoitteet. Lisäksi voi olla tarpeen harkita yhteyttä, jossa sitä sovelletaan (tai aiotaan soveltaa), sekä sopimuspuolten käytännön menettelytapoja ja käyttäytymistä markkinoilla (¹⁵). Toisin sanoen saattaa olla tarpeen tutkia sopimuksen taustalla olevat seikat ja ne olosuhteet, joissa sopimusta sovelletaan, ennen kuin voidaan todeta, onko kyseessä vakavimpiin kilpailunrajoituksiin kuuluva rajoitus. Sopimuksen käytännön täytäntöönpanotapa voi paljastaa rajoittavan tarkoituksen silloinkin, kun muodollisessa sopimuksessa ei ole selvästi tähän viittaavaa ehtoa. Todisteet sopimuspuolten subjektiivisesta aikomuksesta rajoittaa kilpailua ovat keskeinen tekijä, mutta eivät välttämätön ehto. Lisenssisopimusten osalta komissio katsoo, että TSRPA:n 4 artiklaan sisältyvän vakavimpien kilpailunrajoitusten luettelon kattamat rajoitukset ovat nimenomaan tarkoitukseltaan rajoittavia.
15. Jos sopimuksen tavoitteena ei ole kilpailun rajoittaminen, on tarpeen tutkia, onko sillä kilpailua rajoittavia vaikutuksia. Tällöin on otettava huomioon sekä tosiasialliset että mahdolliset vaikutukset (¹⁶). Toisin sanoen on oltava todennäköistä, että sopimus vaikuttaa kilpailua rajoittavasti. Jotta lisenssisopimuksia voitaisiin pitää vaikutukseltaan kilpailua rajoittavina, niiden on vaikutettava tosiasialliseen tai mahdolliseen kilpailuun siinä määrin, että asianomaisilla markkinoilla vallitseviin hintoihin, tuotantoon, innovaatiotoimintaan tai tuotteiden ja palvelujen valikoimaan tai laatuun voidaan olettaa melko todennä-

köisesti kohdistuvan kielteisiä vaikutuksia. Kilpailuun kohdistuvien todennäköisten kielteisten vaikutusten on oltava tuntuvia (¹⁷). Kilpailua rajoittavia tuntuvia vaikutuksia esiintyy todennäköisesti, kun vähintään yhdellä sopimuspuolella on ennestään tai se saa jonkinasteista markkinavoimaa ja kun sopimuksella edistetään tämän markkinavoiman syntymistä, ylläpitämistä tai vahvistumista tai mahdollistetaan tilanne, jossa sopimuspuolet voivat hyödyntää tällaista markkinavoimaa. Markkinavoimalla tarkoitetaan kykyä pitää hinnat kilpailukyisen tason yläpuolella tai tuotanto kilpailukyisen tason alapuolella tuotannon määrän, tuotteiden laadun tai valikoiman taikka innovaatiotoiminnan osalta kohtuullisen pituisen ajan. Perustamissopimuksen 81 artiklan 1 kohtaan perustuvan rikkomisen toteamiseksi riittää yleensä vähäisempi markkinavoima kuin 82 artiklan mukaisen määrävän aseman toteamiseksi.

16. Arvioitaessa rajoituksia, joista on seurauksena kilpailun rajoittuminen, on yleensä määriteltävä merkitykselliset markkinat sekä tarkasteltava ja arvioitava muun muassa asianomaisten tuotteiden ja teknologioiden luonnetta, sopimuspuolten, kilpailijoiden ja ostajien markkina-asemaa, potentiaalisten kilpailijoiden olemassaoloa ja markkinoillepääsyn esteitä. Joissakin tapauksissa voi kuitenkin olla mahdollista osoittaa kilpailua rajoittavat vaikutukset suoraan tarkastelemalla sopimuspuolten markkinakäyttäytymistä. Esimerkiksi hintojen voidaan mahdollisesti osoittaa nousseen sopimuksen seurauksena.
17. Lisenssisopimuksilla voidaan kuitenkin myös merkittävästi edistää kilpailua, ja suurimmalla osalla lisenssisopimuksista onkin kilpailua edistäviä vaikutuksia. Lisenssisopimukset voivat edistää innovaatiotoimintaa, koska innovaation kehittäjät voivat saada keksinnöstään voittoa, jolla katetaan ainakin osa tutkimus- ja kehityskustannuksista. Lisenssisopimukset johtavat myös teknologian levitykseen, minkä ansiosta lisenssinsaajan tuotantokustannukset saattavat pienentyä tai uusien tai parannettujen tuotteiden valmistaminen voi tulla mahdolliseksi. Lisenssinsaajan saamat tehokkuusedut syntyvät usein siitä, kun lisenssiantajan teknologia yhdistetään lisenssinsaajan resursseihin ja teknologiaan. Tällainen toisiaan täydentävien resurssien ja teknologioiden yhdistäminen voi johtaa sellaiseen kustannus- tai tuotantokokoonpanoon, joka ei muuten olisi mahdollinen. Esimerkiksi lisenssiantajan tarjoaman paremman teknologian yhdistäminen lisenssinsaajan tehokkaampiin tuotanto- tai jakeluresursseihin voi vähentää tuotantokustannuksia tai johtaa korkealaatuisemman tuotteen valmistamiseen. Lisensointi voi edistää kilpailua myös poistamalla esteitä, jotka haittaavat lisenssinsaajan oman teknologian kehittämistä ja hyödyntämistä. Etenkin aloilla, joilla on runsaasti patenteja, lisensointia käytetään usein suunnitteluvapauden varmistamiseksi, sillä lisenssoinnilla voidaan poistaa riski siitä, että lisenssiantaja vetoaa oikeudenloukkaukseen. Kun lisenssiantaja sitoutuu olemaan vetoamatta immateriaalioikeuksiinsa estääkseen lisenssinsaajan tuotteen myynnin, sopimuksella poistetaan lisenssinsaajan tuotteen myynnin estävä rajoitus ja edistetään näin samalla kilpailua.

18. Kun lisenssisopimus kuuluu 81 artiklan 1 kohdan kiellon piiriin, sen kilpailua edistävät vaikutukset on suhteutettava kilpailua rajoittaviin vaikutuksiin 81 artiklan 3 kohdan puitteissa. Kun kaikki 81 artiklan 3 kohdan neljä edellytystä täyttyvät, kilpailua rajoittava lisenssisopimus on pätevä ja täytäntöönpanokelpoinen, eikä tämä edellytä ennakolta tehtyä päätöstä⁽¹⁸⁾. Vakavimmat kilpailunrajoitukset täyttävät 81 artiklan 3 kohdan edellytykset vain poikkeusolosuhteissa. Yleensä (ainakin) toinen 81 artiklan 3 kohdan kahdesta ensimmäisestä edellytyksestä jää toteutumatta tällaisissa sopimuksissa. Ne eivät yleensä luo objektiivista taloudellista hyötyä tai hyötyä kuluttajille. Tämentyypiset sopimukset eivät myöskään yleensä läpäise kolmannen edellytyksen mukaista välttämättömyystestiä. Jos esimerkiksi osapuolet sopivat hinnasta, johon lisensillä valmistetut tuotteet on myytävä, seurauksena on yleensä tuotannon väheneminen, voimavarojen epätarkoituksenmukainen kohdentaminen ja korkeammat kuluttajahinnat. Hintarajoitus ei myöskään ole välttämätön, jotta saavutettaisiin mahdolliset tehokkuusedut siitä, että kummankin kilpailijan käytettävissä on kaksi teknologiaa.

3. Markkinoiden määrittelmä

19. Komission lähestymistapa merkityksellisten markkinoiden määrittelyyn on vahvistettu sen antamissa markkinoiden määrittelmää koskevissa suuntaviivoissa⁽¹⁹⁾. Näissä suuntaviivoissa käsitellään vain niitä markkinoiden määrittelyyn liittyviä seikkoja, joilla on erityistä merkitystä teknologian lisensoinnin kannalta.

20. Teknologia on tekijä, joka sisällytetään joko tuotteeseen tai tuotantoprosessiin. Teknologian lisensointi voi siten vaikuttaa kilpailuun sekä tuotannon tekijä- että tuotemerkkinoilla. Esimerkiksi kilpailevia tuotteita myyvien osapuolten välinen sopimus, johon sisältyy kyseisten tuotteiden valmistukseen liittyvän teknologian ristikkäinen lisensointi, voi rajoittaa kilpailua kyseisillä tuotemerkkinoilla. Se voi myös rajoittaa kilpailua teknologiamarkkinoilla ja mahdollisesti myös muilla tuotannon tekijämarkkinoilla. Jotta lisenssisopimusten vaikutukset kilpailuun voidaan arvioida, merkityksellisten tavara- ja palvelumarkkinoiden (tuotemerkkinat) sekä teknologiamarkkinoiden määrittely voi olla tarpeen⁽²⁰⁾. TSRPA:n 3 artiklassa käytetyllä "tuotemerkkinoiden" käsitteellä tarkoitetaan merkityksellisiä tavara- ja palvelumarkkinoita sekä niiden maantieteellisessä että tuotteeseen liittyvässä ulottuvuudessa. Kuten TSRPA:n 1 artiklan 1 kohdan j alakohdassa on selvästi todettu, termiä käytetään pelkästään erottamaan merkitykselliset tavara- ja palvelumarkkinat merkityksellisistä teknologiamarkkinoista.

21. TSRPA:ssa ja näissä suuntaviivoissa käsitellään sekä lopputuotteiden että välituotteiden markkinoihin kohdistuvia vaikutuksia. Merkitykselliset tuotemerkkinat kattavat tuotteet, joita ostajat pitävät sopimustuotteita vastaavina tai

ne korvaavina tuotteiden ominaisuuksien, hinnan ja käyttötarkoituksen perusteella.

22. Teknologiamarkkinat muodostuvat lisensoidusta teknologiasta ja sen korvikkeista eli sellaisesta muusta teknologiasta, jota lisenssinsaaajat pitävät lisensoitua teknologiaa vastaavana tai sen korvaavana teknologioiden ominaisuuksien, rojaltien ja käyttötarkoituksen perusteella. Teknologiamarkkinat määritellään samoin menetelmin kuin tuotemerkkinat. Lähtökohdana on lisenssinantajan markkinoima teknologia, jonka pohjalta yksilöidään muut teknologiat, joihin lisenssinsaaajat voisivat vaihtaa vastauksena suhteellisten hintojen eli rojaltien pieneen mutta pysyvään korotukseen. Toisena vaihtoehtona on tarkastella lisensoitua teknologiaa sisältävien tuotteiden markkinoita jäljempänä 23 kohdassa esitetyllä tavalla.

23. Kun merkitykselliset markkinat on määritelty, voidaan laskea kunkin markkinoilla toimivan kilpailijan markkinaosuus, joka antaa viitteitä markkinatoimijoiden suhteellisesta vahvuudesta. Teknologiamarkkinoilla yksi tapa on laskea markkinaosuudet kunkin teknologian osuutena rojalteina saaduista lisenssituloista. Tämä vastaa yksittäisen teknologian osuutta lisensoitujen kilpailevien tekniikoiden markkinoista. Tämä saattaa kuitenkin usein olla mahdollista vain teoriassa, sillä esimerkiksi rojalteista ei välttämättä ole saatavana selkeitä tietoja. Toinen vaihtoehto, jota käytetään TSRPA:n 3 artiklan 3 kohdassa, on laskea osuus teknologiamarkkinoista lisensoitua teknologiaa sisältävien tuotteiden myynnin perusteella myöhemmän tuotantovaiheen markkinoilla (ks. jäljempänä 70 kohta). Tässä tapauksessa otetaan huomioon kaikkien tuotteiden myynti merkityksellisillä tuotemerkkinoilla riippumatta siitä, sisältyykö niihin lisensoitua teknologiaa. Teknologiamarkkinoita tarkasteltaessa TSRPA:n 3 artiklan 3 kohdan lähestymistapa, jonka mukaisesti huomioon otetaan teknologiat, joita käytetään (vain) yrityksen sisällä, on perusteltu. Lähestymistapa osoittaa yleensä hyvin teknologian vahvuuden. Ensinnäkin se kattaa mahdollisen kilpailun niiden yritysten taholta, jotka käyttävät omaa teknologiaa ja jotka todennäköisesti aloittavat teknologian lisensoinnin, jos lisenssien hintoihin tulee pieni mutta pysyvä korotus. Toiseksi niissäkin tapauksissa, joissa muut teknologian omistajat tuskin aikovat lisensoida teknologiaansa, lisenssinantajalla ei välttämättä ole markkinavoimaa teknologiamarkkinoilla, vaikka se saisikin suuren osan lisenssituloista. Jos myöhemmän tuotantovaiheen tuotemerkkinoilla esiintyy kilpailua, tämän tason kilpailu voi rajoittaa lisenssinantajan asemaa. Rojaltien nousu aiemmassa markkinavaiheessa vaikuttaa lisenssinsaajalle aiheutuviin kustannuksiin heikentäen tämän kilpailukykyä ja aiheuttaen myynnin vähenemistä. Markkinaosuuteen, joka teknologialla on tuotemerkkinoilla, sisältyy myös tämä tekijä, ja se onkin siten yleensä hyvä osoitus lisenssinantajan markkinavoimasta. TSRPA:ssa määritellyn poikkeusjärjestelmän turvallisen alueen ulkopuolelle jäävissä yksittäistapauksissa voi kuitenkin olla tarpeen soveltaa molempia kuvattuja lähestymistapoja aina kun se on käytännössä mahdollista, jotta lisenssinantajan markkinavoima saataisiin määriteltyä täsmällisemmin.

24. TSRPA:ssa määritellyn turvallisen alueen ulkopuolelle jäävissä tapauksissa on lisäksi otettava huomioon se, ettei markkinaosuus välttämättä aina anna parasta kuvaa saatavilla olevien teknologioiden suhteellisesta vahvuudesta. Komissio ottaa tämän vuoksi huomioon sopimuspuolten hallinnassa olevien teknologioiden lisäksi muun muassa myös sen, kuinka monta sellaista riippumattomien tahojen hallinnassa olevaa teknologiaa on saatavilla, joilla lisensoitu teknologia voidaan korvata vastaavin käyttäjälle aiheutuvien kustannuksien (ks. jäljempänä 131 kohta).
25. Jotkin lisenssisopimukset voivat vaikuttaa innovaatiomarkkinoihin. Tällaisia vaikutuksia arvioitaessa komissio tarkastelee kuitenkin yleensä vain sopimuksen vaikutusta kilpailuun olemassa olevilla tuote- ja teknologiamarkkinoilla⁽²¹⁾. Näillä markkinoilla käytävään kilpailuun voidaan vaikuttaa sopimuksilla, joilla viivästytetään senhetkiset tuotteet ajan mittaan korvaavien paranneltujen tai uusien tuotteiden saattamista markkinoille. Tällaisessa tapauksessa innovaatiotoiminta voi aiheuttaa kilpailua, joka on otettava huomioon arvioitaessa sopimuksen vaikutuksia tuotemarkkinoihin ja teknologiamarkkinoihin. Joissakin harvoissa tapauksissa myös innovaatiomarkkinoiden määrittely voi kuitenkin olla hyödyllistä ja tarpeellista. Näin on erityisesti silloin, kun sopimus vaikuttaa innovaatiotoimintaan, jonka tavoitteena on luoda uusia tuotteita, ja kun tutkimus- ja kehityskeskusten nimeäminen on mahdollista varhaisessa vaiheessa⁽²²⁾. Tällaisissa tapauksissa voidaan arvioida, jääkö sopimuksenteon jälkeen vielä tarpeeksi kilpailevia tutkimus- ja kehityskeskuksia, niin että innovaatiotoiminnan kilpailutilanne säilyy tehokkaana.
- 4. Keskenään kilpailevien ja kilpailemattomien yritysten erottaminen**
26. Yleisesti ottaen kilpailijoiden väliset sopimukset aiheuttavat suuremman vaaran kilpailulle kuin sellaisten yritysten väliset sopimukset, jotka eivät kilpaile keskenään. Samaa teknologiaa hyödyntävien yritysten välinen kilpailu (teknologian sisäinen kilpailu lisenssinsaajien kesken) on kuitenkin merkittävä täydentävä tekijä kilpailevia teknologioita käyttävien yritysten väliseen kilpailuun (teknologioiden välinen kilpailu). Teknologian sisäinen kilpailu voi esimerkiksi johtaa siihen, että kyseistä teknologiaa hyödyntävien tuotteiden hinnat laskevat, mistä voi aiheutua paitsi suoria ja välittömiä hyötyjä tuotteiden kuluttajille, myös lisää kilpailua kilpailevia teknologioita käyttävien yritysten välille. Lisensoinnin yhteydessä on myös otettava huomioon, että lisenssinsaajat myyvät omaa tuotettaan. Ne eivät jälleenmyy toisen yrityksen toimittamaa tuotetta. Mahdollisuudet tuotteiden erilaisuuteen ja laatuun perustuvalla kilpailulla lisenssinsaajien välillä voivat siis olla suuremmat kuin tuotteiden jälleenmyyntiä koskevien vertikaalisten sopimusten yhteydessä.
27. Jotta sopimuspuolten välinen kilpailusuhde voidaan määritellä, on tarpeen tutkia, olisivatko sopimuspuolet olleet todellisia tai mahdollisia kilpailijoita ilman sopimusta. Jos sopimuspuolet eivät ilman sopimusta olisi olleet todellisia tai mahdollisia kilpailijoita millään merkityksellisillä markkinoilla, joihin sopimus vaikuttaa, niiden katsotaan olevan keskenään kilpailemattomia yrityksiä.
28. Kun lisenssinantaja ja lisenssinsaaja toimivat molemmat samoilla tuote- tai teknologiamarkkinoilla siten, ettei kumpikaan niistä loukkaa toisen immateriaalioikeuksia, ne ovat todellisia kilpailijoita kyseisillä markkinoilla. Sopimuspuolia pidetään todellisina kilpailijoina teknologiamarkkinoilla, jos lisenssinsaaja lisensoi jo teknologiaansa ja lisenssinantaja tulee teknologiamarkkinoille myöntämällä lisenssinsaajalle lisenssin kilpailevaan teknologiaan.
29. Sopimuspuolia pidetään *mahdollisina kilpailijoina* tuotemarkkinoilla, jos ne olisivat sopimuksen puuttuessa ja toisen sopimuspuolen immateriaalioikeuksia loukkamatta todennäköisesti tehneet tarvittavat lisäinvestoinnit päästäkseen merkityksellisille markkinoille, jos tuotteen hinnoissa olisi tapahtunut pieni mutta pysyvä korotus. Jotta kilpailupainetta voitaisiin pitää todellisena, markkinoille tulon on oltava todennäköistä lyhyen ajan kuluessa. Tällaisena ajanjaksona pidetään yleensä yhdestä kahteen vuotta. Yksittäistapauksissa voidaan kuitenkin ottaa huomioon myös pidempiä ajanjaksoja. Ajanjakson pituutta määritettäessä lähtökohtana voidaan käyttää aikaa, jonka markkinoilla jo oleva yritys tarvitsee kapasiteettinsa mukauttamiseksi. Sopimuspuolten katsotaan todennäköisesti olevan mahdollisia kilpailijoita tuotemarkkinoilla esimerkiksi silloin, kun lisenssinsaaja valmistaa tuotteita joillakin maantieteellisillä markkinoilla hyödyntäen omaa teknologiaansa ja alkaa valmistaa tuotteita toisilla maantieteellisillä markkinoilla hyödyntäen lisensoitua kilpailevaa teknologiaa. Tällaisessa tilanteessa lisenssinsaaja olisi todennäköisesti voinut päästä toisille markkinoille omaa teknologiaansa käyttäen, ellei markkinoille pääsyn esteenä ole objektiivisia tekijöitä, joita ovat esimerkiksi markkinoilta sulkemiseen tähtäävät patentit (ks. jäljempänä 32 kohta).
30. Sopimuspuolia pidetään *mahdollisina kilpailijoina* teknologiamarkkinoilla, jos ne omistavat korvattavia teknologioita, vaikka tietyssä yksittäistapauksessa lisenssinsaaja ei lisensoi omaa teknologiaansa edellyttäen kuitenkin, että se todennäköisesti myöntäisi lisenssin vastatakseen pienen mutta pysyvään teknologian hintojen korotukseen. Teknologiamarkkinoilla esiintyvää potentiaalista kilpailua ei kuitenkaan oteta huomioon TSRPA:ta sovellettaessa (ks. jäljempänä 66 kohta).

31. Sopimusosapuolista voi tulla kilpailijoita sopimuksenteon jälkeen, jos lisenssinsaaja kehittää kilpailevan teknologian ja alkaa hyödyntää sitä. Tällöin on otettava huomioon, että sopimuspuolet eivät sopimuksentekohetkellä olleet toistensa kilpailijoita ja että sopimus tehtiin kyseisessä tilanteessa. Komissio tarkastelee tällöin pääasiassa sitä, miten sopimus vaikuttaa lisenssinsaajan mahdollisuuksiin hyödyntää omaa (kilpailevaa) teknologiaansa. Näihin sopimuksiin ei etenkään sovelleta kilpailijoiden välisiin sopimuksiin sovellettavaa vakavimpien kilpailunrajoitusten luetteloa, ellei kyseisiä sopimuksia olennaisesti muuteta sen jälkeen kun sopimuspuolista on tullut kilpailijoita (ks. TSRPA:n 4 artiklan 3 kohta). Sopimusosapuolista voi tulla toistensa kilpailijoita sopimuksenteon jälkeen myös silloin, kun lisenssinsaaja on jo toiminut tuotemerkkinoilla ennen lisensointia ja kun lisenssiantaja tulee sopimuksenteon jälkeen kyseisille tuotemerkkinoille hyödyntäen joko lisenssoitua tai uutta teknologiaa. Myös tässä tapauksessa sopimukseen sovelletaan keskenään kilpailemattomien yritysten välisiin sopimuksiin sovellettavaa vakavimpien kilpailunrajoitusten luetteloa, ellei kyseisiä sopimuksia olennaisesti muuteta sen jälkeen kun sopimuspuolista on tullut kilpailijoita (ks. TSRPA:n 4 artiklan 3 kohta).
32. Jos sopimuspuolet omistavat teknologioita, jotka estävät yksipuolisesti tai vastavuoroisesti toisen teknologian käytön, sopimuspuolia ei pidetä kilpailijoina teknologiamarkkinoilla. Teknologia on yksipuolisesti estävää, jos sitä ei voida hyödyntää loukkaamatta toista teknologiaa koskevia oikeuksia. Tällainen tilanne on esimerkiksi silloin, kun yksi patentti kattaa parannuksen, joka on tehty toisen patentin kattamaan teknologiaan. Tällöin parannuspatentin hyödyntäminen edellyttää, että haltijalla on myös peruspatenttia koskeva lisenssi. Vastavuoroinen estäminen merkitsee sitä, ettei kumpaakaan teknologiaa voi käyttää loukkaamatta toista teknologiaa koskevia oikeuksia ja että haltijoilla on siten oltava toisiltaan saadut poikkeusluvut tai lisenssit. Arvioidessaan toisen osapuolen teknologian käytön estävän suhteen olemassaoloa komissio tukeutuu objektiivisiin tosiseikkoihin sopimuspuolten subjektiivisten näkemysten sijasta. Erityisen vakuuttavia todisteita teknologian käytön estävän suhteen olemassaolosta tarvitaan silloin, kun voi olla sopimuspuolten yhteisen edun mukaista vedota kyseiseen suhteeseen, jotta ne katsottaisiin keskenään kilpailemattomiksi yrityksiksi esimerkiksi tilanteessa, jossa väitetty käytön vastavuoroinen estäminen koskee korvaavia teknologioita. Asianmukaisesti todistusaineistoksi katsotaan tuomioistuimen päätökset, kuten kieltotuomiot, ja riippumattomien asiantuntijoiden lausunnot. Viimeksi mainittujen kohdalla komissio tutkii erityisen tarkasti, miten asiantuntijat on valittu. Käytön estävän suhteen toteen näyttämiseksi voi olla merkitystä myös muilla vakuuttavilla todisteilla, joihin kuuluu esimerkiksi osapuolten toimittama asiantuntija-aineisto, jonka mukaan osapuolilla on tai oli pätevä syy uskoa, että käytön estävä suhde on tai oli olemassa.
33. Joissakin tilanteissa voi myös olla mahdollista päätellä, että vaikka lisenssiantaja ja lisenssinsaaja tuottavat kil-

pailevia tuotteita, ne eivät ole merkityksellisillä tuotemerkkinoilla ja merkityksellisillä teknologiamarkkinoilla kilpailijoita, sillä lisenssoitu teknologia edustaa niin mullistavaa innovaatiota, että lisenssinsaajan käyttämä teknologia on vanhentunut tai menettänyt kilpailukykyä. Näissä tapauksissa lisenssiantajan teknologia joko luo uudet markkinat tai sulkee lisenssinsaajan teknologian markkinoiden ulkopuolelle. Useinkaan tällaista johtopäätöstä ei kuitenkaan voida tehdä sopimuksen tekoajankohdasta. Aiemman teknologian vanhentuminen tai kilpailukyvyyn menetys huomataan tavallisesti vasta sitten, kun teknologia tai sitä sisältävät tuotteet ovat olleet kuluttajien käytössä jonkin aikaa. Kun esimerkiksi CD-teknologia kehitettiin ja CD-soittimet ja -levyt saatettiin markkinoille, ei ollut varmaa, että tämä uusi teknologia korvaisi LP-teknologian. Se kävi ilmeiseksi vasta joitakin vuosia myöhemmin. Sopimuspuolia pidetäänkin kilpailijoina, jos sopimuksen tekoajankohdalla ei ole selvää, että lisenssinsaajan teknologia on vanhentunut tai kilpailukyvyttö. Koska sekä 81 artiklan 1 kohtaa että 81 artiklan 3 kohtaa on sovellettava sopimukseen liittyvien todellisten olosuhteiden perusteella, tosiseikkojen konkreettiset muutokset vaikuttavat arvioon. Näin ollen jos lisenssinsaajan teknologia osoittautuu myöhemmässä vaiheessa vanhentuneeksi tai kilpailukyvyttömäksi markkinoilla, sopimuspuolten välinen suhde muuttuu keskenään kilpailemattomien osapuolten suhteeksi.

III. RYHMÄPOIKKEUSASETUKSEN SOVELTAMINEN

1. Ryhmäpoikkeusasetuksen vaikutukset

34. Teknologiansiirtosopimuksille, jotka täyttävät TSRPA:ssa asetut ehdot, myönnetään 81 artiklan 1 kohdan sisältämiä kieltä koskeva ryhmäpoikkeus. Ryhmäpoikkeuksen soveltamisalaan kuuluvat sopimukset ovat laillisesti päteviä ja täytäntöönpanokelpoisia. Tällaiset sopimukset voidaan kieltää vain tulevan soveltamisen osalta ja siten, että komissio tai jäsenvaltion kilpailuviranomainen peruuttaa ryhmäpoikkeuksen. Kansalliset tuomioistuimet eivät voi 81 artiklan nojalla kieltää ryhmäpoikkeuksen soveltamisalaan kuuluvia sopimuksia yksityisoikeudellisissa oikeudenkäynneissä.
35. Teknologiansiirtosopimusten ryhmälle myönnettävät ryhmäpoikkeukset perustuvat olettamukseen, että tällaiset sopimukset – silloin kun ne kuuluvat 81 artiklan 1 kohdan soveltamisalaan – täyttävät 81 artiklan 3 kohdassa asetetut neljä edellytystä. Näin ollen oletetaan, että sopimuksesta syntyy taloudellisia tehokkuusetuja, että sopimukseen sisältyvät rajoitukset ovat välttämättömiä näiden tehokkuusetujen saavuttamiseksi, että kuluttajat saavat vaikutusalaan kuuluvilla markkinoilla kohtuullisen osuuden tästä hyödystä ja että sopimukset eivät anna näille yrityk-

sille mahdollisuutta poistaa kilpailua merkittävältä osalta kysymyksessä olevia tuotteita. TSRPA:ssa säädettyillä markkinaosuusrajoilla (3 artikla), vakavimpia rajoituksia koskevilla luetteloilla (4 artikla) ja poikkeuksen ulkopuolelle jäävillä rajoituksilla (5 artikla) pyritään varmistamaan, että ryhmäpoikkeus myönnetään vain kilpailua rajoittaville sopimuksille, joiden voidaan kohtuudella olettaa täyttävän 81 artiklan 3 kohdan neljä edellytystä.

36. Kuten jäljempänä IV osassa esitetään, monet lisenssisopimukset eivät kuulu 81 artiklan 1 kohdan kiellon piiriin joko sen vuoksi, että ne eivät rajoita kilpailua lainkaan, tai sen vuoksi, että kilpailu ei rajoitu merkittävästi ⁽²³⁾. Mikäli tällaiset sopimukset kuuluvat joka tapauksessa TSRPA:n soveltamisalaan, ei ole tarpeen tutkia niiden kuulumista 81 artiklan 1 kohdan kiellon piiriin ⁽²⁴⁾.
37. Ryhmäpoikkeuksen soveltamisalan ulkopuolella on syytä tutkia, kuuluuko yksittäinen sopimus 81 artiklan 1 kohdan kiellon piiriin ja jos kuuluu, täytyvätkö 81 artiklan 3 kohdassa asetetut edellytykset. Ei voida olettaa, että ryhmäpoikkeuksen ulkopuolelle jäävät teknologiansiirtosopimukset kuuluvat 81 artiklan 1 kohdan piiriin tai että ne eivät täytä 81 artiklan 3 kohdassa asetettuja edellytyksiä. Etenkään yksinomaan se, että sopimuspuolten markkinaosuudet ylittävät TSRPA:n 3 artiklassa asetetut markkinaosuusrajat, ei riitä perusteeksi sen toteamiselle, että sopimus kuuluu 81 artiklan 1 kohdan piiriin, vaan sopimuksen todennäköiset vaikutukset on arvioitava erikseen. Sopimuksen voidaan yleensä olettaa olevan kielletty 81 artiklan nojalla vain, jos se sisältää vakavimpia kilpailunrajoituksia.

2. Ryhmäpoikkeusasetuksen soveltamisala ja kesto

2.1 Kahden osapuolen väliset sopimukset

38. TSRPA:n 2 artiklan 1 kohdan mukaan asetus kattaa ”kahden yrityksen väliset” teknologiansiirtosopimukset. Useamman kuin kahden yrityksen väliset teknologiansiirtosopimukset eivät kuulu TSRPA:n ⁽²⁵⁾ soveltamisalaan. Ratkaiseva tekijä kahdenvälisen ja monenvälisen sopimuksen erottamisessa on se, onko sopimus tehty kahden vai useamman yrityksen välillä.
39. Kahden yrityksen välillä tehdyt sopimukset kuuluvat TSRPA:n soveltamisalaan, vaikka sopimuksessa asetettaisiinkin useampia kaupan portaita koskevia ehtoja. TSRPA:ta sovelletaan esimerkiksi lisenssisopimukseen, joka koskee tuotantovaiheen lisäksi myös jakeluvaihetta ja jossa määritellään vaatimukset, jotka lisenssinsaajan on asetettava tai jotka lisenssinsaaja voi asettaa lisenssillä valmistetun tuotteen jälleenmyyjille ⁽²⁶⁾.
40. Useamman kuin kahden yrityksen välillä tehdyt lisenssisopimukset aiheuttavat usein samoja ongelmia kuin kahden yrityksen väliset samankaltaiset sopimukset. Arvioidessaan tapauskohtaisesti lisenssisopimuksia, jotka ovat

samankaltaisia kuin ryhmäpoikkeuksen soveltamisalaan kuuluvat sopimukset mutta jotka on tehty useamman kuin kahden yrityksen välillä, komissio soveltaa vastavalla tavalla TSRPA:ssa asetettuja periaatteita.

2.2 Sopimustuotteiden tuotantoa koskevat sopimukset

41. Asetuksen 2 artiklasta seuraa, että lisenssisopimus kuuluu TSRPA:n soveltamisalaan vain, jos se koskee ”sopimustuotteiden” eli tuotteiden, jotka sisältävät lisensoitua teknologiaa tai jotka on valmistettu sen avulla, ”tuottamista”. Lisenssi kuuluu siis TSRPA:n soveltamisalaan vain, jos lisenssinsaaja voi lisenssin ansiosta käyttää lisensoitua teknologiaa tavaroiden tai palvelujen tuotantoon (ks. TSRPA:n johdanto-osan 7 kappale). TSRPA ei kata teknologioiden yhdistämistä (ns. pooling). Teknologioiden yhdistämisellä tarkoitetaan sopimusta, jossa kaksi tai useammat osapuolet sopivat teknologioidensa yhdistämisestä ja niiden lisensoimisesta yhtenä pakettina. Teknologioiden yhdistämisellä tarkoitetaan myös järjestelyjä, joiden puitteissa kaksi tai useammat yritykset sopivat, että kolmas osapuoli saa lisenssin teknologiapakettiin ja oikeuden myöntää siihen lisenssejä. Teknologioiden yhdistämistä käsitellään jäljempänä IV osan 4 jaksossa.
42. TSRPA:ta sovelletaan myös sellaisiin sopimustuotteiden tuotantoa koskeviin lisenssisopimuksiin, jotka antavat lisenssinsaajalle mahdollisuuden lisensoidun teknologian edelleenlisensointiin kolmansille osapuolille, edellyttäen kuitenkin, että sopimuksen päätarkoituksena on sopimustuotteiden tuotanto. TSRPA:ta ei sen sijaan sovelleta sopimuksiin, joiden päätarkoituksena on alilisenssien myöntäminen. Komissio soveltaa kuitenkin TSRPA:ssa ja näissä suuntaviivoissa vahvistettuja periaatteita analogisesti kyseisiin lisenssinantajan ja lisenssinsaajan välisiin ”päälisenssisopimuksiin”. Lisenssinsaajan ja alilisenssien haltijoiden väliset sopimukset kuuluvat TSRPA:n soveltamisalaan.
43. ”Sopimustuote” käsittää lisensoitua teknologiaa hyödynnätien tuotetut tavarat ja palvelut. Tämä toteutuu, kun lisensoitua teknologiaa käytetään tuotantoprosessissa tai kun se on erottamaton osa tuotetta itseään. ”Lisensoitua teknologiaa sisältävillä tuotteilla” tarkoitetaan näissä suuntaviivoissa molempia tapauksia. TSRPA:ta sovelletaan kaikkiin tapauksiin, joissa teknologia lisensoidaan tavaroiden ja palvelujen tuottamista varten. Riittävä ehtona on se, että lisenssinantaja sitoutuu olemaan käyttämättä immateriaalioikeuksiaan lisenssinsaajaa vastaan. Puhtaassa patenttilisenssissä on kyse juuri oikeudesta käyttää patentin tuottamaa yksinoikeutta. Tämän vuoksi TSRPA kattaa myös lisenssiin liittyvistä vaatimuksista luopumista koskevat sopimukset sekä nk. sovittelusopimukset, joilla lisenssinantaja antaa lisenssinsaajalle oikeuden tavaroiden tai palvelujen tuottamiseen patentin puitteissa.

44. TSRPA:ta sovelletaan myös "alihankintaan", jossa lisenssinantaja myöntää teknologian käyttöoikeuden lisenssinantajalle, joka sitoutuu tuottamaan yksinomaan lisenssinantajalle tiettyjä tuotteita kyseistä teknologiaa käyttäen. Alihankintaan voi sisältyä myös laitteita, jotka lisenssinantaja toimittaa käytettäväksi sopimuksen kohteena olevien tavaroiden ja palvelujen tuotannossa. Viimeksi mainitun kaltainen alihankinta kuuluu TSRPA:n soveltamisalaan vain, jos sopimuksen pääasiallisena kohteena on lisensoitu teknologia eivätkä toimitetut laitteet. Alihankintaan sovelletaan myös komission antamaa tiedonantoa (27) tiettyjen alihankintasopimusten arvioinnista perustamis sopimuksen 81 artiklan 1 kohdan mukaisesti. Tämän edelleen voimassaolevan tiedonannon mukaan alihankintasopimukset, joissa alihankkija sitoutuu tuottamaan tiettyjä tuotteita yksinomaan toimeksiantajaa varten, eivät yleensä kuulu 81 artiklan 1 kohdan piiriin. Alihankkijaa koskevat muut rajoitukset, jotka esimerkiksi edellyttävät, että alihankkija sitoutuu olemaan harjoittamatta omaa tutkimus- ja kehitystyötä tai olemaan hyödyntämättä sitä, voivat sen sijaan kuulua 81 artiklan piiriin (28).

45. TSRPA:ta sovelletaan myös sopimukseen, jotka edellyttävät lisenssinantajalta kehitystyötä kaupallisesti hyödynnettävissä olevan tuotteen tai prosessin aikaansaamiseksi, edellyttäen kuitenkin, että sopimustuote on yksilöity. Vaikka tämänkaltaista lisätyötä ja investointipanosta edellytetäisiinkin, sopimuksen kohteena on tietyn yksilöidyn sopimustuotteen tuottaminen. TSRPA ja nämä suuntaviivat eivät sen sijaan kata sopimuksia, joissa teknologian lisensoinnin tarkoituksena on antaa lisenssinantajalle mahdollisuus suorittaa jatkotutkimusta ja -kehitystä eri aloilla. TSRPA ja nämä suuntaviivat eivät siis esimerkiksi koske jatkotutkimusprosessissa käytetyn teknologisen tutkimusvälineen lisensointia. TSRPA:n ja näiden suuntaviivojen lähtökohtana on, että lisensoidun teknologian ja yksilöidyn sopimustuotteen välillä on suora yhteys. Jos tällaista yhteyttä ei ole, sopimuksen pääasiallisena kohteena on tutkimus ja kehittäminen eikä tietyn tuotteen markkinoille saattaminen. Tällöin TSPRA:n ja näiden suuntaviivojen mukainen analyysikehyys ei välttämättä sovellu käytettäväksi. Samasta syystä TSRPA:ta ja näitä suuntaviivoja ei myöskään sovelleta tutkimus- ja kehitystyötä koskevaan alihankintaan, jossa lisenssinantaja sitoutuu suorittamaan tutkimus- ja kehitystyötä lisensoidun teknologian kattamalla alalla ja luovuttamaan parannellun teknologia-paketin lisenssinantajalle. Tällaisten sopimusten päätavoitteena on teknologian parantamiseen pyrkivien tutkimus- ja kehityspalvelujen tuottaminen eikä tavaroiden ja palvelujen tuottaminen lisensoidun teknologian avulla.

2.3 Teknologiansiirtosopimusten käsite

46. TSRPA ja nämä suuntaviivat koskevat teknologiansiirtosopimuksia. TSRPA:n 1 artiklan 1 kohdan b ja h alakohdan mukaan "teknologia" käsittää patentit ja patenttiha-

kemukset, hyödyllisyysmallit ja hyödyllisyysmallihakemukset, mallioikeudet, kasvinjalostajanoikeudet, puolijohdetuotteiden piirimallit, lisäsuojatodistukset lääkkeille tai muille sellaisille tuotteille, joille on mahdollista saada lisäsuojatodistus, ohjelmistojen tekijänoikeudet ja taitotiedon. Lisenssinantajan olisi voitava tuottaa sopimustuotteet lisensoidulla teknologialla joko yhdessä muiden tuotannon tekijöiden kanssa tai ilman niitä.

47. Taitotieto on määritelty 1 artiklan 1 kohdan i alakohdassa sellaiseksi käytännön tietojen kokonaisuudeksi, jota ei ole patentoitu ja joka on kokemusten ja kokeilun tulosta ja salaista, olennaista ja yksilöityä. "Salaisella" tarkoitetaan, että taitotieto ei ole yleisesti tunnettua eikä helposti saatavilla. "Olenlaisella" tarkoitetaan, että taitotietoon sisältyy lisenssisopimuksen kattamien tuotteiden tuotannon tai lisenssisopimuksen kattaman prosessin soveltamisen kannalta merkityksellisiä ja hyödyllisiä tietoja. Toisin sanoen tietojen on merkittävästi edistettävä tai helpotettava sopimustuotteiden tuotantoa. Kun lisensoitu taitotieto liittyy prosessin sijasta tuotteeseen, edellä mainittu ehto tarkoittaa sitä, että taitotieto on sopimustuotteen tuotannon kannalta hyödyllistä. Tämä ehto ei täyty, jos sopimustuote voidaan tuottaa käyttämällä vapaasti saatavilla olevaa teknologiaa. Ehdon täytyminen ei kuitenkaan edellytä sitä, että sopimustuote on arvoltaan suurempi kuin vapaasti saatavilla olevaa teknologiaa käyttäen valmistetut tuotteet. Prosessiteknologian tapauksessa ehto tarkoittaa, että taitotieto on hyödyllistä eli että sopimuskohdeteknologialla voidaan kohtuudella olettaa, että sillä voidaan merkittävästi parantaa lisenssinantajan kilpailuasemaa esimerkiksi lisenssinantajan tuotantokustannuksia pienentämällä. "Yksilöidyllä" tarkoitetaan, että lisensoidun taitotiedon voidaan osoittaa täyttävän salaisen tiedon ja olenaisuuden vaatimukset. Tämä ehto täyttyy silloin, kun lisensoitu taitotieto esitetään käsikirjoissa tai muissa asiakirjoissa. Tämä ei kuitenkaan aina ole kohtuudella mahdollista. Lisensoitu taitotieto voi esimerkiksi olla lisenssinantajan työntekijöiden hallussa olevaa käytännön tietoa. Työntekijöillä voi esimerkiksi olla hallussaan tiettyä tuotantoprosessia koskevaa salaista ja olennaista tietoa, joka välitetään lisenssinantajalle kouluttamalla tämän työntekijöitä. Tällöin riittää, että sopimuksessa annetaan yleisluonteinen kuvaus taitotiedosta ja yksilöidään työntekijät, jotka osallistuvat tai ovat osallistuneet kyseisen tiedon välittämiseen lisenssinantajalle.

48. "Siirron" käsite edellyttää, että teknologia siirtyy yrityksestä toiselle. Siirtoon liittyy yleensä lisensointi silloin, kun lisenssinantaja antaa lisenssinantajalle oikeuden käyttää teknologiaa rojaltien maksua vastaan. Tähän voidaan käyttää myös alilisenssiä, jolloin lisenssinantaja, joka on saanut lisenssinantajalta luvan tähän, myöntää lisenssejä kolmansille osapuolille (alilisenssin saajille) teknologian hyödyntämistä varten.

49. TSRPA:ta sovelletaan vain sellaisiin sopimuksiin, joiden päätavoitteena on kyseisessä asetuksessa määritelty teknologian siirto eikä tavaroiden ja palvelujen osto taikka muunlaisten immateriaalioikeuksien lisensointi. Tuotteiden ostoon ja myyntiin liittyviä ehtoja sisältävät sopimukset kuuluvat TSRPA:n soveltamisalaan vain sikäli kuin kyseiset ehdot eivät ole sopimuksen päätavoite ja sikäli kuin ne liittyvät suoraan lisensoidun teknologian käyttöön. Tämä on todennäköistä tapauksissa, joissa sidotut tuotteet muodostavat sellaisen laitteiston tai tuotantoprosessin, joka on suunniteltu erityisesti lisensoidun teknologian tehokkaaseen hyödyntämiseen. Jos tuote sen sijaan on vain yksi lopputuotteeseen sisältyvä tuotantopanos, on tutkittava tarkasti, onko lisensoitu teknologia sopimuksen pääkohde. Esimerkiksi tapauksissa, joissa lisenssinsaaja valmistaa lopputuotetta jo ennestään jonkin toisen teknologian avulla, lisenssin on parannettava merkittävästi lisenssinsaajan tuotantoprosessia ja ylitettävä lisenssinantajalta ostetun tuotteen arvo. Vaatimus, jonka mukaan sidottujen tuotteiden pitää liittyä teknologian lisensointiin, merkitsee, että TSRPA ei kata sellaisten tuotteiden ostoa, jotka eivät liity mitenkään lisensoitua teknologiaa hyödyntäviin tuotteisiin. Näin on esimerkiksi silloin, kun sidottua tuotetta ei ole tarkoitettu käytettäväksi lisensoidun tuotteen kanssa, vaan se liittyy toimintaan joillakin toisilla tuotemerkkinoilla.
50. TSRPA kattaa muunlaisten immateriaalioikeuksien, kuten tavaramerkkien ja muiden tekijänoikeuksien kuin ohjelmistojen tekijänoikeuksien lisensoinnin vain sikäli kuin ne liittyvät suoraan lisensoidun teknologian käyttöön eivätkä ole sopimuksen pääkohteena. Tällä edellytyksellä varmistetaan, että muunlaisia immateriaalioikeuksia kattaville sopimuksille myönnetään ryhmäpoikkeus vain niiltä osin kuin näillä muilla immateriaalioikeuksilla taataan lisenssinsaajalle mahdollisuus hyödyntää lisensoitua teknologiaa tehokkaammin. Lisenssinantaja voi esimerkiksi antaa lisenssinsaajalle luvan käyttää tavaramerkkiään lisensoitua teknologiaa sisältävissä tuotteissa. Lisenssinsaaja voi tavaramerkin käyttöoikeuden ansiosta hyödyntää lisensoitua teknologiaa paremmin, kun kuluttajat yhdistävät välittömästi tuotteen ja lisensoidun teknologian ansiosta siihen sisältyvät ominaisuudet. Lisenssinsaajalle asetettu velvollisuus käyttää lisenssinantajan tavaramerkkiä voi myös edistää teknologian levitystä, sillä lisenssinantaja voi siten ilmoittaa olevansa käytetyn teknologian haltija. Jos kuitenkin lisensoidun teknologian arvo lisenssinsaajalle on pieni, koska se käyttää jo ennestään samaa tai hyvin samantapaista teknologiaa ja sopimuksen pääkohteena on tavaramerkki, TSRPA:ta ei voida soveltaa⁽²⁹⁾.
51. Tekijänoikeuden lisensointia suojellun teoksen tuotannon ja jakelun mahdollistamiseksi eli kopioiden valmistamiseksi jälleenmyyntiä varten pidetään teknologian lisensoinnin kaltaisena. Tällaiset lisenssisopimukset liittyvät tuotteiden valmistukseen ja myyntiin immateriaalioikeuden nojalla, joten niiden katsotaan olevan luonteeltaan samankaltaisia kuin teknologiansiirtosopimukset, ja niihin liittyy yleensä samankaltaisia ongelmia. Vaikka TSRPA:ta ei sovelleta tekijänoikeuksiin ohjelmistojen tekijänoikeuksia lukuun ottamatta, komissio soveltaa TSRPA:ssa ja näissä suuntaviivoissa vahvistettuja periaatteita yleissääntönä arvioidessaan edellä mainitun kaltaista tekijänoikeuksien lisensointia 81 artiklan nojalla.
52. Esittämisoikeuksien ja tekijänoikeuksia koskevien muiden oikeuksien lisensointiin katsotaan sen sijaan liittyvän erityyppisiä ongelmia, eikä kyseisenlaisen lisensoinnin arviointiin näissä suuntaviivoissa esitettyjen periaatteiden pohjalta ole välttämättä tarkoituksenmukaista. Esityksiin liittyvien erilaisten oikeuksien yhteydessä arvo ei synny teoksen kopioiden valmistamisesta ja myynnistä, vaan jokaisesta suojellun teoksen yksittäisestä esittämiskerrasta. Oikeutta voidaan hyödyntää erilaisin keinoin, kuten esittämällä, näyttämällä tai vuokraamalla suojattua materiaalia, esimerkiksi elokuvia, musiikkia tai urheilutapahtumia. Sovellettaessa 81 artiklaa on otettava huomioon teoksen erityislaatu ja tapa, jolla sitä hyödynnetään⁽³⁰⁾. Jälleenmyyntiä koskevat rajoitukset voivat esimerkiksi olla pienempi kilpailuongelma kuin tilanne, jossa lisenssinantajat ovat velvoittaneet lisenssinsaajat tarjoamaan yhden lisenssinantajan kanssa sopimansa edullisemmat ehdot myös kaikille muille lisenssinantajille. Komissio ei näin ollen sovelta TSRPA:ta ja näitä suuntaviivoja analogisesti näiden muiden oikeuksien lisensointiin.
53. Komissio ei myöskään ulota TSRPA:ssa ja näissä suuntaviivoissa asetettuja periaatteita tavaramerkkien lisensointiin. Tavaramerkkejä lisensoidaan usein tavaroiden ja palvelujen jakelun ja jälleenmyynnin yhteydessä, ja toiminta on yleensä lähempänä jakelusopimuksia kuin teknologian lisensointia. Jos tavaramerkin käyttöoikeus liittyy suoraan tavaroiden ja palvelujen käyttöön, myyntiin tai jälleenmyyntiin eikä ole sopimuksen pääkohteena, lisenssisopimus kuuluu EY:n perustamissopimuksen 81 artiklan 3 kohdan soveltamisesta tiettyihin vertikaalisten sopimusten ja yhdenmukaistettujen menettelytapojen ryhmiin annetun komission asetuksen (EY) N:o 2790/1999 soveltamisalaan⁽³¹⁾.

2.4 Kesto

54. Ryhmäpoikkeusta sovelletaan TSRPA:n voimassaoloaikana niin kauan kuin lisensoitu immateriaalioikeus ei ole rauennut tai päättynyt tai sitä ei ole julistettu mitättömäksi. Taitotiedon yhteydessä ryhmäpoikkeusta sovelletaan niin kauan kuin lisensoitu taitotieto säilyy salaisena, paitsi jos taitotieto tulee julkisesti tunnetuksi lisenssinsaajan toiminnan tuloksena, jolloin poikkeusta sovelletaan sopimuksen voimassaoloajan (ks. TSRPA:n 2 artikla).

55. Ryhmäpoikkeusta sovelletaan jokaiseen sopimuksen kattamaan lisensoituun immateriaalioikeuteen, ja sen soveltaminen päättyy, kun viimeinen immateriaalioikeus, joka muodostaa "teknologian" TSRPA:n mukaisesti (ks. edellä kohta 46), päättyy, tulee mitättömäksi tai muuttuu yleisesti tunnetuksi.

2.5 Suhde muihin ryhmäpoikkeusasetuksiin

56. TSRPA kattaa kahden yrityksen väliset sopimukset, jotka koskevat teknologian lisensointia sopimustuotteiden tuotantoa varten. Teknologiaa voi kuitenkin sisältyä myös muuntotyypisiin sopimuksiin. Lisensoitua teknologiaa hyödyntävät tuotteet myydään lopulta markkinoilla, joten on tarpeen käsitellä TSRPA:n ja perustamissopimuksen 81 artiklan 3 kohdan soveltamisesta erikoistumissopimusten ryhmiin annetun komission asetuksen (EY) N:o 2658/2000⁽³²⁾, 81 artiklan 3 kohdan soveltamisesta tutkimus- ja kehityssopimusten ryhmiin annetun komission asetuksen (EY) N:o 2659/2000⁽³³⁾ ja EY:n perustamissopimuksen 81 artiklan 3 kohdan soveltamisesta tiettyihin vertikaalisten sopimusten ja yhdenmukaistettujen menettelytapojen ryhmiin annetun komission asetuksen (EY) N:o 2790/1999⁽³⁴⁾ välistä suhdetta.

2.5.1 Erikoistumissopimuksista ja T&K-sopimuksista annetut ryhmäpoikkeusasetukset

57. Erikoistumissopimuksista annetun asetuksen 2658/2000 1 artiklan 1 kohdan c alakohdassa todetaan, että asetus kattaa muun muassa yhteistä tuotantoa koskevat sopimukset, joiden perusteella kaksi tai useampi osapuoli sitoutuu tuottamaan yhdessä tiettyjä tuotteita. Asetusta sovelletaan myös määräyksiin, jotka koskevat immateriaalioikeuksien luovuttamista tai käyttöä, edellyttäen, että ne eivät sisällä kyseisten sopimusten pääasiallista tavoitetta, mutta liittyvät suoraan niiden soveltamiseen ja ovat sen kannalta välttämättömiä.

58. Kun yritykset perustavat tuotannollisen yhteisyrityksen ja antavat yhteisyritykselle oikeuden hyödyntää teknologiaa, jota käytetään yhteisyrityksen valmistamien tuotteiden tuotantoon, lisensointi kuuluu asetuksen 2658/2000 eikä TSRPA:n soveltamisalaan. Tuotannolliseen yhteisyritykseen liittyvää lisensointia käsitellään vastaavasti yleensä asetuksen 2658/2000 mukaisesti. Jos yhteisyritys kuitenkin lisensoi teknologiaa kolmansille osapuolille, tämä toiminta ei liity yhteisyrityksen tuotantoon eikä siten kuulu kyseisen asetuksen soveltamisalaan. Tällaiset lisenssisopimukset, joissa yhdistetään sopimuspuolten teknologiat, ovat teknologioiden yhdistämistä (pooling), jota käsitellään jäljempänä IV osan 4 jaksossa.

59. Tutkimus- ja kehityssopimuksista annettu asetus 2659/2000 kattaa kahden tai useamman yrityksen väliset sopimukset, joiden tarkoituksena on yhteinen tutkimus- ja kehitystyö sekä tämän tutkimus- ja kehitystyön tulos-

ten yhteinen hyödyntäminen. Asetuksen 2 artiklan 11 kohdan mukaan tutkimus- ja kehitystyö tai tulosten hyödyntäminen on yhteistä, jos siihen liittyvät tehtävät suorittaa yhteinen ryhmä, järjestö tai yritys tai kolmas osapuoli osapuolten yhteisestä toimeksiannosta tai jos tehtävät jaetaan osapuolille tutkimukseen, kehittämiseen, tuotantoon tai jakeluun erikoistumisen perusteella, lisensointi mukaan luettuna.

60. Tästä seuraa, että asetus 2659/2000 kattaa sopimuspuolten välisen lisensoinnin ja yhteiseen kokonaisuuteen kuuluvien osapuolten toteuttaman lisensoinnin tutkimus- ja kehityssopimusten yhteydessä. Sopimuspuolet voivat tällaisen sopimuksen yhteydessä myös määrittellä ehdot, joiden mukaan lisenssi tutkimus- ja kehityssopimuksen tuloksien voidaan myöntää kolmansille osapuolille. Lisenssin saaneet kolmannet osapuolet eivät kuitenkaan ole tutkimus- ja kehityssopimuksen osapuolia, joten erillinen kolmansien osapuolten kanssa tehty lisenssisopimus ei kuulu asetuksen 2659/2000 soveltamisalaan. Tällaisille lisenssisopimuksille myönnetään ryhmäpoikkeus TSRPA:n mukaisesti, jos ne täyttävät kyseisessä asetuksessa säädetyt edellytykset.

2.5.2 Vertikaalisista sopimuksista annettu ryhmäpoikkeusasetus

61. Vertikaalisista sopimuksista annettu komission asetus (EY) N:o 2790/1999 kattaa sopimukset, joihin sitoutuneet kaksi yritystä tai useampi yritys toimivat sopimuksen kannalta eri tuotanto- tai jakeluportilla ja jotka koskevat osapuolille asetettuja tiettyjen tavaroiden ja palvelujen oston, myyntiin ja jälleenmyyntiin sovellettavia ehtoja. Se kattaa näin ollen toimitus- ja jakelusopimukset⁽³⁵⁾.

62. Kun otetaan huomioon, että TSRPA kattaa vain kahden osapuolen väliset sopimukset ja että lisenssinsaaja, joka myy lisensoitua teknologiaa sisältäviä tuotteita, on asetuksen 2790/1999 mukaisesti toimittaja, nämä ryhmäpoikkeusasetukset liittyvät varsin läheisesti toisiinsa. Lisenssinantajan ja lisenssinsaajan välinen sopimus kuuluu TSRPA:n soveltamisalaan, kun taas lisenssinsaajan ja ostajien väliset sopimukset kuuluvat asetuksen 2790/1999 ja vertikaalisista rajoituksista annettujen suuntaviivojen⁽³⁶⁾ soveltamisalaan.

63. TSRPA:n mukaista ryhmäpoikkeusta sovelletaan myös sellaiseen lisenssinantajan ja lisenssinsaajan väliseen sopimukseen, jossa lisenssinsaajalle asetetaan vaatimuksia sen suhteen, miten lisensoitua teknologiaa sisältävää tuotetta on myytävä. Lisenssinsaaja voidaan velvoittaa esimerkiksi luomaan tietynlainen jakelujärjestelmä, kuten yksinjakelujärjestelmä tai valikoiva jakelujärjestelmä. Näiden velvoit-

teiden täytäntöönpanemiseksi tehtyjen jakelusopimusten on kuitenkin oltava asetuksen 2790/1999 mukaisia, jotta niille voidaan myöntää ryhmäpoikkeus. Lisenssinantaja voi esimerkiksi velvoittaa lisenssinsaaajan luomaan yksinjakeluun perustuvan järjestelmän erityisten sääntöjen mukaisesti. Asetuksen 2790/1999 4 artiklan b kohdasta seuraa kuitenkin, että jakelijalla on oltava oikeus passiiviseen myyntiin muille yksinjakelualueille.

64. Lisäksi jakelijoilla on periaatteessa oltava oikeus aktiiviseen ja passiiviseen myyntiin alueille, joilla on lisensoidun teknologian avulla omia tuotteitaan valmistavien muiden lisenssinsaaajien jakelujärjestelmiä. Tämä oikeus perustuu siihen, että asetuksen 2790/1999 kannalta jokainen lisenssinsaaaja on erillinen toimittaja. Kyseiseen asetukseen sisältyvän ryhmäpoikkeuksen perusteita voidaan kuitenkin soveltaa myös silloin, kun lisenssinsaaajat myyvät lisensoitua teknologiaa sisältävät tuotteet yhteisellä, lisenssinantajalle kuuluvalla merkillä. Kun myytävillä lisensoitua teknologiaa sisältävillä tuotteilla on yhteinen kaupallinen identiteetti, samat tehokkuuteen liittyvät syyt kuin yksittäisessä vertikaalisessa jakelujärjestelmässä voivat perustella samankaltaisten rajoitusten soveltamisen lisenssinsaaajien välisiin jakelujärjestelmiin. Tällaisessa tapauksessa komissio tuskin ryhtyisi toimiin rajoituksia vastaan, jos asetuksen 2790/1999 vaatimukset täyttyvät vastaavasti. Jotta yhteinen kaupallinen identiteetti syntyy, tuotteet on myytävä ja markkinoitava samalla tavaramerkillä, joka parhaiten ilmaisee laatua ja muita kuluttajalle tärkeitä ominaisuuksia. Ei riitä, että tuotteessa on lisenssinsaaajan merkin lisäksi lisenssinantajan merkki, josta tämä tunnustetaan lisensoidun teknologian lähteeksi.

3. Ryhmäpoikkeusasetuksen luoma turvallinen alue ("safe harbour")

65. TSRPA:n 3 artiklan mukaan kilpailua rajoittaville sopimuksille myönnettävä ryhmäpoikkeus edellyttää tiettyjen markkinaosuusrajojen noudattamista. Näin ryhmäpoikkeuksen soveltamisala rajataan sopimukseen, jotka voivat rajoittaa kilpailua mutta joiden voidaan yleensä olettaa täyttävän 81 artiklan 3 kohdassa asetetut edellytykset. Markkinaosuusrajoihin perustuvan ryhmäpoikkeuksen soveltamisalan ulkopuolella edellytetään tapauskohtaista arviointia. Sen perusteella, että markkinaosuus ylittää asetetun rajan, ei voida suoraan olettaa, että sopimus kuuluu 81 artiklan 1 kohdan kiellon piiriin tai ettei se täytä 81 artiklan 3 kohdassa määrättyjä edellytyksiä. Jos vakavimpia kilpailunrajoituksia ei ole, tarvitaan markkina-analyysiä.
66. TSRPA:n mukaista ryhmäpoikkeusta sovellettaessa käytettävä turvallisen alueen markkinaosuusraja riippuu siitä, onko sopimus tehty kilpailijoiden välillä vai sellaisten yritysten välillä, jotka eivät kilpaile keskenään. Yritykset ovat TSRPA:n mukaan kilpailijoita merkityksellisillä teknologiamarkkinoilla, jos ne lisensoivat kilpailevia teknologioita. Potentiaalista kilpailua teknologiamarkkinoilla ei oteta huomioon sovellettaessa markkinaosuusrajoja tai vakavimpien kilpailunrajoitusten luetteloa. TSRPA:n mukaisen ryhmäpoikkeuksen soveltamisalan ulkopuolella potentiaalinen kilpailu teknologiamarkkinoilla otetaan huomioon, mutta se ei johda kilpailijoiden väliin sopimukseen liittyvän vakavimpien kilpailunrajoitusten luettelon soveltamiseen (ks. edellä 31 kohta).
67. Yritykset ovat kilpailijoita merkityksellisillä tuotemarkkinoilla silloin, kun molemmat yritykset toimivat samoilla tuote- ja maantieteellisillä markkinoilla, joilla lisensoitua teknologiaa sisältäviä tuotteita myydään (todelliset kilpailijat). Niitä pidetään kilpailijoina myös, jos realistisesti arvioituna on todennäköistä, että ne toteuttavat tarvittavat lisäinvestoinnit tai ottavat vastatakseen muista välttämättömistä vaihtamiskustannuksista päästäkseen merkityksellisille tuote- ja maantieteellisille markkinoille kohtuullisen lyhyen ajan kuluessa⁽³⁷⁾, jos suhteelliset hinnat nousevat vähän mutta pysyvästi (potentiaaliset kilpailijat).
68. Edellä 66 ja 67 kohdasta seuraa, että yritykset eivät ole kilpailijoita TSRPA:ssa tarkoitetulla tavalla, jos lisenssinantaja ei ole todellinen eikä mahdollinen tavarantoimittaja merkityksellisillä markkinoilla eikä lisenssinsaaaja, joka jo toimii kyseisillä tuotemarkkinoilla, myönnä lisenssejä kilpailevaan teknologiaan, vaikka se omistaisi kilpailevan teknologian ja hyödyntäisi sitä tuotannossaan. Osapuolista voi kuitenkin myöhemmin tulla kilpailijoita, jos lisenssinsaaaja alkaa myöntää lisenssejä teknologiaansa tai jos lisenssinantajasta tulee todellinen tai mahdollinen tavarantoimittaja merkityksellisillä markkinoilla. Sopimukseen sovelletaan tällöin kuitenkin edelleen keskenään kilpailemattomien yritysten välisiin sopimukseen sovellettavaa vakavimpien kilpailunrajoitusten luetteloa, jos sopimusta ei ole olennaisesti muutettu sen jälkeen, kun osapuolista on tullut kilpailijoita (ks. TSRPA:n 4 artiklan 3 kohta ja edellä 31 kohta).
69. Kilpailijoiden välisten sopimusten osalta markkinaosuusraja on 20 prosenttia ja keskenään kilpailemattomien yritysten välisten sopimusten osalta 30 prosenttia (ks. TSRPA:n 3 artiklan 1 ja 2 kohta). Jos lisenssisopimuksen osapuolina ovat yritykset eivät kilpaile keskenään, sopimus kuuluu ryhmäpoikkeuksen soveltamisalaan, jos kummankaan sopimuspuolen markkinaosuus ei ylitä 30:tä prosenttia vaikutusalaan kuuluvista merkityksellisistä teknologia- ja tuotemarkkinoista. Jos lisenssisopimuksen osapuolina ovat yritykset ovat kilpailijoita, sopimus kuuluu ryhmäpoikkeuksen soveltamisalaan, mikäli sopimuspuolten yhdistetty markkinaosuus ei ylitä 20:tä prosenttia merkityksellisistä teknologia- ja tuotemarkkinoista. Markkinaosuusrajoja sovelletaan sekä teknologiamarkkinoihin että lisensoitua teknologiaa sisältävien tuotteiden markkinoihin. Jos sovellettava markkinaosuusraja ylittyy joillakin vaikutusalaan kuuluvilla merkityksellisillä markkinoilla, ryhmäpoikkeusta ei voida soveltaa kyseisiä merkityksellisiä markkinoita koskevaan sopimukseen. Esimerkiksi jos lisenssisopimus koskee kaksia erillisiä tuotemarkkinoita tai kaksia erillisiä maantieteellisiä markkinoita, on mahdollista, että ryhmäpoikkeusta sovelletaan vain toisiin kyseisistä markkinoista.

70. TSRPA:n 3 artiklan 3 kohdasta seuraa, että teknologia-markkinoilla lisenssinantajan markkinaosuus lasketaan yhdistämällä lisenssinantajan ja kaikkien sen lisenssinsaa- jien lisensoitua teknologiaa sisältävien tuotteiden myynti kullakin merkityksellisillä markkinoilla erikseen ⁽³⁸⁾. Jos sopimuspuolet ovat kilpailijoita teknologiamarkkinoilla, lisenssinsaaajan omaa teknologiaa sisältävien tuotteiden myynti on lisättävä lisensoitua teknologiaa sisältävien tuotteiden myyntiin. Jos kyseessä on uusi teknologia, johon perustuvaa myyntiä ei vielä ole, markkinaosuudeksi määritellään nolla. Kun myynti alkaa, teknologia alkaa kerätä markkinaosuutta.
71. Tuotemerkkinoiden osalta lisenssinsaaajan markkinaosuus lasketaan yhdistämällä lisenssinantajan teknologiaa sisältävien tuotteiden myynti ja kilpailevien tuotteiden myynti eli markkinaosuus perustuu lisenssinsaaajan kokonais- myyntiin kyseisillä tuotemerkkinoilla. Jos lisenssinantaja on myös tuotteiden toimittaja asianomaisilla merkityksel- lisillä markkinoilla, lisenssinantajan myynti kyseisillä tuo- temerkkinoilla on myös otettava huomioon. Laskettaessa markkinaosuuksia tuotemerkkinoilla ei kuitenkaan oteta huomioon muiden lisenssinsaaajien myyntiä, kun lasketaan lisenssinsaaajan ja/tai lisenssinantajan markkinaosuutta.
72. Markkinaosuudet on laskettava käyttäen myynnin arvoa koskevia tietoja, jos tiedot ovat saatavilla. Ne antavat yleensä teknologian asemasta tarkemman kuvan kuin määrää koskevat tiedot. Jos arvoa koskevia tietoja ei kuitenkaan ole saatavilla, voidaan käyttää muita luotettavia markkinatietoja, myynnin määrää koskevat tiedot mukaan luettuina.
73. Seuraavassa on edellä esitettyjen periaatteiden mukaisia esimerkkejä.

Lisensointi sellaisten yritysten välillä, jotka eivät ole kilpailijoita

Esimerkki 1

Yritys A on erikoistunut bioteknologian tuotteiden ja tekniikoiden kehittämiseen ja on kehittänyt uuden Xer- ran-nimisen tuotteen. Se ei ole Xeranin tuottaja eikä sillä ole kyseisen tuotteen tuotantovälineitä eikä jake- lukanavia. Yritys B on yksi kilpailevien tuotteiden val- mistajista, ja nämä tuotteet valmistetaan vapaasti saa- tavilla olevaa patentoimatonta teknologiaa käyttäen. Vuonna 1 B myi 25 miljoonan euron arvosta tuot- teita, jotka oli valmistettu vapaasti saatavilla olevaa patentoimatonta teknologiaa käyttäen. Vuonna 2 A myöntää B:lle lisenssin Xeranin tuottamista varten. Kyseisenä vuonna B myy 15 miljoonan euron arvosta vapaasti saatavilla olevalla teknologialla valmistettuja tuotteita ja 15 miljoonan euron arvosta Xerania. Vuonna 3 ja sitä seuraavina vuosina B valmistaa ja myy vain Xerania 40 miljoonan euron arvosta vuosit- ain. Lisäksi A myöntää vuonna 2 lisenssin C:lle. C ei ole ennen toiminut kyseisillä tuotemerkkinoilla. C val- mistaa ja myy ainoastaan Xerania 10 miljoonan euron arvosta vuonna 2 ja 15 miljoonan euron arvosta vuonna 3 ja sitä seuraavina vuosina. Xeranin ja sen korvaavien tuotemerkkinoiden, joilla B ja C toimivat, kokonaisarvon arvioidaan olevan 200 miljoonaa eu- roa kunakin vuonna.

Vuonna 2, jolloin lisenssisopimus tehdään, A:n mark- kinaosuus teknologiamarkkinoilla on 0 %, koska se lasketaan Xeranin edellisvuoden kokonaismyynnin pe- rusteella. Vuonna 3 A:n markkinaosuus teknologia- markkinoilla on 12,5 %, mikä vastaa B:n ja C:n edel- lisvuoden Xeran-tuotantoa. Vuonna 4 ja sitä seura- vina vuosina A:n markkinaosuus teknologiamarkki- noilla on 27,5 %, mikä vastaa B:n ja C:n edellisvuoden Xeran-tuotantoa.

Vuonna 2 B:n markkinaosuus tuotemerkkinoilla on 12,5 %, mikä vastaa B:n 25 miljoonan euron liikevaihtoa vuonna 1. Vuonna 3 B:n markkinaosuus on 15 %, koska sen myynti kasvoi 30 miljoonaan euroon vuonna 2. Vuonna 4 ja sitä seuraavina vuosina B:n markkinaosuus on 20 %, koska sen vuosiliikevaihto on 40 miljoonaa euroa. C:n markkinaosuus tuote- markkinoilla on 0 % vuosina 1 ja 2, 5 % vuonna 3 ja 7, 5 % seuraavina vuosina.

Koska lisenssisopimusten osapuolet eivät kilpaile kes- kenään ja A:n, B:n ja C:n yksittäiset markkinaosuudet jäävät kunakin vuonna alle 30 prosenttiin, sopimukset kuuluvat TSRPA:n mukaisen turvallisen alueen piiriin.

Esimerkki 2

Tilanne on sama kuin esimerkissä 1, mutta B ja C toimivat eri maantieteellisillä markkinoilla. Xeranin ja sen korvaavien tuotteiden markkinoiden kokonaisarvo on molemmilla maantieteellisillä markkinoilla vuosittain 100 miljoonaa euroa.

Tässä tapauksessa A:n markkinaosuus teknologia-markkinoilla on laskettava erikseen kummankin maantieteellisen markkina-alueen osalta. Niillä markkinoilla, joilla B toimii, A:n markkinaosuus riippuu B:n Xeran-myyntistä. Koska koko markkinoiden arvon oletetaan tässä esimerkissä olevan 100 miljoonaa euroa eli puolet esimerkin 2 markkinoiden arvosta, A:n markkinaosuus on 0 % vuonna 2, 15 % vuonna 3 ja 40 % sitä seuraavina vuosina. B:n markkinaosuus on 25 % vuonna 2, 30 % vuonna 3 ja 40 % sitä seuraavina vuosina. Vuosina 2 ja 3 sekä A:n että B:n markkinaosuus jää alle 30 %:n raja-arvon. Sen sijaan vuodesta 4 alkaen raja-arvo ylittyy, joten TSRPA:n 8 artiklan 2 kohdan mukaan vuoden 6 jälkeen A:n ja B:n välinen lisenssisopimus ei voi enää hyötyä ryhmäpoikkeuksesta, vaan sitä on arvioitava yksittäistapauksena.

Niillä markkinoilla, joilla C toimii, A:n markkinaosuus riippuu C:n Xeran-myyntistä. Teknologiamarkkinoilla A:n markkinaosuus, joka perustuu C:n edellisvuoden myyntiin, on siis 0 % vuonna 2, 10 % vuonna 3 ja 15 % sitä seuraavina vuosina. C:llä on sama markkinaosuus tuotemarkkinoilla: 0 % vuonna 2, 10 % vuonna 3 ja 15 % sitä seuraavina vuosina. A:n ja C:n välinen lisenssisopimus kuuluu siis koko tarkasteluajanjakson ajan ryhmäpoikkeuksen soveltamisalaan.

*Kilpailijoiden väliset lisenssisopimukset*Esimerkki 3

Yritykset A ja B toimivat erään kemiallisen tuotteen samoilla merkityksellisillä tuote- ja maantieteellisillä markkinoilla. Molemmilla on patenti erilaisiin teknologioihin, joilla valmistetaan kyseistä tuotetta. Vuonna 1 A ja B tekevät ristikkäisen lisenssisopimuksen, joka oikeuttaa sopimuspuolet käyttämään toistensa teknologiaa. Vuonna 1 A:n ja B:n tuotannossa sovelletaan vain yrityksen omaa teknologiaa, ja A myy tuotetta 15 miljoonan euron arvosta ja B 20 miljoonan euron arvosta. Vuodesta 2 alkaen molemmat käyttävät sekä omaa että toisen sopimuspuolen teknologiaa. A myy vuodesta 1 alkaen omalla teknologiallaan valmistettua tuotetta 10 miljoonalla eurolla ja B:n teknologialla valmistettua tuotetta myös 10 miljoonalla eurolla. B myy vuodesta 2 alkaen omalla teknologiallaan valmistettua tuotetta 15 miljoonalla eurolla ja A:n teknologialla valmistettua tuotetta 10 miljoonalla eurolla. Tuotteen ja sen korvaavien tuotteiden markkinoiden kokonaisarvo on vuosittain 100 miljoonaa euroa.

TSRPA:n mukaisessa lisenssisopimuksen arvioinnissa A:n ja B:n markkinaosuudet on laskettava sekä teknologia- että tuotemarkkinoilla. A:n markkinaosuus tuotemarkkinoilla riippuu siitä, kuinka paljon edellisvuonna myytiin tuotetta, jota sekä A että B olivat valmistaneet A:n teknologiaa käyttäen. Vuonna 2 A:n markkinaosuus teknologiamarkkinoilla on siis 15 %, mikä vastaa sen omaa tuotantoa ja 15 miljoonan euron myyntiä vuonna 1. Vuodesta 3 alkaen A:n markkinaosuus teknologiamarkkinoilla on 20 %, mikä vastaa tuotteen 20 miljoonan euron myyntiä, josta A ja B olivat kumpikin valmistaneet (A:n teknologiaa käyttäen) ja myyneet 10 miljoonan euron arvosta. B:n markkinaosuus teknologiamarkkinoilla on vuonna 2 20 % ja seuraavina vuosina 25 %.

A:n ja B:n markkinaosuudet tuotemarkkinoilla riippuvat siitä, paljonko yritykset ovat myyneet tuotetta edellisvuonna riippumatta siitä, mitä teknologiaa ne ovat käyttäneet. A:n markkinaosuus tuotemarkkinoilla on 15 % vuonna 2 ja 20 % seuraavina vuosina. B:n markkinaosuus tuotemarkkinoilla on 20 % vuonna 2 ja 25 % seuraavina vuosina.

Koska kyseessä on kilpailijoiden välinen sopimus, niiden yhdistetty markkinaosuus ei saa teknologia- eikä tuotemarkkinoilla ylittää 20 prosentin raja-arvoa, jotta ne voisivat hyötyä ryhmäpoikkeuksesta. Tämä ehto ei selvästikään täyty. Yhdistetty markkinaosuus teknologia- ja tuotemarkkinoilla on 35 % vuonna 2 ja 45 % seuraavina vuosina. Tätä kilpailevien yritysten välistä sopimusta on siis arvioitava yksittäistapauksena.

4. Vakavimmat kilpailunrajoitukset ryhmäpoikkeusasetuksen mukaan**4.1 Yleiset periaatteet**

74. TSRPA:n 4 artikla sisältää luettelon vakavimmista kilpailunrajoituksista. Rajoituksen luokittelu vakavimpiin kilpailunrajoituksiin perustuu rajoituksen luonteeseen ja kokemuksiin, jotka osoittavat tällaisten rajoitusten olevan lähes aina kilpailunvastaisia. Yhteisöjen tuomioistuinten oikeuskäytännön⁽³⁹⁾ mukaisesti tällainen rajoitus voi joutua sopimuksen sisältyvästä selvästä tavoitteesta tai yksittäisen tapauksen olosuhteista (ks. edellä 14 kohta).

75. Jos teknologiansiirtosopimukseen sisältyy jokin vakaviin kilpailunrajoituksiin kuuluva rajoitus, sopimus jää TSRPA:n 4 artiklan 1 ja 2 kohdan perusteella kokonaisuudessaan ryhmäpoikkeuksen soveltamisalan ulkopuolelle. TSRPA:ta sovellettaessa vakavimpia kilpailunrajoituksia ei voida erottaa muusta sopimuksesta. Komissio katsoo lisäksi, että vakavimmat kilpailunrajoitukset täyttävät tapauskohtaisessa arvioinnissa 81 artiklan 3 kohdan neljä edellytystä vain poikkeustapauksissa (ks. edellä 18 kohta).
76. TSRPA:n 4 artiklassa erotellaan kilpailijoiden väliset sopimukset ja sopimukset, joiden osapuolet eivät kilpaile keskenään.

4.2 Kilpailijoiden väliset sopimukset

77. Asetuksen 4 artiklan 1 kohdassa luetellaan kilpailijoiden väliseen lisensointiin liittyvät vakavimmat kilpailunrajoitukset. TSRPA ei tämän säännöksen mukaan kata sopimuksia, joiden tavoitteena on suoraan tai välillisesti, yksin tai yhdessä muiden sopimuspuolten määräysvallassa olevien tekijöiden kanssa:

- (a) rajoittaa sopimuspuolen mahdollisuuksia määrittää hintansa myytessä tuotteita kolmansille;
- (b) rajoittaa tuotantoa lukuun ottamatta sopimustuotteiden tuotantoa koskevia rajoituksia, jotka on asetettu lisenssinsaajalle muussa kuin vastavuoroisessa sopimuksessa tai vain yhdelle lisenssinsaajalle vastavuoroisessa sopimuksessa;
- (c) jakaa markkinat tai asiakkaat lukuun ottamatta
- (i) lisenssinsaajalle (lisenssinsaajille) asetettua velvollisuutta tuottaa lisensoidulla teknologialla ainoastaan yhdellä tai useammalla teknisellä käyttöalalla taikka yksillä tai useammilla tuotemerkkinoilla;
- (ii) lisenssinantajalle ja/tai lisenssinsaajalle muussa kuin vastavuoroisessa sopimuksessa asetettua velvollisuutta olla tuottamatta lisensoidulla teknologialla yhdellä tai useammalla teknisellä käyttöalalla taikka yksillä tai useammilla tuotemerkkinoilla tai yksinoikeudellisilla alueilla, jotka on varattu toiselle sopimuspuolelle;
- (iii) lisenssinantajalle asetettua velvollisuutta olla lisensoimatta teknologiaa toiselle lisenssinsaajalle tietyllä alueella;
- (iv) lisenssinsaajalle ja/tai lisenssinantajalle muussa kuin vastavuoroisessa sopimuksessa asetettua ra-

joitusta, joka koskee aktiivista ja/tai passiivista myyntiä toisen sopimuspuolen yksinoikeudelliselle alueelle tai yksinoikeuteen perustuvalla asiakasryhmälle;

- (v) lisenssinsaajalle muussa kuin vastavuoroisessa sopimuksessa asetettua rajoitusta, joka koskee myyntiä lisenssinantajan toiselle lisenssinsaajalle myöntämälle yksinoikeudelliselle alueelle tai yksinoikeuteen perustuvalla asiakasryhmälle, edellyttäen että jälkimmäinen ei oman lisenssinsä myöntämisajankohtana ollut kilpaileva yritys;

- (vi) lisenssinsaajalle asetettua velvollisuutta tuottaa sopimustuotteita ainoastaan omaan käyttöönsä, edellyttäen että lisenssinsaajaa ei rajoiteta myymästä aktiivisesti ja passiivisesti sopimustuotteita omien tuotteidensa varaosina;

- (vii) lisenssinsaajalle muussa kuin vastavuoroisessa sopimuksessa asetettua velvollisuutta tuottaa sopimustuotteita ainoastaan tietylle asiakkaalle, jos lisenssi on myönnetty vaihtoehdoisen hankintalähteen luomiseksi kyseiselle asiakkaalle;

- (d) rajoittaa lisenssinsaajan mahdollisuuksia käyttää omaa teknologiaansa tai rajoittaa jonkin sopimuspuolen mahdollisuuksia tehdä tutkimus- ja kehitystyötä, jollei jälkimmäinen rajoitus ole välttämätön, jotta estettäisiin lisensoidun taitotiedon paljastaminen kolmansille.

78. TSRPA:ssa erotetaan monien vakavimpiin kilpailunrajoituksiin kuuluvien rajoitusten yhteydessä toisistaan vastavuoroiset ja muut kuin vastavuoroiset sopimukset. Kilpailijoiden välisiin vastavuoroisiin sopimuksiin sovelletaan tiukempaa vakavimpien kilpailunrajoitusten luetteloa kuin sellaisiin kilpailijoiden välisiin sopimuksiin, jotka eivät ole vastavuoroisia. Vastavuoroiset sopimukset ovat ristiinlisensointisopimuksia, joissa lisensoidut teknologiat ovat kilpailevia teknologioita tai niitä voidaan käyttää kilpailevien tuotteiden tuotantoon. Kun sopimus ei ole vastavuoroinen, vain toinen sopimuspuolista lisensoi teknologiansa toiselle sopimuspuolelle, tai jos kyse on ristiinlisensoinnista, lisensoidut teknologiat eivät ole kilpailevia teknologioita eikä niitä voida käyttää kilpailevien tuotteiden tuotantoon. Sopimusta ei katsota vastavuoroiseksi vain sen vuoksi, että se sisältää takaisinluovutusta koskevan ehdon, tai sen vuoksi, että lisenssinsaaja lisensoi takaisin lisensoituun teknologiaan tekemänsä parannukset. Jos lisenssisopimuksesta, joka ei ole vastavuoroinen, tulee myöhemmin vastavuoroinen lisenssisopimus sopimuspuolten tekemän toisen lisenssisopimuksen seurauksena, ne saattavat joutua tarkistamaan ensimmäistä lisenssisopimusta varmistaakseen, ettei kyseinen sopimus sisällä vakavimpiin kilpailunrajoituksiin kuuluvia rajoituksia. Komissio ottaa tapauskohtaisessa arvioinnissaan huomioon sen, kuinka pitkän ajan kuluessa ensimmäisestä lisenssisopimuksesta toinen lisenssisopimus on tehty.

79. Asetuksen 4 artiklan 1 kohdan a alakohdan mukainen vakavimpiin kilpailunrajoituksiin kuuluva rajoitus koskee kilpailijoiden välisiä sopimuksia, joiden tavoitteena on vahvistaa kolmansille myytävien tuotteiden hinnat myös lisensoitua teknologiaa sisältävien tuotteiden osalta. Kun kilpailijat sopivat keskenään hinnoista, tarkoituksena on kilpailun rajoittaminen. Hinnoista voidaan sopia esimerkiksi suoralla sopimuksella, jossa määritellään tarkasti perittävä hinta, tai hintaluettelolla, jossa asetetaan tietyt sallitut enimmäisalennukset. Sillä, koskeeko sopimus vahvistettuja hintoja, vähimmäis- tai enimmäishintoja tai suosituksia, ei ole asian kannalta merkitystä. Hinnoista voidaan sopia myös välillisesti asettamalla esteitä sovitusta hintatasosta poikkeamiselle esimerkiksi määrämällä, että rojaltilmaksut nousevat, jos tuotteen hinta laskeaan tietyn tason alapuolelle. Lisenssinsaajan velvoittamista tietyn vähimmäisrojaltil maksamiseen ei kuitenkaan sellaisenaan katsota hintojen vahvistamiseksi.
80. Jos rojaltil lasketaan yksittäisen tuotteen myynnin perusteella, rojaltiln suuruudella on suora vaikutus tuotteen rajakustannuksiin ja siten myös tuotteen hintaan⁽⁴⁰⁾. Kilpailijat voivat näin ollen käyttää ristiinlisensointia, johon liittyy myyntiin perustuvien rojaltiln vastavuoroinen maksaminen, hintojen yhtenäistämiseen myöhemmän tuotantovaiheen tuotemarkkinoilla⁽⁴¹⁾. Komissio pitää ristiinlisensointisopimuksia, joihin liittyy tuotteiden myyntiin perustuvien rojaltiln vastavuoroinen maksaminen, hintojen vahvistamisena kuitenkin vain silloin, kun sopimuksella ei ole minkäänlaista kilpailua edistävää tarkoitusta, jolloin se ei ole vilpittömässä mielessä tehty lisenssisopimus. Jos sopimuksella ei luoda minkäänlaista arvoa eikä sillä näin ollen ole pätevää liikeloudellista perustetta, se on tehty vilpillisessä tarkoituksessa ja katsotaan kartelliksi.
81. Asetuksen 4 artiklan 1 kohdan a alakohdan mukainen vakavimpiin kilpailunrajoituksiin kuuluva rajoitus kattaa myös sopimukset, joissa rojaltil lasketaan kaikkien tuotteiden myynnin perusteella riippumatta siitä, käytetäänkö niissä lisensoitua teknologiaa. Tällaiset sopimukset kuuluvat myös 4 artiklan 1 kohdan d alakohdan soveltamisalaan, jonka mukaan lisenssinsaajan mahdollisuuksia käyttää omaa teknologiaansa ei saa rajoittaa (ks. jäljempänä 95 kohta). Tällaiset sopimukset rajoittavat yleensä kilpailua, sillä ne nostavat lisenssinsaajan oman kilpailun teknologian käytöstä aiheutuvia kustannuksia ja rajoittavat ennen sopimuksentekoa esiintynyttä kilpailua⁽⁴²⁾. Tämä pätee sekä vastavuoroiisiin että yksipuolisiin sopimuksiin. Sopimus, jossa rojaltil lasketaan kaikkien tuotteiden myynnin perusteella, voi kuitenkin yksittäisessä tapauksessa poikkeuksellisesti täyttää 81 artiklan 3 kohdan edellytykset, jos objektiivisten seikkojen perusteella voidaan todeta, että rajoitus on välttämätön kilpailua edistävän lisenssoinnin toteutumiseksi. Näin voi olla, jos lisenssinsaajan maksettavaksi kuuluvan rojaltiln laskeaminen ja valvominen olisi ilman rajoitusta mahdotonta tai kohtuuttoman vaikeaa esimerkiksi siksi, että lisenssiantajan tekniikasta ei jää näkyvää jälkeä lopputuotteeseen eikä toteuttamiskelpoisia vaihtoehtoisia valvontakeinoja ole olemassa.
82. Asetuksen 4 artiklan 1 kohdan b alakohdan mukainen vakavimpiin kilpailunrajoituksiin kuuluva rajoitus koskee osapuolten tuotannon vastavuoroista rajoittamista. Tuotannonrajoituksella määrätään, miten paljon osapuoli saa tuottaa ja myydä. Asetuksen 4 artiklan 1 kohdan b alakohtaa ei sovelleta sellaisiin tuotannonrajoituksiin, jotka on asetettu lisenssinsaajalle muussa kuin vastavuoroisessa sopimuksessa tai vain yhdelle lisenssinsaajista vastavuoroisessa sopimuksessa, jos kyseisiä rajoituksia sovelletaan vain lisensoidulla teknologialla tuotettuihin tuotteisiin. Asetuksen 4 artiklan 1 kohdan b alakohdassa vakavimmiksi kilpailunrajoituksiksi katsotaan näin ollen osapuolten vastavuoroiset tuotannonrajoitukset sekä lisenssiantajan omaan teknologiaan kohdistuvat tuotannonrajoitukset. Jos kilpailijat sopivat vastavuoroisista tuotannonrajoituksista, sopimuksen tavoitteena on vähentää markkinoilla olevaa tuotantoa, joka todennäköisesti myös vähenee sen seurauksena. Näin on myös silloin, kun sopimuksella vähennetään sopimuspuolten halukkuutta laajentaa tuotantoa esimerkiksi siten, että kyseiset sopimuspuolet sitoutuvat suorittamaan toisilleen maksuja, jos tietty tuotantomäärä ylittyy.
83. Yksipuolisten määrällisten rajoitusten sallivampi kohtelu perustuu siihen, että yksipuolinen rajoitus ei välttämättä johda tuotannon vähenemiseen markkinoilla. Lisäksi riski siitä, ettei sopimus ole vilpittömässä mielessä tehty lisenssisopimus, on pienempi, kun rajoitus ei ole vastavuoroinen. Jos lisenssinsaaja suostuu hyväksymään yksipuolisen rajoituksen, sopimus johtaa todennäköisesti todelliseen täydentävien teknologioiden yhdistämiseen tai tehokkuuden lisääntymiseen siten, että lisenssiantajan kehittyneempi teknologia yhdistetään lisenssinsaajan tuotantoresursseihin. Vastavuoroisessa sopimuksessa yhdelle lisenssinsaajista asetettu tuotannonrajoitus on todennäköisesti osoitus yhden osapuolen lisensoiman teknologian suuremmasta arvosta ja voi näin edistää kilpailua tukevaa lisenssointia.
84. Asetuksen 4 artiklan 1 kohdan c alakohdan mukainen vakavimpiin kilpailunrajoituksiin kuuluva rajoitus koskee markkinoiden ja asiakkaiden jakamista. Sellaisilla sopimuksilla, joilla kilpailijat jakavat markkinat tai asiakkaat, pyritään kilpailun rajoittamiseen. Kysymys on vakavimpiin kilpailunrajoituksiin kuuluvasta rajoituksesta, kun kilpailijat sitoutuvat vastavuoroisessa sopimuksessa siihen, etteivät ne harjoita tuotantoa tietyillä alueilla tai myy aktiivisesti ja/tai passiivisesti tietyille toiselle osapuolelle varatuille alueille tai asiakkaille.
85. Asetuksen 4 artiklan 1 kohdan c alakohtaa sovelletaan riippumatta siitä, jääkö lisenssinsaajalle oikeus käyttää vapaasti omaa teknologiaansa. Kun lisenssinsaaja on asentanut lisenssiantajan teknologian käyttöönsä tietyn tuotteen valmistusta varten, toista teknologiaa hyödyntävän erillisen tuotantolinjan ylläpito rajoitusten piiriin kuuluvien asiakkaiden palvelemiseksi saattaa tulla kalliiksi. Kun lisäksi otetaan huomioon rajoituksen mahdollinen kilpailunvastainen vaikutus, lisenssinsaajan ei välttämättä enää kannata valmistaa tuotteita omaa teknologiaansa hyödyntäen. Lisäksi on erittäin epätodennäköistä, että kyseiset rajoitukset ovat välttämättömiä kilpailua edistävälle lisenssoinnille.

86. Vakavimmasta kilpailunrajoituksesta ei asetuksen 4 artiklan 1 kohdan c alakohdan ii alakohdan mukaan ole kyse silloin, kun lisenssinantaja myöntää muussa kuin vastavuoroisessa sopimuksessa lisenssinsaajalle yksinomaisen lisenssin lisensoitua teknologiaa hyödyntävään tuotantoon tietyllä alueella ja sitoutuu näin itse olemaan tuottamatta sopimustuotteita kyseisellä alueella tai tarjoamatta kyseisellä alueella valmistettuja sopimustuotteita. Tämänkaltaisiin yksinomaisiin lisensseihin sovelletaan ryhmäpoikkeusta alueen laajuudesta riippumatta. Maailmanlaajuisen lisenssin tapauksessa yksinomaisuus tarkoittaa sitä, että lisenssinantaja sitoutuu olemaan tulematta markkinoille tai jatkamasta toimintaa niillä. Ryhmäpoikkeusta sovelletaan myös silloin, kun lisenssi on rajoitettu yhteen tai useampaan tekniseen käyttöalaaan tai yksiin tai useampiin tuotemarkkinoihin. Asetuksen 4 artiklan 1 kohdan c alakohdan ii alakohdan soveltamisalaan kuuluvilla sopimuksilla voidaan pyrkiä kannustamaan lisenssinsaajaa investoimaan lisensoituun teknologiaan ja kehittämään sitä. Sopimuksen tarkoituksena ei näin välttämättä ole markkinoiden jakaminen.
87. Samasta syystä ryhmäpoikkeusta sovelletaan 4 artiklan 1 kohdan c alakohdan ii alakohdan mukaisesti myös sopimukseen, jotka eivät ole vastavuoroisia ja joissa sopimuspuolet sitoutuvat siihen, etteivät ne aktiivisesti eivätkä passiivisesti ⁽⁴³⁾ myy toiselle sopimuspuolelle varatulle yksinmyyntialueelle tai yksinoikeuteen perustuvalla asiakasryhmälle.
88. Vakavimpiin kilpailunrajoituksiin kuuluvasta rajoituksesta ei asetuksen 4 artiklan 1 kohdan c alakohdan iii alakohdan mukaan myöskään ole kyse silloin, kun lisenssinantaja nimeää lisenssinsaajan ainoaksi lisenssinsaajakseen tietyllä alueella ja osoittaa näin, ettei kolmansille osapuolille myönnetä lisenssiä lisenssinantajan teknologiaan perustuvaan tuotantoon kyseisellä alueella. Tämänkaltaisiin yksinomaisiin lisensseihin sovelletaan ryhmäpoikkeusta siitä riippumatta, onko sopimus vastavuoroinen, jos kyseinen sopimus ei vaikuta osapuolten mahdollisuuksiin hyödyntää vapaasti omaa teknologiaansa omilla alueillaan.
89. Asetuksen 4 artiklan 1 kohdan c alakohdan v alakohdassa ehdot, jotka sisältyvät muuhun kuin vastavuoroiseen sopimukseen ja joilla rajoitetaan lisenssinsaajan aktiivista myyntiä lisenssinantajan toiselle lisenssinsaajalle varaimalle alueelle tai asiakasryhmälle, suljetaan markkinaosuusraja-arvoon asti pois vakavimpien kilpailunrajoitusten luettelosta, jolloin niihin sovelletaan ryhmäpoikkeusta. Edellytyksenä on kuitenkin, että suojattu lisenssinsaaja ei ollut sopimuksentekoa-jankohdantana lisenssinantajan kilpailija. Tämäntyyppisten rajoitusten katsominen vakavimmiksi kilpailunrajoituksiksi ei ole perusteltua. Koska lisenssinantaja voi kyseisten rajoitusten ansiosta suojata sellaista lisenssinsaajaa, joka ei vielä toimi markkinoilla, muiden lisenssinantajan kanssa kilpailevien ja tämän vuoksi markkinoilla jo asemansa vakiinnuttaneiden lisenssinsaajien aktiiviselta myynniltä, ne todennäköisesti saavat kyseisen lisenssinsaajan hyödyntämään lisensoitua teknologiaa entistä tehokkaammin. Toisaalta jos lisenssinsaajat sitoutuvat keskinäisellä sopimuksella olemaan myymättä aktiivisesti tai passiivisesti tietyille alueille tai tietyille asiakasryhmille, sopimus katsotaan lisenssinsaajien kartelliksi. Koska tällaiset sopimukset eivät koske teknologian siirtoa, ne eivät kuulu TSRPA:n soveltamisalaan.
90. Kilpailijoiden väliin sopimukseen sisältyvät ehdot, joilla lisenssi rajoitetaan koskemaan yksiä tai useampia tuotemarkkinoita tai yhtä tai useampaa teknistä käyttöalaa ⁽⁴⁴⁾, eivät 4 artiklan 1 kohdan c alakohdan i alakohdan mukaan kuulu vakavimpiin kilpailunrajoituksiin. Tällaisiin rajoituksiin sovelletaan ryhmäpoikkeusta, kun markkinaosuus on enintään 20 prosenttia, riippumatta siitä, onko sopimus vastavuoroinen. Ryhmäpoikkeuksen soveltamis-edellytyksenä on kuitenkin, että käyttöalarajoitukset koskevat vain lisensoitujen teknologioiden kattamaa alaa. Ehtona on lisäksi se, ettei lisenssinsaajien mahdollisuutta käyttää omaa teknologiaansa rajoiteta (ks. 4 artiklan 1 kohdan d alakohta). Jos lisenssinsaajien mahdollisuutta käyttää omaa teknologiaansa rajoitetaan, kyseessä on markkinoiden jakamista koskeva sopimus.
91. Ryhmäpoikkeuksen soveltamiseen ei vaikuta se, onko käyttöalarajoitus symmetrinen vai epäsymmetrinen. Vastavuoroisessa lisenssisopimuksessa oleva epäsymmetrinen käyttöalarajoitus tarkoittaa, että sopimuspuolilla on lisenssinsaajina oikeus käyttää lisensoimia teknologioita vain eri käyttöaloilla. Jos osapuolten mahdollisuuksia käyttää omia teknologioitaan ei rajoiteta, sopimuksen ei katsota johtavan siihen, että osapuolet vetäytyvät toiselle osapuolelle myönnetyn lisenssin kattamilta aloilta tai pysyttelevät poissa niiltä. Siinäkin tapauksessa, että lisenssinsaajat hankkivat tarvittavat laitteet lisensoitun teknologian hyödyntämiseksi lisenssin kohteena olevalla käyttöalalla, tällä ei välttämättä ole vaikutusta lisenssin ulkopuoliseen tuotantoon käytettäviin resursseihin. Tässä yhteydessä on tärkeää, että rajoitus koskee tiettyjä selkeästi erotettavissa olevia tuotemarkkinoita tai käyttöaloja eikä asiakkaita, jotka voidaan jakaa alueen tai asiakasryhmän mukaan ja jotka ostavat samoille tuotemarkkinoille tai käyttöaloille kuuluvia tuotteita. Jälkimmäisessä tapauksessa riskiä markkinoiden jakamisesta pidetään huomattavasti suurempana (ks. edellä 85 kohta). Lisäksi käyttöalarajoitukset saattavat olla tarpeen kilpailua edistävän lisenssoinnin kannustamiseksi (ks. jäljempänä 182 kohta).
92. Asetuksen 4 artiklan 1 kohdan c alakohdan vi alakohtaan sisältyy lisäpoikkeus eli sisäiseen käyttöön tarkoitetut rajoitukset. Niillä tarkoitetaan vaatimuksia, joiden mukaan lisenssinsaaja voi tuottaa lisensoitua teknologiaa sisältäviä tuotteita vain omaan käyttöönsä. Jos sopimuksen kohteena oleva tuote on komponentti, lisenssinsaaja voidaan velvoittaa tuottamaan kyseistä komponenttia vain omien tuotteidensa erottamattomaksi osaksi ja olemaan myymättä komponenttia muille tuottajille. Lisenssinsaajan on kuitenkin voitava myydä komponentteja omien tuotteidensa varaosina ja toimittaa niitä siten kolmansille osapuolille, jotka tarjoavat tuotteeseen liittyviä toimituksen jälkeisiä palveluja. Tällaiset sisäiseen käyttöön tarkoitetut rajoitukset voivat olla tarpeellisia edistämään teknologian levittämistä etenkin kilpailijoiden välillä, ja ne kuuluvat ryhmäpoikkeuksen soveltamisalaan. Tällaisia rajoituksia tarkastellaan myös jäljempänä IV osan 2 jakson 5 kohdassa.

93. Lopuksi 4 artiklan 1 kohdan c alakohdan vii alakohdassa suljetaan pois vakavimpien kilpailunrajoitusten luettelosta lisenssinsaaajalle muussa kuin vastavuoroisessa sopimuksessa asetettu ehto, jolla lisenssinsaaaja veloitetaan tuottamaan sopimustuotteita vain tietyille asiakkaalle ja jonka tavoitteena on luoda kyseiselle asiakkaalle vaihtoehtoinen hankintalähde. Asetuksen 4 artiklan 1 kohdan c alakohdan vii alakohdan soveltamisedellytyksenä siis on, että lisenssin ainoana tarkoituksena on vaihtoehtoisen hankintalähteen luominen kyseiselle asiakkaalle. Kyseisen alakohdan soveltaminen ei kuitenkaan edellytä, että lisenssejä myönnetään vain yksi, vaan sen soveltamisalaan kuuluvat myös tapaukset, joissa useammalle kuin yhdelle yritykselle myönnetään lisenssi saman asiakkaan hankintalähteenä toimimiseen. Mahdollisuudet markkinoiden jakamiseen tämänkaltaisilla sopimuksilla ovat vähäiset silloin, kun lisenssi koskee vain tietyn asiakkaan hankintalähteenä toimimista. Tällaisissa tilanteissa ei etenkään voida olettaa, että lisenssinsaaaja lakkaa sopimuksen vuoksi hyödyntämästä omaa teknologiaansa.
94. Asetuksen 4 artiklan 1 kohdan d alakohdassa määritelty vakavimpiin kuuluva kilpailunrajoitus koskee ehtoja, joilla rajoitetaan kumman tahansa sopimuspuolen mahdollisuuksia tehdä tutkimus- ja kehitystyötä. Molemmilla sopimuspuolilla on oltava vapaus tehdä riippumatonta tutkimus- ja kehitystyötä. Tätä periaatetta sovelletaan riippumatta siitä, koskeeko rajoitus lisenssin kattamaa alaa vai muita aloja. Sen, että sopimuspuolet sopivat luovuttavansa toisilleen teknologioihinsa vastaisuudessa tekemänsä parannukset, ei kuitenkaan sinänsä katsota rajoittavan riippumatonta tutkimus- ja kehitystyötä. Tällaisten sopimusten vaikutus kilpailuun on arvioitava tapauskohtaisesti. Asetuksen 4 artiklan 1 kohdan d alakohta ei kuitenkaan kata sopimuspuolelle asetettuja rajoituksia, jotka koskevat kolmannen osapuolen kanssa toteutettavaa tutkimus- ja kehitystyötä, jos tällaista rajoitusta tarvitaan suojaamaan lisenssinantajan taitotietoa paljastumiselta. Jotta rajoitukset, joilla on tarkoitus estää lisenssinantajan taitotiedon paljastuminen, kuuluisivat poikkeuksen soveltamisalaan, niiden on oltava suojan varmistamisen kannalta tarpeellisia ja oikeasuhteisia. Esimerkiksi silloin, kun sopimuksessa nimetään tietyt lisenssinsaaajan työntekijät, joille lisensoitu taitotieto siirretään koulutuksella ja jotka ovat vastuussa sen käytöstä, saattaa riittää se, että lisenssinsaaaja veloitetaan varmistamaan, etteivät kyseiset työntekijät osallistu kolmansien osapuolten kanssa harjoitettavaan tutkimus- ja kehitystoimintaan. Myös muut suoja-lausekkeet voivat olla tarkoituksenmukaisia.
95. Lisenssinsaaajalle ei myöskään saa 4 artiklan 1 kohdan d alakohdan mukaisesti asettaa rajoituksia, jotka koskevat lisenssinsaaajan oman kilpailevan teknologian käyttöä edellyttäen, että lisenssinsaaaja ei samalla hyödynnä lisenssillä saatua lisenssinantajan teknologiaa. Lisenssinsaaajan mahdollisuutta käyttää omaa teknologiaansa ei saa rajoittaa suhteessa tuotanto- tai myyntipaikkaan, tuotanto- tai myyntimäärään ja myyntihintaan. Lisenssinsaaaja ei myöskään saa velvoittaa maksamaan rojalteja tuotteista, jotka on tuotettu sen omaa teknologiaa hyödyntäen (ks. edellä 81 kohta). Myöskään lisenssinsaaajan oikeutta lisensoida oma teknologiansa kolmansille ei saa rajoittaa. Jos lisenssinsaaajalle asetetaan oman teknologian käyttöä tai

tutkimus- ja kehitystyön toteuttamista koskevia rajoituksia, lisenssinsaaajan teknologian kilpailukyky heikkenee. Tämän seurauksena on kilpailun väheneminen olemassa olevilla tuote- ja teknologiamarkkinoilla. Samalla vähenevät myös lisenssinsaaajan mahdollisuudet investoida teknologiansa kehittämiseen ja parantamiseen.

4.3 Keskenään kilpailemattomien osapuolten väliset sopimukset

96. Asetuksen 4 artiklan 2 kohdassa luetellaan vakavimmat kilpailunrajoitukset, jotka saattavat esiintyä keskenään kilpailemattomien osapuolten välisissä lisenssisopimuksissa. TSRPA ei tämän säännöksen mukaan kata sopimuksia, joiden tavoitteena on suoraan tai välillisesti, yksin tai yhdessä muiden sopimuspuolten määräysvallassa olevien tekijöiden kanssa:
- (a) rajoittaa sopimuspuolen mahdollisuuksia määrittää hintansa myydessä tuotteita kolmansille rajoittamatta kuitenkaan toimittajan mahdollisuutta asettaa enimmäismyyntihinta tai suositella myyntihintaa, edellyttäen, että se ei johda kiinteään tai vähimmäismyyntihintaan jonkin sopimuspuolen käyttämän painostuksen tai tarjoamien kannustimien vuoksi;
 - (b) rajoittaa alueita tai asiakkaita, joille lisenssinsaaaja voi myydä passiivisesti sopimustuotteita, lukuun ottamatta:
 - (i) passiivisen myynnin rajoittamista lisenssinantajalle varatulle yksinmyyntialueelle tai yksinoikeuteen perustuvalla asiakasryhmälle;
 - (ii) passiivisen myynnin rajoittamista lisenssinantajan toiselle lisenssinsaaajalle myöntämälle yksinmyyntialueelle tai yksinoikeuteen perustuvalla asiakasryhmälle kahden ensimmäisen vuoden aikana, jolloin kyseinen toinen lisenssinsaaaja myy sopimustuotteita kyseiselle alueelle tai asiakasryhmälle;
 - (iii) lisenssinsaaajalle asetettua velvollisuutta tuottaa sopimustuotteita ainoastaan omaan käyttöönsä, edellyttäen että lisenssinsaaaja ei rajoiteta myymästä aktiivisesti ja passiivisesti sopimustuotteita omien tuotteidensa varasina;
 - (iv) velvollisuutta tuottaa sopimustuotteita ainoastaan tietyille asiakkaalle, jos lisenssi on myönnetty vaihtoehtoisen hankintalähteen luomiseksi kyseiselle asiakkaalle;

- (v) kaupan tukkuportaassa toimivan lisenssinsaajan loppukäyttäjille suuntautuvan myynnin rajoittamista;
- (vi) valikoivan jakelujärjestelmän jäsenten myynnin rajoittamista valtuuttamattomille jakelijoille;
- (c) rajoittaa vähittäisportaassa toimivan valikoivaan jakelujärjestelmään kuuluvan lisenssinsaajan aktiivista tai passiivista myyntiä loppukäyttäjille; tämä ei kuitenkaan rajoita mahdollisuutta kieltää järjestelmän jäsentä toimimasta valtuuttamattomassa liikkeessä.
97. Asetuksen 4 artiklan 2 kohdan a alakohdassa määritelty vakavimpiin kuuluva kilpailunrajoitus koskee hintojen vahvistamista myytessä tuotteita kolmansille. Säännös kattaa erityisesti rajoitukset, joiden suorana tai välillisenä tavoitteena on vahvistaa sovittu myyntihinta tai vähimmäismyyntihinta tai sovittu hintataso tai vähimmäishintataso, jota lisenssinantajan ja lisenssinsaajan on noudatettava myytessä tuotteita kolmansille osapuolille. Sopimuksissa, joissa myyntihinta vahvistetaan suoraan, rajoitus on täysin ilmeinen. Myyntihinta voidaan kuitenkin määrätä myös epäsuorin keinoin. Esimerkkejä tästä ovat sopimukset, joissa vahvistetaan voittomarginaali, sovitaan myönnettävien alennusten enimmäistaso, suhteutetaan myyntihinta kilpailijoiden myyntihintoihin, esitetään uhkauksia tai varoituksia tai uhataan sakoilla tai sopimuksen irtisanomisella, jos sovittua hintatasoa ei noudateta. Suorat tai välilliset keinot vahvistaa hinta voivat olla tehokkaampia, jos niihin yhdistetään toimenpiteitä hintojen laskemisen havaitsemiseksi, kuten hintojen seurantajärjestelmä tai lisenssinsaajille asetettu velvollisuus raportoida hintojen poikkeamista. Vastaavasti suora tai välillinen hintojen vahvistaminen voi olla tehokkaampaa, jos siihen yhdistetään toimenpiteitä, joilla heikennetään lisenssinsaajan mahdollisuuksia alentaa myyntihintojaan, kuten tapauksessa, jossa lisenssinantaja vaatii lisenssinsaajaa soveltamaan "suosituimman asiakkaan kohtelua" koskevaa ehtoa eli velvollisuutta myöntää jollekin asiakkaalle aina paremmat myyntiehdot kuin muille asiakkaille. Enimmäis- tai suositushinnat voidaan samoja keinoja käyttäen saada toimimaan vahvistettujen myyntihintojen tai vähimmäismyyntihintojen tapaan. Sen, että lisenssinantaja antaa lisenssinsaajalle suositushintaluettelon tai velvoittaa lisenssinsaajan noudattamaan tiettyä enimmäishintaa, ei kuitenkaan itsessään katsota johtavan vahvistettujen myyntihintojen tai vähimmäismyyntihintojen käyttöön.
98. Asetuksen 4 artiklan 2 kohdan b alakohdassa katsotaan vakavimmiksi kilpailunrajoituksiksi sopimukset tai yhteensovitut menettelyt, joiden suorana tai välillisenä tavoitteena on rajoittaa lisenssinsaajien harjoittamaa, lisensoitua teknologiaa sisältävien tuotteiden passiivista myyntiä⁽⁴⁵⁾. Lisenssinsaajan kohdistuvat passiivista myyntiä koskevat rajoitukset voivat olla seurausta suorista velvoitteista, kuten velvoitteesta olla myymättä joillekin asiakkaille tai tiettyjen alueiden asiakkaille taikka velvoitteesta siirtää näiden asiakkaiden tekemät tilaukset muille lisenssinsaajille. Ne voivat myös olla seurausta epäsuorista toimista, joiden tarkoituksena on saada lisenssinsaaja luopumaan tällaisesta myynnistä. Näitä ovat esimerkiksi taloudelliset kannustimet tai lisensoitujen tuotteiden todellisen määränpään selvittämiseen tarkoitettun valvontajärjestelmän käyttöönotto. Määrällisillä rajoituksilla voidaan epäsuorasti rajoittaa passiivista myyntiä. Komissio ei kuitenkaan katso, että määrälliset rajoitukset sinänsä palvelevat kyseistä tarkoitusta. Näin voi kuitenkin olla, jos määrällisillä rajoituksilla pannaan täytäntöön taustalla oleva sopimus markkinoiden jakamisesta. Merkkejä tällaisesta toiminnasta ovat määrrien vähittäinen mukauttaminen siten, että ne kattavat vain paikallisen kysynnän, määrälliset rajoitukset yhdistettynä aluekohtaisia vähimmäismyyntiä koskevaan velvoitteeseen, aluekohtaisen myynnin mukaan määräytyvät vähimmäisrojalteja koskevat velvoitteet, tuotteen määränpään mukaan eriytyvät rojaltilmaksut sekä yksittäisten lisenssinsaajien myymien tuotteiden määränpään valvominen. Tästä lisenssinsaajien harjoittamaa passiivista myyntiä koskevasta vakavimpiin kilpailunrajoitukseen kuuluvasta yleisrajoituksesta on kuitenkin useita tärkeitä poikkeuksia, joita käsitellään seuraavassa.
99. Asetuksen 4 artiklan 2 kohdan b alakohta ei koske lisenssinantajaan kohdistuvia myynnin rajoituksia. Kaikki lisenssinantajaan kohdistuvat myynnin rajoitukset kuuluvat ryhmäpoikkeuksen soveltamisalaan, jos markkinaosuus ei ylitä 30:tä prosenttia. Sama pätee kaikkiin rajoituksiin, jotka koskevat lisenssinsaajan harjoittamaa aktiivista myyntiä, lukuun ottamatta jäljempänä 105 ja 106 kohdassa käsiteltäviä aktiivista myyntiä koskevia tapauksia. Aktiivista myyntiä koskevien rajoitusten sisällyttäminen ryhmäpoikkeuksen soveltamisalaan perustuu siihen oletukseen, että ne edistävät investointeja, muihin tekijöihin kuin hintaan perustuvaa kilpailua ja lisenssinsaajien tarjoamien palvelujen laadun parantamista ratkaisemalla vapaamatkustajuuteen ja investoinneista pidätykseseen liittyvät ongelmat. Lisenssinsaajien alueiden tai asiakasryhmien välistä aktiivista myyntiä koskevien rajoitusten yhteydessä ei edellytetä, että suojatulle lisenssinsaajalle on myönnetty yksinoikeus tiettyyn alueeseen tai asiakasryhmään. Ryhmäpoikkeusta sovelletaan myös aktiivista myyntiä koskeviin rajoituksiin silloin, kun tietty alue tai asiakasryhmä on varattu useammalle kuin yhdelle lisenssinsaajalle. Kun lisenssinsaaja voi olla varma siitä, että se joutuu alueellaan vastaamaan vain tiettyjen muiden lisenssinsaajien aktiivisen myynnin aiheuttamaan kilpailuun ja etteivät sen alueen ulkopuolelta tulevat lisenssinsaajat kilpaile sen alueella, on todennäköistä, että tilanne kannustaa tehokkuutta lisäävien investointien tekemiseen.
100. Ehto, jolla rajoitetaan lisenssinsaajan aktiivista ja passiivista myyntiä alueelle tai asiakasryhmälle, johon lisenssinantaja on varannut yksinoikeuden, ei kuulu vakavimpiin kilpailunrajoituksiin (ks. 4 artiklan 2 kohdan b alakohta). Ryhmäpoikkeus kattaakin tällaiset rajoitukset. Vaikka tällaiset rajoitukset rajoittaisivatkin kilpailua, niiden katsotaan markkinaosuusrajaan asti edistävän teknologian levitystä ja siten kilpailua sekä teknologian yhdistämistä lisenssinsaajan tuotantoresursseihin. Tietty asiakasryhmä tai alue voi olla varattu lisenssinantajalle myös silloin, kun tämä ei tosiasiaa tuota käyttämällä lisensoitua teknologiaa kyseisellä alueella tai kyseistä asiakasryhmää varten. Lisenssinantaja voi varata itselleen jonkin alueen tai asiakasryhmän myös myöhempää hyödynämistä varten.

101. Rajoituksiin, jotka koskevat lisenssinsaajien harjoittamaa passiivista myyntiä toiselle lisenssinsaajalle varatulle yksinmyyntialueelle tai tämän yksinoikeuteen perustuvalla asiakasryhmälle, sovelletaan ryhmäpoikkeusta kahden vuoden ajan päivästä, jona suojattu lisenssinsaaja saattaa lisensoitua teknologiaa sisältävät tuotteet ensimmäisen kerran markkinoille yksinmyyntialueellaan tai yksinoikeuteensa perustuvan asiakasryhmän muodostamalla markkinoilla (ks. 4 artiklan 2 kohdan b alakohdan ii alakohta). Lisenssinsaajien on usein investoitava huomattavasti tuantoresursseihin ja myynninedistämiseen voidakseen käynnistää toiminnan uudella alueella ja kehittää sitä. Uusi lisenssinsaaja ottaa näin ollen todennäköisesti huomattavan riskin, erityisesti siksi, että myynninedistämiskustannukset ja tietyn teknologian pohjalta käynnistettävään tuotantoon tarvittaviin resursseihin tehdyt investoinnit ovat usein uponneita eli niitä ei saada takaisin, jos lisenssinsaaja poistuu markkinoilta. Tällaisessa tilanteessa lisenssinsaaja ei useinkaan tee lisenssisopimusta, ellei siihen sisälly tietyn ajanjakson pituista suojaa muiden lisenssinsaajien aktiiviselta (ja passiiviselta) myynniltä kyseisen lisenssinsaajan myyntialueella. Ehdot, joilla rajoitetaan lisenssinsaajan passiivista myyntiä toisten lisenssinsaajien yksinmyyntialueille, eivät näin ollen yleensä kuulu 81 artiklan 1 kohdan kiellon piiriin enintään kahden vuoden ajan päivästä, jona kyseinen lisenssinsaaja saattaa lisensoitua teknologiaa sisältävän tuotteen ensimmäisen kerran markkinoille yksinmyyntialueellaan. Niissä yksittäistapauksissa, joissa tämänkaltaiset rajoitukset kuuluvat 81 artiklan 1 kohdan kiellon piiriin, niihin sovelletaan ryhmäpoikkeusta. Edellä mainitun kahden vuoden jakson päätyttyä lisenssinsaajien väliset passiivista myyntiä koskevat rajoitukset katsotaan vakavimmiksi kilpailunrajoituksiksi. Tällaiset rajoitukset kuuluvat yleensä 81 artiklan 1 kohdan kiellon piiriin, eivätkä ne todennäköisesti täytä 81 artiklan 3 kohdassa asetettuja edellytyksiä. Etenkin on todennäköistä, etteivät passiivista myyntiä koskevat rajoitukset ole välttämättömiä tehokkuusetujen saavuttamiselle ⁽⁴⁶⁾.
102. Asetuksen 4 artiklan 2 kohdan b alakohdan iii alakohdan mukaan ryhmäpoikkeuksen soveltamisalaan kuuluu myös rajoitus, jonka mukaan lisenssinsaaja on velvollinen valmistamaan lisensoitua teknologiaa sisältäviä tuotteita vain omaan (sisäiseen) käyttöönsä. Jos sopimuksen kohteena oleva tuote on komponentti, lisenssinsaaja voidaan siten velvoittaa käyttämään tuotetta vain omien tuotteidensa osana ja olemaan myymättä sitä muille tuottajille. Lisenssinsaajan on kuitenkin voitava myydä sekä aktiivisesti että passiivisesti tuotteita omien tuotteidensa varaosina, joten sillä on oltava oikeus toimittaa tuotteita kolmansille osapuolille, jotka tarjoavat kyseisiin tuotteisiin liittyviä toimituksen jälkeisiä palveluja. Sisäisen käytön rajoituksia käsitellään myös jäljempänä IV osan 2 jakson 5 kohdassa.
103. Kuten kilpailijoiden välisissä sopimuksissa (ks. edellä 93 kohta), ryhmäpoikkeusta sovelletaan myös sopimukseen, joissa lisenssinsaaja velvoitetaan tuottamaan sopimustuotteita vain tietyille asiakkaalle, jotta kyseiselle asiakkaalle voitaisiin luoda vaihtoehtoinen hankintalähde (ks. 4 artiklan 2 kohdan b alakohdan iv alakohta). On epätodennäköistä, että tämänkaltaiset rajoitukset kuuluisivat 81 artiklan 1 kohdan kiellon piiriin silloin, kun ne sisältyvät keskenään kilpailemattomien yritysten välisiin sopimuksiin.
104. Asetuksen 4 artiklan 2 kohdan b alakohdan v alakohdan mukaan ryhmäpoikkeuksen soveltamisalaan kuuluu myös lisenssinsaajalle asetettu vaatimus olla myymättä tuotteita loppukäyttäjille eli toisin sanoen myydä vain jälleenmyyjille. Lisenssinantaja voi tällaisella vaatimuksella uskoa lisenssinsaajalle tukkumyyntitehtävän, ja se ei yleensä kuulu 81 artiklan 1 kohdan piiriin ⁽⁴⁷⁾.
105. Asetuksen 4 artiklan 2 kohdan b alakohdan vi alakohdan mukaan ryhmäpoikkeuksen soveltamisalaan kuuluu myös lisenssinsaajaan kohdistuva vaatimus olla myymättä muille kuin valtuutetuille jakelijoille. Lisenssinantaja voi tämän poikkeuksen turvin vaatia lisenssinsaajaa kulumaan valikoivaan jakelujärjestelmään. Siinä tapauksessa lisenssinsaajille on kuitenkin 4 artiklan 2 kohdan c alakohdan mukaan annettava lupa myydä tuotteita loppukäyttäjille sekä aktiivisesti että passiivisesti, sanotun kuitenkaan rajoittamatta mahdollisuutta rajata lisenssinsaajan toiminta tukkumyyntiin 4 artiklan 2 kohdan b alakohdan v alakohdan nojalla (ks. edellinen kohta).
106. Tässä yhteydessä on syytä muistaa, että ryhmäpoikkeus kattaa lisenssisopimukset, joissa lisenssinantaja asettaa velvoitteita, jotka lisenssinsaajan täytyy tai jotka se voi asettaa ostajilleen jakelijat mukaan luettuna (ks. 39 kohta). Näiden velvoitteiden on kuitenkin oltava toimitus- ja jakelusopimuksiin sovellettavien kilpailusääntöjen mukaisia. Koska TSRPA:ta sovelletaan vain kahdensivisiin sopimuksiin, lisenssinsaajan ostajiensa kanssa edellä mainitun kaltaisista velvoitteista tekemät sopimukset eivät kuulu TSRPA:n soveltamisalaan. Tämänkaltaisiin sopimuksiin sovelletaan ryhmäpoikkeusta vain, jos ne ovat asetuksen 2790/1999 mukaisia (ks. edellä 2.5.2 kohta).

5. Poikkeuksen ulkopuolelle jäävät rajoitukset

107. TSRPA:n 5 artiklassa luetellaan neljä rajoitustyyppiä, joille ei myönnetä ryhmäpoikkeusta ja joiden kilpailunvastaiset ja kilpailua edistävät vaikutukset on siten arvioitava tapauskohtaisesti. Asetuksen 5 artiklasta seuraa, että jonkin näihin säännöksiin sisältyvän rajoituksen esiintyminen lisenssisopimuksessa ei estä ryhmäpoikkeuksen soveltamista sopimuksen muihin osiin. Ryhmäpoikkeuksen soveltamisalan ulkopuolelle jää vain kyseinen yksittäinen rajoitus, joka on arvioitava tapauskohtaisesti. Näin ollen 5 artiklan mukaiset rajoitukset on voitava erottaa sopimuksesta.

108. Asetuksen 5 artiklan 1 kohdan mukaan ryhmäpoikkeusta ei sovelleta seuraaviin kolmeen veloitteeseen:

- (a) Lisenssinsaajalle asetettu suora tai välillinen velvoite myöntää lisenssinantajalle tai lisenssinantajan nimeämälle kolmannelle osapuolelle yksinoikeudellinen käyttöluva lisensoituun teknologiaan tekemiinsä selvästi eroteltaviin parannuksiin tai lisensoidun teknologian uusiin käyttösovelluksiin.

- (b) Lisenssinsaajalle asetettu suora tai välillinen velvoite siirtää lisenssinantajalle tai lisenssinantajan nimeämälle kolmannelle osapuolelle oikeuksia lisensoidun teknologian selvästi eroteltaviin parannuksiin tai uusiin käyttösovelluksiin.
- (c) Lisenssinsaajalle asetettu suora tai välillinen velvoite olla kiistämättä lisenssinantajalla yhteismarkkinoilla olevien immateriaalioikeuksien pätevyttä. TSRPA antaa kuitenkin lisenssinantajalle oikeuden lisenssisopimuksen irtisanomiseen, jos lisenssinsaaja kiistää lisenssoituun teknologiaan kohdistuvien immateriaalioikeuksien pätevyyden.
- Asetuksen 5 artiklan 1 kohdan a, b ja c alakohdan tarkoituksena on välttää ryhmäpoikkeuksen soveltaminen sellaisiin sopimuksiin, jotka voivat vähentää lisenssinsaajan halukkuutta innovaatiotoimintaan.
109. Asetuksen 5 artiklan 1 kohdan a ja b alakohta koskevat tilanteita, joissa lisenssoituun teknologiaan tehtyihin eroteltavissa oleviin parannuksiin liittyvät oikeudet luovutetaan tai siirretään takaisin lisenssinantajalle siten, että tämä saa niihin yksinoikeuden. Parannus on selvästi eroteltavissa, jos sitä voidaan hyödyntää loukkaamatta lisenssoituun teknologiaan liittyviä oikeuksia. Ehto, jolla lisenssinsaaja veloitetaan myöntämään lisenssinantajalle yksinoikeus lisensoidun teknologian selvästi eroteltavissa oleviin parannuksiin tai siirtämään tälle kyseisiin parannuksiin liittyvät oikeudet, vähentää todennäköisesti lisenssinsaajan halukkuutta innovaatiotoimintaan, sillä se estää lisenssinsaajaa hyödyntämästä omia parannuksiaan, kuten lisensioimasta niitä kolmansille. Tilanne on sama silloin, kun selvästi eroteltavissa oleva parannus koskee samaa sovellusta kuin lisenssoitu teknologia tai kun lisenssinsaaja kehittää uusia lisensoidun teknologian sovelluksia. Tällaiset velvollisuudet eivät 5 artiklan 1 kohdan a ja b alakohdan mukaan kuulu ryhmäpoikkeuksen soveltamisalaan. Ryhmäpoikkeus kattaa kuitenkin selvästi eroteltavissa olevien parannusten takaisinluovutusta koskevat velvollisuudet, joihin ei sisälly yksinoikeutta, myös silloin, kun takaisinluovutusta koskeva vaatimus ei ole vastavuoroinen eli se on asetettu vain lisenssinsaajalle, sekä silloin, kun lisenssinantajalla on sopimuksen mukaan oikeus jakaa eroteltavissa olevat parannukset edelleen muille lisenssinsaajille. Yksipuolinen takaisinluovutusta koskeva velvollisuus voi edistää innovaatiota ja uuden teknologian levittämistä, kun lisenssinantaja saa vapaasti määrittellä, luovuttaako hän omat parannuksensa lisenssinsaajille ja jos luovuttaa, missä määrin. Jakamista koskeva ehto voi sekin edistää teknologian levittämistä, sillä näin kukin lisenssinsaaja tietää sopimushetkellä olevansa tasa-arvoisessa asemassa muiden lisenssinsaajien kanssa tuotannossa käyttämänsä teknologian osalta. Kun kyse on parannuksista, jotka eivät ole selvästi eroteltavissa, yksinoikeuden tuottavan takaisinluovutuksen tai oikeuksien siirtämistä koskevan velvollisuuden ei katsota rajoittavan kilpailua 81 artiklan 1 kohdassa tarkoitettussa merkityksessä, sillä lisenssinsaaja ei voi hyödyntää tällaisia parannuksia ilman lisenssinantajan lupaa.
110. Asetuksen 5 artiklan 1 kohdan a ja b alakohdan soveltaminen ei riipu siitä, maksaako lisenssinantaja korvauksen saadusta parannuksesta tai yksinoikeuden sisältävästä lisenssistä. Tällaisen korvauksen olemassaololla ja suuruudella saattaa kuitenkin olla merkitystä arvioitaessa sopimuksia tapauskohtaisesti 81 artiklan nojalla. Jos takaisinluovutus tapahtuu korvausta vastaan, velvollisuus ei yhtä todennäköisesti vähennä lisenssinsaajan halukkuutta innovointiin. Arvioitaessa yksinoikeuden sisältävää takaisinluovutusta ryhmäpoikkeuksen soveltamisalan ulkopuolella on otettava huomioon myös lisenssinantajan markkina-asemalla teknologiamarkkinoilla. Mitä vahvempi asema lisenssinantajalla on, sitä todennäköisemmin yksinomaiset takaisinluovutusvelvollisuudet vaikuttavat rajoittavasti innovaatiokilpailuun. Mitä vahvempi asema lisenssinantajan teknologialla on, sitä todennäköisemmin lisenssinsaaja on merkittävä innovaatioiden lähde ja tulevaisuuden kilpailija. Takaisinluovutusta koskevien velvollisuuksien kielteiset vaikutukset voivat korostua myös tällaisia velvollisuuksia sisältävien lisenssisopimusten rinnakkaisissa verkostoissa. Jos saatavilla olevia teknologioita hallitsee rajallinen määrä lisenssinantajia, jotka asettavat lisenssinsaajille yksinomaisia takaisinluovutusvelvollisuuksia, kilpailuvastaisten vaikutusten riski on suurempi kuin silloin, kun teknologioita on paljon ja kun vain osa niistä on lisenssoitu yksinomaisin takaisinluovutusehdoin.
111. Innovaatiotoimintaan kohdistuvien kielteisten vaikutusten riski on suurempi kilpailijoiden välisessä ristiinlisenoinnissa silloin, kun takaisinmyöntämistä koskevaan vastavuoroiseen velvollisuuteen on liitetty molemmille sopimuspuolille asetettu velvollisuus jakaa omaan teknologiaansa tekemänsä parannukset toisen sopimuspuolen kanssa. Kaikkien parannusten jakaminen kilpailijoiden välillä voi estää kutakin kilpailijaa saavuttamasta kilpailuetumatkaa muihin kilpailijoihin nähden (ks. myös jäljempänä 208 kohta). Osapuolia ei kuitenkaan todennäköisesti estetä saavuttamasta kilpailuetumatkaa toisiinsa nähden silloin, kun lisenssillä pyritään tarjoamaan molemmille osapuolille mahdollisuus oman teknologiansa kehittämiseen ja kun lisenssi ei johda siihen, että osapuolet päätyvät käyttämään tuotesuunnittelussaan samaa teknologiapohjaa. Näin on silloin, kun lisenssin tarkoituksena on pikemminkin tuotesuunnitteluun liittyvän vapauden varmistaminen kuin lisenssinsaajan teknologiapohjan parantaminen.
112. Asetuksen 5 artiklan 1 kohdan c alakohdassa määritelty poikkeuksen ulkopuolelle jäävä rajoitus koskee kiistämisen kieltäviä sopimusehtoja eli velvollisuutta olla kiistämättä lisenssinantajan immateriaalioikeuksien pätevyttä. Kiistämisen kieltävät ehdot on suljettu ryhmäpoikkeuksen soveltamisalan ulkopuolelle, koska lisenssinsaajat pystyvät usein parhaiten arvioimaan, onko immateriaalioikeus mitätön. Mitättömistä immateriaalioikeuksista olisi päästävä eroon immateriaalioikeuden suojaa koskevien periaatteiden mukaisesti, jotta kilpailu ei vääristyisi. Mitättömät immateriaalioikeudet tukahduttavat innovaatiotoimintaa eivätkä edistä sitä. Kiistämisen kieltävät sopimusehdot kuuluvat todennäköisesti 81 artiklan 1 kohdan kiellon piiriin, jos lisenssoitu teknologia on arvokasta ja luo siksi kilpailullisen haitan yrityksille, joita estetään käyttämästä

sitä tai jotka voivat käyttää sitä vain rojaltien maksua vastaan⁽⁴⁸⁾. Tällaisissa tapauksissa on epätodennäköistä, että 81 artiklan 3 kohdan edellytykset täyttyvät⁽⁴⁹⁾. Komissio suhtautuu kuitenkin myönteisesti myös ehtoihin, joilla kielletään lisensoidun taitotiedon kiistäminen silloin, kun sen takaisin saaminen on sen paljastuttua todennäköisesti mahdotonta tai erittäin vaikeaa. Tällöin ehdolla, jolla lisenssinsaajaa kielletään kiistämästä lisensoitua taitotietoa, edistetään uuden teknologian levittämistä, etenkin koska heikommat lisenssinantajat voivat sen ansiosta myöntää lisenssejä itseään vahvemmille lisenssinsaajille ilman pelkoa siitä, että lisenssinsaaja kiistää taitotiedon saatuaan sen haltuunsa.

113. TSRPA antaa lisenssinantajalle mahdollisuuden lisenssisopimuksen irtisanomiseen, jos lisensoituun teknologiaan kohdistuvat immateriaalioikeudet kiistetään. Lisenssinantaja ei näin ollen ole velvollinen tekemään yhteistyötä sellaisen lisenssinsaajan kanssa, joka kiistää lisenssisopimuksen sisällön. Se merkitsee, että lisenssinsaaja käyttää sopimuksen irtisanomisen jälkeen kiistanalaista teknologiaa omalla vastuullaan. TSRPA:n 5 artiklan 1 kohdan c alakohdassa varmistetaan kuitenkin, että asetus ei kata sellaisia sopimusvelvoitteita, jotka kieltävät lisenssinsaajaa kiistämästä lisensoituun teknologiaan kohdistuvien immateriaalioikeuksien pätevyyttä. Lisenssinantaja voisi tämänkaltaisten velvoitteiden nojalla haastaa lisenssinsaajan oikeuteen sopimusrikkomuksesta ja niillä vähennettäisiin näin lisenssinsaajan halukkuutta lisenssinantajan teknologiaan kohdistuvien immateriaalioikeuksien kiistämiseen. Säännöksellä varmistetaan näin, että lisenssinsaaja on samassa asemassa kuin kolmannet osapuolet.
114. Asetuksen 5 artiklan 2 kohdan mukaan ryhmäpoikkeuksen soveltamisalan ulkopuolelle jäävät keskenään kilpailemattomien osapuolten välisissä sopimuksissa asetetut suorat tai välilliset vaatimukset, joilla rajoitetaan lisenssinsaajan mahdollisuuksia hyödyntää omaa teknologiaansa tai sopimuspuolten oikeutta tehdä tutkimus- ja kehitystyötä, elleivät kyseiset rajoitukset ole välttämättömiä sen varmistamiseksi, ettei lisensoitua tietotaitoa paljasteta kolmansille. Tämä edellytys on sisällöltään sama kuin vakavimpia kilpailunrajoituksia kilpailijoiden välisissä sopimuksissa käsittelevä 4 artiklan 1 kohdan d alakohta, jota on käsitelty edellä 94 ja 95 kohdassa. Keskenään kilpailemattomien osapuolten välisten sopimusten kohdalla ei kuitenkaan voida katsoa, että kyseiset rajoitukset vaikuttavat yleisesti ottaen kielteisesti kilpailuun tai että 81 artiklan 3 kohdassa asetetut ehdot eivät täyty⁽⁵⁰⁾. Sopimukset on arvioitava tapauskohtaisesti.
115. Keskenään kilpailemattomien osapuolten välisten sopimusten kohdalla lisenssinsaaja ei yleensä omista kilpailevaa teknologiaa. Sellaisia tapauksia saattaa kuitenkin

esiintyä, joissa sopimuspuolia ei pidetä kilpailijoina ryhmäpoikkeuksen soveltamisen kannalta, vaikka lisenssinsaaja omistaakin kilpailevan teknologian. Näin voi olla esimerkiksi silloin, kun lisenssinsaaja omistaa teknologian, mutta ei myönnä siihen lisenssejä eikä lisenssinantaja ole todellinen tai mahdollinen toimittaja tuotemarkkinoilla. Ryhmäpoikkeuksen soveltamisen kannalta osapuolet eivät tällöin ole kilpailijoita teknologiamarkkinoilla eivätkä tuotemarkkinoilla⁽⁵¹⁾. Tällaisissa tapauksissa on tärkeää varmistaa, että lisenssinsaajan mahdollisuuksia hyödyntää omaa teknologiaansa ja kehittää sitä edelleen ei rajoiteta. Kyseinen teknologia aiheuttaa markkinoilla kilpailuun osallistumista estävän rajoituksen, joka on säilytettävä. Tällaisessa tapauksessa ehtoja, joilla rajoitetaan lisenssinsaajan oman teknologian käyttöä tai omaa tutkimus- ja kehitystoimintaa, pidetään yleensä kilpailua rajoittavina ehtoina, jotka eivät täytä 81 artiklan 3 kohdan edellytyksiä. Jos lisenssinsaaja on velvollinen maksamaan rojalteja sekä lisensoidulla teknologialla että omalla teknologiallaan tuottamistaan tuotteista, tämä yleensä rajoittaa lisenssinsaajan mahdollisuuksia hyödyntää omaa teknologiaansa. Tällainen velvollisuus ei näin ollen yleensä kuulu ryhmäpoikkeuksen soveltamisalaan.

116. Tapauksissa, joissa lisenssinsaaja ei omista kilpailevaa teknologiaa tai ei ole jo kehittämässä sellaista, sopimuspuolille asetettu velvollisuus olla tekemättä itsenäistä tutkimus- ja kehitystyötä voi olla kilpailua rajoittava silloin, jos teknologioita on saatavilla vain muutama. Tällöin sopimuspuolet saattavat olla merkittäviä (potentiaalisia) innovaation lähteitä markkinoilla. Näin on etenkin silloin, kun sopimuspuolilla on hallussaan tarvittavat resurssit ja taidot jatkotutkimuksen ja kehitystyön suorittamiseksi. Siinä tapauksessa 81 artiklan 3 kohdan edellytykset eivät todennäköisesti täyty. Kun sen sijaan teknologioita on saatavilla useita ja kun sopimuspuolten hallussa ei ole erityisiä resursseja ja taitoja, tutkimus- ja kehitystyöhön kohdistuva rajoitus jää todennäköisesti 81 artiklan 1 kohdan soveltamisalan ulkopuolelle, koska sillä ei ole tuntuva kilpailua rajoittavaa vaikutusta, tai se täyttää 81 artiklan 3 kohdan edellytykset. Rajoitus voi edistää uuden teknologian levitystä siten, että lisenssinantaja saa takeet siitä, ettei lisenssillä luoda uusia kilpailijoita, ja että lisenssinsaajaa kannustetaan keskittymään lisensoidun teknologian hyödyntämiseen ja kehittämiseen. Lisäksi 81 artiklan 1 kohtaa sovelletaan vain silloin, kun sopimuksella vähennetään kannustimia, jotka saavat lisenssinsaajan parantamaan ja hyödyntämään omaa teknologiaansa. Näin ei todennäköisesti ole esimerkiksi silloin, kun lisenssinantajalla on oikeus irtisanoa lisenssisopimus heti, kun lisenssinsaaja alkaa valmistaa tuotteita oman kilpailevan teknologiansa pohjalta. Tämä oikeus ei vähennä lisenssinsaajan kannustimia innovointiin, sillä sopimus voidaan irtisanoa vasta, kun on kehitetty kaupallisesti kannattava teknologia, jonka pohjalta tuotetut tuotteet ovat valmiita markkinoille saatettaviksi.

6. Ryhmäpoikkeusasetuksen soveltamisen peruuttaminen ja soveltamatta jättäminen

6.1 Peruuttamismenettely

117. Komissio ja jäsenvaltioiden kilpailuviranomaiset voivat TSRPA:n 6 artiklan mukaan peruuttaa ryhmäpoikkeuksen soveltamisesta johtuvan edun yksittäiseltä sopimukselta, joka ei ole 81 artiklan 3 kohdan edellytysten mukainen. Jäsenvaltioiden kilpailuviranomaisten valtuudet peruuttaa ryhmäpoikkeuksen soveltamisesta johtuva etu rajoittuvat tapauksiin, joissa merkitykselliset maantieteelliset markkinat eivät ylitä kyseisen jäsenvaltion aluetta.

118. Perustamissopimuksen 81 artiklan 3 kohdassa määritelty neljä edellytystä ovat kumulatiivisia, ja niiden on kaikkien täyttyvä, jotta poikkeussääntöä voidaan soveltaa⁽⁵²⁾. Ryhmäpoikkeus voidaan näin ollen peruuttaa, jos yksi tai useampi neljästä edellytyksestä jää yksittäisessä sopimuksessa täyttymättä.

119. Kun peruuttamismenettelyä sovelletaan, peruuttavan viranomaisen tehtävänä on osoittaa, että sopimus kuuluu 81 artiklan 1 kohdan kiellon piiriin ja että sopimus ei täytä kaikkia 81 artiklan 3 kohdan neljää edellytystä. Kun otetaan huomioon, että peruuttaminen merkitsee, että sopimus rajoittaa kilpailua 81 artiklan 1 kohdan tarkoitamalla tavalla ja että se ei täytä 81 artiklan 3 kohdan edellytyksiä, peruuttamiseen liittyy välttämättä asetuksen 1/2003 5, 7 tai 9 artiklaan perustuva kielteinen päätös.

120. Peruuttaminen voi olla 6 artiklan mukaan perusteltua etenkin seuraavissa tilanteissa:

- (1) kolmansien osapuolten teknologian pääsy markkinoille rajoittuu, esimerkiksi seurauksena samankaltaisten rajoittavien sopimusten, joissa kielletään lisenssinsaaajia käyttämästä kolmansien osapuolten teknologiaa, rinnakkaisten verkostojen yhdistyneestä vaikutuksesta;
- (2) potentiaalisten lisenssinsaaajien pääsy markkinoille rajoittuu, esimerkiksi seurauksena samankaltaisten rajoittavien sopimusten, joissa kielletään lisenssinantajia myöntämästä lisenssejä muille lisenssinsaaajille, rinnakkaisten verkostojen yhdistyneestä vaikutuksesta;
- (3) osapuolet eivät käytä lisensoitua teknologiaa ja tähän ei ole objektiivisesti pätevää syytä.

121. TSRPA:n 4 ja 5 artiklalla, joissa säädetään vakavimpien kilpailunrajoitusten luettelosta ja poikkeuksen ulkopuolelle jäävistä rajoituksista, pyritään varmistamaan, että ryhmäpoikkeuksen soveltamisalaan kuuluvat sopimukset eivät vähennä kannustimia innovointiin, viivytä teknologian levittämistä eivätkä rajoita aiheuttomasti lisenssinantajan ja lisenssinsaaajan välistä tai lisenssinsaaajien välistä kilpailua. Vakavimpien kilpailunrajoitusten luettelossa ja poikkeuksen ulkopuolelle jäävien rajoitusten luettelossa ei

kuitenkaan oteta huomioon lisenssisopimuksen kaikkia mahdollisia vaikutuksia. Ryhmäpoikkeuksessa ei etenkin oteta huomioon lisenssisopimusten verkostoon sisältyvien samankaltaisten rajoitusten kumulatiivisia vaikutuksia. Lisenssisopimukset voivat johtaa kolmansien osapuolten sulkemiseen markkinoilta sekä lisenssinantajan tasolla että lisenssinsaaajan tasolla. Muiden lisenssinantajien sulkeminen markkinoilta voi johtua sellaisista lisenssisopimuksista muodostuvan verkoston kumulatiivisista vaikutuksista, joissa lisenssinsaaajia kielletään hyödyntämästä kilpailevia teknologioita, mikä johtaa muiden (mahdollisten) lisenssinantajien sulkemiseen markkinoilta. Lisenssinantajien sulkemisesta markkinoilta on todennäköisesti kyse silloin, kun rajoittavat sopimukset estävät useimpia markkinoilla olevia yrityksiä, jotka voisivat (todellisuudessa) saada kilpailevan lisenssin, hankkimasta sitä, ja joissa mahdolliset lisenssinsaaajat kohtaavat suhteellisen suuria esteitä pyrkiessään markkinoille. Muiden lisenssinsaaajien sulkeminen markkinoilta voi johtua sellaisten lisenssisopimusten kumulatiivisista vaikutuksista, joissa kielletään lisenssinantajia myöntämästä lisenssiä muille lisenssinsaaajille ja joilla näin estetään mahdollisia lisenssinsaaajia saamasta käyttöönsä tarvittavaa teknologiaa. Markkinoilta sulkemista käsitellään tarkemmin jäljempänä IV osan 2 jakson 7 kohdassa. Komissio katsoo lisäksi todennäköisesti, ettei ryhmäpoikkeuksen soveltaminen ole perusteltua silloin, kun merkittävä määrä keskenään kilpailevien teknologioiden lisenssinantajia edellyttää yksittäisissä lisenssisopimuksissa lisenssinsaaajiltaan, että myös niille tarjotaan muiden lisenssinantajien kanssa sovitut edullisemmat ehdot.

122. Komissio peruuttaa todennäköisesti ryhmäpoikkeuksen soveltamisesta johtuvan edun myös silloin, kun sopimuspuolet pidättyvät hyödyntämästä lisensoitua teknologiaa, ellei niillä ole objektiivista perustetta toiminnalleen. Jos osapuolet eivät hyödynnä lisensoitua teknologiaa, tehokkuutta lisäävää toimintaa ei esiinny, jolloin ryhmäpoikkeuksen soveltamisen perusedellytys jää täyttymättä. Hyödyntäminen ei kuitenkaan välttämättä edellytä resurssien yhdistämistä. Hyödyntämistä on myös se, kun lisenssinsaaaja saa lisenssin ansiosta tuotesuunnitteluun liittyvän vapauden, jolloin se voi hyödyntää omaa teknologiaansa ilman riskiä siitä, että lisenssinantaja vetoaa oikeudenloukkaukseen. Kilpailijoiden välisten lisenssisopimusten yhteydessä se, että sopimuspuolet eivät hyödynnä lisensoitua teknologiaa, voi olla merkki siitä, että sopimus naamioitu kartelli. Komissio tutkii näiden syiden vuoksi hyvin tarkasti tapaukset, joissa teknologiaa ei hyödynnetä. Komissio katsoo lisäksi todennäköisesti, ettei ryhmäpoikkeuksen soveltaminen ole perusteltua silloin, kun merkittävä määrä keskenään kilpailevien teknologioiden lisenssinantajia edellyttää yksittäisissä lisenssisopimuksissa lisenssinsaaajiltaan, että myös niille tarjotaan muiden lisenssinantajien kanssa sovitut edullisemmat ehdot.

6.2 Ryhmäpoikkeusasetuksen soveltamatta jättäminen

123. Komissiolle annetaan TSRPA:n 7 artiklassa mahdollisuus antaa asetus, jolla TSRPA:n soveltamisalan ulkopuolelle jätetään samankaltaisten sopimusten rinnakkaiset verkostot, jotka kattavat yli 50 prosenttia merkityksellisistä markkinoista. Toimenpide ei kohdistu yksittäisiin yrityksiin vaan kaikkiin yrityksiin, joiden sopimukset on määritelty TSRPA:n soveltamatta jättämisestä annetussa asetuksessa.

124. Kun komissio peruuttaa TSRPA:sta johtuvan edun 6 artiklan nojalla, se edellyttää asetuksen 1/2003 7 tai 9 artiklan mukaisen päätöksen tekemistä, mutta TSRPA:n 7 artiklan mukaisen soveltamatta jättämistä koskevan komission asetuksen vaikutuksena on pelkästään poistaa TSRPA:n tuottama etu asianomaisten rajoitusten ja markkinoiden osalta ja palauttaa tilanne, jossa 81 artiklan 1 ja 3 kohtaa sovelletaan täysimääräisesti. Kun on annettu asetus, jonka mukaan TSRPA:ta ei sovelleta tietyillä markkinoilla tiettyjä rajoituksia sisältäviin sopimuksiin, yksittäisiin sopimuksiin sovelletaan 81 artiklaa asiaan liittyvän yhteisöjen tuomioistuinten oikeuskäytännön ja komission tiedonantojen ja aiempien päätösten valossa. Komissio tekee tarvittaessa yksittäistapausta koskevan päätöksen, jota kaikki kyseisillä markkinoilla toimivat yritykset voivat käyttää ohjenuorana.
125. Laskettaessa 50 prosentin osuutta markkinoista on otettava huomioon kukin yksittäinen lisenssisopimusten verkosto, joka sisältää samankaltaisia vaikutuksia markkinoihin aiheuttavia rajoituksia tai rajoitusten yhdistelmiä.
126. Asetuksen 7 artiklassa komissiolle ei aseteta velvollisuutta ryhtyä toimiin, jos 50 prosentin markkinaosuus on ylittynyt. Yleisesti ottaen asetuksen soveltamatta jättäminen on asianmukaista silloin, kun pääsy merkityksellisille markkinoille tai kilpailu kyseisillä markkinoilla rajoittuu selvästi. Arvioidessaan tarvetta soveltaa 7 artiklaa komissio harkitsee, olisiko yksittäinen peruuttaminen tarkoituksenmukaisempi keino korjata tilanne. Se voi riippua erityisesti kumulatiivisia vaikutuksia synnyttävien kilpailevien yritysten määrästä markkinoilla tai vaikutusten kohteena olevien maantieteellisten markkinoiden lukumäärästä yhteisössä.
127. Jokaisessa 7 artiklan nojalla annetussa asetuksessa on selvästi määriteltävä sen soveltamisala. Tämä merkitsee ensinnäkin sitä, että komission on määriteltävä merkitykselliset tuotemarkkinat ja maantieteelliset markkinat, sekä toiseksi sitä, että sen on yksilöitävä se lisenssisopimuksissa esiintyvä rajoitustyyppi, jonka kohdalla TSRPA:ta ei enää sovelleta. Viimeksi mainitun tekijän osalta komissio voi mukauttaa asetuksensa soveltamisalaa sen mukaan, mihin kilpailuongelmaan se haluaa puuttua. Esimerkiksi vaikka kaikki keskenään kilpailemattomien yritysten välisten sopimusten rinnakkaiset verkostot otetaan huomioon laskettaessa 50 prosentin markkinaosuutta, komissio voi siitä huolimatta rajata soveltamatta jättämistä koskevan asetuksen soveltamisalaa vain sellaiset keskenään kilpailemattomien yritysten asettamat velvoitteet, joiden voimassaolo ylittää tietyn ajan. Näin lyhytkestoiset sopimukset tai vähemmän rajoittavat sopimukset voidaan jättää asetuksen vaikutusten ulottumattomiin sen vuoksi, että tällaisilla rajoituksilla on vähemmässä määrin markkinoilta sulkevia vaikutuksia. Komissio voi tarvittaessa myös antaa ohjausta määrittelemällä tietyssä markkinatilanteessa sovellettavan markkinaosuustason, jonka alapuolella yrityksen ei katsota edistävän merkittävästi kumulatiivista markkinoilta sulkevaa vaikutusta. Kun yksittäisen lisenssinantajan lisensoitua teknologiaa sisältävien tuotteiden markkinaosuus on alle viisi prosenttia, kyseistä teknologiaa koskevan sopimuksen tai sopimusten verkoston ei yleensä katsota lisäävän merkittävästi yhdistynyttä markkinoita sulkevaa vaikutusta⁽⁵³⁾.
128. Vähintään kuuden kuukauden siirtymäkausi, joka komission on 7 artiklan 2 kohdan mukaan asetettava, antaa asianomaisille yrityksille mahdollisuuden muuttaa sopimuksiaan siten, että niissä otetaan huomioon TSRPA:n soveltamatta jättämisestä annettu asetus.
129. TSRPA:n soveltamatta jättämisestä annettu asetus ei vaikuta kyseisten ryhmäpoikkeuksen soveltamisalaan kuuluneiden sopimusten asemaan ennen asetuksen voimaantuloa.

IV. PERUSTAMISSOPIUKSEN 81 ARTIKLAN 1 KOHDAN JA 81 ARTIKLAN 3 KOHDAN SOVELTAMINEN RYHMÄPOIKKEUSASETUKSEN SOVELTAMISALAN ULKOPUOLELLA

1. Arvioinnin yleiset puitteet

130. Sopimukset, jotka eivät kuulu ryhmäpoikkeuksen soveltamisalaan esimerkiksi siksi, että markkinaosuusrajat ylittyvät, tai siksi, että sopimuspuolia on enemmän kuin kaksi, arvioidaan tapauskohtaisesti. Sopimukset, jotka eivät rajoita kilpailua 81 artiklan 1 kohdassa tarkoitettulla tavalla tai täyttävät 81 artiklan 3 kohdassa asetetut edellytykset, ovat päteviä ja toteuttamiskelpoisia. On syytä muistaa, ettei ryhmäpoikkeuksen soveltamisalaan kuulumattomien sopimusten oleteta olevan lainvastaisia, ellei niihin sisälly vakavimpia kilpailunrajoituksia. Varsinkaan markkinaosuusrajojen ylittyminen ei yksin riitä perusteeksi olettaa, että 81 artiklan 1 kohtaa sovelletaan, vaan tällöin tarvitaan näissä suuntaviivoissa esitettyjen periaatteiden mukaista tapauskohtaista arviointia.
131. Jotta voitaisiin lisätä ennustettavuutta silloinkin, kun TSRPA:ta ei sovelleta, ja jotta yksityiskohtainen arviointi voitaisiin rajoittaa tapauksiin, jotka todennäköisesti aiheuttavat todellisia kilpailuongelmia, komissio katsoo, että 81 artiklaa ei todennäköisesti rikota silloin, kun vakavimpia kilpailunrajoituksia ei ole ja kun sopimuspuolten hallinnassa olevien teknologioiden lisäksi voidaan osoittaa vähintään neljä riippumattomien tahojen hallinnassa olevaa teknologiaa, joilla lisensoitu teknologia voidaan korvata siten, että käyttäjälle aiheutuvat kustannukset säilyvät vastaavina. Arvioitaessa, voidaanko kyseisillä teknologioilla korvata lisensoitu teknologia riittävässä määrin, on otettava huomioon kyseisten teknologioiden suhteellinen kaupallinen vahvuus. Teknologian aiheuttama kilpailupaine on merkitykseltään vähäinen silloin, kun teknologia ei tarjoa kaupallisesti kannattavaa vaihto-

ehtoa lisensoidulle teknologialle. Esimerkiksi silloin, kun kuluttajat suosivat markkinoilla esiintyvien verkostovaihtusten vuoksi selkeästi tuotteita, jotka sisältävät lisensoitua teknologiaa, muut markkinoilla jo olevat tai markkinoille todennäköisesti kohtuullisen ajan kuluessa tulevat teknologiat eivät välttämättä tarjoa todellista vaihtoehtoa ja aiheuttavat tämän vuoksi vain vähäistä kilpailupainetta. Se, että sopimus ei kuulu tässä kohdassa kuvaillun poikkeuksen soveltamisalaan, ei tarkoita sitä, että se kuuluu 81 artiklan 1 kohdan kiellon piiriin tai että sen kuullessa kyseisen kohdan piiriin se ei täytä 81 artiklan 3 kohdassa määrättyjä edellytyksiä. Kuten TSRPA:n mukaisella markkinaosuusrajaan perustuvalla ryhmäpoikkeuksella myös tässä tarkastellulla lisäpoikkeuksella luodaan ainoastaan oletus, jonka mukaan sopimus ei ole kielletty 81 artiklan nojalla. Kun ryhmäpoikkeusta ei sovelleta, sopimukset on arvioitava tapauskohtaisesti noudattamalla näissä suuntaviivoissa vahvistettuja periaatteita.

1.1 Merkitykselliset tekijät

132. Kun 81 artiklan 1 kohtaa sovelletaan yksittäisiin tapauksiin, on otettava asianmukaisesti huomioon kilpailun toimintaperiaatteet kyseisillä markkinoilla. Erityisesti seuraavat tekijät ovat tässä suhteessa merkityksellisiä:

- (a) sopimuksen luonne
- (b) sopimuspuolten markkina-asema
- (c) kilpailijoiden markkina-asema
- (d) lisensoitujen tuotteiden ostajien markkina-asema
- (e) markkinoille pääsyn esteet
- (f) markkinoiden kypsyys
- (g) muut tekijät.

Yksittäisten tekijöiden merkitys voi vaihdella tapauksittain ja riippuu kaikista muista osatekijöistä. Esimerkiksi sopimuspuolten suuri markkinaosuus on usein selvä merkki markkinavoimasta, mutta jos markkinoille pääsyn esteet ovat pieniä, se ei ehkä viittaakaan markkinavoimaan. Yksittäisten tekijöiden merkityksestä ei näin ollen voida antaa täsmällisiä sääntöjä.

133. Teknologiansiirtosopimuksia voidaan tehdä eri muodoissa. Sopimuksen luonteen arviointi on sen vuoksi tärkeää sopimuspuolten välisen kilpailusuhteen ja sopimuksen sisältämien rajoitusten määrittämiseksi. Viimeksi mainittu tehtävä edellyttää sopimuksessa julki tuotujen ehtojen lisäksi myös muiden asioiden huomioon ottamista. Välillisiä rajoituksia voi syntyä tavasta, jolla sopimuspuolet panevat sopimuksen täytäntöön, tai niiden kohtaamista kannustimista.

134. Sopimuspuolten markkina-asema antaa viitteitä lisenssiantajan, lisenssinsaajan tai molempien mahdollisen markkina-aseman vahvuudesta. Mitä suurempi osapuolten markkinaosuus on, sitä merkittävemmän markkinavoiman ne todennäköisesti sopimuksen ansiosta saavat. Tämä pitää paikkansa erityisesti silloin, kun markkinaosuus kuvastaa kustannusetuja tai muita kilpailullisia etuja kilpailijoihin nähden. Kilpailulliset edut voivat joutua esimerkiksi siitä, että kyseinen osapuoli on edelläkävijä markkinoilla, se on keskeisten patenttien haltija tai se käyttää parempaa teknologiaa.

135. Sopimuspuolten välistä kilpailusuhdetta arvioitaessa on joskus otettava huomioon muutakin kuin edellä markkinoiden määritelmää käsittelevässä II osan 3 jaksossa ja kilpailijoiden ja keskenään kilpailemattomien osapuolten erottamista käsittelevässä II osan 4 jaksossa määritellyt arviot. Vaikka lisenssiantaja ei olisi todellinen tai mahdollinen toimittaja tuotemarkkinoilla ja vaikka lisenssinsaaja ei olisi todellinen tai mahdollinen kilpailija teknologiamarkkinoilla, arvioinnin kannalta on tärkeää tietää, omistaako lisenssinsaaja kilpailevaa teknologiaa, jota ei ole lisensoitu. Jos lisenssinsaajalla on tuotemarkkinoilla vahva asema, sopimus, jolla se saa yksinomaisen lisenssin kilpailevaan teknologiaan, voi rajoittaa kilpailua merkittävästi verrattuna tilanteeseen, jossa lisenssiantaja ei myönnä yksinomaista lisenssiä tai myöntää lisenssejä muille yrityksille.

136. Markkinaosuudet ja mahdolliset kilpailuedut ja -haitat otetaan huomioon myös arvioitaessa kilpailijoiden markkina-asemaa. Mitä vahvemmassa asemassa todelliset kilpailijat ovat ja mitä enemmän niitä on, sitä pienempi on riski, että sopimuspuolet pystyvät yksin käyttämään markkinavoimaa. Jos kilpailijoita sen sijaan on melko vähän ja niiden markkina-asemat (koko, kustannukset, T&K-valmiudet yms.) lähestulkoon samanlaiset, tällainen markkinarakenne voi lisätä kilpailuvastaisen yhteistyön vaaraa.

137. Ostajien markkina-asema kertoo siitä, onko yhdellä tai useammalla ostajalla neuvotteluvoimaa. Ensimmäinen merkki neuvotteluvoimasta on ostajan markkinaosuus ostomarkkinoilla. Osuus kertoo siitä, kuinka merkittävä ostajan kysyntä on mahdollisille toimittajille. Muut indikaattorit koskevat ostajan asemaa sen omilla jälleenmyyntimarkkinoilla, joilla huomioon otettavia piirteitä ovat muun muassa toimijan jakelupisteiden verkoston maantieteellinen laajuus ja loppukäyttäjillä kyseisen toimijan tuotteista oleva tuotokuva. Joissakin tapauksissa neuvotteluvoima voi estää lisenssiantajaa ja/tai lisenssinsaajaa käyttämästä markkinavoimaa markkinoilla, jolloin se ratkaisee kilpailuongelman, joka olisi syntynyt ilman sitä. Näin tapahtuu erityisesti silloin, kun vahvoilla ostajilla on keinot ja valmiudet tuoda markkinoille uusia toimituslähteitä, jos suhteellisissa hinnoissa tapahtuu pieni mutta pysyvä korotus. Jos vahvat ostajat vain saavat suotuisat ehdot toimittajalta tai yksinkertaisesti siirtävät hinnan nousun asiakkaidensa maksettavaksi, ostajien asema ei ole sellainen, että se voisi estää lisenssinsaajaa käyttämästä markkinavoimaa tuotemarkkinoilla, eikä se tällöin riitä ratkaisemaan kyseisillä markkinoilla syntyntä kilpailuongelmaa⁽⁵⁴⁾.

138. Markkinoille pääsyn esteitä mitataan arvioimalla, missä määrin markkinoilla toimivat yritykset voivat nostaa hintojaan kilpailutason yläpuolelle houkuttelematta markkinoille uusia tulijoita. Jos markkinoille pääsyn esteitä ei ole, uusien markkinatoimijoiden helppo ja nopea pääsy markkinoille tekee tällaisista hintojen korotuksista kannattamattomia. Jos uusia todellisia toimijoita, jotka estävät tai haittaavat markkinavoiman käyttämistä, tulee markkinoille yhden tai kahden vuoden kuluessa, markkinoille pääsyn esteitä voidaan pääsääntöisesti pitää vähäisinä. Markkinoille pääsyn esteet voivat aiheutua monenlaisista tekijöistä, kuten mittakaavaeduista ja tuotevarioinnin eduista, kansallisista säädöksistä – etenkin jos niissä säädetään yksinoikeuksista – valtiontuista, tuontitulleista, immateriaalioikeuksista, resurssien omistajuudesta, jos niiden tarjontaa rajoittavat esimerkiksi luonnolliset rajoitukset, välttämättömistä hyödykkeistä, edelläkävijän saamista eduista tai pitkään jatkuneilla tehokkailla myynninedistämistoimilla luodusta kuluttajien merkkiuskollisuudesta. Yritysten tekemät kilpailua rajoittavat sopimukset voivat myös olla markkinoille pääsyn esteitä, jos ne vaikeuttavat markkinoille tuloa ja sulkevat markkinoilta (mahdollisia) kilpailijoita. Markkinoille pääsyn esteitä voi olla tutkimus- ja kehitystyöstä, tuotannosta ja jakelusta koostuvan prosessin kaikissa vaiheissa. Kysymys siitä, pitäisikö joitakin näistä tekijöistä käsitellä markkinoille pääsyn esteinä, riippuu etenkin siitä, liittyykö niihin uponneita kustannuksia. Uponneet kustannukset merkitsevät kustannuksia, jotka on maksettava markkinoille pääsemiseksi tai markkinoilla toimimiseksi mutta joita ei saada takaisin, jos markkinoilta poistutaan. Mitä enemmän uponneita kustannuksia tulee, sitä tarkemmin mahdollisten uusien tulokkaiden on punnittava markkinoille tulon riskejä ja sitä uskottavampia ovat vakiintuneiden markkinatoimijoiden uhkaukset uuteen kilpailuun vastaamisesta, sillä markkinatoimijoiden poistuminen markkinoilta tulee uponneiden kustannusten vuoksi kalliiksi. Markkinoille pääsy edellyttää yleensä uponneita kustannuksia, joskus pienempiä ja joskus suurempia. Sen vuoksi todellinen kilpailu on yleensä potentiaalista kilpailua tehokkaampi arviointikeino, ja sille annetaan arvioissa enemmän painoarvoa.

139. Kypsillä markkinoilla tarkoitetaan markkinoita, jotka ovat olleet olemassa jo jonkin aikaa, joilla käytetty teknologia on hyvin tunnettua ja laajalle levinnyttä ja joka ei muutu kovin usein ja joilla kysyntä on suhteellisen vakaata tai laskevaa. Kilpailunrajoituksilla on tällaisilla markkinoilla todennäköisemmin kielteisiä vaikutuksia kuin dynaamisilla markkinoilla.

140. Yksittäisiä rajoituksia arvioitaessa on mahdollisesti otettava huomioon myös muita tekijöitä. Tällaisia tekijöitä ovat esimerkiksi kumulatiiviset vaikutukset, joka johtuvat samankaltaisten sopimusten esiintymisestä markkinoilla, sopimusten kesto, sääntelykehys ja käyttäytyminen, joka voi merkitä tai helpottaa kilpailunvastaista yhteistyötä kuten hintajohtajuutta, hintojen muutoksista ilmoittamista etukäteen ja neuvottelemista ”oikeasta” hinnasta, hintojen jäykkyys liiallisen kapasiteetin seurauksena, hintasyrjintä ja aiempi kilpailunvastaista yhteistyötä.

1.2 Kilpailunrajoituksia sisältävien lisenssisopimusten kielteiset vaikutukset

141. Kilpailunrajoituksia sisältävillä teknologiansiirtosopimuksilla voi olla seuraavanlaisia kielteisiä vaikutuksia markkinoilla käytävään kilpailuun:

1. teknologioiden välisen kilpailun väheneminen sellaisen yritysten välillä, jotka toimivat teknologiamarkkinoilla tai kyseisiä teknologioita sisältävien tuotteiden markkinoilla, mukaan luettuna sekä avoimen että sannattoman kilpailunvastaisen yhteistyön helpottuminen;
2. kilpailijoiden sulkeminen markkinoilta nostamalla niille aiheutuvia kustannuksia ja rajoittamalla näin niiden mahdollisuuksia saada välttämättömiä tuotannon-tekijöitä tai asettamalla muuten markkinoille pääsyn esteitä; ja
3. teknologian sisäisen kilpailun väheneminen sellaisten yritysten välillä, jotka valmistavat tuotteita samaa teknologiaa hyödyntäen.

142. Teknologiansiirtosopimukset voivat vähentää teknologioiden välistä kilpailua eli sellaisten yritysten välistä kilpailua, jotka myöntävät lisenssejä korvattavissa oleviin teknologioihin tai hyödyntävät niitä tuotannossaan. Näin voi käydä erityisesti silloin, kun asetetaan vastavuoroisia velvoitteita. Jos esimerkiksi kilpailijat siirtävät toisilleen kilpailevia teknologioita ja asettavat vastavuoroisen velvoitteen, jonka mukaan kumpikin osapuoli toimittaa toiselle teknologioihinsa tekemänsä myöhemmät parannukset, ja jos kyseinen sopimus estää jompaakumpaa kilpailijoista saavuttamasta teknologista etumatkaa toiseen nähden, osapuolten välinen innovaatiokilpailu rajoittuu (ks. jäljempänä 208 kohta).

143. Kilpailijoiden välinen lisensointi voi myös helpottaa kilpailunvastaista yhteistyötä. Kilpailunvastaisen yhteistyön vaara on erityisen suuri keskittyneillä markkinoilla. Kilpailunvastaista yhteistyötä edellyttää, että asianomaisilla yrityksillä on samanlainen käsitys niiden yhteisistä eduista ja siitä, miten koordinoituneella toimilla voidaan edistää yhteistyötä. Jotta kilpailunvastaista yhteistyötä toimisi, yritysten on pystyttävä seuraamaan toistensa markkinakäyttäytymistä ja niillä on oltava käytössään riittävät yhteisestä markkinapolitiikasta poikkeamista ehkäisevät keinot, jotka tarjoavat osapuolille kannustimen kyseisessä politiikassa pitäytymiseen. Lisäksi markkinoille pääsyn esteiden on tällöin oltava niin tehokkaita, että niillä voidaan estää ulkopuolisia tulemista markkinoille tai laajentamista toimintaansa markkinoilla. Sopimukset voivat helpottaa kilpailunvastaista yhteistyötä lisäämällä markkinoiden avoimuutta, mahdollistamalla tiettyjen toimintatapojen valvonnan sekä vaikeuttamalla markkinoille pääsyä. Kilpailunvastaista yhteistyötä voidaan poikkeustapauksissa helpottaa myös sellaisin lisenssisopimuksin, joiden tuloksena osapuolten kustannukset merkittävässä määrin yhdenmukaistuvat, sillä samanlaisista kustannuksista vastaavilla yrityksillä on todennäköisesti samanlainen näkemys koordinaation ehdoista⁽⁵⁵⁾.

144. Lisenssisopimukset voivat vaikuttaa teknologioiden väliin kilpailuun myös estämällä kilpailijoita pääsemästä markkinoille ja laajentamasta toimintaansa. Tällaiset markkinoilta sulkevat vaikutukset voivat johtua rajoituksista, jotka estävät lisenssinsaajia hankkimasta lisenssiä kolmansilta osapuolilta tai jotka vähentävät niiden mahdollisuuksia tehdä niin. Kolmannet osapuolet voidaan sulkea markkinoilta esimerkiksi siten, että vakiintuneet lisenssinantajat asettavat lisenssinsaajille niin tiukkoja kilpailukieltovelvoitteita, ettei kolmansien osapuolten saatavilla ole riittävästi lisenssinsaajia, tai siten, että markkinoille pääsy lisenssinsaajien tasolla tehdään vaikeaksi. Korvaavien teknologioiden toimittajat voidaan myös sulkea markkinoilta niin, että riittävän markkinavoiman omaava lisenssinantaja sitoo yhteen eri osia teknologiasta ja myöntää koko pakettia koskevan lisenssin, vaikka paketista tarvitaan vain osa tietyn tuotteen valmistamiseen.
145. Lisenssisopimukset voivat myös vähentää teknologian sisäistä kilpailua eli sellaisten yritysten välistä kilpailua, joiden tuotanto perustuu samaan teknologiaan. Sopimus, jossa lisenssinsaajille asetetaan alueellisia rajoituksia ja jolla niitä estetään myymästä tuotteita toistensa alueilla, vähentää niiden välistä kilpailua. Lisenssisopimukset voivat vähentää teknologian sisäistä kilpailua myös helpottamalla lisenssinsaajien välistä kilpailunvastaista yhteistyötä. Teknologian sisäistä kilpailua vähentävät lisenssisopimukset voivat myös helpottaa kilpailevien teknologioiden omistajien välistä kilpailunvastaista yhteistyötä tai vähentää teknologioiden välistä kilpailua lisäämällä markkinoille pääsyn esteitä.
- 1.3 Rajoittavien lisenssisopimusten myönteiset vaikutukset ja niiden arviointimenetelmä**
146. Jopa rajoittavilla lisenssisopimuksilla on tuottamiensa tehokkuusetujen ansiosta yleensä myös kilpailua edistäviä vaikutuksia, jotka saattavat olla niiden kilpailunvastaista vaikutuksia merkittävämpiä. Ne arvioidaan 81 artiklan 3 kohdan perusteella, johon sisältyy poikkeus 81 artiklan 1 kohdan kieltoon. Jotta poikkeus soveltuu, lisenssisopimusten on saatava aikaan objektiivisia taloudellisia etuja, kilpailunrajoitusten on oltava välttämättömiä tehokkuusetujen saavuttamiseksi, kuluttajien on saatava kohtuullinen osuus tehokkuushyödyistä eikä sopimus saa antaa yrityksille mahdollisuutta poistaa kilpailua merkittävältä osalta kysymyksessä olevia tuotteita.
147. Arvioitaessa sopimuksia 81 artiklan 3 kohdan nojalla lähtökohdaksi otetaan se todellinen tilanne, jossa ne esiintyvät⁽⁵⁶⁾, ja kulloisenakin ajankohtana olemassa olevat tosiseikat. Arvioinnissa otetaan huomioon tosiseikkojen olennaiset muutokset. Perustamissopimuksen 81 artiklan 3 kohdan mukaista poikkeussääntöä sovelletaan edellä mainittujen neljän edellytyksen täyttyessä. Jos edellytykset eivät täyty, sääntöä ei sovelleta⁽⁵⁷⁾. Sovellettaessa 81 artiklan 3 kohtaa näiden periaatteiden mukaisesti on kuitenkin tarpeen ottaa huomioon osapuolten tekemät uponneet alkuihminen investoinnit sekä se, miten paljon aikaa ja millaisten ehtojen täyttymistä vaaditaan investoinnin tekemiseksi ja investointikustannusten takaisin saamiseksi. Perustamissopimuksen 81 artiklaa ei voida soveltaa ottamatta huomioon ennakkoinvestointeja ja niihin liittyviä riskejä. Osapuolille aiheutuva riski ja sopimuksen täyttämiseksi välttämätön uponnut investointikustannus voivat näin ollen aiheuttaa sen, että sopimus ei kuulu 81 artiklan 1 kohdan kiellon piiriin tai että se täyttää 81 artiklan 3 kohdassa asetetut edellytykset siihen asti, kunnes investointi on maksanut itsensä takaisin.
148. Perustamissopimuksen 81 artiklan 3 kohdan edellytyksistä ensimmäinen edellyttää sopimuksen tuottamien objektiivisten tehokkuusetujen arviointia. Lisenssisopimuksilla voidaan lisätä tehokkuutta yhdistämällä toisiaan täydentäviä teknologioita ja muuta varallisuutta, jolloin uusia tai parannettuja tuotteita voidaan saattaa markkinoille tai olemassa olevia tuotteita valmistaa edullisemmin. Usein vakavimpien kartellien ulkopuolella lisensoinnin syynä on, että teknologian lisensointi on lisenssinantajan kannalta tehokkaampaa kuin sen hyödyntäminen itse. Näin on varsinkin silloin, kun lisenssinsaajalla on jo ennestään tarvittavat tuotantoresurssit. Sopimuksen ansiosta lisenssinsaaja saa käyttöönsä teknologian, joka yhdistettynä resursseihin antaa mahdollisuuden hyödyntää uutta tai parannettua teknologiaa. Toinen esimerkki tuotantoa mahdollisesti tehostavasta lisensoinnista on tapaus, jossa lisenssinsaajalla on jo ennestään jonkinlainen teknologia, jonka yhdistäminen lisenssinantajan teknologiaan luo synergiaetuja. Kun kaksi teknologiaa yhdistetään, lisenssinsaaja voi saavuttaa kustannus-tuotanto-suhteen, joka ei muuten olisi ollut mahdollinen. Lisenssisopimukset voivat tehostaa lisäksi jakeluvaihetta samaan tapaan kuin vertikaaliset jakelusopimukset. Tehokkuusedut voivat ilmetä kustannussäästöinä tai arvokkaiden palvelujen tuottamisena kuluttajille. Vertikaalisten sopimusten myönteisiä vaikutuksia on kuvailtu vertikaalisista sopimuksista annetuissa suuntaviivoissa⁽⁵⁸⁾. Yksi esimerkki mahdollisten tehokkuusetujen saamisesta ovat myös sopimukset, joilla teknologian omistajat kokoavat kolmansille osapuolille lisensoitavan teknologiapaketin. Tällaiset yhdistämiset voivat vähentää erityisesti liiketoimeen liittyviä kustannuksia, sillä lisenssinsaajien ei tarvitse solmia erillisiä lisenssisopimuksia kunkin lisenssinantajan kanssa. Kilpailua edistävää lisensointia voidaan käyttää myös tuotesuunnitteluun liittyvän vapauden varmistamiseen. Aloilla, joilla on runsaasti immateriaalioikeuksia ja joilla yksittäisillä tuotteilla voidaan loukata useita senhetkisiä ja tulevia oikeuksia, lisenssisopimukset, joissa osapuolet sitoutuvat olemaan vetoamatta immateriaalioikeuksiinsa toista osapuolta vastaan, edistävät usein kilpailua, koska ne antavat osapuolille mahdollisuuden kehittää omia teknologioitaan ilman riskiä siitä, että jompikumpi osapuolista vetoaa myöhemmin oikeudenloukkaukseen.
149. Arvioidessaan 81 artiklan 3 kohdan mukaista välttämättömyyttä komissio tarkastelee etenkin, onko kyseessä oleva toiminta yksittäisen rajoituksen ansiosta tehokkaampaa kuin se olisi ollut ilman kyseistä rajoitusta. Arviota muodostettaessa on otettava huomioon markkinaolosuhteet ja osapuolten tosiasiallinen tilanne. Perustamissopimuksen 81 artiklan 3 kohdan mukaiseen poikkeukseen vetoavien yritysten ei tarvitse tarkastella hypoteettisia tai teoreettisia vaihtoehtoja. Niiden on kuitenkin osoitettava, miksi realistisilta vaikuttavat ja huomattavasti vähemmän rajoittavat vaihtoehdot johtaisivat merkittävästi heikompaan tehokkuuteen. Jos kaupallisesta näkökulmasta realistiselta ja vähemmän rajoittavalta vaikuttavan vaihtoehdon soveltaminen johtaisi tehokkuuden merkittä-

vään vähenemiseen, rajoitusta pidetään välttämättömänä. Joissakin tapauksissa voi olla tarpeen tutkia lisäksi, onko sopimus itsessään välttämätön tehokkuusetujen saavuttamiselle. Näin voi olla esimerkiksi silloin, kun kyseessä on toisiaan täydentävien joskaan ei keskeisten teknologioiden yhdistäminen⁽⁵⁹⁾, jolloin on tutkittava, missä määrin tällainen yhdistäminen saa aikaan erityisiä tehokkuusetuja tai voitaisiinko yhteistoiminta rajoittaa tehokkuusetuja juurikaan menettämättä teknologioihin, joille ei ole korvaavia vaihtoehtoja. Kun kyseessä on yksinkertainen lisensointi kahden sopimuspuolen välillä, yksittäisten rajoitusten välttämättömyyden arviointi yleensä riittää. Useimmiten lisenssisopimukselle ei ole vähemmän rajoittavaa vaihtoehtoa.

150. Edellytys, jonka mukaan kuluttajien on saatava kohtuullinen osuus hyödystä, merkitsee sitä, että lisenssillä valmistettujen tuotteiden kuluttajille on vähintään korvattava sopimuksesta aiheutuvat kielteiset vaikutukset⁽⁶⁰⁾. Se tarkoittaa sitä, että tehokkuusetujen on täysimääräisesti korvattava sopimuksen todennäköiset kielteiset vaikutukset, jotka kohdistuvat hintoihin, tuotantoon ja muihin merkityksellisiin tekijöihin. Tämä voidaan saavuttaa muuttamalla kyseisten yritysten kustannusrakennetta, tarjoamalla niille kannustimia hintojen alentamiseen, tai tarjoamalla kuluttajille uusia tai parannettuja tuotteita, joilla tasoitetaan todennäköisten hinnankorotusten vaikutus⁽⁶¹⁾.
151. Perustamissopimuksen 81 artiklan 3 kohdan viimeinen edellytys, jonka mukaan sopimus ei saa antaa osapuolille mahdollisuutta poistaa kilpailua merkittävältä osalta kysymyksessä olevia tuotteita, edellyttää markkinoille jäävien kilpailupaineiden ja sopimuksesta näihin kilpailulähteisiin aiheutuvien vaikutusten arviointia. Sovellettaessa 81 artiklan 3 kohdan viimeistä edellytystä on otettava huomioon 81 artiklan 3 kohdan ja 82 artiklan välinen suhde. Vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan 81 artiklan 3 kohdan soveltaminen ei voi estää perustamissopimuksen 82 artiklan soveltamista⁽⁶²⁾. Kun sekä 81 että 82 artiklan tarkoituksena on säilyttää todellinen kilpailutilanne markkinoilla, 81 artiklan 3 kohtaa on johdonmukaisen soveltamisen takaamiseksi tulkittava siten, että poikkeusmääräys ei sovellu sellaisiin kilpailua rajoittaviin sopimuksiin, joissa määräävää markkina-asemaa käytetään väärin⁽⁶³⁾.
152. Vaikka sopimus vähentäisi merkittävästi yhtä kilpailun ulottuvuutta, se ei välttämättä merkitse kilpailun poistamista 81 artiklan 3 kohdassa tarkoitettulla tavalla. Esimerkiksi teknologioiden yhdistämisen tuloksena voi syntyä teollisuusstandardi, jolloin teknologialla käydään vain vähän kilpailua. Kun markkinoiden päätoimijat ovat ottaneet tietyn teknologiaformaatin käyttöönsä, vaihtoehtoisille formaateille voi olla hyvin vaikeaa löytää tilaa verkoston vaikutuksen vuoksi. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että tosiasiallisen teollisuusstandardin luominen aina

johtaisi automaattisesti kilpailun poistamiseen 81 artiklan 3 kohdan viimeisen edellytyksen tarkoittamalla tavalla. Toimittajat voivat standardin puitteissa kilpailla hinnalla, laadulla ja tuotteen ominaisuuksilla. Jotta sopimus kuitenkin on 81 artiklan 3 kohdan mukainen, on varmistettava, ettei se kohtuuttomasti rajoita tällaista kilpailua tai haittaa tulevaa innovaatiotoimintaa.

2. Perustamissopimuksen 81 artiklan soveltaminen erilaisiin lisensointiin liittyviin rajoituksiin

153. Tässä jaksossa käsitellään erilaisia lisenssisopimuksissa usein esiintyviä ehtoja. Niiden yleisyyden vuoksi on hyödyllistä antaa ohjeita siitä, miten niitä arvioidaan TSRA:n mukaisen ryhmäpoikkeuksen soveltamisalan ulkopuolella. Näiden suuntaviivojen edellisissä osissa ja etenkin III osan 4 ja 5 jaksossa käsiteltyjä rajoituksia tarkastellaan tässä jaksossa lyhyesti.
154. Tämä jakso kattaa sekä kilpailijoiden että keskenään kilpailemattomien osapuolten väliset sopimukset. Kilpailijoiden välisten sopimusten kohdalla vastavuoroiset ja muut kuin vastavuoroiset sopimukset erotetaan tarvittaessa toisistaan. Keskenään kilpailemattomien osapuolten välisten sopimusten kohdalla tällaista erottelua ei tarvitse tehdä. Jos yritykset eivät ole todellisia eivätkä mahdollisia kilpailijoita merkityksellisillä teknologiamarkkinoilla tai lisensoitua teknologiaa sisältävien tuotteiden markkinoilla, vastavuoroinen lisenssi ei käytännössä eroa mitenkään kahdesta erillisestä lisenssistä. Sopimukset, joiden puitteissa sopimuspuolet kokoavat teknologiapaketin, joka lisensoidaan kolmansille osapuolille, katsotaan teknologia-puoleiksi, joita käsitellään jäljempänä 4 jaksossa.
155. Tässä jaksossa ei käsitellä sellaisia lisenssisopimuksiin sisältyviä velvoitteita, jotka eivät yleensä rajoita kilpailua 81 artiklan 1 kohdassa tarkoitettulla tavalla. Tällaisia velvoitteita voivat olla muun muassa:
- a) luottamuksellisuutta koskevat velvoitteet,
 - b) lisenssinsaajille asetettu velvollisuus olla myöntämättä alilisenssejä,
 - c) velvoitteet, joiden mukaan lisensoitua teknologiaa ei saa käyttää sopimuksen voimassaolon päätyttyä, jos lisensoituun teknologiaan kohdistuvat immateriaalioikeudet ovat edelleen päteviä ja voimassa,
 - d) velvollisuus avustaa lisenssinantajaa lisensoitujen immateriaalioikeuksien valvonnassa,

- e) velvollisuus maksaa vähimmäisrojalteja tai tuottaa vähimmäismäärä lisensoitua teknologiaa sisältäviä tuotteita, ja
- f) velvollisuus käyttää lisenssinantajan tavaramerkkiä tai mainita lisenssinantajan nimi tuotteessa.

2.1 Rojalteja koskevat velvoitteet

156. Lisenssisopimuksen osapuolet voivat yleensä vapaasti määrittellä lisenssinsaajan maksettavaksi kuuluvan rojaltilin ja sen maksutavan toiminnan kuulumatta 81 artiklan 1 kohdan kiellon piiriin. Tätä periaatetta sovelletaan sekä kilpailijoiden että keskenään kilpailemattomien osapuolten välisiin sopimuksiin. Rojalit voidaan vaatia maksettaviksi esimerkiksi kertamaksuina, myyntihinnasta laskettuna prosenttiosuutena tai kustakin lisensoitua teknologiaa sisältävästä tuotteesta maksettavana kiinteänä summana. Jos lisensoitu teknologia liittyy lopputuotteeseen kuuluvaan tuotannontekijään, rojaltilin laskemista lopputuotteen hinnan perusteella ei yleensä pidetä kilpailua rajoittavana, kunhan lisensoitu teknologia sisältyy lopputuotteeseen. Ohjelmistojen lisensoinnissa käyttäjien tai laitteiden lukumäärän perusteella lasketut rojalit ovat yleensä 81 artiklan 1 kohdan kanssa yhteensopivia.
157. Kuten edellä 81 ja 82 kohdassa on todettu, kilpailijoiden välisiin lisenssisopimuksiin sisältyviä rojalteja koskevia velvoitteita voidaan joissakin olosuhteissa pitää hintojen vahvistamisena, joka kuuluu vakavimpiin kilpailunrajoituksiin (ks. 4 artiklan 1 kohdan a alakohda). Asetuksen 4 artiklan 1 kohdan a alakohdan mukaan kyse on vakavimpiin kilpailunrajoituksiin kuuluvasta rajoituksesta silloin, kun kilpailijat veloittavat toisiltaan myynnin perusteella määrättyjä rojalteja tilanteessa, jossa sopimus on vain näennäinen, jolloin sen tarkoituksena ei ole toisiaan täydentävien teknologien yhdistäminen tai muiden kilpailua edistävien tavoitteiden saavuttaminen. Asetuksen 4 artiklan 1 kohdan a ja d alakohdan mukaan kyse on vakavimpiin kilpailunrajoituksiin kuuluvasta rajoituksesta myös silloin, kun lisenssinsaaja maksaa rojalteja myös tuotteista, jotka se on tuottanut käyttämällä vain omaa teknologiaansa.
158. Muuntotyypiset kilpailijoiden väliset rojalteja koskevat sopimukset kuuluvat ryhmäpoikkeuksen soveltamisalaan, jos markkinaosuus ei ylitä 20:tä prosenttia, silloinkin kun kyseisillä sopimuksilla rajoitetaan kilpailua. Ryhmäpoikkeuksen soveltamisalan ulkopuolella 81 artiklan 1 kohta voi tulla sovellettavaksi silloin, kun kilpailijat sopivat ristilisensoinnista ja veloittavat toisiltaan myynnin perusteella määrättyjä rojalteja, jotka ovat selkeästi epäsuhteessa lisenssin markkina-arvoon ja joilla on merkittävä vaikutus markkinahintoihin. Arvioitaessa, ovatko rojalit epäsuhtaisia, on otettava huomioon muiden tuotemarkkinoilla toimivien lisenssinsaajien samasta tai korvaavasta teknologiasta maksamat rojalit. Tämänkaltaisissa tilanteissa on epätodennäköistä, että 81 artiklan 3 kohdassa määrätty edellytykset täyttyvät. Perustamissopimuksen 81 artiklan 1 kohta voi tulla sovellettavaksi myös silloin, kun vastavuoroiset, myynnin perusteella määrättyvät kappalekohtaiset rojalit kasvavat tuotannon lisäksi

tyessä. Jos osapuolten markkinavoima on huomattava, kyseiset rojalit voivat rajoittaa tuotantoa.

159. Huolimatta siitä, että ryhmäpoikkeusta sovelletaan vain niin kauan kuin teknologiaan kohdistuvat immateriaalioikeudet ovat päteviä ja voimassa, sopimuspuolet voivat yleensä 81 artiklan 1 kohtaa rikkomatta sopia rojaltilin maksamista koskevien velvoitteiden jatkamisesta lisensoitujen immateriaalioikeuksien voimassaoloaikaa pidemmälle. Kun oikeudet lakkaavat, kolmannet osapuolet voivat laillisesti hyödyntää kyseistä teknologiaa ja kilpailla sopimuspuolten kanssa. Tämä todellinen ja mahdollinen kilpailu riittää yleensä varmistamaan sen, ettei kyseisellä velvoitteella ole tuntuvia kilpailuvastaisia vaikutuksia.
160. Keskenään kilpailemattomien osapuolten välisten sopimusten osalta ryhmäpoikkeus kattaa sopimukset, joissa rojaltimaksut lasketaan sekä sopimuksen kohteena olevalla lisensoidulla teknologialla että kolmansilta lisensoidulla teknologialla tuotettujen tuotteiden perusteella. Tällaiset järjestelyt voivat helpottaa rojaltilin laskemista. Ne voivat kuitenkin myös johtaa kolmansien osapuolten sulkemiseen markkinoilta nostamalla niiden toimittamien tuotannontekijöiden käytön kustannuksia, jolloin järjestelyjen vaikutus voi olla sama kuin kilpailukieltovelvoitteen. Jos rojalteja maksetaan lisensoidulla teknologialla valmistettujen tuotteiden lisäksi tuotteista, jotka on valmistettu käyttämällä kolmannen osapuolen teknologiaa, ne lisäävät viimeksi mainittujen tuotteiden kustannuksia ja vähentävät kolmannen osapuolen teknologian kysyntää. Ryhmäpoikkeuksen soveltamisalan ulkopuolella onkin tutkittava, onko rajoituksella markkinoilta sulkevia vaikutuksia. Arvioinnissa on syytä käyttää jäljempänä 2 jakson 7 kohdassa määriteltyä analyttistä viitekehystä. Jos tuntuja markkinoilta sulkevia vaikutuksia esiintyy, sopimukset kuuluvat 81 artiklan 1 kohdan kiellon piiriin eivätkä todennäköisesti täytä 81 artiklan 3 kohdan edellytyksiä, ellei kyseessä ole tilanne, jossa rojaltimaksuja ei voida käytännössä muulla tavoin laskea ja valvoa.

2.2 Yksinomaiset lisenssit ja myynnin rajoittaminen

161. Seuraavassa erotetaan toisistaan rajoitukset, jotka koskevat tuotantoa tietyllä alueella (yksinomaiset ja yksinkertaiset lisenssit), ja rajoitukset, jotka koskevat lisensoitua teknologiaa sisältävien tuotteiden myyntiä tietyllä alueella tai asiakasryhmälle (myynnin rajoitukset).

2.2.1 Yksinomaiset lisenssit ja yksinkertaiset lisenssit

162. Lisenssi katsotaan yksinomaiseksi lisenssiksi silloin, kun vain lisenssinsaajalla on oikeus käyttää tuotannossaan lisensoitua teknologiaa tietyllä alueella. Lisenssinantaja sitoutuu näin siihen, ettei se itse tuota eikä myönnä tuotantoon oikeuttavaa lisenssiä muille kyseisellä alueella. Alueena voi olla koko maailma. Kun lisenssinantaja sitoutuu ainoastaan olemaan myöntämättä tuotantoon oikeuttavaa lisenssiä kolmansille tietyllä alueella, kyseessä on yksinkertainen lisenssi. Yksinomaiseen tai yksinkertaiseen lisenssiin liittyy yleensä myyntiä koskevia ehtoja, joilla osapuolille asetetaan lisensoitua teknologiaa sisältävien tuotteiden myyntiä koskevia alueellisia rajoituksia.

163. Kilpailijoiden välisiin vastavuoroisiin yksinomaisiin lisensseihin sovelletaan 4 artiklan 1 kohdan c alakohtaa, jonka mukaan markkinoiden jakaminen kilpailijoiden välillä kuuluu vakavimpiin kilpailunrajoituksiin. Kilpailijoiden välisiin vastavuoroisiin yksinkertaisiin lisensseihin sovelletaan ryhmäpoikkeusta, jos markkinaosuus ei ylitä 20:tä prosenttia. Tämänkaltaisessa lisensoinnissa osapuolet sitoutuvat vastavuoroisesti olemaan myöntämättä kolmansille lisenssiä kilpaileviin teknologioihinsa. Kun osapuolilla on huomattava markkinavoima, tällaiset sopimukset voivat helpottaa kilpailunvastaista yhteistyötä, sillä niillä voidaan varmistaa, että osapuolet ovat ainoita tuottajia lisensoituun teknologiaan perustuvilla markkinoilla.
164. Kilpailijoiden väliset muut kuin vastavuoroiset yksinomaiset lisenssit kuuluvat ryhmäpoikkeuksen soveltamisalaan, kun markkinaosuus on enintään 20 prosenttia. Jos markkinaosuus on tätä suurempi, on tarpeen arvioida, millaisia kilpailunvastaaisia vaikutuksia tämänkaltaisella yksinomaisella lisenssillä todennäköisesti on. Maailmanlaajuinen yksinomainen lisenssi merkitsee, että lisenssinantaja poistuu markkinoilta. Jos yksinomainen lisenssi koskee vain tiettyä aluetta, kuten yhtä jäsenvaltiota, lisenssinantaja sitoutuu olemaan tuottamatta tavaroita ja palveluja kyseisellä alueella. Perustamissopimuksen 81 artiklan 1 kohtaan perustuvassa tarkastelussa on etenkin arvioitava, mikä on lisenssinantajan kilpailullinen merkitys. Jos lisenssinantajan markkina-asema tuotemarkkinoilla ei ole kovinkaan merkittävä tai jos sillä ei ole kapasiteettia teknologian tehokkaaseen hyödyntämiseen lisenssinsaaajan alueella, sopimus ei todennäköisesti kuulu 81 artiklan 1 kohdan piiriin. Erityistapauksen muodostavat tilanteet, joissa lisenssinantaja ja lisenssinsaaaja kilpailevat ainoastaan teknologia-markkinoilla ja joissa lisenssinantaja on esimerkiksi tutkimuslaitos tai pieni tutkimusyritys, jolla ei ole tuotanto- eikä jakeluresursseja lisensoitua teknologiaa sisältävien tuotteiden saattamiseksi markkinoille tehokkaasti. Tällöin on epätodennäköistä, että perustamissopimuksen 81 artiklan 1 kohdan määräyksiä rikotaan.
165. Yksinomaisten lisenssien myöntäminen keskenään kilpailemattomien yritysten välillä – silloin kun se kuuluu 81 artiklan 1 kohdan piiriin⁽⁶⁴⁾ – täyttää todennäköisesti 81 artiklan 3 kohdassa määrätyt edellytykset. Oikeutta yksinomaisten lisenssien myöntämiseen tarvitaan yleensä, jotta lisenssinsaaaja voitaisiin kannustaa investoimaan lisensoituun teknologiaan ja saattamaan tuotteet markkinoille aikataulun mukaisesti. Näin on etenkin silloin, kun lisenssinsaaajan on tehtävä merkittäviä investointeja lisensoitun teknologian jatkokehitystä varten. Jos yksinoikeuteen puututaan sen jälkeen, kun lisenssinsaaaja on onnistuneesti kaupallistanut lisensoitun teknologian, lisenssinsaaaja estetään hyötymästä menestyksen tuottamista eduista, mikä vaikuttaa haitallisesti kilpailuun sekä teknologioiden ja innovaatioiden levittämiseen. Komissio puuttuu näin ollen keskenään kilpailemattomien osapuolten välisiin sopimuksiin perustuviin yksinomaisiin lisensseihin vain poikkeustapauksissa. Lisenssin alueellisella kattavuudella ei tässä yhteydessä ole merkitystä.
166. Yksinoikeuteen puuttuminen voi olla perusteltua lähinnä silloin, kun määrävässä asemassa oleva lisenssinsaaaja hankkii yksinomaisten lisenssien yhteen tai useampaan kilpailevaan teknologiaan. Tämänkaltaiset sopimukset kuuluvat todennäköisesti 81 artiklan 1 kohdan kiellon piiriin, eivätkä ne todennäköisesti täytä 81 artiklan 3 kohdassa asetettuja ehtoja. Edellytyksenä on tällöin kuitenkin, että teknologiamarkkinoille pääsy on vaikeaa ja että lisensoitu teknologia muodostaa todellisen kilpailulähteen markkinoilla. Yksinomainen lisenssi voi tällaisessa tilanteessa sulkea markkinoilta kolmannen osapuolen asemassa olevia lisenssinsaaajia ja auttaa lisenssinsaaajaa säilyttämään markkinavoimansa.
167. Kahden tai useamman osapuolen väliset järjestelyt, joilla nämä toteuttavat ristiinlisensoinnin ja sitoutuvat olemaan lisensoimatta kolmansille, antavat erityistä aihetta huoleen silloin, kun ristiinlisensoinnin tuloksena oleva teknologia-paketti muodostaa tosiasiaassa teollisuusstandardin, jota kolmannet tarvitsevat voidakseen kilpailla markkinoilla tehokkaasti. Tällöin sopimus muodostaa vain osapuolten käytössä olevan suljetun standardin. Komissio soveltaa tämäntyyppisten järjestelyjen arvioinnissa samoja periaatteita kuin teknologiapoolien arvioinnissa (ks. jäljempänä 4 jakso). Yleensä edellytetään, että tällaisen standardin perustana olevat teknologiat lisensoidaan kolmansille tasapuolisoin, kohtuullisin ja syrjimättömin ehdoin⁽⁶⁵⁾. Jos järjestelyn osapuolet kilpailevat kolmansien kanssa jo olemassa olevilla tuotemarkkinoilla ja järjestely liittyy kyseisiin tuotemarkkinoihin, suljetulla standardilla on todennäköisesti merkittäviä poissulkevia vaikutuksia. Tämä kilpailua haittaava vaikutus voidaan välttää vain lisensoimalla myös kolmansille.

2.2.2 Myynnin rajoitukset

168. Myynnin rajoituksia tarkasteltaessa on tärkeää erottaa toisistaan keskenään kilpailevien ja keskenään kilpailemattomien osapuolten välinen lisensointi.

169. Kilpailijoiden väliseen vastavuoroiseen sopimukseen sisältyvät ehdot, joilla rajoitetaan jommankumman tai molempien sopimuspuolten aktiivista ja passiivista myyntiä, kuuluvat 4 artiklan 1 kohdan c alakohdan mukaan vakavimpiin kilpailunrajoituksiin. Kilpailijoiden väliseen vastavuoroiseen sopimukseen sisältyvät jommallekummalle osapuolelle asetetut myynnin rajoitukset kuuluvat 81 artiklan 1 kohdan kiellon piiriin, eivätkä ne todennäköisesti täytä kyseisen artiklan 3 kohdassa määrättyjä edellytyksiä. Tämäntyyppisten rajoitusten katsotaan yleensä johtavan markkinoiden jakamiseen, koska niillä estetään rajoituksen kohteena olevaa osapuolta myymästä aktiivisesti ja passiivisesti sellaisille alueille ja asiakasryhmille, joille tämä myi tai olisi realistisesti arvioituna voinut myydä ennen sopimuksentekoa.

170. Kilpailijoiden välisissä muissa kuin vastavuoroisissa sopimuksissa ryhmäpoikkeusta sovelletaan ehtoihin, joilla rajoitetaan lisenssinsaaajan tai lisenssinantajan aktiivista ja passiivista myyntiä sellaiselle yksinmyyntialueelle tai yksinoikeuteen perustuvalla asiakasryhmälle, joka on varattu toiselle osapuolelle (ks. 4 artiklan 1 kohdan c alakohdan iv alakohta). Jos 20 prosentin markkinaosuusraja ylittyy, lisenssinantajan ja – saajan välisiin myynnin rajoituksiin sovelletaan 81 artiklan 1 kohtaa, kun jommankumman tai kummankin osapuolen markkinavoima on huomattava. Tämänkaltaiset rajoitukset saattavat kuitenkin olla välttämättömiä arvokkaiden teknologioiden levittämiseksi,

- jolloin ne täyttävät 81 artiklan 3 kohdassa määrätty edellytykset. Näin voi olla silloin, kun lisenssinantajan markkina-asema alueella, jossa se itse hyödyntää teknologiaa, on verrattain heikko. Tällaisessa tilanteessa etenkin aktiivista myyntiä koskevat rajoitukset voivat olla välttämätön edellytys sille, että lisenssinantaja myöntää lisenssin. Jos rajoituksia ei aseteta, lisenssinantaja voi joutua vastaamaan aktiiviseen kilpailuun pääasiallisella toiminta-alueellaan. Lisenssinantajaan kohdistuvat aktiivista myyntiä koskevat rajoitukset voivat vastaavasti olla välttämättömiä etenkin silloin, kun lisenssinsaajan markkina-asema sille varatulla alueella on verrattain heikko ja kun se joutuu tekemään merkittäviä investointeja voidakseen tehokkaasti hyödyntää lisensoitua teknologiaa.
171. Ryhmäpoikkeusta sovelletaan lisäksi ehtoihin, joilla rajoitetaan aktiivista myyntiä toiselle lisenssinsaajalle varatulle alueelle tai asiakasryhmälle silloin, kun kyseinen lisenssinsaaja ei ollut lisenssinantajan kilpailija lisenssisopimuksen tekoajankohtana. Tällöin on kuitenkin edellytyksenä, että osapuolten välinen sopimus ei ole vastavuoroinen. Markkinaosuusrajan ylittyessä tällaiset aktiivista myyntiä koskevat rajoitukset kuuluvat todennäköisesti 81 artiklan 1 kohdan kiellon piiriin silloin, kun osapuolten markkinavoima on huomattava. Rajoitus on todennäköisesti kuitenkin 81 artiklan 3 kohdassa tarkoitettussa merkityksessä välttämätön siihen asti, kunnes suojattu lisenssinsaaja on päässyt uusille markkinoille ja vakiinnuttanut asemansa sille varatulla alueella tai sille varatun asiakasryhmän keskuudessa. Aktiiviselta myynniltä suojaaminen antaa lisenssinsaajalle mahdollisuuden tasoittaa epäsymmetria, joka johtuu siitä, että jotkin lisenssinsaajista ovat lisenssinantajan kanssa kilpailevia yrityksiä ja ovat näin jo vakiinnuttaneet asemansa markkinoilla. Ehdot, joilla rajoitetaan lisenssinsaajien passiivista myyntiä toiselle lisenssinsaajalle varatulle alueelle tai asiakasryhmälle, kuuluvat TSRPA:n 4 artiklan 1 kohdan c alakohdan mukaan vakavimpiin kilpailunrajoituksiin.
172. Keskenään kilpailemattomien osapuolten välisissä sopimuksissa lisenssinantajan ja lisenssinsaajan väliset myynnin rajoitukset kuuluvat ryhmäpoikkeuksen soveltamisalaan 30 prosentin markkinaosuusrajaan asti. Markkinaosuusrajan ylittyessä ehdot, joilla rajoitetaan lisenssinsaajien harjoittamaa aktiivista ja passiivista myyntiä lisenssinantajalle varatuille alueille tai asiakasryhmille, voivat jäädä 81 artiklan 1 kohdan ulkopuolelle silloin, kun objektiivisten seikkojen perusteella voidaan päätellä, että lisenssointia ei tapahtuisi ilman myynnin rajoituksia. Teknologian omistajan ei yleensä voida olettaa luovan suoraa kilpailua itsensä kanssa oman teknologiansa perusteella. Kun tarkastellaan muita tapauksia, lisenssinsaajaan kohdistuvat myynnin rajoitukset voivat kuulua 81 artiklan 1 kohdan kiellon piiriin sekä silloin, kun lisenssinantajan oma markkinavoima on huomattava, että silloin, kun on kyse sellaisten lisenssinantajien tekemien samankaltaisten sopimusten kumulatiivisesta vaikutuksesta, joilla on yhdessä vahva markkina-asema.
173. Lisenssinantajalle asetetut 81 artiklan 1 kohdassa tarkoitettujen myynnin rajoitukset täyttävät todennäköisesti 81 artiklan 3 kohdan edellytykset, paitsi jos lisenssinantajan teknologialle ei ole todellisia vaihtoehtoja markkinoilla tai kyseiset vaihtoehdot ovat lisenssinsaajan kolmansilta osapuolilta lisensoimia teknologioita. Tällaiset rajoitukset ja ennen kaikkea aktiivisen myynnin rajoitukset ovat todennäköisesti välttämättömiä 81 artiklan 3 kohdassa tarkoitettussa merkityksessä, jotta lisenssinsaaja investoisi lisensoitua teknologiaa sisältävien tuotteiden valmistamiseen, markkinointiin ja myyntiin. Lisenssinsaajan investointihukkuus vähenisi todennäköisesti huomattavasti, jos se joutuisi suoraan kilpailutilanteeseen lisenssinantajan kanssa, jonka tuotantokustannuksia rajoittamaksut eivät korota. Tämän vuoksi investoinnit eivät kenties saavuta optimaalista tasoa.
174. Kun tarkastellaan keskenään kilpailemattomien yritysten välisiin sopimuksiin sisältyviä lisenssinsaajien välisiä myyntiä koskevia rajoituksia, TSRPA:ssa myönnetään ryhmäpoikkeus ehdoille, joilla rajoitetaan lisenssinsaajan aktiivista myyntiä toisen lisenssinsaajan alueelle tai asiakasryhmälle. Jos markkinaosuusraja ylittyy, ehdot, jotka rajoittavat lisenssinsaajan aktiivista myyntiä toisen lisenssinsaajan alueelle tai asiakasryhmälle, rajoittavat myös teknologian sisäistä kilpailua ja kuuluvat todennäköisesti 81 artiklan 1 kohdan kiellon piiriin, kun yksittäisellä lisenssinsaajalla on huomattava markkinavoima. Tällaiset rajoitukset voivat kuitenkin olla 81 artiklan 3 kohdan edellytysten mukaisia, jos niitä tarvitaan estämään vapaamarkkinat ja kannustamaan lisenssinsaajaa tekemään lisensoidun teknologian tehokkaan hyödyntämisen edellyttämät investoinnit alueellaan sekä edistämään lisensoidun tuotteen myyntiä. Passiivisen myynnin rajoitukset kuuluvat 4 artiklan 2 kohdan b alakohdan sisältävään vakavimpien kilpailunrajoitusten luetteloon (ks. edellä 101 kohta), jos ne ovat olleet voimassa yli kaksi vuotta siitä, kun rajoituksista hyötyvä lisenssinsaaja saattoi lisensoitua teknologiaa sisältävän tuotteen markkinoille ensimmäistä kertaa yksinmyyntialueellaan. Yli kaksi vuotta voimassa olleet passiivista myyntiä koskevat rajoitukset eivät todennäköisesti täytä 81 artiklan 3 kohdassa määrättyjä edellytyksiä.

2.3 Tuotannon rajoittaminen

175. Kilpailijoiden välisiin lisenssisopimuksiin sisältyvät tuotannon vastavuoroiset rajoitukset ovat TSRPA:n 4 artiklan 1 kohdan b alakohdan mukaisia vakavimpia kilpailunrajoituksia (ks. edellä 82 kohta). Kyseinen alakohta ei kata tuotannon rajoituksia, jotka on asetettu lisenssinsaajalle muussa kuin vastavuoroisessa sopimuksessa tai vain yhdelle lisenssinsaajista vastavuoroisessa sopimuksessa. Tällaisiin rajoituksiin sovelletaan ryhmäpoikkeusta 20 prosentin markkinaosuusrajaan saakka. Jos markkinaosuusraja ylittyy, lisenssinsaajaan kohdistuvat tuotannonrajoitukset voivat rajoittaa kilpailua silloin, kun osapuolten markkinavoima on huomattava. Perustamissopimuksen 81 artiklan 3 kohta tulee kuitenkin todennäköisesti sovel-

lettavaksi silloin, kun lisenssinantajan teknologia on huomattavasti parempaa kuin lisenssinsaajan ja kun tuotannonrajoitus selkeästi ylittää sopimuksentekoa edeltäneen lisenssinsaajan tuotannon. Tuotannonrajoituksen vaikutus on tällöin rajallinen jopa sellaisilla markkinoilla, joilla kysyntä kasvaa. Perustamissopimuksen 81 artiklan 3 kohta sovellettaessa on lisäksi otettava huomioon, että mainitun kaltaisia rajoituksia voidaan tarvita erityisesti kannustamaan lisenssinantajaa levittämään teknologiaansa mahdollisimman laajalle. Lisenssinantaja voi esimerkiksi olla haluton myöntämään lisenssejä kilpailijoilleen, jos se ei voi rajoittaa lisenssiä tiettyyn tuotantopaikkaan, jolla on tietty tuotantokapasiteetti (tuotantopaikkakohtainen lisenssi). Mikäli lisenssisopimus johtaa toisiaan täydentävien resurssien todelliseen yhdistämiseen, lisenssinsaajaan kohdistuvat tuotannon rajoitukset saattavat täyttää 81 artiklan 3 kohdan edellytykset. Tämä ei kuitenkaan todennäköisesti ole tilanne silloin, kun sopimuspuolilla on huomattava markkinavoima.

176. Keskenään kilpailemattomien osapuolten välisiin lisenssisopimuksiin sisältyville tuotannon rajoituksille myönnetään ryhmäpoikkeus, kun markkinaosuus ei ylitä 30 prosentin rajaa. Keskenään kilpailemattomien osapuolten välisiin lisenssisopimuksiin sisältyvistä tuotannon rajoituksista aiheutuva suurin kilpailunvastainen riski on teknologian sisäisen kilpailun rajoittaminen lisenssinsaajien välillä. Tällaisten kilpailunvastaisten vaikutusten merkitys riippuu lisenssinantajan ja lisenssinsaajien markkina-asetmasta ja siitä, missä määrin tuotannon rajoittaminen estää lisenssinsaajaa vastaamasta lisensoitua teknologiaa sisältävien tuotteiden kysyntään.
177. Jos tuotannon rajoitukset yhdistetään yksinmyyntialueisiin tai yksinoikeuteen perustuviin asiakasryhmiin, rajoittavat vaikutukset lisääntyvät. Näiden kahden rajoitustyyppin yhdistäminen merkitsee todennäköisesti sitä, että sopimuksen tarkoituksena on jakaa markkinat.
178. Keskenään kilpailemattomien osapuolten välisissä sopimuksissa lisenssinsaajille asetetuilla tuotannon rajoituksilla voi myös olla kilpailua edistäviä vaikutuksia, jos ne edistävät teknologian levitystä. Lisenssinantajalla olisi teknologian toimittajana oltava normaalioloissa vapaus määrittellä, miten paljon lisenssinsaaja voi tuottaa käyttämällä lisensoitua teknologiaa. Jos lisenssinantajalla ei olisi oikeutta määrätä lisenssinsaajan tuotantomääristä, monet lisenssisopimukset voisivat jäädä kokonaan tekemättä, mikä vaikuttaisi kielteisesti uuden teknologian leviämiseen. Tämä on todennäköistä erityisesti silloin, kun lisenssinantaja on myös tuottaja, sillä tällöin lisenssinsaajien tuotanto voi päättyä takaisin lisenssinantajan päätoimintalueelle ja vaikuttaa suoraan tämän toimintaan. Toisaalta on epätodennäköistä, että tuotannon rajoituksia tarvittaisiin varmistamaan lisenssinantajan teknologian levitys, jos sopimukseen sisältyy myös lisenssinsaajaan kohdistuvia myynnin rajoituksia, joiden mukaan se ei saa myydä lisenssinantajalle varatulle alueelle tai asiakasryhmälle.

2.4 Käyttöalarajoitukset

179. Lisenssin hyödyntäminen voidaan rajoittaa käyttöalarajoituksen avulla yhdelle tai useammalle tekniselle sovellusalueelle taikka yksille tai useammalle tuotemerkkinoille. Monissa tapauksissa samaa teknologiaa voidaan käyttää erilaisten tuotteiden valmistamiseen tai se voidaan sisällyttää eri tuotemerkkinoille kuuluviin tuotteisiin. Esimerkiksi uutta muottitekniologiaa voidaan käyttää eri tuotemerkkinoille kuuluvien muovipullojen ja muovimukien valmistamiseen. Yhdet tuotemerkkinat voivat kuitenkin kattaa useita teknisiä käyttöaloja. Esimerkiksi uutta moottoritekniologiaa voidaan käyttää sekä neli- että kuusisylinterisissä moottoreissa. Vastaavasti samaa piirisarjojen valmistustekniologiaa voidaan käyttää sekä enintään neljää että yli neljää prosessoria tukevien piirisarjojen valmistukseen. Lisenssi, jolla rajoitetaan lisensoidun teknologian käyttö esimerkiksi nelisylinteristen moottoreiden tai enintään neljää prosessoria tukevien piirisarjojen valmistukseen, on teknistä käyttöalaa koskeva rajoitus.
180. Koska käyttöalarajoituksiin sovelletaan ryhmäpoikkeusta ja koska tietyt asiakkaita koskevat rajoitukset kuuluvat TSRPA:n 4 artiklan 1 kohdan c alakohdan ja 4 artiklan 2 kohdan b alakohdan mukaan vakavimpiin kilpailunrajoituksiin, on tärkeää, että kyseiset rajoitukset erotetaan toisistaan. Rajoitus voidaan katsoa asiakkaita koskevaksi rajoitukseksi vain, jos voidaan erottaa yksilöitävissä olevia asiakasryhmiä ja jos osapuolten mahdollisuuksia myydä kyseisille ryhmille on rajoitettu. Se, että teknistä käyttöalaa koskeva rajoitus vastaa tiettyjä tuotemerkkinoiden asiakasryhmiä, ei merkitse sitä, että se olisi luokiteltava asiakkaita koskevaksi rajoitukseksi. Esimerkiksi se, että tietyt asiakkaat ostavat pääasiassa tai yksinomaan piirisarjoja, jotka tukevat yli neljää prosessoria, ei tarkoita sitä, että lisenssi, joka kattaa vain enintään neljää prosessoria tukevat piirisarjat, olisi luokiteltava asiakkaita koskevaksi rajoitukseksi. Käyttöala on kuitenkin määriteltävä objektiivisesti käyttämällä lisensoidun tuotteen kannalta merkittävistä ja yksilöitävissä olevia teknisiä ominaisuuksia.
181. Käyttöalarajoitus tarkoittaa, että lisenssinsaajalla on oikeus hyödyntää lisensoitua teknologiaa vain tietyllä käyttöalalla tai tietyillä käyttöaloilla ilman, että samalla rajoitetaan lisenssinantajan mahdollisuuksia lisensoidun teknologian hyödyntämiseen. Lisenssinsaajalle voidaan käyttöalojen osalta myöntää joko yksinomainen tai yksinkertainen lisenssi samaan tapaan kuin alueiden osalta. Käyttöalarajoitukset, joihin on yhdistetty yksinomainen tai yksinkertainen lisenssi, rajoittavat lisäksi lisenssinantajan mahdollisuutta oman teknologiansa hyödyntämiseen, sillä ne estävät tätä käyttämästä omaa teknologiaansa, kuten lisensoimasta sitä kolmansille. Jos kyse on yksinkertaisesta lisenssistä, rajoitus koskee vain lisensointia kolmansille. Käyttöalarajoituksia, joihin on yhdistetty yksinomainen tai yksinkertainen lisenssi, käsitellään samaan tapaan kuin edellä 2.2.1 kohdassa tarkasteltuja yksinomaisia ja yksinkertaisia lisenssejä. Kilpailijoiden välisessä lisensoinnissa tämä merkitsee sitä, että vastavuoroiset yksinomaiset lisenssit kuuluvat 4 artiklan 1 kohdan c alakohdan mukaisesti vakavimpiin kilpailunrajoituksiin.

182. Käyttöalajaoitukset voivat edistää kilpailua, sillä ne kannustavat lisenssinantajaa lisensoimaan teknologiansa hyödynnettäväksi sellaisissa sovelluksissa, jotka eivät kuulu sen pääasialliseen toimintaan. Jos lisenssinantaja ei pystyisi estämään lisenssinsaa-jia toimimasta aloilla, joilla se itse hyödyntää teknologiaansa tai joilla teknologialla ei vielä ole vakiintunutta asemaa, se olisi todennäköisesti haluttomampi lisensoimaan teknologiaansa tai veloittaisi suurempia rojalteja. Lisäksi on otettava huomioon, että joillakin aloilla lisensointia käytetään usein tuotesuunnitteluun liittyvän vapauden varmistamiseen, koska sillä voidaan estää oikeudenloukkaukseen vetoaminen. Lisenssinantaja voi lisenssin antaman oikeuden puitteissa kehittää omaa teknologiaansa ilman pelkoa siitä, että lisenssinantaja vetoaa oikeudenloukkaukseen.

183. Todellisten tai potentiaalisten kilpailijoiden välisissä sopimuksissa lisenssinsaa-jille asetettuihin käyttöalajaoituksiin sovelletaan ryhmäpoikkeusta 20 prosentin markkinaosuuteen asti. Näitä rajoituksia koskeva keskeinen kilpailuongelma on riski siitä, että lisenssinsaa-ja menettää kilpailuvoimansa lisenssin kattaman käyttöalan ulkopuolella. Tämä riski on suurempi kilpailijoiden välisessä ristiinlisensoinnissa sopimuksen sisältäessä epäsymmetrisiä käyttöalajaoituksia. Käyttöalajaoitus on epäsymmetrinen silloin, kun toisella osapuolista on oikeus käyttää yhtä lisensoiduista teknologioista tietyillä tuotemerkkinoilla tai tietyllä teknisellä käyttöalalla ja toisella puolestaan oikeus käyttää toista lisensoiduista teknologioista joillakin toisilla tuotemerkkinoilla tai jollakin toisella teknisellä käyttöalalla. Kilpailuongelmia saattaa esiintyä erityisesti silloin, kun lisenssinsaa-ja käyttää tuotantolaitostaan, joka on varustettu käyttämään lisensoitua teknologiaa, myös lisenssin kattaman käyttöalan ulkopuolelle jäävien tuotteiden tuotantoon omalla teknologiallaan. Jos sopimus todennäköisesti saa lisenssinsaa-ajan vähentämään tuotantoaan lisenssin kohteena olevan käyttöalan ulkopuolella, on todennäköistä, että se kuuluu 81 artiklan 1 kohdan kiellon piiriin. Symmetriset käyttöalajaoitukset eli sopimukset, joiden nojalla osapuolilla on lisenssin perusteella oikeus käyttää toistensa teknologiaa samalla käyttöalalla (samoilla käyttöaloilla), eivät todennäköisesti kuulu 81 artiklan 1 kohdan piiriin. Tällaiset sopimukset eivät todennäköisesti rajoita ennen sopimuksentekoa esiintynyttä kilpailua. Perustamissopimuksen 81 artiklan 1 kohta ei myöskään todennäköisesti tule sovellettavaksi silloin, kun on kyse sopimuksista, joiden nojalla lisenssinsaa-ja voi kehittää ja hyödyntää omaa teknologiaansa lisenssin puitteissa ilman pelkoa siitä, että lisenssinantaja vetoaa oikeudenloukkaukseen. Käyttöalajaoitukset eivät tämänkaltaisissa tapauksissa sellaisinaan rajoita kilpailua, jota olisi voinut esiintyä, jos sopimusta ei olisi tehty. Sopimuksen puuttuessa lisenssinsaa-ja kantaa lisäksi riskin siitä, että oikeudenloukkaukseen vedotaan lisenssin kattaman käyttöalan ulkopuolella. Jos lisenssinsaa-ja kuitenkin ilman liiketoimintaan liittyvää perustetta lopettaa tai supistaa lisenssin kattaman käyttöalan ulkopuolelle jääviä toimintojaan, tämä voi olla osoitus taustalla olevasta markkinoiden jakamiseen tähtäävästä järjestelystä, joka kuuluu TSRPA:n 4 artiklan 1 kohdan c alakohdan mukaan vakavimpiin kilpailunrajoituksiin.

184. Keskenään kilpailemattomien yritysten välisissä sopimuksissa lisenssinsaa-jalle ja lisenssinantajalle asetettuihin käyt-

töalarajoi-tuksiin sovelletaan ryhmäpoikkeusta 30 prosentin markkinaosuusrajaan asti. Keskenään kilpailemattomien osapuolten välisiin sopimuksiin sisältyvät käyttöalajaoitukset, joiden mukaan lisenssinantaja varaa itselleen yhden tai useamman tuotemerkkin tai yhden tai useamman teknisen käyttöalan, eivät yleensä rajoita kilpailua eivätkä myöskään tehosta tuotantoa. Ne edistävät uuden teknologian levitystä kannustamalla lisenssinantajaa myöntämään teknologian hyödyntämistä koskevia lisenssejä aloilla, joilla se itse ei halua hyödyntää teknologiaansa. Jos lisenssinantaja ei voisi estää lisenssinsaa-ja toimimasta aloilla, joilla se itse hyödyntää teknologiaansa, sen halukkuus myöntää lisenssejä todennäköisesti vähenisi.

185. Keskenään kilpailemattomien osapuolten välisissä sopimuksissa lisenssinantajalla on yleensä myös oikeus myöntää eri lisenssinsaa-jille yksinomaisia tai yksinkertaisia lisenssejä, jotka on rajoitettu yhteen tai useampaan käyttöalaaan. Tämänkaltaiset rajoitukset vähentävät lisenssinsaa-jien välistä teknologian sisäistä kilpailua samalla tavalla kuin yksinomaiset lisenssit, ja niitä analysoidaan samalla tavalla (ks. edellä 2.2.1 kohta).

2.5 Sisäistä käyttöä koskevat rajoitukset

186. Sisäistä käyttöä koskeva rajoitus voidaan määritellä lisenssinsaa-jalle asetetuksi veloitteeksi rajoittaa lisensoidun tuotteen tuotanto omien tuotteidensa valmistukseen sekä huoltoon ja korjaukseen tarvittaviin määriin. Tällainen käyttörajoitus on toisin sanoen lisenssinsaa-jalle asetettu velvoite käyttää lisensoitua teknologiaa sisältäviä tuotteita vain omaan tuotantoon sisällytettävänä tuotannon tekijänä; lisensoidun tuotteen myynti muiden valmistajien tuotteisiin sisällyttämistä varten ei kuulu tämän piiriin. Sisäistä käyttöä koskeville rajoituksille myönnetään ryhmäpoikkeus, jos 20 ja 30 prosentin markkinaosuusrajat eivät ylitä. Ryhmäpoikkeuksen soveltamisalan ulkopuolelle jäävissä tapauksissa on tarpeen tarkastella, mitkä ovat rajoituksen kilpailua edistävät ja kilpailunvastaiset vaikutukset. Keskenään kilpailemattomien osapuolten ja kilpailijoiden väliset sopimukset on tämän vuoksi erotettava toisistaan.

187. Kilpailijoiden välisten lisenssisopimusten tapauksessa rajoitus, jonka mukaan lisenssinsaa-ja saa käyttää lisenssiä vain omien tuotteidensa valmistukseen, estää lisenssinsaa-ja toimittamasta komponentteja kolmansille tuottajille. Jos lisenssinsaa-ja ei ennen sopimuksentekoa ollut todellinen tai todennäköisesti mahdollinen komponenttien toimittaja muille tuottajille, sisäistä käyttöä koskeva rajoitus ei muuta aiemmin vallinnutta tilannetta mitenkään. Siinä tapauksessa rajoitusta arvioidaan samalla tavoin kuin keskenään kilpailemattomien osapuolten välisten sopimusten yhteydessä. Jos lisenssinsaa-ja sen sijaan on todellinen tai todennäköinen komponenttien toimittaja, on tarpeen tutkia, miten sopimus vaikuttaa kyseiseen toimintaan. Jos lisenssinsaa-ja, joka asentaa lisenssinantajan teknologian käyttöönsä, lakkaa samalla käyttämästä omaa teknologiaansa itsenäisenä teknologiana ja näin olemasta varaosien toimittaja, sopimus vähentää ennen sen tekoa esiintynyttä kilpailua. Sillä saattaa olla vakavia kielteisiä vaikutuksia markkinoihin, jos lisenssinantajalla on huomattava markkinavoima komponenttimarkkinoilla.

188. Keskenään kilpailemattomien osapuolten välisten lisenssisopimusten tapauksessa sisäistä käyttöä koskevat rajoitukset voivat aiheuttaa kaksi merkittävää kilpailuun liittyvää riskiä: (a) teknologian sisäisen kilpailun rajoittaminen tuotannon tekijöiden toimitusmarkkinoilla ja (b) lisenssin saajien välisen arbitraasin poissulkeminen, jolloin lisenssinantajalla on paremmat mahdollisuudet perä lisenssin saajilta rojalteja syrjivän perustein.
189. Sisäistä käyttöä koskevat rajoitukset voivat kuitenkin myös edistää kilpailulle myönteistä lisensointia. Jos lisenssinantaja on komponenttien toimittaja, rajoitus voi olla välttämätön keskenään kilpailemattomien osapuolten väliselle teknologian levitykselle. Lisenssinantaja ei ilman kyseistä rajoitusta välttämättä myöntäisi lisenssiä, tai se myöntäisi lisenssin vain tavanomaista suurempia rojalteja vastaan, koska muutoin tuloksena olisi siihen kohdistuvan suoran kilpailun lisääntyminen komponenttimarkkinoilla. Sisäistä käyttöä koskeva rajoitus ei tällaisissa tapauksissa yleensä rajoita kilpailua, tai se kuuluu 81 artiklan 3 kohdan poikkeuksen soveltamisalaan. Ehtona kuitenkin on, että lisenssin saajan vapautta myydä lisenssoitua tuotetta omien tuotteidensa varaosina ei rajoiteta. Lisenssin saajan on voitava toimittaa osia omien tuotteidensa jälkimarkkinoille, myös sen tuottamia tuotteita huoltaville ja korjaaville riippumattomille palveluorganisaatioille.
190. Jos lisenssinantaja ei ole komponenttien toimittaja merkityksellisillä markkinoilla, edellä esitetty sisäistä käyttöä koskevien rajoitusten asettamisen peruste ei päde. Tällaisissa tapauksissa sisäistä käyttöä koskeva rajoitus voi periaatteessa edistää teknologian levitystä varmistamalla, että lisenssin saajat eivät myy lisenssinantajan kanssa muilla markkinoilla kilpaileville valmistajille. Lisenssin saajalle asetettava velvollisuus olla myymättä tietyille lisenssinantajalle varatuille asiakasryhmille on kuitenkin yleensä vähemmän rajoittava vaihtoehto. Näin ollen sisäistä käyttöä koskeva rajoitus ei näissä tapauksissa ole yleensä välttämätön teknologian levityksen mahdollistamisen kannalta.

2.6 Sitominen ja niputtaminen

191. Sitomisella tarkoitetaan teknologian lisensoinnin yhteydessä sitä, että lisenssinantaja asettaa tiettyä teknologiaa (sitovaa tuotetta) koskevan lisenssin saamisen ehdoksi sen, että lisenssin saaja hankkii myös toista teknologiaa koskevan lisenssin tai ostaa lisenssinantajalta tai tämän nimeämältä taholta jonkin tuotteen (sidottu tuote). Niputtaminen on kyseessä silloin, kun kaksi teknologiaa tai teknologia ja tuote myydään niputettuna. Molemmissa tapauksissa edellytyksenä kuitenkin on, että kohteena olevat tuotteet ja teknologiat ovat erillisiä, mikä tarkoittaa, että kullakin sidottuun tai niputettuun kokonaisuuteen kuuluvalla tuotteella ja teknologialla on oma kysyntä. Näin ei yleensä ole silloin, kun teknologiat tai tuotteet ovat toistensa kannalta välttämättömiä siten, että lisenssoitua teknologiaa ei voida hyödyntää ilman siihen sidottua tuotetta tai että niputetun kokonaisuuden yhtä osaa ei voida hyödyntää ilman toista. Jatkossa "sitomisella" tarkoitetaan tässä sekä sitomista että niputtamista.
192. TSRPA:n 3 artiklalla, jonka mukaan ryhmäpoikkeuksen soveltaminen edellyttää tiettyjen markkinaosuusrajojen noudattamista, varmistetaan, ettei sitomiselle eikä niputtamiselle myönnetä ryhmäpoikkeusta markkinaosuusrajan ylittyessä. Tämä markkinaosuusraja on kilpailijoiden välisissä sopimuksissa 20 prosenttia ja keskenään kilpailemattomien osapuolten välisissä sopimuksissa 30 prosenttia. Markkinaosuusrajoja sovelletaan kaikkiin lisenssisopimuksen soveltamisalaan kuuluviin merkityksellisiin teknologia- ja tuotemarkkinoihin, sidotun tuotteen markkinat mukaan luettuina. Jos markkinaosuusrajat ylittyvät, sitomisesta aiheutuvia kilpailunvastaisia ja kilpailua edistäviä vaikutuksia on verrattava toisiinsa.
193. Sitomisesta aiheutuva merkittävin rajoittava vaikutus on sidotun tuotteen kilpailevien toimittajien sulkeminen markkinoilta. Sitominen voi myös vaikeuttaa markkinoille pääsyä ja auttaa näin lisenssinantajaa säilyttämään markkinavoimansa sitovan tuotteen markkinoilla, koska markkinoille tulevat uudet tuottajat saattavat sitomisen vuoksi joutua pyrkimään samanaikaisesti useille markkinoille. Lisäksi lisenssinantaja voi sitomalla nostaa rojaltimaksuja, erityisesti kun sitova tuote ja sidottu tuote ovat osittain korvattavissa eikä kyseisiä kahta tuotetta käytetä kiinteässä suhteessa. Sitominen estää lisenssin saajaa ottamasta käyttöön korvaavia tuotannon tekijöitä sitovan tuotteen suurempien rojaltien vuoksi. Nämä kilpailuongelmat eivät riipu siitä, ovatko sopimuspuolet kilpailijoita vai eivät. Jotta sitominen aiheuttaisi kilpailunvastaisia vaikutuksia, lisenssinantajalla on oltava merkittävä markkinavoima sitovan tuotteen markkinoilla, jolloin se voi rajoittaa kilpailua sidotun tuotteen markkinoilla. Jos lisenssinantajalla ei ole markkinavoimaa sitovan tuotteen osalta, se ei voi käyttää teknologiaansa sidotun tuotteen toimittajien sulkemiseksi markkinoilta kilpailunvastaisesti. Lisäksi sitomisen on katettava tietty osuus sidotun tuotteen markkinoista samaan tapaan kuin kilpailukieltovelvoitteiden, jotta se aiheuttaisi tuntuvia markkinoilta sulkevia vaikutuksia. Tapauksissa, joissa lisenssinantajalla on markkinavoimaa pikemminkin sidotun tuotteen markkinoilla kuin sitovan tuotteen markkinoilla, rajoitusta arvioidaan samoin perustein kuin kilpailukieltota ja määrällisiä rajoituksia, mikä osoittaa, että kilpailuongelmien alkuperä on aina "sidotun" tuotteen markkinoilla eikä "sitovan" tuotteen markkinoilla⁽⁶⁶⁾.
194. Sitominen voi myös tarjota tehokkuusetuja. Näin on erityisesti silloin, kun sidottua tuotetta tarvitaan varmistamaan, että lisensoidun teknologian hyödyntäminen on teknisesti tyydyttävää tai että lisenssiin perustuva tuotanto on lisenssinantajan ja muiden lisenssin saajien noudattamien laatuvaatimusten mukaista. Tällaisissa tapauksissa sitominen ei yleensä rajoita kilpailua taikka se kuuluu 81 artiklan 3 kohdan poikkeuksen soveltamisalaan. Jos lisenssin saajat käyttävät lisenssinantajan tavaramerkkiä tai tuotenimeä tai jos kuluttajan kannalta on muuten ilmeistä, että lisenssoitua teknologiaa sisältävän tuotteen ja lisenssinantajan välillä on yhteys, lisenssinantajan oikeutetun edun mukaista on varmistaa, että tuotteiden laatu ei heikennä sen teknologian arvoa tai sen mainetta taloudellisena toimijana. Etenkin silloin, kun kuluttajat tietävät, että lisenssin saajat (ja lisenssinantaja) hyödyntävät tuotannossaan samaa teknologiaa, lisenssin saajat eivät todennäköisesti ole halukkaita tekemään lisenssisopimusta, elleivät kaikki osapuolet hyödynnä teknologiaa teknisesti tyydyttävällä tavalla.

195. Sitominen edistää todennäköisesti kilpailua myös silloin, kun lisenssinsaaaja voi sidottuun tuotteen ansiosta hyödyntää lisenssoitua teknologiaa selvästi aiempaa tehokkaammin. Jos lisenssinantaja esimerkiksi myöntää lisenssin erityiseen prosessiteknologiaan, sopimuspuolet voivat sopia, että lisenssinsaaaja ostaa lisenssinantajalta myös katalysaattorin, joka on kehitetty käytettäväksi lisensoidun teknologian kanssa ja jonka ansiosta teknologiaa voidaan hyödyntää tehokkaammin kuin muiden katalysaattoreiden avulla. Jos rajoitus tällaisessa tilanteessa kuuluu 81 artiklan 1 kohdan kiellon piiriin, 81 artiklan 3 kohdan edellytykset todennäköisesti täyttyvät jopa silloin, kun markkinaosuusraja ylittyy.

2.7 Kilpailukieltovelvoitteet

196. Kilpailukieltovelvoitteilla tarkoitetaan teknologian lisensoinnin yhteydessä lisenssinsaaajalle asetettua velvollisuutta olla käyttämättä kolmansien osapuolten toimittamia lisensoidun teknologian kanssa kilpailevia teknologioita. Kilpailukieltovelvoitetta käsitellään tämän jakson edellisessä sitomista käsittelevässä kohdassa lisenssinantajan toimittaman tuotteen tai lisäteknologian osalta.

197. TSRPA:n mukaan kilpailukieltovelvoitteisiin sovelletaan poikkeusta kilpailijoiden välisissä sopimuksissa 20 prosentin markkinaosuusrajaan asti ja keskenään kilpailemattomien osapuolten välisissä sopimuksissa 30 prosentin markkinaosuusrajaan asti.

198. Suurin kilpailukieltovelvoitteiden aiheuttama kilpailuun liittyvä riski on kolmansien osapuolten teknologioiden sulkeminen markkinoilta. Kilpailukieltovelvoitteet saattavat myös helpottaa lisenssinantajien välistä kilpailuvastaista yhteistyötä, jos niitä käytetään kumulatiivisesti. Kilpailevien teknologioiden sulkeminen markkinoilta vähentää lisenssinantajan perimiin rojalteihin kohdistuvaa kilpailupainetta ja vähentää markkinoilla ennestään olevien teknologioiden välistä kilpailua rajoittamalla lisenssinsaaajien mahdollisuuksia korvata käyttämänsä teknologiat kilpailevilla teknologioilla. Molemmista tapauksista suurimpana ongelmana on markkinoilta sulkeminen, joten sekä kilpailevien että keskenään kilpailemattomien yritysten välisiä sopimuksia voidaan yleensä ottaen analysoida samalla tavalla. Jos kilpailijat kuitenkin sopivat ristikkäisistä lisenssijärjestelyistä, joiden puitteissa ne eivät saa käyttää kolmannen osapuolen tarjoamaa teknologiaa, sopimus voi helpottaa niiden välistä kilpailuvastaista yhteistyötä tuotemarkkinoilla. Tästä syystä alempi 20 prosentin markkinaosuusraja onkin perusteltu.

199. Markkinoilta sulkemista voi aiheutua tilanteessa, jossa huomattava osa mahdollisista lisenssinsaaajista on jo sidottu yhteen tai kumulatiivisten vaikutusten kohdalla useaan teknologian lähteeseen ja jossa niitä estetään hyödyntämästä kilpailevia teknologioita. Markkinoilta sulkevat vaikutukset voivat johtua yhden lisenssinantajan, jolla on huomattava markkina-asema, tekemistä sopimuksista

tai useiden lisenssinantajien tekemien sopimusten kumulatiivisista vaikutuksista, vaikka kukin yksittäinen sopimus tai sopimusverkosto kuuluisikin TSRPA:n soveltamisalaan. Viimeksi mainitussa tapauksessa vakavia kumulatiivisia vaikutuksia ei kuitenkaan todennäköisesti synny, ennen kuin yli 50 prosenttia markkinoista on sidottu. Tämän rajan ylittävissä tilanteissa merkittäviä markkinoilta sulkevia vaikutuksia todennäköisesti esiintyy, jos uusien lisenssinsaaajien markkinoille pääsyn esteet ovat suhteellisen suuria. Jos markkinoille pääsyn esteet sen sijaan ovat vähäisiä, uudet lisenssinsaaajat voivat tulla markkinoille ja hyödyntää kaupallisesti kolmansien osapuolten hallussa olevia kiinnostavia teknologioita, jolloin ne ovat todellinen vaihtoehto markkinoilla ennestään oleville lisenssinsaaajille. Jotta voidaan arvioida kolmansien osapuolten todelliset mahdollisuudet päästä markkinoille ja laajentaa toimintaa, on otettava huomioon sekin, missä määrin jakelijat on sidottu lisenssinsaaajiin kilpailukieltovelvoitein. Kolmansien osapuolten tarjoamalla teknologioilla on todellinen mahdollisuus päästä markkinoille vain, jos tuotantoon ja jakeluun tarvittavat voimavarat ovat niiden ulottuvilla. Markkinoille pääsyn helppous ei siis riipu vain mahdollisten lisenssinsaaajien olemassaolosta, vaan myös siitä, missä määrin lisenssinsaaajat voivat käyttää jakeluporrasta. Arvioidessaan markkinoilta sulkevia vaikutuksia jakeluportaalla komissio soveltaa vertikaalisista rajoituksista annettujen suuntaviivojen⁽⁶⁷⁾ IV.2.1 kohdassa määriteltyä analyttistä viitekehystä.

200. Jos lisenssinantajalla on huomattava markkinavoima, lisenssinsaaajille asetetut velvollisuudet hankkia teknologiaa vain lisenssinantajalta voivat johtaa merkittäviin markkinoilta sulkeviin vaikutuksiin. Mitä vahvempi lisenssinantajan markkina-asema on, sitä suurempi on kilpailevien tekniikoiden markkinoilta sulkemisen riski. Tuntuu markkinoilta sulkevia vaikutuksia voi esiintyä, vaikka kilpailukieltovelvoitteet eivät välttämättä kattaisikaan huomattavaa osaa markkinoista. Tällaisessa tilanteessa tuntuu markkinoilta sulkevia vaikutuksia voi aiheutua, jos kilpailukieltovelvoitteet on kohdistettu yrityksiin, jotka todennäköisimmin hankkisivat lisenssejä kilpaileviin teknologioihin. Markkinoilta sulkemisen vaara on erityisen suuri silloin, kun mahdollisia lisenssinsaaajia on vain vähän ja kun lisenssisopimus koskee teknologiaa, jota lisenssinsaaajat hyödyntävät tuotannon tekijänä sisäisessä käytössään. Tällaisissa tapauksissa uuden lisenssinantajan markkinoillepääsulle on todennäköisesti merkittäviä esteitä. Markkinoilta sulkeminen saattaa olla epätodennäköisempää silloin, kun teknologiaa käytetään kolmansille osapuolille myytävän tuotteen valmistamiseen. Vaikka rajoitus tällöin kohdistuu myös kyseisen tuotannon tekijän tuotantokapasiteettiin, se ei kohdistu lisenssoitua teknologiaa hyödyntäen valmistetun tuotannon tekijän sisältävän tuotteen kysyntään. Tällaisissa tapauksissa lisenssinantajan on markkinoille päästäkseen vain saatava yksi tai useampia sellaisia lisenssinsaaajia, joilla on sopiva tuotantokapasiteetti. Lisäksi on epätodennäköistä, että lisenssinantaja pystyy estämään kilpailijoiden mahdollisuudet saada vartenotettavia lisenssinsaaajia asettamalla omille lisenssinsaaajilleen kilpailukieltovelvoitteita, ellei niiden yritysten määrä, jotka omistavat tai pystyvät hankkimaan lisenssin saamiseen tarvittavat resurssit, ole erittäin vähäinen.

201. Kilpailukieltovelvoitteilla voi myös olla kilpailua edistäviä vaikutuksia. Velvoitteet voivat ensinnäkin edistää teknologian levitystä, kun ne vähentävät lisensoidun teknologian ja erityisesti taitotiedon väärinkäytön riskiä. Jos lisenssinsaajalla on oikeus hankkia kolmansilta osapuolilta lisenssejä kilpaileviin teknologioihin, vaarana on, että etenkin lisensoitua taitotietoa käytetään kilpailevien teknologioiden hyödyntämiseen ja että kilpailijat voivat näin saada siitä etua. Jos lisenssinsaaja hyödyntää kilpailevia teknologioita, myös rojaltimaksujen valvominen on yleensä vaikeaa, mikä saattaa vähentää lisensointihalukkuutta.
202. Toiseksi kilpailukieltovelvoitteita, joihin on mahdollisesti yhdistetty yksinmyyntialuetta koskeva ehto, voidaan tarvita kannustamaan lisenssinsaajaa investoimaan lisensoituihin teknologiaan ja hyödyntämään sitä tehokkaasti. Jos sopimus kuuluu 81 artiklan 1 kohdan soveltamisalaan tuntuvan markkinoilta sulkevan vaikutuksensa vuoksi, 81 artiklan 3 kohdan soveltaminen saattaa edellyttää, että valitaan vähemmän rajoittava vaihtoehto, kuten vähimmäistuotantoa tai rojaltimaksuja koskevat vaatimukset, joiden kilpailevia teknologioita markkinoilta sulkevat vaikutukset ovat yleensä vähäisempiä.
203. Kolmanneksi jos lisenssinantaja sitoutuu tekemään merkittäviä asiakaskohtaisia investointeja, jotka kohdistuvat esimerkiksi koulutukseen ja lisensoidun teknologian mukauttamiseen lisenssinsaajan tarpeisiin, kilpailukieltovelvoitteet tai vaihtoehtoisesti vähimmäistuotantoa tai vähimmäisrojalteja koskevat vaatimukset saattavat olla tarpeen, jotta lisenssinantaja suostuu investointeihin ja investoinneista pidättymiseen liittyviltä ongelmilta vältytään. Lisenssinantaja voi kuitenkin yleensä periä näistä investoinneista suoraan kertamaksun, joten vähemmän rajoittavia vaihtoehtoja on usein saatavilla.
- 3. Sovittelusopimukset ja vaatimuksista luopumista koskevat sopimukset (non-assertion agreements)**
204. Lisensointia voidaan käyttää keinona, jolla ratkaistaan riita-asioita tai vältetään se, että yksi sopimuspuoli käyttää immateriaalioikeuksiaan estääkseen toista sopimuspuolta käyttämästä omaa teknologiaansa. Lisensointi, joka kattaa myös ristiinlisensoinnin, ei ole sovittelusopimusten eikä vaatimuksista luopumista koskevien sopimusten yhteydessä sinänsä kilpailunrajoitus, koska ne antavat sopimuspuolille mahdollisuuden hyödyntää teknologioitaan sopimuksenteon jälkeen. Näiden sopimusten yksittäiset ehdot ja edellytykset voivat kuitenkin kuulua 81 artiklan 1 kohdan piiriin. Sovittelusopimuksiin liittyvää lisensointia käsitellään kuten muutakin lisensointia. Näin ollen kun kyse on teknologioista, jotka teknisestä näkökulmasta ovat toisiaan korvaavia, on tarpeen arvioida, miten todennäköistä on, että kyseiset teknologiat estävät toisen osapuolen teknologian käytön joko yksipuolisesti tai vastavuoroisesti (ks. edellä 32 kohta). Jos näin on, osapuolten ei katsota olevan toistensa kilpailijoita.
205. Ryhmäpoikkeusta sovelletaan sillä edellytyksellä, ettei sopimus sisällä TSRPA:n 4 artiklassa lueteltuja vakavimpia kilpailunrajoituksia. Asetuksen 4 artiklan 1 kohtaan sisältyvä vakavimpien kilpailunrajoitusten luettelo saattaa tulla sovellettavaksi etenkin silloin, kun osapuolille on ollut selvää, ettei niiden välillä ollut teknologian käytön estävää suhdetta ja että ne näin olivat toistensa kilpailijoita. Tällöin sovittelusopimus on vain keino, jolla rajoitetaan ennen sen tekoa esiintynyttä kilpailua.
206. Jos lisenssinsaaja joutuisi lisenssin puuttuessa todennäköisesti suljetuksi pois markkinoilta, sopimusta pidetään yleensä kilpailua edistävänä. Ehdot, joilla rajoitetaan lisenssinantajan ja lisenssinsaajan välistä teknologian sisältä kilpailua, ovat usein 81 artiklan mukaisia (ks. edellä 2 jakso).
207. Sopimukset, joilla osapuolet toteuttavat ristiinlisensoinnin ja rajoittavat teknologioidensa käyttöä, myös lisenssien myöntämistä kolmansille, voivat kuulua 81 artiklan 1 kohdan kiellon piiriin. Jos osapuolilla on huomattava markkinavoima ja jos sopimuksessa asetetaan selvästi tiukempia rajoituksia kuin ne, jotka ovat tarpeen teknologian käytön estävän suhteen purkamiseksi, sopimus kuuluu todennäköisesti 81 artiklan 1 kohdan piiriin silloinkin, kun on todennäköistä, että osapuolten välillä on teknologian käytön vastavuoroisesti estävä suhde. Perustamissopimuksen 81 artiklan 1 kohta tulee todennäköisesti sovellettavaksi etenkin silloin, kun osapuolet jakavat markkinat tai vahvistavat sellaiset myynnin perusteella määrättyvät vastavuoroiset rojalit, joilla on huomattava vaikutus markkinahintoihin.
208. Jos sopimuspuolet voivat sopimuksen mukaan käyttää toistensa teknologiaa ja sopimus koskee myös tulevaa kehitystoimintaa, on tarpeen arvioida, mikä vaikutus sopimuksella on sopimuspuolten innovaatiohalukkuuteen. Jos sopimuspuolilla on huomattava markkinavoima, sopimus kuuluu todennäköisesti 81 artiklan 1 kohdan kiellon piiriin silloin, kun se estää niitä saavuttamasta kilpailuetua toisiinsa nähden. Jos sopimuksella poistetaan toisen osapuolen mahdollisuus saavuttaa kilpailuetumatkaa toiseen nähden tai heikennetään kyseistä mahdollisuutta merkittävästi, sillä vähennetään samalla innovointihalukkuutta ja vaikutetaan näin kielteisesti olennaiseen kilpailutekijään. Tämänkaltaiset sopimukset eivät myöskään todennäköisesti täytä 81 artiklan 3 kohdassa määrättyjä edellytyksiä. Erityisesti on epätodennäköistä, että rajoitusta voidaan pitää välttämättömänä 81 artiklan 3 kohdassa olevan kolmannen edellytyksen tarkoittamassa merkityksessä. Sopimuksen tavoitteena on varmistaa, että sopimuspuolet voivat käyttää omia teknologioitaan toisen

sopimuspuolen estämättä. Tämä ei edellytä tulevien innovaatioiden jakamista. Osapuolia ei kuitenkaan todennäköisesti estetä saavuttamasta kilpailuetumatkaa toisiinsa nähden silloin, kun lisenssin tarkoituksena on tarjota niille mahdollisuus omien teknologioidensa kehittämiseen ja kun lisenssi ei johda siihen, että osapuolet päätyvät käyttämään samoja teknologisia ratkaisuja. Tällaisilla sopimuksilla ainoastaan taataan tuotesuunnitteluun liittyvä vapaus varmistamalla, ettei toinen sopimuspuoli voi jatkossa vedota oikeudenloukkaukseen.

209. Sovittelusopimuksien ja vaatimuksista luopumista koskevien sopimusten osalta kiistämisen kieltämistä koskevien lausekkeiden katsotaan yleensä jäävän 81 artiklan 1 kohdan soveltamisalan ulkopuolelle. Kyseisissä sopimuksissa edellytetään, että sopimuspuolet eivät jälkikäteen kiistä sopimuksen kattamia immateriaalioikeuksia. Koko sopimuksen tarkoitushan on ratkaista nykyiset ja/tai välttää tulevat riidat.

4. Teknologiapoolit

210. Teknologiapoolleilla tarkoitetaan järjestelyjä, joiden puitteissa vähintään kaksi osapuolta kokoa teknologiapaketin, jota koskeva lisenssi myönnetään järjestelyyn osallistuvien yritysten lisäksi myös kolmansille osapuolille. Teknologiapooli voi rakenteensa puolesta olla yksinkertainen sopimus tiettyjen osapuolten välillä tai siihen voi liittyä organisaatiojärjestelyjä, joilla yhteistoiminnan kohteena olevan teknologian lisensointi uskotaan erillisen elimen tehtäväksi. Kummassakin tapauksessa pooli mahdollistaa lisenssinsaajan toiminnan markkinoilla yhden lisenssin pohjalta.
211. Pooliin kuuluvat teknologiat (joko kaikki tai jotkin niistä) tukevat toisinaan tosiasiallista tai oikeudellista teollisuusstandardia, joskaan teknologiapoolit eivät välttämättä aina ole yhteydessä standardeihin. Kun teknologiapoolit tukevat teollisuusstandardia, ne eivät välttämättä tue yksittäistä standardia. Eri teknologiapoolit voivat tukea kilpailuvia standardeja ⁽⁶⁸⁾.
212. Teknologioiden yhdistämistä ja poolien toimintaa koskevien ehtojen ja edellytysten määrittelyä koskevat sopimukset eivät kuulu ryhmäpoikkeuksen soveltamisalaan riippumatta osapuolten lukumäärästä (ks. edellä III osan 2 jakson 2 kohta). Tällaisia sopimuksia käsitellään vain näissä suuntaviivoissa. Poolijärjestelyt aiheuttavat tiettyjä mukaan otettavien teknologioiden valintaan ja poolin toimintaan liittyviä erityisiä ongelmia, joita ei esiinny muunlaisten lisenssisopimusten yhteydessä. Yksittäisiä lisenssejä, joita pooli myöntää kolmansille osapuolille, käsitellään kuitenkin samoin kuin muita lisenssisopimuksia, joille myönnetään ryhmäpoikkeus, jos TSRPA:ssa asetetut edellytykset täyttyvät, mukaan luettuina TSRPA:n 4 artiklaan sisältyvät vakavimpien kilpailunrajoitusten luetteloon liittyvät vaatimukset.

213. Teknologiapoolit voivat rajoittaa kilpailua. Teknologiapoolien perustaminen merkitsee väistämättä yhteistoiminnan kohteena olevien teknologioiden myymistä yhdessä, jolloin kyseessä on hintakartelli, jos pooli koostuu kokonaisuudessaan tai pääasiassa korvaavista teknologioista. Sen lisäksi, että teknologiapoolit rajoittavat osapuolten välistä kilpailua, ne voivat myös vähentää innovaatioita sulquemalla markkinoilta vaihtoehtoisia teknologioita. Näin on etenkin silloin, kun ne tukevat teollisuusstandardeja tai muodostavat käytännössä tosiasiallisen teollisuusstandardin. Standardin ja siihen liittyvän teknologiapoolin olemassaolo voi hankaloittaa uusien tai parannettujen teknologioiden pääsyä markkinoille.

214. Teknologiapoolleilla voi myös olla kilpailua edistäviä vaikutuksia, jollainen on erityisesti liiketoimesta aiheutuvien kustannusten aleneminen ja kumulatiivisten rajoitusten rajoittaminen tiettyyn enimmäismäärään, jotta voidaan välttää voittolisän kaksinkertainen sisällyttäminen tuotteen hintaan (nk. double marginalisation). Teknologioiden yhdistäminen mahdollistaa myös pooliin kuuluvia teknologioita koskevan lisenssin hankkimisen keskitetysti. Tämä on erityisen tärkeää aloilla, joilla immateriaalioikeudet ovat yleisiä ja joilla markkinoilla toimiminen edellyttää lisenssin hankkimista hyvin monelta lisenssiantajalta. Jos lisenssinsaajat saavat lisensoidun teknologian soveltamiseen liittyviä jatkuvia palveluja, yhteislisenssit ja yhteispalvelut voivat alentaa myös näitä kustannuksia.

4.1 Yhdistettyjen teknologioiden luonne

215. Teknologiapoolien aiheuttamat kilpailuun liittyvät riskit ja mahdolliset tehokkuusedut riippuvat suuressa määrin yhdistettyjen teknologioiden välisestä suhteesta ja niiden suhteesta poolin ulkopuolisiin teknologioihin. Kaksi peruseroa on tehtävä: toisistaan on nimittäin erotettava (a) täydentävät teknologiat ja korvaavat teknologiat ja (b) keskeiset ja muut kuin keskeiset teknologiat.
216. Teknologiat ⁽⁶⁹⁾ täydentävät toisiaan eivätkä korvaa toisiaan silloin, kun niitä molempia tarvitaan sellaisen tuotteen valmistamiseen tai prosessin suorittamiseen, johon teknologiat liittyvät. Teknologiat ovat sen sijaan korvaavia silloin, kun kumman tahansa teknologian haltija voi valmistaa sellaisen tuotteen tai suorittaa prosessin, johon teknologiat liittyvät. Teknologia on keskeinen silloin, jos kyseiselle teknologialle ei ole korvaavaa teknologiaa poolin sisä- tai ulkopuolella ja jos kyseinen teknologia on olennainen osa teknologiapaketia sellaisen tuotteen (tuotteiden) valmistuksen tai prosessin (prosessien) suorittamisen kannalta, johon pooli liittyy. Jos teknologialle ei ole korvaavia teknologioita, se säilyy olennaisena niin kauan kuin siihen kohdistuu ainakin yksi voimassaoleva immateriaalioikeus. Keskeiset teknologiat ovat välttämättä myös täydentäviä teknologioita.

217. Jos yhdistetyt teknologiat ovat korvaavia teknologioita, rojaltit ovat todennäköisesti korkeampia kuin ne muutoin olisivat, koska lisenssinsaajat eivät hyödy kyseisten teknologioiden välisestä kilpailusta. Jos yhdistetyt teknologiat ovat täydentäviä teknologioita, järjestely vähentää liiketoimista aiheutuvia kustannuksia ja voi johtaa pienempiin kokonaisrojalteihin, sillä osapuolet pystyvät sopimaan yhteisestä koko pakettia koskevasta rojalista sen sijasta, että kukin määräisi oman rojalinsa, jossa ei otettaisi huomioon muiden asettamia rojalteja.
218. Täydentävien ja korvaavien teknologioiden välinen ero ei ole kaikissa tapauksissa selvä, sillä teknologia voi olla osittain korvaava ja osittain täydentävä. Jos lisenssinsaajat todennäköisesti pyrkivät saamaan kaksi teknologiaa niiden yhdistämisestä saatavien tehokkuusetujen vuoksi, teknologioita pidetään täydentävinä, vaikka ne olisivatkin osittain korvattavissa. Tällaisissa tapauksissa lisenssinsaajat todennäköisesti haluaisivat saada lisenssit molempiin teknologioihin niiden yhteiskäytöstä saatavien taloudellisten lisätujen vuoksi, vaikka poolia ei olisikaan.
219. Korvaavien teknologioiden sisällyttäminen pooliin rajoittaa teknologioiden välistä kilpailua ja vastaa kollektiivista niputtamista. Jos lisäksi merkittävä osa poolista muodostuu korvaavista teknologioista, järjestely vastaa hinnoista sopimista kilpailijoiden välillä. Komission mukaan korvaavien teknologioiden sisällyttäminen teknologiapooliin on yleensä 81 artiklan 1 kohdan kiellon vastaista. Lisäksi komissio katsoo, että 81 artiklan 3 kohdan edellytykset eivät todennäköisesti täyty tapauksissa, joissa merkittävä osa teknologiapoolista muodostuu korvaavista teknologioista. Kun otetaan huomioon, että kyseiset teknologiat ovat vaihtoehtoisia, kustannussäästöjä ei synny yhdistettäessä molemmat teknologiat. Ilman yhdistämistä lisenssinsaajat eivät olisi tarvinneet molempia teknologioita. Osapuolten vapaus myöntää lisenssejä toisistaan riippumatta ei riitä korjaamaan tilannetta, sillä osapuolet eivät todennäköisesti ole kovin halukkaita tekemään niin, jotta yhteistoiminta, jonka ansiosta ne voivat käyttää yhdessä markkinavoimaa, ei vaarantuisi.
220. Jos teknologiapooliin sisältyy ainoastaan keskeisiä ja siten välttämättä myös täydentäviä teknologioita, sen perustaminen ei yleensä kuulu 81 artiklan 1 kohdan kiellon piiriin, olipa osapuolten markkinaosuus kuinka suuri tahansa. Lisenssien myöntämistä koskevat ehdot saattavat kuitenkin kuulua 81 artiklan 1 kohdan piiriin.
221. Jos teknologiapooliin sisältyy täydentäviä patenteja, jotka eivät ole keskeisiä, vaarana on kolmansien osapuolten teknologioiden sulkeminen markkinoilta. Kun teknologia on liitetty pooliin ja sitä koskeva lisenssi myönnetään osana pakettia, lisenssinsaajilla on todennäköisesti vain vähän haluja hankkia lisenssi kilpailevaan teknologiaan, kun paketista maksettu rojaltilta kattaa jo korvaavan teknologian. Jos pooliin kuuluu lisäksi sellaisia teknologioita, jotka eivät ole välttämättömiä sellaisen tuotteen (tuotteiden) valmistuksen tai prosessin (prosessien) suorittamisen kannalta, johon teknologiapooli liittyy, lisenssinsaajat joutuvat maksamaan myös sellaisesta teknologiasta, jota ne eivät välttämättä tarvitse. Täydentävien patenttien liittäminen pooliin vastaa näin ollen kollektiivista niputtamista. Kun teknologiapooli sisältää muita kuin keskeisiä teknologioita, sopimus kuuluu todennäköisesti 81 artiklan 1 kohdan kiellon piiriin, jos poolilla on merkittävä asema joillakin merkityksellisillä markkinoilla.
222. Koska korvaavia ja täydentäviä teknologioita voidaan kehittää poolin perustamisen jälkeenkin, teknologian välttämättömyyden arviointi on luonteeltaan jatkuva. Tietty teknologia ei ehkä ole poolin perustamisen jälkeen enää välttämätön, jos markkinoille on tullut uusia kolmansien kehittämiä teknologioita. Yksi tapa, jolla voidaan varmistaa, ettei tällaisia kolmansien teknologioita suljeta markkinoilta, on jättää poolin ulkopuolelle ne teknologiat, jotka eivät enää ole välttämättömiä. Voi kuitenkin myös olla muita tapoja varmistaa, ettei kolmansien teknologioita suljeta markkinoilta. Arvioidessaan teknologiapoolia, joihin sisältyy muita kuin keskeisiä teknologioita eli teknologioita, joille on olemassa korvaavat vaihtoehdot poolin ulkopuolella tai jotka eivät ole välttämättömiä yhden tai useamman pooliin kuuluvan tuotteen valmistuksen kannalta, komissio ottaa kokonaisarviointissaan huomioon muun muassa seuraavat tekijät:
- (a) Edistääkö muiden kuin keskeisten teknologioiden sisällyttäminen pooliin kilpailua jollakin tavalla?
- (b) Onko lisenssinantajilla oikeus myöntää lisenssejä itsenäisesti omiin teknologioihinsa? Jos pooli muodostuu pienestä määrästä teknologioita ja jos poolin ulkopuolella on tarjolla korvaavia teknologioita, lisenssinsaajat saattavat haluta muodostaa oman teknologiapaketin, joka koostuu osittain pooliin kuuluvasta ja osittain kolmansien osapuolten omistamasta teknologiasta.

- (c) Kun pooliin kuuluvia teknologioita käytetään eri sovelluksiin, joista osa ei vaadi kaikkien pooliin kuuluvien teknologioiden käyttämistä, tarjoaako pooli teknologiat vain yhtenä pakettina vai onko tarjolla useampia sovelluskohtaisia paketteja? Jälkimmäisessä tapauksessa teknologioita, jotka eivät ole keskeisiä tietyn tuotteen tai prosessin kannalta, ei sidota keskeisiin teknologioihin.
- (d) Ovatko poolin sisältämät teknologiat saatavissa vain yhtenä pakettina vai voivatko lisenssinsaajat hankkia lisenssin vain osaan paketista ja saada vastaavan alennuksen rojalteista? Mahdollisuus hankkia lisenssi vain osaan paketista voi vähentää sitä vaaraa, että poolin ulkopuoliset kolmansien osapuolten tarjoamat teknologiat suljetaan markkinoilta, etenkin silloin kun lisenssinsaaja saa vastaavan alennuksen rojalteista. Tämä edellyttää sitä, että jokaisen pooliin kuuluvan teknologian osuus kokonaisrojaltista on määritelty. Jos poolin ja yksittäisen lisenssisaajan välinen sopimus on tehty suhteellisen pitkäksi ajaksi ja pooliin kuuluva teknologia muodostaa tosiasiaassa alan standardin, on otettava myös huomioon että pooli voi estää uusien korvaavien teknologioiden pääsyn markkinoille. Arvioitaessa markkinoilta sulkemisen riskiä näissä tapauksissa on otettava huomioon se, voivatko lisenssinsaajat kohtuullisen irtisanomisajan puitteissa luopua osasta lisenssiä ja saada vastaavan alennuksen rojalteista.

4.2 Yksittäisten rajoitusten arviointi

223. Jakson tässä kohdassa tarkastellaan tiettyjä sellaisia rajoituksia, jotka esiintyvät jossakin muodossa yleisesti teknologiapoolleissa ja jotka on arvioitava poolin yleisen arvioinnin yhteydessä. On syytä muistaa (ks. edellä 212 kohta), että TSRPA:ta sovelletaan poolin ja kolmansien osapuolten välisiin lisenssisopimuksiin. Tässä kohdassa tarkastellaan näin ollen vain poolin perustamista ja lisenssiongelmia, jotka liittyvät lisenssintiin nimenomaan teknologioiden yhdistämisen yhteydessä.

224. Tehdessään arviotaan komissio käyttää ohjenuorana seuraavia pääperiaatteita:

- (1) Mitä vahvempi markkina-asema teknologiapoolilla on, sitä suurempi on kilpailuvastaisten vaikutusten vaara.
- (2) Vahvan markkina-aseman omaavien teknologiapoolien on oltava avoimia ja syrjimättömiä.
- (3) Teknologiapoolit eivät saa aiheettomasti sulkea markkinoilta kolmansien osapuolten teknologioita tai rajoittaa vaihtoehtoisten poolien luomista.

225. Yritykset, jotka perustavat teknologiapoolin, joka on perustamissopimuksen 81 artiklan ja teknologian perustana kulloinkin olevan teollisuusstandardin mukainen, voivat yleensä vapaasti neuvotella ja päättää teknologiapakettia koskevista rojalteista ja määritellä kunkin teknologian osuuden kokonaisrojaltista joko ennen standardin vahvistamista tai sen vahvistamisen jälkeen. Tällainen sopimus on olennainen standardin vahvistamisen tai poolin perustamisen kannalta. Sitä ei voida sellaisenaan pitää kilpailua rajoittavana, ja joissakin tapauksissa se saattaa lisätä tehokkuutta. Joskus tehokkaampana vaihtoehtona saattaa olla, että rojalteista sovitaan ennen standardin valitsemista eikä sen jälkeen, sillä näin voidaan välttää se, että standardin valintapäätöksellä kasvatetaan huomattavasti yhden tai useamman välttämättömän teknologian markkinavoimaa. Toisaalta lisenssinsaajilla on oltava oikeus määritellä lisenssillä valmistettujen tuotteiden hinta. Jos pooliin otettavat teknologiat valitsee riippumaton asiantuntija, tämä voi lisätä saatavilla olevien teknisten ratkaisujen välistä kilpailua.

226. Jos teknologiapoolilla on määräävä markkina-asema, rojalten ja muiden lisensointiehtojen olisi oltava tasapuolisia ja syrjimättömiä eikä lisenssi saisi sisältää yksinoikeutta. Nämä vaatimukset ovat tarpeen sen varmistamiseksi, että pooli on avoin eikä johda markkinoilta sulkemiseen tai muihin kilpailuvastaisiin vaikutuksiin myöhemmän tuotantovaiheen markkinoilla. Vaatimukset eivät kuitenkaan estä erilaisten rojalten soveltamista eri käyttötarkoituksiin. Erilaisten rojaltemaksujen soveltamista eri tuotemarkkinoilla ei yleensä pidetä kilpailua rajoittavana, mutta tuotemarkkinoiden sisäistä syrjintää ei saisi olla. Lisenssinsaajien kohtelu ei saisi enenkään riippua siitä, ovatko ne myös lisenssinantajia. Komissio ottaakin huomioon sen, asetetaanko myös lisenssinantajille rojaltilvelvoitteita.

227. Lisenssinantajien ja lisenssinsaajien on voitava vapaasti kehittää kilpailevia tuotteita ja standardeja ja niillä on myös oltava oikeus myöntää ja hankkia lisenssejä poolin ulkopuolella. Nämä vaatimukset ovat tarpeen kolmansien osapuolten tarjoamien tekniikoiden markkinoilta sulkemista koskevan riskin pienentämiseksi ja sen varmistamiseksi, että pooli ei rajoita innovaatio toimintaa tai estä kilpailevien teknisten ratkaisujen luomista. Jos pooli tukee tosiasiallista teollisuusstandardia ja jos osapuolille on asetettu kilpailukieltovelvoitteita, pooli uhkaa erityisesti estää uusien ja parannettujen teknologioiden ja standardien kehittämisen.

228. Lisenssien takaisinluovutusta koskeviin velvoitteisiin ei saisi sisältyä yksinoikeutta, ja niiden tulisi rajoittaa kehitystyöhön, jolla on olennainen tai tärkeä merkitys pooliin sisältyvän teknologian käytön kannalta. Näin pooli voi luovuttaa siihen sisältyvään teknologiaan tehtyjä parannuksia edelleen ja hyötyä niistä. Osapuolilla on oikeus varmistaa, etteivät keskeisiä patenteja hallussaan pitävät tai hankkivat lisenssinsaajat viivytystä yhdistetyn teknologian hyödyntämistä.
229. Yksi patenttipooleihin liittyvistä ongelmista on se vaara, että ne suojaavat mitättömiä patenteja. Teknologioiden yhdistäminen nostaa pätemättömyysväitteen esittämisen kustannuksia ja riskejä, sillä pätemättömyysväite hylätään, jos yksikin poolin patenteista on pätevä. Mitättömien patenttien suojeleminen poolissa voi pakottaa lisenssinsaajat maksamaan korkeampia rojalteja ja voi myös estää innovaatiotoimintaa mitättömän patentin kattamalla alalla. Tämän riskin pienentämiseksi oikeus irtisanoa lisenssi pätemättömyysväitteen yhteydessä on rajattava pätemättömyysväitteen kohteena olevan lisenssinantajan omistamiin teknologioihin, eikä se saa ulottua poolin muiden lisenssinantajien omistamiin teknologioihin.
- #### 4.3 Teknologiapoolin hallinnolliset puitteet
230. Tapa, jolla teknologiapooli luodaan, organisoidaan ja toteutetaan, voi vähentää sitä vaaraa, että sen tarkoituksena tai vaikutuksena on kilpailun rajoittaminen, ja antaa taakkeet siitä, että järjestely edistää kilpailua.
231. Jos standardin ja poolin luomisprosessiin saavat osallistua kaikki kiinnostuneet eri eturyhmiä edustavat osapuolet, yhteistoiminnan kohteeksi otettavat teknologiat valitaan hinta-laatu-näkökohtien perusteella todennäköisemmin kuin silloin, jos tietyt teknologian omistajat perustavat poolin. Vastaavasti jos poolin elimet muodostetaan eri eturyhmiä edustavista henkilöistä, lisensoinnin ehdot ja edellytykset, rojalit mukaan luettuina, ovat avoimia ja syrjimättömiä ja perustuvat lisensoidun teknologian arvoon todennäköisemmin kuin silloin, jos poolia hallitsevat lisenssinantajien edustajat.
232. Toinen merkittävä tekijä on, missä määrin riippumattomat asiantuntijat osallistuvat poolin luomiseen ja toimintaan. Esimerkiksi sen arvioiminen, onko tietty teknologia keskeinen poolin tukeman standardin kannalta, on usein monimutkainen kysymys, joka edellyttää erikoisalan tuntemusta. Riippumattomien asiantuntijoiden ottaminen mukaan valintaprosessiin on merkittävä askel sen varmistamisessa, että sitoumus ottaa mukaan vain keskeisiä teknologioita toteutuu käytännössä.
233. Komissio ottaa huomioon sen, miten asiantuntijat on valittu ja mitkä ovat heille osoitetut täsmälliset tehtävät. Asiantuntijoilla ei saisi olla yhteyksiä poolin muodostaneisiin yrityksiin. Jos asiantuntijoiden ja lisenssinantajien välillä on yhteys tai he ovat muuten riippuvaisia lisenssinantajista, asiantuntijan mukanaololle annetaan tavantomaista vähemmän painoarvoa. Asiantuntijoilla on myös oltava riittävä tekninen osaamistaso, jotta he voivat suoriutua erilaisista heille uskotuista tehtävistä. Riippumattomien asiantuntijoiden tehtäviä voivat olla esimerkiksi sen arvioiminen, ovatko pooliin liitettäväksi esitettyihin teknologioihin kohdistuvat immateriaalioikeudet päteviä ja ovatko kyseiset teknologiat keskeisiä.
234. Lisäksi on otettava huomioon, miten arkaluonteisten tietojen vaihto osapuolten välillä on järjestetty. Oligopolistisilla markkinoilla esimerkiksi hinnoitteluun ja tuotantoon liittyvien arkaluonteisten tietojen vaihto voi helpottaa kilpailunvastaista yhteistyötä⁽⁷⁰⁾. Komissio ottaa tällaisissa tapauksissa huomioon sen, millaisia turvatoimia on asetettu estämään arkaluonteisten tietojen vaihto. Riippumaton asiantuntija tai lisenssien myöntämisestä vastaava elin voi olla tärkeässä asemassa varmistettaessa, ettei tuotantoon ja myyntiin liittyviä tietoja, joita saatetaan tarvita rojaltien laskemiseen ja tarkistamiseen, paljasteta asianomaisilla markkinoilla kilpaileville yrityksille.
235. Huomioon on otettava myös teknologiapoolin perustamisasiakirjoissa säädetty riidanratkaisumekanismi. Mitä suuremmissa määrin riitojen ratkaisu on poolista ja sen jäsenistä riippumattomien elinten ja henkilöiden vastuulla, sitä todennäköisemmin riitojen ratkaisu on puolueetonta.

(1) EUVL L 123, 27.4.2004. TSRPA korvaa komission asetuksen (EY) N:o 240/96, annettu 31 päivänä tammikuuta 1996, perustamissopimuksen 85 artiklan 3 kohdan soveltamisesta teknologiansiirtosopimusten ryhmiin, (EYVL L 31, 9.2.1996, s. 2).

(2) Ks. yhdistetyt asiat C-395/96 P ja C-396/96 P, *Compagnie Maritime Belge*, Kok. 2000, s. I-1365, 130 kohta ja perustamissopimuksen 81 artiklan 3 kohdan soveltamisesta annettujen komission suuntaviivojen 106 kohta, ei vielä julkaistu EUVL:ssä.

(3) Neuvoston asetus (EY) N:o 1/2003, annettu 16 päivänä joulukuuta 2002, perustamissopimuksen 81 ja 82 artiklassa vahvistettujen kilpailusääntöjen täytäntöönpanosta, (EYVL L 1, 4.1.2003, s. 1).

(4) Jäljempänä ”sopimus” kattaa myös yhdenmukaistetut menettelytavat ja yritysten yhteenliittymien päätökset.

(5) Ks. komission tiedonanto perustamissopimuksen 81 ja 82 artiklassa tarkoitettua kauppaa kohdistuvan vaikutuksen käsitteestä, ei vielä julkaistu EUVL:ssä.

- (6) Jäljempänä termi "rajoitus" kattaa myös kilpailun estämisen ja vääristämisen.
- (7) Periaate oikeuksien sammumisesta yhteisössä on tuotu esiin esimerkiksi jäsenvaltioiden tavaramerkkilainsäädännön lähentämisestä annetun direktiivin 104/89/ETY 7 artiklan 1 kohdassa, (EYVL 1989 L 40, s. 1), jossa säädetään, että tavaramerkin haltija ei saa kieltää tavaramerkin käyttämistä niissä tavaroissa, jotka haltija tai hänen suostumuksellaan joku muu on saattanut markkinoille yhteisössä tätä tavaramerkkiä käyttäen.
- (8) Toisaalta suojatun teoksen jäljennösten myyminen ei johda teoksen esittämisoikeuksien, vuokrausoikeudet mukaan luettuina, sammumiseen, ks. asia 158/86, *Warner Brothers and Metronome Video*, Kok. 1988, s. 2605, ja asia C-61/97, *Foreningen af danske videogramdistributører*, Kok. 1998, s. I-5171.
- (9) Ks. esim. yhdistetyt asiat 56/64 ja 58/64, *Consten and Grundig*, Kok. 1966, s. 429.
- (10) Perustamissopimuksen 81 artiklan 3 kohdan soveltamista koskeva metodi on määritelty alaviitteessä 2 mainituissa perustamissopimuksen 81 artiklan 3 kohdan soveltamisesta annetuissa komission suuntaviivoissa.
- (11) Ks. asia 56/65, *Société Technique Minière*, Kok. 1966, s. 337, ja asia C-7/95 P, *John Deere*, Kok. 1998 s. I-3111, 76 kohta.
- (12) Ks. esim. alaviitteessä 9 mainittu tuomio asiassa *Consten ja Grundig*.
- (13) Ks. alaviitteessä 11 mainittu tuomio asiassa *Société Technique Minière* ja asiassa 258/78, *Nungesser*, annettu tuomio, Kok. 1982, s. 2015.
- (14) Ks. esim. asia C-49/92 P, *Anic Partecipazioni*, Kok. 1999, s. I-4125, 99 kohta.
- (15) Ks. yhdistetyt asiat 29/83 ja 30/83, *CRAM and Rheinzink*, Kok. 1984, s. 1679, 26 kohta, ja yhdistetyt asiat 96/82 ym., *ANSEAU-NAVEWA*, Kok. 1983, s. 3369, 23–25 kohta.
- (16) Ks. alaviitteessä 11 mainittu tuomio asiassa *John Deere*, 1998.
- (17) Tuntuvan vaikutuksen määrittelyä selvitetään komission tiedonannossa vähämerkityksisistä sopimuksista, jotka eivät Euroopan yhteisön perustamissopimuksen 81 artiklan 1 kohdassa tarkoitettulla tavalla rajoita tuntuvasti kilpailua (EYVL C 368, 22.12.2001, s. 13). Tiedonannossa tuntuva vaikutus määritellään negatiivisesti. Sopimuksilla, jotka eivät kuulu *de minimis* -sopimuksia koskevan tiedonannon soveltamisalaan, ei välttämättä ole tuntuvia rajoittavia vaikutuksia. Arviointi on tehtävä tapauskohtaisesti.
- (18) Ks. alaviitteessä 3 mainitun neuvoston asetuksen N:o 1/2003 1 artiklan 2 kohta.
- (19) Komission tiedonanto merkityksellisten markkinoiden määritelmästä yhteisön kilpailuoikeuden kannalta (EYVL C 372, 9.12.1997, s. 1).
- (20) Ks. tästä erottelusta myös komission suuntaviivat EY:n perustamissopimuksen 81 artiklan soveltamisesta horisontaalista yhteistyötä koskeviin sopimuksiin (EYVL C 3, 6.1.2001, s. 2, 44–52 kohta).
- (21) Ks. edellisessä alaviitteessä mainittujen horisontaalista yhteistyötä koskevista sopimuksista annettujen suuntaviivojen 50–52 kohta.
- (22) *Idem*, 51 kohta.
- (23) Ks. alaviitteessä 17 mainittu komission tiedonanto vähämerkityksisistä sopimuksista.
- (24) Asetuksen (EY) N:o 1/2003 3 artiklan 2 kohdan mukaan kansallisen kilpailulainsäädännön soveltaminen ei saa johtaa sellaisten sopimusten kieltämiseen, jotka saattavat vaikuttaa jäsenvaltioiden väliseen kauppaan, mutta joita ei ole kielletty perustamissopimuksen 81 artiklassa.
- (25) Neuvoston asetus 19/65 (Suomenk. erityispainos, Alue 8, Nide 1, s. 36) ei anna komissiolle valtuuksia myöntää ryhmäpoikkeusta teknologiansiirtosopimuksille, jotka on tehty useamman kuin kahden yrityksen kesken.
- (26) Ks. TSRPA:n johdanto-osan 19 kappale ja jäljempänä 2.5 kohta.
- (27) EYVL C 1, 1979, s. 2.
- (28) Ks. alihankintaa koskevan tiedonannon 3 kohta.
- (29) Ks. komission päätös asiassa *Moosehead/Whitbread*, (EYVL L 100, 20.4.1990, s. 32).
- (30) Ks. asia 262/81, *Coditel (II)*, Kok. 1982, s. 3381.
- (31) EYVL L 336, 29.12.1999, s. 21.
- (32) EYVL L 304, 5.12.2000, s. 3.
- (33) EYVL L 304, 5.12.2000, s. 7.
- (34) Ks. alaviite 31.
- (35) Ks. opas "EU:n kilpailupolitiikka – Toimitus- ja jakelusopimuksia koskevat kilpailusäännöt", 2002.
- (36) EYVL C 291, 13.10.2000, s. 1 ja alaviite 31.
- (37) Ks. edellä 29 kohta.

- (³⁸) Tämän laskentasäännön perusteet on esitetty edellä 23 kohdassa.
- (³⁹) Ks. esim. alaviitteessä 14 mainitut oikeustapaukset.
- (⁴⁰) Ks. alaviitteessä 2 mainittujen EY:n perustamissopimuksen 81 artiklan 3 kohdan soveltamisesta annettujen suuntaviivojen 98 kohta.
- (⁴¹) Samanlainen tilanne syntyy, jos toinen sopimuspuoli myöntää toiselle lisenssin ja suostuu ostamaan lisenssinsaajalta fyysisen tuotannon tekijän. Ostohinta voi palvella samaa tarkoitusta kuin rojalti.
- (⁴²) Ks. asia 193/83, *Windsurfing International*, Kok. 1986, s. 611, 67 kohta.
- (⁴³) Aktiivisen ja passiivisen myynnin yleismääritelmä sisältyy alaviitteessä 36 mainittujen vertikaalisista rajoituksista annettujen suuntaviivojen 50 kohtaan.
- (⁴⁴) Käyttöalajärjestyksiä käsitellään tarkemmin jäljempänä IV osan 2 jakson 4 kohdassa.
- (⁴⁵) Tämä vakavimpiin kilpailunrajoituksiin kuuluva rajoitus liittyy lisenssisopimuksiin, jotka koskevat kauppaa yhteisön sisällä. Ks. asia C-306/96, *Javico*, Kok. 1998, s. I-1983 sellaisten sopimusten osalta, jotka koskevat vientiä yhteisön ulkopuolelle tai tuontia/jälleentuontia yhteisön ulkopuolelta.
- (⁴⁶) Ks. alaviitteessä 13 mainitun asiassa *Nungesser* annetun tuomion 77 kohta.
- (⁴⁷) Ks. asia 26/76, *Metro (I)*, Kok. 1977, s. 1875.
- (⁴⁸) Jos lisenssoitu teknologia on vanhentunutta, kilpailu ei rajoitu. Ks. asia 65/86, *Bayer v Süllhofer*, Kok. 1988, s. 5249.
- (⁴⁹) Sovittelusopimukseen sisältyviä kiistämisen kieltäviä ehtoja käsitellään jäljempänä 209 kohdassa.
- (⁵⁰) Ks. edellä 14 kohta.
- (⁵¹) Ks. edellä 66 ja 67 kohta.
- (⁵²) Ks. alaviitteessä 2 mainittujen perustamissopimuksen 81 artiklan 3 kohdan soveltamisesta annettujen suuntaviivojen 42 kohta.
- (⁵³) Ks. alaviitteessä 17 mainitun vähämerkityksisistä sopimuksista annetun komission tiedonannon 8 kohta.
- (⁵⁴) Ks. asia T-228/97, *Irish Sugar*, Kok. 1999, s. II-2969, 101 kohta.
- (⁵⁵) Ks. alaviitteessä 20 mainittujen horisontaalista yhteistyötä koskevista sopimuksista annettujen suuntaviivojen 23 kohta.
- (⁵⁶) Ks. yhdistetyt asiat 25/84 ja 26/84, *Ford*, Kok. 1985, s. 2725.
- (⁵⁷) Ks. esimerkiksi TPS:ää koskeva komission päätös (EYVL L 90, 2.4.1999, s. 6). Perustamissopimuksen 81 artiklan 1 kohdassa asetettua kieltoa sovelletaan vastaavasti vain niin kauan kuin sopimuksella on kilpailua rajoittava tavoite tai vaikutus.
- (⁵⁸) Mainittu alaviitteessä 36. Ks. erityisesti 115 kohta ja seuraavat kohdat.
- (⁵⁹) Ks. näistä käsitteistä jäljempänä IV osan 4 jakson 1 kohta.
- (⁶⁰) Ks. alaviitteessä 2 mainittujen perustamissopimuksen 81 artiklan 3 kohdan soveltamisesta annettujen suuntaviivojen 85 kohta.
- (⁶¹) *Idem*, 98 ja 102 kohta.
- (⁶²) Ks. alaviitteessä 2 mainitun tuomion 130 kohta. Perustamissopimuksen 81 artiklan 3 kohdan soveltaminen ei vastaavasti myöskään estä tavaroiden, palvelujen, henkilöiden ja pääoman vapaata liikkuvuutta koskevien perustamissopimuksen määräysten soveltamista. Näitä määräyksiä voidaan tietyissä olosuhteissa soveltaa 81 artiklan 1 kohdassa tarkoitettuihin sopimuksiin, päätöksiin ja yhdenmukaistettuihin menettelytapoihin, ks. asia C-309/99, *Wouters*, Kok. 2002, s. I-1577, 120 kohta.
- (⁶³) Ks. asia T-51/89, *Tetra Pak (I)*, Kok. 1990, s. II-309. Ks. myös edellä alaviitteessä 2 mainittujen perustamissopimuksen 81 artiklan 3 kohdan soveltamisesta annettujen suuntaviivojen 106 kohta.
- (⁶⁴) Ks. alaviitteessä 13 mainittu tuomio asiassa *Nungesser*.
- (⁶⁵) Ks. komission tiedonanto asiasta Canon/Kodak (EYVL C 330, 1.11.1997, s. 10) ja XI kilpailupolitiikkaa koskevan kertomuksen 94 kohdassa mainittu asia IGR Stereo Television.
- (⁶⁶) Ks. arviointiin sovellettavista puitteista jäljempänä 2.7 kohta sekä alaviitteessä 36 mainittujen vertikaalisista rajoituksista annettujen suuntaviivojen 138 kohta ja sitä seuraavat kohdat.
- (⁶⁷) Ks. alaviite 36.
- (⁶⁸) Ks. komission lehdistötiedote IP/02/1651 lisenssin myöntämisestä kolmannen sukupolven (3G) matkaviestinpalveluihin liittyviin patentteihin. Tapauksessa oli viisi teknologiapoolia, jotka loivat viisi erillistä teknologiaa, joista jokaista voitaisiin käyttää 3G-laitteiden valmistukseen.
- (⁶⁹) Termi ”teknologia” ei rajoitu patentteihin. Se kattaa myös patenttihakemukset ja kaikki muut immateriaalioikeudet kuin patentit.
- (⁷⁰) Ks. alaviitteessä 11 mainittu tuomio asiassa *John Deere*.

Komission tiedonanto yhteistyöstä kilpailuviranomaisten verkostossa

(2004/C 101/03)

(ETA:n kannalta merkityksellinen teksti)

1. JOHDANTO

1. Perustamissopimuksen 81 ja 82 artiklassa vahvistettujen kilpailusääntöjen täytäntöönpanosta 16 päivänä joulukuuta 2002 annetussa neuvoston asetuksessa (EY) N:o 1/2003⁽¹⁾ (jäljempänä "neuvoston asetus") luodaan rinnakkaisen toimivallan järjestelmä, jossa komissio ja jäsenvaltioiden kilpailuviranomaiset⁽²⁾ voivat soveltaa EY:n perustamissopimuksen (jäljempänä "perustamissopimus") 81 ja 82 artiklaa. Jäsenvaltioiden kilpailuviranomaiset ja komissio muodostavat julkisten viranomaisten verkoston: ne toimivat yleisen edun mukaisesti ja tekevät tiivistä yhteistyötä kilpailun suojelemiseksi. Verkosto on keskustelu- ja yhteistyöfoorumi EY:n kilpailupolitiikan soveltamisen ja täytäntöönpanon alalla. Se muodostaa puitteet Euroopan kilpailuviranomaisten yhteistyölle tapauksissa, joissa perustamissopimuksen 81 ja 82 artiklaa sovelletaan, ja se on pohjana yhteisen kilpailukulttuurin luomiselle ja ylläpitämiselle Euroopassa. Verkosto on nimeltään Euroopan kilpailuviranomaisten verkosto.

2. Jäsenvaltioiden kilpailuviranomaisten rakenne vaihtelee eri jäsenvaltioissa. Joissakin jäsenvaltioissa yksi elin tutkii tapaukset ja tekee kaikki päätökset. Toisissa jäsenvaltioissa tehtävät on jaettu kahdelle elimelle, joista yksi vastaa tapauksen tutkinnasta ja toinen, yleensä collegio, vastaa päätösten teosta. Lopuksi on vielä jäsenvaltioita, joissa kieltopäätöksen ja/tai sakon määräämistä koskevan päätöksen voi tehdä vain tuomioistuin: syyttäjänä toimii tällöin tuomioistuimen ulkopuolinen kilpailuviranomainen, joka saattaa asian tuomioistuimen käsiteltäväksi. Edellyttäen tehokkuuden yleisen periaatteen noudattamista neuvoston asetuksen 35 artiklassa sallitaan jäsenvaltioiden valita yksi tai useampi elin, joka nimetään kansalliseksi kilpailuviranomaiseksi, sekä päättää näiden viranomaisten välisestä tehtävänjaosta. Yhteisön oikeuden yleisperiaatteen mukaisesti jäsenvaltiot ovat velvollisia perustamaan seuraamusjärjestelmän, jossa yhteisön oikeuden rikkomisesta määrättävät seuraamukset ovat tehokkaita, oikeasuhteisia ja varoittavia⁽³⁾. Jäsenvaltioiden täytäntöönpanojärjestelmissä on eroavuuksia, mutta ne tunnustavat kuitenkin vastavuoroisesti toistensa järjestelmien normit yhteistyön perustaksi⁽⁴⁾.

3. Kilpailuviranomaisverkoston pitäisi varmistaa sekä tehokas työnjako että EY:n kilpailusääntöjen tehokas ja johdonmukainen soveltaminen. Neuvoston asetuksessa sekä neuvoston toiminnasta antamassa yhteisessä julkilausumassa esitetään verkoston toiminnan pääperiaatteet. Tässä tiedonannossa tarkennetaan järjestelmän yksityiskohdat.

4. Verkostossa tapahtuva neuvottelu ja tietojenvaihto koskevat julkisia täytäntöönpanoviranomaisia eivätkä vaikuta

mihinkään yhteisön tai valtioiden lainsäädännössä yrityksille vahvistettuihin oikeuksiin tai velvollisuuksiin. Kukaan kilpailuviranomainen on kaikilta osin vastuussa siitä, että asiat käsitellään asianmukaista menettelyä noudattaen.

2. TYÖNJAKO

2.1 Työn jakamis- ja siirtämisperiaatteet

5. Neuvoston asetus perustuu rinnakkaisten toimivaltuuksien järjestelmään, jossa kaikilla kilpailuviranomaisilla on valtuudet soveltaa perustamissopimuksen 81 ja 82 artiklaa ja vastuu tehokkaasta työnjaosta tapauksissa, joissa tutkintaa pidetään tarpeellisena. Samanaikaisesti kullakin verkoston jäsenellä on täysi harkintavalta asian tutkinnan käynnistämistä koskevassa päätöksessä. Rinnakkaisten toimivaltuuksien järjestelmässä asioita käsittelee:

— yksi jäsenvaltion kilpailuviranomainen, mahdollisesti muiden jäsenvaltioiden kilpailuviranomaisten avustuksella; tai

— usean jäsenvaltion kilpailuviranomaiset rinnakkain; tai

— komissio.

6. Useimmissa tapauksissa viranomainen, joka vastaanottaa kantelun tai käynnistää menettelyn⁽⁵⁾ omasta aloitteestaan, vastaa asian käsittelystä. Asian siirtämisen mahdollisuus tulee kyseeseen vain sellaisten menettelyjen alkuvaiheessa (ks. jäljempänä 18 kohta), joissa viranomainen katsoo, ettei se sovellu käsittelemään asiaa, tai joissa muutkin viranomaiset katsovat soveltuvansa käsittelemään asiaa (ks. jäljempänä 8–15 kohta).

7. Jos asian siirtämistä pidetään kilpailun ja yhteisön etujen tehokkaan suojelun takia tarpeellisena, verkoston jäsenet pyrkivät mahdollisimman usein siirtämään asian yhdelle asian käsittelemiseksi soveltuvalle kilpailuviranomaiselle⁽⁶⁾. Siirron pitäisi joka tapauksessa tapahtua nopeasti ja tehokkaasti, eikä se saisi viivästyttää meneillään olevia tutkimuksia.

8. Viranomaisen voidaan katsoa soveltuvan käsittelemään asiaa, jos seuraavat kolme kumulatiivista edellytystä täyttyvät:

1. sopimuksella tai menettelytavalla on merkittäviä suoria tosiasiallisia tai ennakoitavia vaikutuksia kilpailuun sen alueella, sopimus tai menettelytapa pannaan täytäntöön sen alueella tai on saanut alkunsa sen alueella,
2. viranomainen pystyy tehokkaasti lopettamaan koko rikkomisen, eli se antaa lopettamismääräyksen, jolla rikkomisen saadaan loppumaan, ja se voi tarvittaessa rangaista rikkomisesta asianmukaisesti,
3. se voi kerätä, mahdollisesti muiden viranomaisten avulla, todisteet, joita tarvitaan rikkomisen toteen näyttämiseen.

9. Edellä esitetyistä perusteista ilmenee, että rikkomisen ja jäsenvaltion alueen välillä on oltava olennainen kytkös, jotta kyseisen jäsenvaltion kilpailuviranomaisen voitaisiin katsoa soveltuvan käsittelemään asiaa. Voidaan olettaa, että useimmissa tapauksissa niiden jäsenvaltioiden kilpailuviranomaiset, joissa rikkomisen vaikuttaa olennaisesti kilpailuun, soveltuvat käsittelemään asiaa, kunhan ne pystyvät lopettamaan rikkomisen tehokkaasti joko yksin tai yhdessä muiden kanssa, ellei komissio sovellu vielä paremmin käsittelemään asiaa (ks. jäljempänä 14 ja 15 kohta).

10. Edellä esitetystä voidaan päätellä, että yksittäinen jäsenvaltion kilpailuviranomainen soveltuu yleensä käsittelemään sellaisia sopimuksia tai menettelytapoja, jotka vaikuttavat olennaisesti kilpailuun pääasiallisesti sen alueella.

Esimerkki 1: Jäsenvaltiossa A sijaitsevat yritykset ovat osallistuneet sellaisten tuotteiden hintakartelliin, joita myydään pääasiallisesti jäsenvaltiossa A.

Jäsenvaltion A kilpailuviranomainen soveltuu käsittelemään asiaa.

11. Lisäksi jäsenvaltion kilpailuviranomaisen yksinomaisen toiminta saattaa olla tarkoituksenmukaista myös silloin, kun se riittää lopettamaan rikkomisen kokonaisuudessaan, vaikka usean jäsenvaltion kilpailuviranomaisten voitaisiin katsoa soveltuvan yhtä hyvin käsittelemään asiaa.

Esimerkki 2: Kaksi yritystä on perustanut yhteisyrityksen jäsenvaltioon A. Yhteisyritys tarjoaa palveluja jäsenvaltiossa A ja B ja muodostaa kilpailuongelman. Lopettamismääräyksen katsotaan riittävän asian tehokkaaseen käsittelyyn, koska sillä voidaan lopettaa rikkomisen kokonaisuudessaan. Todisteet sijaitsevat pääasiallisesti yhteisyrityksen toimitiloissa jäsenvaltiossa A.

Sekä jäsenvaltion A että jäsenvaltion B kilpailuviranomainen soveltuvat käsittelemään asiaa, mutta jäsenvaltion A kilpailuviranomaisen yksinomaisen toiminta on riittävä ja tehokkaampi kuin jäsenvaltion B kilpailuviranomaisen yksinomaisen toiminta tai molempien rinnakkainen toiminta.

12. Kahden tai kolmen jäsenvaltion kilpailuviranomaisten rinnakkainen toiminta saattaa olla tarkoituksenmukaista silloin, kun sopimus tai menettelytapa vaikuttaa olennaisesti kilpailuun niiden kaikkien alueilla eikä yhden jäsenvaltion kilpailuviranomaisen toiminnalla saada lopetettua rikkomista kokonaisuudessaan ja/tai määrättyä siitä asianmukaisia seuraamuksia.

Esimerkki 3: Kaksi yritystä tekee markkinoiden jakamisesta sopimuksen, jolla jäsenvaltiossa A sijaitsevan yrityksen toiminta rajoitetaan jäsenvaltioon A ja jäsenvaltiossa B sijaitsevan yrityksen toiminta rajoitetaan jäsenvaltioon B.

Jäsenvaltioiden A ja B kilpailuviranomaiset soveltuvat käsittelemään asiaa rinnakkain, kumpikin oman alueensa osalta.

13. Asiaa rinnakkain käsittelevät viranomaiset pyrkivät yhteensovittamaan toimintansa mahdollisimman hyvin. Ne voivat tällöin päättää valita keskuudestaan johtavan viranomaisen ja siirtää tälle joitakin tehtäviä, kuten tutkintatoimien koordinoimisen. Kukin viranomainen vastaa kuitenkin edelleen omasta menettelystään.

14. Komissio soveltuu erityisen hyvin käsittelemään asiaa silloin, kun yksi tai useampi sopimus tai menettelytapa, samankaltaisten sopimusten tai menettelytapojen verkostot mukaan luettuina, vaikuttaa kilpailuun useammassa kuin kolmessa jäsenvaltiossa (rajatylittävillä markkinoilla, jotka kattavat yli kolme jäsenvaltiota, tai useilla kansallisilla markkinoilla).

Esimerkki 4: Kaksi yritystä sopii jakavansa markkinat tai vahvistavansa hinnat koko yhteisön alueella. Komissio soveltuu käsittelemään asiaa.

Esimerkki 5: Yritys, joka on määräävässä asemassa neljällä kansallisella markkinoilla, käyttää asemaansa väärin ja määrää uskollisuusalennuksia kaikilla kyseisillä markkinoilla toimiville jälleenmyyjilleen. Komissio soveltuu käsittelemään asiaa. Se voisi myös käsitellä yksitä kansallisia markkinoita "mallitapauksena", ja jäsenvaltioiden kilpailuviranomaiset voisivat käsitellä muita kansallisia markkinoita etenkin, jos kaikkia kansallisia markkinoita on arvioitava erikseen.

15. Lisäksi komissio soveltuu erityisen hyvin käsittelemään asiaa silloin, kun kyseinen asia liittyy läheisesti sellaisiin muihin yhteisön säännöksiin, joiden soveltaminen kuuluu yksinomaan komission toimivaltaan tai joita komissio soveltaa tehokkaammin, tai jos yhteisön etu edellyttää, että se tekee päätöksen yhteisön kilpailupolitiikan määrittelemiseksi uuden kilpailua koskevan ongelman alalla tai kilpailusääntöjen tehokkaan täytäntöönpanon varmistamiseksi.

2.2 Yhteistyömekanismit työn jakamista, siirtämistä ja asioissa avustamista varten

2.2.1 Ilmoittaminen menettelyn alussa (neuvoston asetuksen 11 artiklan 2 ja 3 kohta)

16. Jotta päällekkäiset menettelyt voitaisiin havaita ja jotta voitaisiin varmistaa, että asioita käsittelee tehtävään soveltuva kilpailuviranomainen, verkoston jäsenille on ilmoitettava varhaisessa vaiheessa eri kilpailuviranomaisten käsiteltävänä olevista asioista (?). Jos asia siirretään, on sekä verkoston että asianomaisten yritysten edun mukaista, että siirtäminen tapahtuu nopeasti.

17. Neuvoston asetuksessa luodaan kilpailuviranomaisten keskinäisen ilmoittamisen mekanismi, jolla varmistetaan asioiden tehokas ja nopea siirtäminen. Neuvoston asetuksen 11 artiklan 3 kohdassa säädetään, että jäsenvaltioiden kilpailuviranomaisten on perustamissopimuksen 81 tai 82 artiklan nojalla toimiessaan ilmoitettava asiasta komissiolle ennen ensimmäisen virallisen tutkintatoimenpiteen aloittamista tai viipymättä kyseisen toimenpiteen aloittamisen jälkeen. Siinä todetaan lisäksi, että tämä ilmoitus voidaan toimittaa myös muiden jäsenvaltioiden kilpailuviranomaisille (?). Neuvoston asetuksen 11 artiklan 3 kohdan tarkoituksena on antaa verkostolle mahdollisuus havaita päällekkäiset menettelyt ja käsitellä mahdolliset siirtokysymykset heti, kun viranomainen alkaa tutkia asiaa. Ilmoitus kansallisille kilpailuviranomaisille ja komissiolle on näin ollen tehtävä ennen kuin toteutetaan mitään sellaista toimenpidettä tai välittömästi sen jälkeen, kun on toteutettu jokin sellainen toimenpide, joka on samankaltainen kuin tutkintatoimenpiteet, joita komissio voi toteuttaa neuvoston asetuksen 18–21 artiklan nojalla. Komissio on hyväksynyt vastaavan ilmoitusvelvollisuuden neuvoston asetuksen 11 artiklan 2 kohdan nojalla. Verkoston jäsenet tiedottavat toisilleen käsiteltävinä olevista asioista käyttämällä vakiolomaketta, jolla ilmoitetaan tietyt perustiedot, kuten asian käsittelystä vastaava viranomainen, tuote, alue ja osapuolet, väitetty rikkominen, rikkomisen epäilty kesto sekä tapa, jolla asia on tullut käsiteltäväksi. Ne ilmoittavat toisilleen myös edellä mainituissa tiedoissa tapahtuneista muutoksista.

18. Mahdolliset siirtokysymykset on ratkaistava nopeasti, yleensä kahden kuukauden kuluessa siitä päivästä, jona

ensimmäinen ilmoitus on lähetetty verkostolle neuvoston asetuksen 11 artiklan mukaisesti. Tänä aikana kilpailuviranomaiset pyrkivät pääsemään yksimielisyyteen mahdollisesta siirrosta ja tarvittaessa rinnakkaisen toiminnan yksityiskohdista.

19. Yleensä sen kilpailuviranomaisen tai niiden kilpailuviranomaisten, joka käsittelee tai jotka käsittelevät asiaa siirron määräajan päättyessä, pitäisi käsitellä asiaa menettelyn loppuun asti. Asiaa ei pitäisi siirtää enää uudelleen sen jälkeen, kun alkuperäinen kahden kuukauden määräaika on päättynyt, ellei asiaa koskevissa tosiseikoissa tapahdu olennaisia muutoksia menettelyn aikana.

2.2.2 Menettelyn keskeyttäminen tai lopettaminen (neuvoston asetuksen 13 artikla)

20. Jos sama sopimus tai menettelytapa on saatettu usean kilpailuviranomaisen käsiteltäväksi joko siten, että ne ovat vastaanottaneet kantelun, tai siten, että ne ovat käynnistäneet menettelyn omasta aloitteestaan, neuvoston asetuksen 13 artiklassa vahvistetaan oikeusperusta menettelyn keskeyttämiselle tai kantelun hylkäämiselle sillä perusteella, että toinen viranomainen käsittelee tai on käsitellyt asiaa. Neuvoston asetuksen 13 artiklassa tarkoitetuksi asian käsittelemiseksi ei riitä, että toiselle viranomaiselle on kanneltu. Sillä tarkoitetaan myös, että toinen viranomainen tutkii tai on tutkinut asiaa omasta puolestaan.

21. Neuvoston asetuksen 13 artiklaa sovelletaan silloin, kun toinen viranomainen on käsitellyt tai käsittelee parhaillaan kantelijan esiin tuomaa kilpailukysymystä, vaikka kyseinen viranomainen olisi toiminut tai toimisi toisen kantelijan tekemän kantelun tai oma-aloitteisen menettelyn pohjalta. Tämä tarkoittaa, että neuvoston asetuksen 13 artiklaan voidaan vedota silloin, kun sopimus tai menettelytapa koskee samaa rikkomista samoilla merkityksellisillä maantieteellisillä markkinoilla ja tuotemarkkinoilla.

22. Jäsenvaltion kilpailuviranomainen voi keskeyttää tai lopettaa menettelyn, mutta sillä ei ole mitään velvollisuutta tehdä niin. Neuvoston asetuksen 13 artiklassa jätetään liikumavaraa kunkin yksittäisen asian erityispiirteiden arviointiin. Joustavuus on tärkeää: jos viranomainen hylkää jossakin asiassa tehdyn kantelun sen sisällön perusteella, toinen viranomainen ei välttämättä halua tutkia asiaa uudelleen. Toisaalta, jos kantelu on hylätty muista syistä (esim. viranomainen ei kyennyt keräämään riittävästi näyt-

töä rikkomisen toteen näyttämiseksi), toinen viranomaisen saattaa haluta tehdä oman tutkinnan ja käsitellä asian. Joustavuus ilmenee myös parhaillaan käsiteltävinä olevissa asioissa siten, että jokaisella jäsenvaltion kilpailuviranomaisella on mahdollisuus valita, haluaako se keskeyttää tai lopettaa menettelyn. Viranomaisen saattaa olla haluton lopettamaan menettelyä, ennen kuin toisen viranomaisen menettely on saatettu päätökseen. Menettelyn keskeyttämismahdollisuus sallii viranomaisen lykätä päätöstä menettelyn lopettamisesta. Joustavuus edistää myös sääntöjen johdonmukaista soveltamista.

23. Jos viranomaisen lopettaa tai keskeyttää menettelyn siksi, että toinen viranomaisen käsittelee asiaa, se voi neuvoston asetuksen 12 artiklan mukaisesti välittää kantelijan toimitamat tiedot asiaa käsittelevälle viranomaiselle.

24. Neuvoston asetuksen 13 artiklaa voidaan myös soveltaa vain osaan kantelua tai menettelyä. Voi käydä niin, että vain osa kantelusta tai omasta aloitteesta aloitetusta menettelystä on päällekkäinen sellaisen asian käsittelyn kanssa, jota toinen kilpailuviranomainen käsittelee tai on käsitellyt. Tällaisessa tapauksessa kilpailuviranomainen, jolle kantelu on tehty, voi hylätä osan kantelusta neuvoston asetuksen 13 artiklan nojalla ja käsitellä lopun kantelun asianmukaisella tavalla. Sama periaate koskee menettelyjen lopettamista.

25. Neuvoston asetuksen 13 artikla ei ole ainoa oikeusperusta omasta aloitteesta aloitettujen menettelyjen keskeyttämiselle tai lopettamiselle tai kantelujen hylkäämiselle. Jäsenvaltioiden kilpailuviranomaisille voidaan myöntää sama mahdollisuus kansallisessa prosessioikeudessa. Komissio voi hylätä kantelun myös yhteisön edun puuttumisen perusteella tai muista kantelun luonteeseen liittyvistä syistä⁽⁹⁾.

2.2.3 Luottamuksellisten tietojen vaihto ja käyttö (neuvoston asetuksen 12 artikla)

26. Yksi verkoston toiminnan avaintekijöistä on kaikkien kilpailuviranomaisten toimivalta vaihtaa ja käyttää tietoja (asiakirjat, lausunnot ja digitaalinen tieto mukaan luettuina), jotka ne ovat keränneet perustamissopimuksen 81 tai 82 artiklan soveltamista varten. Tämä toimivalta on ennakoedellytys asioiden tehokkaalle ja tosiasialliselle työnjaolle ja käsittelylle.

27. Neuvoston asetuksen 12 artiklassa todetaan, että perustamissopimuksen 81 ja 82 artiklan soveltamiseksi komissiolle ja jäsenvaltioiden kilpailuviranomaisilla on toimivalta

välittää toisilleen tietoa kaikista tosiseikoista tai oikeudellisista seikoista, luottamukselliset tiedot mukaan luettuina, ja käyttää niitä todisteina. Tämä tarkoittaa, että tietoja voidaan vaihtaa paitsi jäsenvaltioiden kilpailuviranomaisten ja komission välillä myös jäsenvaltioiden kilpailuviranomaisten kesken. Neuvoston asetuksen 12 artikla menee jäsenvaltioiden kaikkien sen vastaisten lakien edelle. Sitä, onko ilmoittava viranomaisen kerännyt tiedot lainmukaisesti, arvioidaan kyseiseen viranomaiseen sovellettavan lainsäädännön perusteella. Kyseinen viranomaisen voi tiedonvaihdon yhteydessä ilmoittaa tiedot vastaanottavalle viranomaiselle, onko tietojen keruun laillisuus kiistetty tai voidaanko se vielä kiistää.

28. Tietojen vaihdossa ja käytössä noudatetaan kuitenkin erityisesti seuraavia yritysten ja yksityishenkilöiden oikeuksia turvaavia säännöksiä:

a) Ensinnäkin neuvoston asetuksen 28 artiklassa säädetään, että ”komissio ja jäsenvaltioiden kilpailuviranomaiset sekä niiden virkamiehet, toimihenkilöt ja muut kyseisten viranomaisten valvonnassa työskentelevät henkilöt (. . .) eivät saa ilmaista tietoja, jotka ne ovat saaneet tai joita ne ovat vaihtaneet” neuvoston asetusta ”sovellettaessa ja jotka luonteensa perusteella ovat salassa pidettäviä”. Liikesalaisuuksien säilyttämiseen liittyvät yritysten oikeudet edut eivät kuitenkaan saa rajoittaa sellaisten tietojen paljastamista, joita tarvitaan perustamissopimuksen 81 ja 82 artiklan rikkomisen todistamiseen. Neuvoston asetuksen 28 artiklassa käytetty termi ”salassapitovelvollisuus” on yhteisön oikeuden käsite, joka kattaa erityisesti liikesalaisuudet ja muut luottamukselliset tiedot. Sen avulla luodaan yhtenäinen vähimmäissuoja koko yhteisöön.

b) Toinen yritysten oikeuksia turvaava normi liittyy verkostossa vaihdettujen tietojen käyttöön. Neuvoston asetuksen 12 artiklan 2 kohdan nojalla tällä tavoin vaihdettuja tietoja voidaan käyttää ainoastaan todisteena perustamissopimuksen 81 ja 82 artiklan soveltamiseksi ja siinä asiassa, jota varten tiedot on hankittu⁽¹⁰⁾. Neuvoston asetuksen 12 artiklan 2 kohdan mukaan tietoja voidaan käyttää myös, jos kansallista kilpailulainsäädäntöä sovelletaan samaan asiaan ja rinnakkain yhteisön kilpailulainsäädännön kanssa. Tämä on kuitenkin mahdollista vain, jos kansallisen lainsäädännön soveltaminen ei johda rikkomisen todistamisessa erilaiseen lopputulokseen kuin perustamissopimuksen 81 ja 82 artiklan soveltaminen.

c) Kolmas neuvoston asetuksesta johtuva oikeuksia turvaava normi liittyy 12 artiklan 1 kohdan nojalla vaihdettujen tietojen perusteella yksityishenkilöille määrättäviin seuraamuksiin. Neuvoston asetuksessa säädetään perustamissopimuksen 81 ja 82 artiklan rikkomisesta

seuraamuksia vain yrityksille. Joissakin kansallisissa laeissa säädetään myös yksityishenkilöille seuraamuksia perustamissopimuksen 81 ja 82 artiklan rikkomisesta. Yksityishenkilöillä on yleensä laajemmat puolustautumisoikeudet kuin yrityksillä (esim. yksityishenkilöillä on oikeus pysyä vaiti, kun taas yritykset voivat ainoastaan jättää vastaamatta kysymyksiin, jotka saivat ne myöntämään syyllistymisen rikkomukseen⁽¹¹⁾). Neuvoston asetuksen 12 artiklan 3 kohdassa taataan, ettei yrityksiltä saatuja tietoja voida käyttää siten, että yksityishenkilöiden laajempaa suojaa kierrettäisiin. Tässä kohdassa kielletään määräämistä yksityishenkilöille seuraamuksia neuvoston asetuksen mukaisesti vaihdettujen tietojen perusteella, ellei tiedot toimittaneen viranomaisen ja vastaanottavan viranomaisen kansallisessa lainsäädännössä määrätä samankaltaisesta seuraamuksesta yksityishenkilölle, paitsi jos tiedot toimittanut viranomaisena on kunnioittanut kyseisen henkilön oikeuksia samassa määrin kuin ne on taattu vastaanottavan viranomaisen todisteiden keräämisen alalla. Seuraamuksen luonnehdinta kansallisessa lainsäädännössä ("hallinnollinen" tai "rikosoikeudellinen") ei ole merkityksellinen neuvoston asetuksen 12 artiklan 3 kohdan soveltamisen kannalta. Neuvoston asetuksessa erotetaan vapausrangaistukset muista seuraamuslajeista kuten yksityishenkilöille määrättävistä sakoista ja muista henkilökohtaisista seuraamuksista. Jos tiedot toimittavan ja tiedot vastaanottavan viranomaisen oikeusjärjestelmässä määrätään samankaltaisista seuraamuksista (esim. molemmissa jäsenvaltioissa voidaan määrätä sakkoja yrityksen työntekijälle, joka on ollut osallisena perustamissopimuksen 81 tai 82 artiklan rikkomiseen), tiedot vastaanottava viranomaisena voi käyttää neuvoston asetuksen 12 artiklan mukaisesti vaihdettuja tietoja. Tällöin oikeusjärjestelmiin kuuluvien menettelyllisten takeiden oletetaan olevan samanarvoiset. Sen sijaan silloin, jos molemmissa oikeusjärjestelmissä ei määrätä samankaltaisia seuraamuksia, tietoja voidaan käyttää vain, jos yksityishenkilön oikeuksia on kunnioitettu samantasoisesti käsiteltävänä olevassa asiassa (ks. neuvoston asetuksen 12 artiklan 3 kohta). Jälkimmäisessä tapauksessa vapausrangaistus voidaan kuitenkin määrätä vain, jos sekä tiedot toimittavalla viranomaisella että vastaanottavalla viranomaisella on valta määrätä tällainen seuraamus.

2.2.4 Tutkinta (neuvoston asetuksen 22 artikla)

29. Neuvoston asetuksessa annetaan jäsenvaltion kilpailuviranomaiselle mahdollisuus pyytää toista jäsenvaltion kilpailuviranomaista auttamaan sitä keräämällä tietoja sen puolesta. Jäsenvaltion kilpailuviranomainen voi pyytää toista toteuttamaan tutkintatoimenpiteitä puolestaan. Neuvoston asetuksen 12 artiklassa annetaan apua tarjoavalle jäsenvaltion kilpailuviranomaiselle oikeus välittää keräämänsä tiedot apua pyytäneelle jäsenvaltion kilpailuviranomaiselle. Jäsenvaltioiden kilpailuviranomaisten välisen tietojenvaihdon ja tavan, jolla tietoja pyytänyt kilpailuviranomainen käyttää näitä tietoja todisteena, on oltava neuvoston asetuksen 12 artiklan mukaisia. Kun jäsenvaltion kilpailuvi-

ranomainen toimii toisen jäsenvaltion kilpailuviranomaisen puolesta, se noudattaa omia menettelysääntöjään ja tutkintavaltuuksiaan.

30. Neuvoston asetuksen 22 artiklan 2 kohdan nojalla komissio voi pyytää jäsenvaltion kilpailuviranomaista toteuttamaan puolestaan tutkinnan. Komissio voi joko tehdä päätöksen neuvoston asetuksen 20 artiklan 4 kohdan mukaisesti tai yksinkertaisesti esittää pyynnön jäsenvaltion kilpailuviranomaiselle, joka käyttää valtuuksiaan kansallisen lainsäädännön mukaisesti. Komission virkamiehet voivat avustaa jäsenvaltion kilpailuviranomaista tarkastuksessa.

2.3 Yritysten asema

2.3.1 Yleistä

31. Kaikki verkoston jäsenet pyrkivät jakamaan ja siirtämään asiat nopeasti ja tehokkaasti. Neuvoston asetuksessa on luotu rinnakkaisten toimivaltuuksien järjestelmä, joten asioiden jakamisessa ja siirtämisessä verkoston jäsenten kesken on kyse vain työnjaosta, jossa jotkin viranomaiset pidättyvät toimimasta. Näin ollen asioiden jakaminen ja siirtäminen ei suo rikkomiseen osallistuneille tai sen vaikutusten alaisille yrityksille oikeutta vaikuttaa siihen, mikä viranomaisena asian käsittelee.
32. Asia voidaan siirtää tietyille kilpailuviranomaiselle, jos edellä esitettyjen siirtooperusteiden soveltaminen on johtanut siihen päätelmään, että kyseinen kilpailuviranomainen soveltuu käsittelemään asiaa yksin tai rinnakkain muiden kanssa. Tämä tarkoittaa, että kilpailuviranomainen, jolle asia siirretään, olisi joka tapauksessa ollut siinä asemassa, että se olisi voinut aloittaa omasta aloitteestaan menettelyn rikkomista vastaan.
33. Lisäksi kaikki kilpailuviranomaiset soveltavat yhteisön kilpailulainsäädäntöä, ja neuvoston asetuksessa luodaan mekanismit, joilla varmistetaan, että sääntöjä sovelletaan johdonmukaisesti.
34. Jos asia siirretään verkostossa, tästä ilmoitetaan mahdollisimman nopeasti asianomaisille yrityksille ja kantelijoille.

2.3.2 Kantelijoiden asema

35. Jos komissiolle tehdään kantelu neuvoston asetuksen 7 artiklan mukaisesti ja jos komissio ei tutki kantelua tai kiellä kantelun kohteena olevaa sopimusta tai menettelytapaa, kantelijalla on oikeus saada päätös kantelun hylkäämisestä. Tämä ei kuitenkaan rajoita komission täytäntönpäonoasetuksen ⁽¹²⁾ 7 artiklan 3 kohdan soveltamista. Jäsenvaltion kilpailuviranomaiselle kantelun tekevien kantelijoiden oikeuksia säännellään sovellettavassa kansallisessa lainsäädännössä.
36. Neuvoston asetuksen 13 artiklassa annetaan lisäksi jäsenvaltioiden kilpailuviranomaisille mahdollisuus keskeyttää menettely tai hylätä kantelu sillä perusteella, että toinen kilpailuviranomainen käsittelee tai on käsitellyt saman asian. Kyseisessä artiklassa annetaan myös komissiolle oikeus hylätä kantelu sillä perusteella, että jonkin jäsenvaltion kilpailuviranomainen käsittelee asiaa tai on käsitellyt asian. Neuvoston asetuksen 12 artiklassa sallitaan tietojen välittäminen verkostoon kuuluvien kilpailuviranomaisten välillä, kunhan kyseisessä artiklassa vahvistettuja oikeusturväsäännöksiä noudatetaan (ks. 28 kohta edellä).

2.3.3 Sakkojen määräämättä jättämistä tai alentamista hakevien asema

37. Komissio katsoo, että on yhteisön edun mukaista kohdella suopeasti yrityksiä, jotka tekevät sen kanssa yhteistyötä kartellien tutkimuksessa ⁽¹³⁾. Myös monet jäsenvaltiot ovat ottaneet käyttöön sakkojen määräämättä jättämistä tai alentamista koskevia ohjelmia ⁽¹⁴⁾ kartellitutkintojen yhteydessä. Näiden ohjelmien tavoitteena on auttaa kilpailuviranomaisia havaitsemaan kartellitoimintaa ja samalla ehkäistä osallistumista lainvastaisiin kartelleihin.
38. Tietyille viranomaiselle esitettyä sakkojen määräämättä jättämistä tai alentamista koskevaa pyyntöä ei voida pitää vastaavana pyyntönä toiselle viranomaiselle, koska Euroopan unionissa ei ole käytössä täysin yhtenäistä sakkojen määräämättä jättämistä tai alentamista koskevaa järjestelmää. Hakijan edun mukaista on näin ollen pyytää sakkojen määräämättä jättämistä tai alentamista kaikilta kilpailuviranomaisilta, joilla on toimivalta soveltaa perustamissopimuksen 81 artiklaa alueella, johon rikkomisen vaikuttaa, ja joiden voidaan katsoa soveltuvan käsittelemään kyseistä rikkomista ⁽¹⁵⁾. Kun otetaan huomioon ajoituksen tärkeys useimmissa sakkojen määräämättä jättämistä tai alentamista koskevilla ohjelmissa, hakijoiden on syytä harkita, pitäisikö niiden esittää pyyntö asianomaisille viranomaisille samanaikaisesti. Hakijan asiana on toteuttaa asianmukaisesti katsomansa toimenpiteet asemansa suojaamiseksi kyseisten viranomaisten mahdollisten menettelyjen osalta.
39. Kuten kaikissa asioissa, joissa sovelletaan perustamissopimuksen 81 ja 82 artiklaa, jäsenvaltion kilpailuviranomai-

sen on ilmoitettava komissiolle ja se voi toimittaa tiedot myös muille verkoston jäsenille neuvoston asetuksen 11 artiklan 3 kohdan mukaisesti (ks. edellä 16 kohta ja sitä seuraavat kohdat), jos se käsittelee asiaa, joka on aloitettu sakkojen määräämättä jättämistä tai alentamista koskevan pyynnön tuloksena. Komissio on hyväksynyt vastaavan velvollisuuden neuvoston asetuksen 11 artiklan 2 kohdan nojalla. Tällaisissa tapauksissa verkoston muut jäsenet eivät saa käyttää 11 artiklan mukaisesti verkostolle välitettyä tietoa aloittaakseen omasta aloitteesta tutkinnan joko perustamissopimuksen kilpailusääntöjen tai – jäsenvaltioiden kilpailuviranomaisten tapauksessa – kansallisen kilpailu- tai muun lainsäädännön nojalla ⁽¹⁶⁾. Tämä ei rajoita viranomaisen toimivaltaa, jonka nojalla se voi aloittaa tutkinnan muista lähteistä saatujen tietojen perusteella tai jonka nojalla se voi jäljempänä 40 ja 41 kohdan mukaisesti ja neuvoston asetuksen 12 artiklan nojalla pyytää ja saada käyttöönsä sekä käyttää miltä tahansa verkoston jäseneltä peräisin olevia tietoja. Tämä pätee myös sellaiseen verkoston jäseneseen, jolle on tehty sakkojen määräämättä jättämistä tai alentamista koskeva hakemus.

40. Jäljempänä 41 kohdassa esitettyjä poikkeuksia lukuun ottamatta sakkojen määräämättä jättämistä tai alentamista pyytäneen yrityksen oma-aloitteisesti esittämät todisteet voidaan välittää toiselle viranomaiselle neuvoston asetuksen 12 artiklan mukaisesti vain hakijan suostumuksella. Samoin tiedot, jotka viranomainen on saanut tarkastuksen aikana tai seurauksena taikka muunlaisen tutkintatoimenpiteen keinoin tai seurauksena, jota ei olisi voitu toimittaa ilman sakkojen määräämättä jättämistä tai alentamista koskevaa pyyntöä, toimitetaan toiselle viranomaiselle neuvoston asetuksen 12 artiklan nojalla vain silloin, kun hakija on suostunut siihen, että tiedot, jotka se on oma-aloitteisesti antanut sakkojen määräämättä jättämistä tai alentamista koskevassa hakemuksessaan, välitetään kyseiselle viranomaiselle. Verkoston jäsenet kannustavat hakijaa suostumaan tietojen välittämiseen etenkin sellaisille viranomaisille, jotka voivat jättää määräämättä tai alentaa hakijan sakkoja. Kun hakija on suostunut todisteiden välittämiseen toiselle viranomaiselle, suostumusta ei voida perua. Tässä kohdassa esitetyt seikat eivät kuitenkaan rajoita kunkin hakijan vastuuta pyytää sakkojen määräämättä jättämistä tai alentamista tarkoituksenmukaisiksi katsomiltaan viranomaisilta.
41. Edellä mainitusta poiketen tietojen toiselle viranomaiselle välittämiseen neuvoston asetuksen 12 artiklan nojalla ei tarvita hakijan suostumusta seuraavissa tapauksissa:
1. Suostumusta ei tarvita, jos vastaanottava viranomainen on saanut sakkojen määräämättä jättämistä tai alentamista koskevan hakemuksen, joka liittyy saman hakijan samaan rikkomukseen kuin hakemus, jonka tiedot toimittava viranomainen on saanut, sillä edellytyksellä, että tietojen toimittamisen ajankohtana hakija ei voi perua tietoja, jotka se on esittänyt vastaanottavalle viranomaiselle.

2. Suostumusta ei tarvita, jos vastaanottava viranomaisen on sitoutunut kirjallisesti siihen, ettei se tai mikään niistä viranomaisista, joille luovutetaan tietoja, käytä luovutettuja tietoja tai mitään muita tietoja, joita vastaanottava viranomaisen mahdollisesti saa lähettävän viranomaisen kirjaaman luovutusajankohdan jälkeen, määrätäkseen seuraamuksia:

- a) sakkojen määräämättä jättämisen tai alentamisen hakijalle
- b) millekään oikeushenkilölle tai luonnolliselle henkilölle, johon sovelletaan suotuisaa kohtelua, jota tiedot toimittava viranomaisen tarjoaa sakkojen määräämättä jättämistä tai alentamista koskevan hakemuksen johdosta
- c) millekään a tai b kohdassa tarkoitettujen henkilöiden nykyisille tai entisille työntekijöille.

Hakijalle toimitetaan jäljennös vastaanottavan viranomaisen kirjallisesta sitoumuksesta.

3. Jos verkoston jäsen on hankkinut tietoja neuvoston asetuksen 22 artiklan 1 kohdan nojalla sen verkoston jäsenen puolesta ja lukuun, jolle sakkojen määräämättä jättämistä tai alentamista koskeva hakemus on jätetty, suostumusta ei tarvita siihen, että tiedot toimitetaan sille verkoston jäsenelle, jolle hakemus on jätetty, eikä siihen, että kyseinen verkoston jäsen käyttää näitä tietoja.

42. Tiedot, jotka liittyvät sakkojen määräämättä jättämisen tai alentamispyynnön johdosta aloitettuun tutkintaan ja jotka on toimitettu komissiolle neuvoston asetuksen 11 artiklan 3 kohdan perusteella⁽¹⁷⁾, luovutetaan vain niille jäsenvaltioiden kilpailuviranomaisille, jotka ovat sitoutuneet noudattamaan edelle kirjattuja periaatteita (ks. jäljempänä kohta 72). Sama periaate soveltuu niissä tapauksissa, joissa komissio on aloittanut tutkinnan sille tehdyn sakkojen määräämättä jättämisen tai alentamispyynnön johdosta. Tämä ei vaikuta minkään viranomaisen toimivaltaan saada käyttöönsä tietoja neuvoston asetuksen 12 artiklan nojalla, edellyttäen kuitenkin, että edellä olevien kohtien 40 ja 41 määräyksiä noudatetaan.

3. EY:N KILPAILUSÄÄNTÖJEN JOHDONMUKAINEN SOVELTAMINEN⁽¹⁸⁾

3.1 Yhteistyömekanismi (neuvoston asetuksen 11 artiklan 4 ja 5 kohta)

43. Neuvoston asetuksella pyritään varmistamaan, että perustamissopimuksen 81 ja 82 artiklaa sovelletaan johdonmukaisesti kaikkialla yhteisössä. Jäsenvaltioiden kilpailuviran-

omaiset noudattavat näin ollen neuvoston asetuksen 3 artiklan 2 kohtaan sisältyvää lähentymissäätöä. Asetuksen 16 artiklan 2 kohdassa säädetään, että antaessaan ratkaisuja perustamissopimuksen 81 tai 82 artiklan nojalla sopimuksista, päätöksistä tai menettelytavoista, joista komissio on jo tehnyt päätöksen, ne eivät voi tehdä päätöksiä, jotka olisivat ristiriidassa komission tekemän päätöksen kanssa. Komissiolla on perustamissopimuksen noudattamisen valvojana kilpailuviranomaisverkostossa lopullinen muttei yksinomaisen vastuu EY:n kilpailupolitiikan määrittelystä ja EY:n kilpailusääntöjen johdonmukaisen soveltamisen varmistamisesta.

44. Neuvoston asetuksen 11 artiklan 4 kohdan mukaan viimeistään 30 päivää ennen sellaisen perustamissopimuksen 81 tai 82 artiklan soveltamista koskevan päätöksen tekemistä, jossa vaaditaan lopettamaan rikkomisen, hyväksytään sitoumuksia tai evätään ryhmäpoikkeusasetuksen soveltaminen, jäsenvaltioiden kilpailuviranomaisten on tiedotettava asiasta komissiolle. Niiden on toimitettava komissiolle viimeistään 30 päivää ennen päätöksen tekoa yhteenveto asiasta sekä päätösluonnos tai sellainen puuttuessa muu asiakirja, josta ilmenee ehdotettu toimintatapa.

45. Kuten neuvoston asetuksen 11 artiklan 3 kohdassa, velvoite koskee komissiolle tiedottamista, mutta komissiolle tiedot toimittanut jäsenvaltion kilpailuviranomainen voi jakaa tiedot verkoston muille jäsenille.

46. Kun jäsenvaltion kilpailuviranomainen on tiedottanut komissiolle neuvoston asetuksen 11 artiklan 4 kohdan mukaisesti ja 30 päivän määräaika on kulunut umpeen, päätös voidaan tehdä, jos komissio ei ole aloittanut menettelyä. Komissio voi esittää kirjallisia huomautuksia asiassa, ennen kuin jäsenvaltion kilpailuviranomainen tekee päätöksen. Kansallinen kilpailuviranomainen ja komissio toteuttavat tarvittavat toimet varmistaakseen yhteisön oikeuden johdonmukaisen soveltamisen (ks. edellä 3 kohta).

47. Jos erityiset olosuhteet edellyttävät, että kansallinen päätös tehdään alle 30 päivän kuluessa neuvoston asetuksen 11 artiklan 4 kohdan mukaisesta tietojen välittämisestä, asianomainen jäsenvaltion kilpailuviranomainen voi pyytää komissiota ottamaan nopeammin kantaa. Komissio pyrkii toimimaan mahdollisimman nopeasti.

48. Muunlaiset päätökset, eli päätös kantelun hylkäämisestä, oma-aloitteisen menettelyn lopettamisesta tai välitoimenpiteen määräämisestä, voivat myös olla tärkeitä kilpailupolitiikan näkökulmasta, ja verkoston jäsenet voivat haluta tiedottaa niistä toisilleen ja mahdollisesti myös keskustella niistä. Jäsenvaltioiden kilpailuviranomaiset voivatkin neuvoston asetuksen 11 artiklan 5 kohdan nojalla tiedottaa komissiolle ja siten koko verkostolle kaikista muista asioista, joissa sovelletaan EY:n kilpailulainsäädäntöä.

49. Verkoston jäsenten pitäisi tiedottaa toisilleen sellaisten menettelyjen lopettamisesta, joista on ilmoitettu verkostolle neuvoston asetuksen 11 artiklan 2 ja 3 kohdan mukaisesti⁽¹⁹⁾.

3.2 Neuvoston asetuksen 11 artiklan 6 kohdan mukaisen komission menettelyn aloittaminen

50. Yhteisöjen tuomioistuimen oikeuskäytännön mukaan komissio, jolle on annettu perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdassa tehtäväksi huolehtia perustamissopimuksen 81 ja 82 artiklassa määrättyjen periaatteiden soveltamisesta, vastaa yhteisön kilpailupolitiikan suuntaviivojen määrittämisestä ja täytäntöönpanosta⁽²⁰⁾. Se voi tehdä milloin vain perustamissopimuksen 81 ja 82 artiklan mukaisia yksittäisiä päätöksiä.

51. Neuvoston asetuksen 11 artiklan 6 kohdassa säädetään, että kun komissio aloittaa neuvoston asetuksen nojalla tehtävään päätökseen tähtäävän menettelyn, jäsenvaltioiden kilpailuviranomaiset menettävät toimivaltansa perustamissopimuksen 81 ja 82 artiklan määräysten soveltamiseen. Tämä tarkoittaa, että kun komissio on aloittanut menettelyn, jäsenvaltioiden kilpailuviranomaiset eivät voi toimia saman oikeusperustan nojalla saman yrityksen samoja maantieteellisiä markkinoita tai tuotemarkkinoita koskevaa samaa sopimusta tai menettelytapaa vastaan.

52. Komission menettelyn aloittaminen on virallinen toimenpide⁽²¹⁾, jolla komissio ilmaisee aikomuksensa tehdä päätös neuvoston asetuksen III luvun nojalla. Se voi tapahtua missä tahansa komission suorittaman tutkinnan vaiheessa. Yksin se, että komissio on vastaanottanut kantelun, ei riitä poistamaan jäsenvaltioiden kilpailuviranomaisten toimivaltaa.

53. Tällaisia tilanteita on kahdenlaisia. Ensimmäisessä tilanteessa jäsenvaltioiden kilpailuviranomaiset eivät voi enää käsitellä asiaa, jos komissio on ensimmäinen kilpailuviranomainen, joka aloittaa asiassa menettelyn päätöksen tekemiseksi neuvoston asetuksen nojalla. Neuvoston asetuksen 11 artiklan 6 kohdassa säädetään, että sen jälkeen, kun komissio on aloittanut menettelyn, jäsenvaltioiden kilpailuviranomaiset eivät voi aloittaa omia menettelyjä perustamissopimuksen 81 ja 82 artiklan soveltamiseksi saman yrityksen samoja merkityksellisiä maantieteellisiä ja tuotemarkkinoita koskevaan samaan sopimukseen tai menettelytapaan.

54. Toinen tilanne on sellainen, jossa yksi tai useampi jäsenvaltion kilpailuviranomainen on ilmoittanut verkostolle

neuvoston asetuksen 11 artiklan 3 kohdan mukaisesti käsittelevänsä tiettyä asiaa. Alkuperäisen siirtokauden aikana (kahden kuukauden ohjeellinen kausi, ks. edellä 18 kohta) komissio voi aloittaa menettelyn neuvoston asetuksen 11 artiklan 6 kohdan mukaisesti neuvoteltuaan asianomaisten viranomaisten kanssa. Siirtokauden jälkeen komissio voi periaatteessa soveltaa neuvoston asetuksen 11 artiklan 6 kohtaa vain jossakin seuraavista tilanteista:

a) Verkoston jäsenet aikovat tehdä samassa asiassa ristiriitaisia päätöksiä.

b) Verkoston jäsenet aikovat tehdä päätöksen, joka on selvästi ristiriidassa vakiintuneen oikeuskäytännön kanssa. Yhteisöjen tuomioistuimien tuomioissa ja komission aiemmissa päätöksissä ja asetuksissa määriteltyjä normeja tulisi pitää vertailuperusteena. Tosiseikkojen arvioinnin (esim. markkinoiden määrittelyn) osalta vain merkittävä eroavuus voi saada komission puuttumaan asiaan.

c) Verkoston jäsen pitkittää tai jäsenet pitkittävät asiassa käynnistettyä menettelyä tarpeettomasti.

d) Komission on tarpeen tehdä päätös yhteisön kilpailupolitiikan kehittämiseksi etenkin silloin, kun samankaltainen kilpailuongelma ilmenee useassa jäsenvaltiossa tai kun tehokkaan täytäntöönpanon varmistaminen sitä edellyttää.

e) Asianomaiset jäsenvaltioiden kilpailuviranomaiset eivät vastusta tätä.

55. Jos jäsenvaltion kilpailuviranomainen käsittelee jo asiaa, komissio selittää neuvoston asetuksen 11 artiklan 6 kohdan soveltamisen syyt kirjallisesti asianomaiselle jäsenvaltion kilpailuviranomaiselle ja muille verkoston jäsenille⁽²²⁾.

56. Komissio ilmoittaa verkostolle aikeestaan soveltaa neuvoston asetuksen 11 artiklan 6 kohtaa riittävän ajoissa, jotta verkoston jäsenet voivat pyytää neuvoa-antavan komitean kokoontumista asian takia, ennen kuin komissio aloittaa menettelyn.

57. Komissio ei tavallisesti – ja jos yhteisön etu ei sitä vaadi – tee päätöstä, joka on ristiriidassa jäsenvaltion kilpailuviranomaisten päätöksen kanssa, sen jälkeen kun neuvoston asetuksen 11 artiklan 3 ja 4 kohdan mukainen ilmoittaminen on tehty asianmukaisesti, eikä komissio ole soveltanut neuvoston asetuksen 11 artiklan 6 kohtaa.

4. NEUVOA-ANTAVAN KOMITEAN ASEMA JA TOIMINTA UUDESSA JÄRJESTELMÄSSÄ

58. Neuvoo-antava komitea on foorumi, jossa eri kilpailuviranomaisten asiantuntijat keskustelevat yksittäisistä asioista ja yleisistä yhteisön kilpailuoikeuteen liittyvistä kysymyksistä ⁽²³⁾.

4.1 Kuulemisen soveltamisala

4.1.1 Komission päätökset

59. Neuvoo-antavaa komiteaa kuullaan, ennen kuin komissio tekee mitään neuvoston asetuksen 7, 8, 9, 10 tai 23 artiklan, 24 artiklan 2 kohdan tai 29 artiklan 1 kohdan mukaista päätöstä. Komission on otettava neuvoo-antavan komitean lausunto mahdollisimman pitkälti huomioon ja ilmoitettava komitealle, millä tavoin sen lausunto on otettu huomioon.

60. Välitoimenpiteiden määräämisestä tehtävissä päätöksissä komiteaa kuullaan tavallista nopeamman ja kevyemmän menettelyn mukaisesti lyhyen perusteluosan ja päätöksen artiklaosan perusteella.

4.1.2 Jäsenvaltioiden kilpailuviranomaisten päätökset

61. Verkoston edun mukaista on, että neuvoo-antavassa komiteassa voidaan keskustella tärkeistä asioista, joita jäsenvaltioiden kilpailuviranomaiset käsittelevät perustamissopimuksen 81 ja 82 artiklan nojalla. Neuvoston asetuksessa annetaan komissiolle oikeus ottaa tietty jäsenvaltion kilpailuviranomaisen käsittelemä asia neuvoo-antavan komitean esityslistalle. Keskustelua voi pyytää komissio tai jokin jäsenvaltio. Molemmissa tapauksissa komissio ottaa asian esityslistalle ilmoitettuaan siitä asianomaisille jäsenvaltioiden kilpailuviranomaisille. Tällaisen neuvoo-antavassa komiteassa käytävän keskustelun pohjalta ei laadita lausuntoa.

62. Neuvoo-antava komitea voisi tärkeissä asioissa toimia myös foorumina asian siirtämisestä käytäville keskusteluille. Etenkin silloin, kun komissio aikoo soveltaa neuvoston asetuksen 11 artiklan 6 kohtaa alkuperäisen siirtokauden jälkeen, asiasta voidaan keskustella neuvoo-antavassa komiteassa, ennen kuin komissio aloittaa menettelyn. Neuvoo-antava komitea voi tällöin antaa epävirallisen lausunnon.

4.1.3 Täytäntöönpanotoimenpiteet, ryhmäpoikkeusasetukset, suuntaviivat ja muut tiedonannot (neuvoston asetuksen 33 artikla)

63. Neuvoo-antavaa komiteaa kuullaan komission asetusluonnoksista siten kuin asianomaisissa neuvoston asetuksissa säädetään.

64. Komissio voi asetusten lisäksi hyväksyä tiedonantoja ja suuntaviivoja. Nämä joustavat välineet ovat hyödyllisiä komission politiikkaa esiteltäessä ja siitä tiedotettaessa sekä

selitettäessä, miten kilpailusääntöjä tulkitaan kyseisessä politiikassa. Neuvoo-antavaa komiteaa kuullaan myös näistä tiedonannoista ja suuntaviivoista.

4.2 Menettely

4.2.1 Tavanomainen menettely

65. Kun neuvoo-antavaa komiteaa kuullaan komission päätösluonnoksesta, se kokoontuu aikaisintaan 14 päivää sen jälkeen, kun komissio on lähettänyt kokouskutsut. Komissio liittyy kutsuun tutkittavana olevan asian tiivistelmän, luettelon tärkeimmistä eli asian arviointiin tarvittavista asiakirjoista sekä päätösluonnoksen. Neuvoo-antava komitea antaa lausunnon komission päätösluonnoksesta. Lausunto perustellaan yhden tai useamman jäsenen pyynnöstä.

66. Neuvoston asetuksessa annetaan jäsenvaltioille mahdollisuus sopia, että kokous järjestetään lyhyemmässä ajassa kutsun lähettämisestä.

4.2.2 Kirjallinen menettely

67. Neuvoston asetuksessa on luotu mahdollisuus kirjalliseen kuulemismenettelyyn. Jos yksikään jäsenvaltio ei sitä vastusta, komissio voi kuulla jäsenvaltioita lähettämällä niille asiakirjat ja asettamalla määräajan, johon mennessä ne voivat esittää huomautuksia luonnoksesta. Määräaika ei tavallisesti ole lyhyempi kuin 14 päivää, paitsi neuvoston asetuksen 8 artiklan mukaisten välitoimenpiteitä koskevien päätösten osalta. Jos jokin jäsenvaltio pyytää kokousta, komission on järjestettävä sellainen.

4.3 Neuvoo-antavan komitean lausunnon julkaiseminen

68. Neuvoo-antava komitea voi suositella lausuntonsa julkaisemista. Siinä tapauksessa komissio julkaisee lausunnon samanaikaisesti päätöksen kanssa ottaen huomioon yritysten oikeudet edut liikesalaisuuksiensa suojaamiseen.

5. LOPPUHUOMAUTUKSET

69. Tämä tiedonanto ei rajoita yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen ja yhteisöjen tuomioistuimen tulkintaa sovellettavista perustamissopimuksen määräyksistä ja säädösten säännöksistä.

70. Jäsenvaltioiden kilpailuviranomaiset ja komissio tarkistavat yhdessä säännöllisesti tämän tiedonannon. Se tarkistetaan saatujen kokemusten perusteella viimeistään sen hyväksymistä seuraavan kolmannen vuoden lopulla.

71. Tämä tiedonanto korvaa vuonna 1997 julkaistun komission tiedonannon ⁽²⁴⁾ komission ja jäsenvaltioiden kilpailuviranomaisten välisestä yhteistyöstä perustamissopimuksen 85 ja 86 artiklan soveltamisalaan kuuluvien asioiden käsitelyssä.

6. VERKOSTON MUIDEN JÄSENTEN ANTAMA LAUSUMA

72. Myös tämän tiedonannon liitteenä olevan lausuman allekirjoittaneet jäsenvaltioiden kilpailuviranomaiset noudattavat tähän tiedonantoon kirjattuja periaatteita. Lausumassa

ne hyväksyvät tämän tiedonannon periaatteet, sakkojen määräämättä jättämistä tai alentamista hakeneiden yritysten suojaamista koskevat periaatteet mukaan luettuina⁽²⁵⁾, ja sitoutuvat noudattamaan niitä. Luettelo lausuman allekirjoittaneista viranomaisista on Euroopan komission verkkosivustolla. Se päivitetään tarvittaessa.

⁽¹⁾ EYVL L 1, 4.1.2003, s. 1.

⁽²⁾ Tässä tiedonannossa viitataan Euroopan komissioon ja jäsenvaltioiden kilpailuviranomaisiin yhdessä kilpailuviranomaisina.

⁽³⁾ Ks. asia 68/88, komissio v. Kreikka, yhteisöjen tuomioistuimen tuomio, Kok. 1989, s. 2965 (23–25 kohta).

⁽⁴⁾ Ks. kilpailuviranomaisten verkoston toiminnasta annetun neuvoston ja komission yhteisen lausuman 8 kohta. Lausuma on saatavilla neuvoston asiakirjahakemistosta osoitteessa <http://register.consilium.eu.int> (asiakirja nro 15435/02 ADD 1).

⁽⁵⁾ Tässä tiedonannossa termillä ”menettely” viitataan kansallisen kilpailuviranomaisen tai komission käynnistämään tutkintaan ja/tai viralliseen menettelyyn, jonka tarkoituksena on päätöksen tekeminen neuvoston asetuksen mukaisesti.

⁽⁶⁾ Ks. neuvoston asetuksen johdanto-osan 18 kappale.

⁽⁷⁾ Sakkojen määräämättä jättämistä tai alentamista koskevan hakemuksen johdosta käsiteltäviksi otettuja asioita tarkastellaan 37 kohdassa ja sitä seuraavissa kohdissa.

⁽⁸⁾ Pyrkimys siihen, että 11 artiklan mukaisesti vaihdetut tiedot ovat helposti kaikkien verkoston jäsenten saatavilla, on kuitenkin ilmaistu edellä alaviitteessä 4 mainitussa yhteisessä lausumassa verkoston toiminnasta.

⁽⁹⁾ Ks. komission tiedonanto kanteluista.

⁽¹⁰⁾ Ks. asia 85/87, Dow Benelux, yhteisöjen tuomioistuimen tuomio, Kok. 1989, s. 3137 (17–20 kohta).

⁽¹¹⁾ Ks. asia 374/87, Orkem, yhteisöjen tuomioistuimen tuomio, Kok. 1989, s. 3283, sekä asia T-112/98, Mannesmannröhren-Werke AG, yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen tuomio, Kok. 2001, s. II-729.

⁽¹²⁾ . . . annettu komission asetus (EY) N:o 773/2004, EUVL L 123, 27.4.2004.

⁽¹³⁾ EYVL C 45, 19.2.2002, s. 3, 3 kohta.

⁽¹⁴⁾ Tässä tiedonannossa ”sakkojen määräämättä jättämistä tai alentamista koskevalla ohjelmalla” tarkoitetaan kaikkia ohjelmia (myös komission ohjelmia), joissa kartelliin osallistuneelle yritykselle muutoin kuuluvat sakot jätetään joko kokonaan määräämättä tai niitä alennetaan merkittävästi, jos yritys paljastaa ennen asian tutkintaa tai tutkinnan aikana kartellista oma-aloitteisesti tietoja, jotka täyttävät erityiset perusteet. Termillä ei tarkoiteta sakkojen alentamista mistään muista syistä. Komissio julkaisee verkkosivustollaan luettelon viranomaisista, jotka soveltavat sakkojen määräämättä jättämistä tai alentamista koskevaa järjestelmää.

⁽¹⁵⁾ Ks. edellä 8–15 kohta.

⁽¹⁶⁾ Samalla tavoin tietoja, jotka on toimitettu avun saamiseksi vastaanottavalta viranomaiselta asetuksen (EY) N:o 1/2003 20 tai 21 artiklan nojalla tai tutkinnan tai muun tutkintatoimenpiteen toteuttamiseksi saman asetuksen 22 artiklan nojalla, voidaan käyttää vain kyseisten artiklojen soveltamiseksi.

⁽¹⁷⁾ Ks. 17 kohta.

⁽¹⁸⁾ Neuvoston asetuksen 15 artiklassa annetaan jäsenvaltioiden kilpailuviranomaisille ja komissiolle valta esittää kirjallisia ja – tuomioistuimen luvalla – suullisia huomautuksia perustamissopimuksen 81 ja 82 artiklan soveltamiseen liittyvissä tuomioistuimenmenettelyissä. Tämä on erittäin tärkeä keino, jolla voidaan varmistaa yhteisöjen sääntöjen johdonmukainen soveltaminen. Jäsenvaltioiden kilpailuviranomaiset ja komissio tekevät tiivistä yhteistyötä näitä toimivaltuuksia käyttäessään.

⁽¹⁹⁾ Ks. edellä alaviitteessä 4 mainitun verkoston toiminnasta annetun yhteisen lausuman 24 kohta.

⁽²⁰⁾ Ks. asia C-344/98, Masterfoods Ltd, yhteisöjen tuomioistuimen tuomio, Kok. 2000, s. I-11369.

⁽²¹⁾ Yhteisöjen tuomioistuin on määritellyt käsitteen asiassa 48/72, SA Brasserie de Haecht, Kok. 1973, s. 77: ”Asetuksen N:o 17 9 artiklan nojalla aloitettavalla menettelyllä tarkoitetaan komission viranomaistoimenpidettä, jolla se ilmaisee halunsa tehdä päätös.”

⁽²²⁾ Ks. alaviitteessä 4 mainitun yhteisen lausuman 22 kohta.

⁽²³⁾ Neuvoston asetuksen 14 artiklan 2 kohdan mukaisesti jäsenvaltiot voivat nimetä kokouksiin, joissa käsitellään monialaisia kysymyksiä, kuten ryhmäpoikkeusasetuksia ja suuntaviivoja, ylimääräisen kilpailuasioissa pätevän jäsenvaltion edustajan, jonka ei tarvitse kuulua kilpailuviranomaisen alaisuuteen.

⁽²⁴⁾ EYVL C 313, 15.10.1997, s. 3.

⁽²⁵⁾ Ks. 37 kohta ja sitä seuraavat kohdat.

LIITE

LAUSUMA KOMISSION TIEDONANNOSTA, JOKA KOSKEE YHTEISTYÖTÄ KILPAILUVIRANOMAISTEN VERKOSTOSSA

Allekirjoittanut kilpailuviranomainen

1. hyväksyy periaatteet, jotka on esitetty komission tiedonannossa yhteistyöstä kilpailuviranomaisten verkostossa, ja
2. vakuuttaa noudattavansa kyseisiä periaatteita, sakkojen määräämättä jättämistä tai alentamista hakeneiden yritysten suojaamista koskevat periaatteet mukaan luettuina, kaikissa sellaisissa asioissa, joita se käsittelee tai voi käsitellä ja joihin kyseisiä periaatteita sovelletaan,

tavoitteenaan tehdä tiivistä yhteistyötä kilpailun suojaamiseksi Euroopan unionissa kuluttajien edun mukaisesti.

.....
(paikka)

.....
(aika)

Komission tiedonanto EY:n perustamissopimuksen 81 ja 82 artiklan soveltamiseen liittyvästä yhteistyöstä komission ja EU:n jäsenvaltioiden tuomioistuinten välillä

(2004/C 101/04)

(ETA:n kannalta merkityksellinen teksti)

I. TIEDONANNON SOVELTAMISALA

1. Tämä tiedonanto koskee komission ja EU:n jäsenvaltioiden tuomioistuinten yhteistyötä näiden soveltaessa EY:n perustamissopimuksen 81 ja 82 artiklaa. Tässä tiedonannossa "EU:n jäsenvaltioiden tuomioistuimet" (jäljempänä "kansalliset tuomioistuimet") tarkoittavat EU:n jäsenvaltion tuomioistuimia, jotka voivat soveltaa EY:n perustamissopimuksen 81 ja 82 artiklaa ja joilla on valtuudet esittää Euroopan yhteisöjen tuomioistuimelle pyyntö EY:n perustamissopimuksen 234 artiklassa tarkoitetun ennakkoratkaisun saamiseksi ⁽¹⁾.
2. EY:n perustamissopimuksen 81 tai 82 artiklan soveltamiseksi yksityisten osapuolten välisissä oikeusasioissa, kuten sopimuksiin tai vahingonkorvauksiin liittyvissä asioissa, voidaan vedota kansallisiin tuomioistuihin. Ne voivat toimia myös julkisina täytäntöönpanoviranomaisina tai vetoomustuomioistuimina. Kansallinen tuomioistuin voidaan nimetä asetuksen (EY) N:o 1/2003 (jäljempänä "asetus") ⁽²⁾ 35 artiklan 1 kohdassa tarkoitetuksi jäsenvaltion kilpailuviranomaiseksi (jäljempänä "kansallinen kilpailuviranomainen"). Siinä tapauksessa kansallisten tuomioistuinten ja komission yhteistyöhön sovelletaan tämän tiedonannon lisäksi myös tiedonantoa kilpailuviranomaisten verkoston sisäisestä yhteistyöstä ⁽³⁾.

II. EY:N KILPAILUSÄÄNTÖJEN SOVELTAMINEN KANSALLISISSA TUOMIOISTUIMISSA

A. KANSALLISTEN TUOMIOISTUIMIEN TOIMIVALTA EY:N KILPAILUSÄÄNTÖJÄ SOVELLETTAESSA

3. Jos asia kuuluu kansallisten tuomioistuinten toimivaltaan ⁽⁴⁾, niillä on valta soveltaa EY:n perustamissopimuksen 81 ja 82 artiklaa ⁽⁵⁾. Tämän lisäksi tulisi muistaa että EY:n perustamissopimuksen 81 ja 82 artikla kuuluvat oikeusjärjestyksen perusteisiin ja että niillä on yhteisölle annettujen tehtävien toteuttamisen ja erityisesti yhteismarkkinoiden toimivuuden kannalta olennainen merkitys ⁽⁶⁾. Euroopan yhteisöjen tuomioistuin katsoo että mikäli kansallisilla tuomioistuimilla on kansallisen lainsäädännön mukaisesti velvollisuus soveltaa omasta aloitteestaan kansallista oikeusjärjestyksestä koskevia sitovia sääntöjä joihin osapuolet eivät ole viittanneet, vastaava velvoite koskee myös sitovan yhteisön lainsäädännön, kuten EY:n kilpailulainsäädännön soveltamista. Tilanne on sama mikäli kansallinen lainsäädäntö sallii kansallisille tuomioistuimille liikkumavaran itse päättää mikäli ne haluavat omasta aloitteestaan soveltaa sitovia lain sääntöjä: kansallisten tuomioistuinten on sovellettava EY:n kilpailusääntöjä, vaikka osapuoli jolla on intressi niiden soveltamiseen ei olisikaan nojannut niihin, mikäli kansallinen lainsäädäntö sallii tällaisen soveltamisen kansallisessa tuomioistuimessa. Yhteisön lainsäädäntö ei kuitenkaan määrää kansallisia tuomioistuimia ottamaan omasta aloitteestaan esille yhteisön lainsäädännön rikkomista koskevaa asiaa mikäli tämä pakottaisi ne hylkäämään niille tarkoitetun passiivisen roolin menemällä osapuolten itse määrittelemää kiistaa pidemmälle vetoamalla muihin tosiasioihin ja olosuhteisiin kuin niihin joihin osapuoli on niihin sääntöihin perustuvassa hakemuksessaan perustanut vaatimuksensa ⁽⁷⁾.
4. Kansallisessa lainsäädännössä määritellyistä tehtävistä riippuen kansallisiin tuomioistuihin voidaan vedota perustamissopimuksen 81 ja 82 artiklan soveltamiseksi hallinnollisissa, siviili- tai rikosasioissa ⁽⁸⁾. Varsinkin silloin, kun luonnollinen tai oikeushenkilö pyytää kansallista tuomioistuinta turvaamaan yksilöllisiä oikeuksiaan, kansallisilla tuomioistuimilla on perustamissopimuksen 81 ja 82 artiklan täytäntöönpanossa erityinen tehtävä, joka poikkeaa komission tai kansallisten kilpailuviranomaisten tehtävästä yleisen edun valvojina ⁽⁹⁾. Kansallisilla tuomioistuimilla onkin oikeus panna perustamissopimuksen 81 ja 82 artikla täytäntöön toteamalla sopimukset mitättömiksi tai myöntämällä vahingonkorvauksia.
5. Kansallisilla tuomioistuimilla on oikeus soveltaa EY:n perustamissopimuksen 81 ja 82 artiklaa ilman velvollisuutta soveltaa samanaikaisesti kansallista kilpailulainsäädäntöä. Jos kansallinen tuomioistuin kuitenkin soveltaa kansallista kilpailulainsäädäntöä sopimuksiin, yritysten yhteenliittymien päätöksiin tai yhdenmukaistettuihin menettelytapoihin, jotka saattavat EY:n perustamissopimuksen 81 artiklan 1 kohdassa tarkoitetulla tavalla vaikuttaa jäsenvaltioiden väliseen kauppaan ⁽¹⁰⁾, tai jos ne soveltavat kansallista kilpailulainsäädäntöä perustamissopimuksen 82 artiklassa kiellettyihin väärinkäyttötapauksiin, niiden on sovellettava kyseisiin sopimuksiin, päätöksiin tai menettelytapoihin myös EY:n kilpailusääntöjä ⁽¹¹⁾.
6. Asetuksessa kansallisia tuomioistuimia ei pelkästään valtuuteta soveltamaan EY:n kilpailusääntöjä. Kansallisen kilpailulainsäädännön rinnakkainen soveltaminen sopimuksiin, yritysten yhteenliittymien päätöksiin ja yhdenmukaistettuihin menettelytapoihin, jotka vaikuttavat jäsenvaltioiden väliseen kauppaan, ei saa johtaa erilaiseen lopputulokseen kuin EY:n kilpailulainsäädännön soveltaminen. Asetuksen 3 artiklan 2 kohdassa säädetään, että sopimuksia, päätöksiä tai yhdenmukaistettuja menettelytapoja, joita ei ole kielletty EY:n perustamissopimuksen 81 artiklan 1 kohdassa tai jotka täyttävät sen 81 artiklan 3 kohdan ehdot, ei

voida kieltää myöskään kansallisen kilpailulainsäädännön nojalla⁽¹²⁾. Toisaalta yhteisöjen tuomioistuin on antamassaan tuomiossa todennut, että sopimuksia, päätöksiä tai yhdenmukaistettuja menettelytapoja, jotka ovat perustamissopimuksen 81 artiklan 1 kohdan määräysten vastaisia ja jotka eivät täytä sen 81 artiklan 3 kohdan ehtoja, ei voida saattaa voimaan kansallisen lainsäädännön nojalla⁽¹³⁾. Asetuksen 3 artiklassa ei säädetä samankaltaista yhdenmukaistamisvelvoitetta, joka koskisi kansallisen lainsäädännön ja EY:n perustamissopimuksen 82 artiklan rinnakkaista soveltamista yritysten yksipuolisiin toimiin. Säännösten ollessa ristiriitaisia yhteisön lainsäädäntöä koskeva yleinen ensisijaisuusperiaate edellyttää kuitenkin, että kansalliset tuomioistuimet jättävät soveltamatta kaikkia sellaisia kansallisia oikeussäännöksiä, jotka ovat ristiriidassa jonkin yhteisön säännön kanssa, riippumatta siitä, onko nämä kansalliset oikeussäännökset annettu aikaisemmin vai myöhemmin kuin kyseinen yhteisön sääntö⁽¹⁴⁾.

7. EY:n perustamissopimuksen 81 ja 82 artiklan soveltamisen lisäksi kansallisilla tuomioistuimilla on myös toimivalta soveltaa EU:n toimielinten antamia säädöksiä, jotka ne ovat antaneet EY:n perustamissopimuksen mukaisesti tai perustamissopimuksen toimeenpanoa varten käyttöön otettujen toimenpiteiden mukaisesti, jos kyseiset säädökset ovat suoraan sovellettavissa. Kansalliset tuomioistuimet voivat näin ollen joutua panemaan täytäntöön perustamissopimuksen 81 artiklan 3 kohdan soveltamista tietyntyyppisiin sopimuksiin, päätöksiin tai yhdenmukaistettuihin menettelytapoihin koskevia komission päätöksiä tai asetuksia⁽¹⁵⁾. Soveltaessaan näitä EY:n kilpailusääntöjä kansalliset tuomioistuimet toimivat yhteisön lainsäädännön mukaisesti ja näin ollen niiden on noudatettava yhteisön lainsäädännön yleisiä periaatteita⁽¹⁶⁾.

8. Perustamissopimuksen 81 ja 82 artiklan soveltaminen kansallisissa tuomioistuimissa edellyttää usein monimutkaisia taloudellisia ja oikeudellisia arviointeja⁽¹⁷⁾. EY:n kilpailusääntöjä soveltavia kansallisia tuomioistuinta sitovat yhteisöjen tuomioistuinten oikeuskäytäntö ja EY:n perustamissopimuksen 81 artiklan 3 kohdan soveltamista tietyntyyppisiin sopimuksiin, päätöksiin tai yhdenmukaistettuihin käytäntöihin koskevat komission asetukset⁽¹⁸⁾. Myös tapaukset, joissa komissio on soveltanut perustamissopimuksen 81 ja 82 artiklaa tietyssä asiassa, sitovat kansallisia tuomioistuinta niiden soveltaessa EY:n kilpailusääntöjä samassa asiassa komission kanssa samanaikaisesti tai sen jälkeen⁽¹⁹⁾. Kansalliset tuomioistuimet voivat ilman, että se vaikuttaisi yhteisöjen tuomioistuimen tekemään lopulliseen EY:n perustamissopimuksen tulkintaan, tukeutua komission asetuksiin ja päätöksiin, joissa on samankaltaisia elementtejä kuin niiden käsiteltävänä olevassa asiassa, komis-

sion tiedonantoihin ja suuntaviivoihin, jotka koskevat EY:n perustamissopimuksen 81 ja 82 artiklan soveltamista⁽²⁰⁾, ja kilpailupolitiikkaa koskevaan vuosikertomukseen⁽²¹⁾.

B. EY:N KILPAILUSÄÄNTÖJEN SOVELTAMISEEN KANSALLISISSA TUOMIOISTUIMISSA LIITTYVIÄ MENETTELYTAPAKYSYMYKSIÄ

9. Kansallinen lainsäädäntö kattaa suurimman osan EY:n kilpailusääntöjen täytäntöönpanoa kansallisissa tuomioistuimissa koskevista menettelytapaehtoista ja sanktioista, joita ne voivat määrätä sääntöjen rikkomistapauksissa. EY:n kilpailusääntöjen täytäntöönpanoehtoja määritetään kuitenkin jossakin määrin myös yhteisön lainsäädännössä. Näillä yhteisön säännöksillä kansallisille tuomioistuimille voidaan antaa tiettyjä mahdollisuuksia esimerkiksi pyytää komission lausuntoa kysymyksistä, jotka liittyvät EY:n kilpailusääntöjen soveltamiseen⁽²²⁾ tai ne voivat luoda sääntöjä joilla on pakollinen vaikutus niillä käsiteltävinä oleviin asioihin esimerkiksi sallien komission ja kansallisten kilpailuviranomaisten esittää kirjallisia huomautuksia⁽²³⁾. Näitä yhteisön säännöksiä sovelletaan kansallisiin sääntöihin nähden ensisijaisina. Siitä syystä kansallisten tuomioistuinten on sivuutettava sellaiset kansalliset säännöt, jotka sovellettuina olisivat näiden yhteisön lainsäädännön säännösten kanssa ristiriidassa. – Mikäli sellaiset yhteisön lainsäädännön säännökset ovat suoraan sovellettavaa oikeutta, ne ovat suora oikeuksien ja velvoitteiden lähde niille joita asia koskee, ja niitä tulee täydellisesti ja yhtäläisesti soveltaa kaikissa jäsenvaltioissa niiden voimaantulopäivästä lukien⁽²⁴⁾.

10. Jos yhteisön lainsäädännössä ei ole menettelyjä ja sanktioita koskevia säännöksiä, joita kansallisten tuomioistuinten on EY:n kilpailusääntöjä soveltaessaan noudatettava, nämä soveltavat kansallista menettelytapalainsäädäntöä ja määräävät toimivaltuksiensa puitteissa kansallisen lainsäädännön mukaisia sanktioita. Näitä kansallisia säädöksiä sovellettaessa on kuitenkin noudatettava yhteisön lainsäädännön yleisperiaatteita. Tässä yhteydessä on hyödyllistä muistuttaa yhteisöjen tuomioistuimen oikeuskäytännöstä, jonka mukaisesti:

a) yhteisön lainsäädännön rikkomistapauksien varalta kansallisessa lainsäädännössä on säädettävä sanktioita, jotka ovat tehokkaita, oikeasuhteisia ja varoittavia⁽²⁵⁾;

b) jos yhteisön lainsäädännön rikkominen aiheuttaa vahinkoa yksityishenkilölle, tämän tulisi joillakin ehdoilla voida hakea vahingonkorvauksia kansallisessa tuomioistuimissa⁽²⁶⁾;

c) kansallisten tuomioistuinten yhteisön lainsäädännön täytäntöönpanemisessa noudattamia menettelyjä ja määräämiä sanktioita koskevat säännöt

— eivät saa tehdä täytäntöönpanoa kohtuuttoman vaikeaksi tai käytännössä mahdottomaksi (tehokkuusperiaate) ⁽²⁷⁾ eivätkä ne

— saa olla epäedullisempia kuin vastaavan kansallisen lainsäädännön täytäntöönpanoa koskevat säännöt (vastaavuusperiaate) ⁽²⁸⁾.

Yhteisön lainsäädännön ensisijaisuuden perusteella kansallinen tuomioistuin ei saa soveltaa kansallisia sääntöjä, jotka eivät ole näiden periaatteiden mukaisia.

C. EY:N KILPAILUSÄÄNTÖJEN RINNAKKAINEN TAI PERÄKKÄINEN SOVELTAMINEN KOMISSIOSSA JA KANSALLISISSA TUOMIOISTUIMISSA

11. Kansallinen tuomioistuin voi soveltaa EY:n kilpailulainsäädäntöä sopimukseen, päätökseen, yhdenmukaistettuun käytäntöön tai yksipuolisiin toimiin, jotka vaikuttavat jäsenvaltioiden väliseen kauppaan, komission kanssa samanaikaisesti tai komission jälkeen ⁽²⁹⁾. Seuraavissa kohdissa esitetään pääpiirteittäin joitakin velvoitteita, joita kansallisten tuomioistuinten on tällaisissa tapauksissa noudatettava.

12. Kun kansallinen tuomioistuin tekee päätöksen ennen komissiota, sen on vältettävä tekemästä päätöstä, joka olisi ristiriidassa komission harkitseman päätöksen kanssa ⁽³⁰⁾. Tätä tarkoitusta varten kansallinen tuomioistuin voi kysyä komissiolta, onko sillä vireillä asiaa, joka koskee samoja sopimuksia, päätöksiä tai käytäntöjä ⁽³¹⁾, ja jos vastaus on myönteinen, missä vaiheessa asian käsittely on ja mitä komissio todennäköisesti kyseisessä tapauksessa päättää ⁽³²⁾. Kansallinen tuomioistuin voi oikeusvarmuuden takaamiseksi myös harkita menettelyjensä viivyttämistä, kunnes komissio on tehnyt oman päätöksensä ⁽³³⁾. Komissio pyrkii puolestaan asettamaan etusijalle asiat, joissa se on päättänyt aloittaa komission asetuksen (EY) N:o 773/2004 2 artiklan 1 kohdan mukaisen menettelyn ja jotka ovat tällä tavoin keskeytettyjen kansallisten menettelyjen kohteena erityisesti, jos näistä riippuu riita-asian ratkaisu. Jos kansallisella tuomioistuimella ei kuitenkaan ole järkevää syytä epävarmuuteen komission harkitsemasta päätöksestä tai jos komissio on jo tehnyt päätöksen samankaltaisessa asiassa, kansallinen tuomioistuin voi tehdä käsiteltävänä olevassa asiassa kyseisen harkittavana olevan tai aiemman päätöksen mukaisen päätöksen ilman velvollisuutta kysyä komissiolta edellä mainittuja tietoja tai odottaa komission päätöstä.

13. Kun komissio tekee päätöksen tiettyssä asiassa ennen kansallista tuomioistuinta, tämä ei voi tehdä komission päätöksen vastaista päätöstä. Komission päätöksen sitova vaikutus ei luonnollisesti vaikuta yhteisöjen tuomioistuimen tulkintaan yhteisön lainsäädännöstä. Jos kansallinen tuomioistuin näin ollen epäilee komission päätöksen laillisuutta, se ei voi tällä perusteella välttää kyseisen päätöksen sitovuutta ennen kuin yhteisöjen tuomioistuin on antamassaan tuomiossa toisin päättänyt ⁽³⁴⁾. Jos kansallinen tuomioistuin aikoo antaa komission päätöksen vastaisen tuomion, sen on näin ollen pyydettävä yhteisöjen tuomioistuimelta ennakkoratkaisua (EY:n perustamissopimuksen 234 artikla). Sen jälkeen yhteisöjen tuomioistuin päättää, onko komission päätös yhteisön lainsäädännön mukainen. Jos yhteisöjen tuomioistuimissa kuitenkin nostetaan EY:n perustamissopimuksen 230 artiklassa tarkoitettu komission päätöstä koskeva kante ja kansallisessa tuomioistuimessa käsiteltävänä olevan asian ratkaisu riippuu komission päätöksen pätevydestä, kansallisen tuomioistuimen tulisi keskeyttää menettelynsä, kunnes yhteisöjen tuomioistuimet ovat antaneet lopullisen tuomion päätöksen mitätöintiä koskevassa asiassa, paitsi jos se katsoo, että asian olosuhteissa on perusteltua esittää yhteisöjen tuomioistuimelle ennakkoratkaisukysymys komission päätöksen pätevydestä ⁽³⁵⁾.

14. Jos kansallinen tuomioistuin keskeyttää menettelyn esimerkiksi odottaakseen komission päätöstä (tämän tiedonannon 12 kohdassa kuvattu tilanne), yhteisöjen tuomioistuinten antamaa lopullista tuomiota päätöksen mitätöimistä koskevassa asiassa tai ennakkoratkaisua koskevassa menettelyssä (13 kohdassa kuvattu tilanne), sen velvollisuus on tutkia, onko sen osapuolten oikeuksien turvaamiseksi määrättävä väliaikaisia toimenpiteitä ⁽³⁶⁾.

III. KOMISSION JA KANSALLISTEN TUOMIOISTUINTEN YHTEISTYÖ

15. EY:n perustamissopimuksen 234 artiklassa määrätään kansallisten tuomioistuinten ja yhteisöjen tuomioistuimen välisestä yhteistyömekanismista, mutta perustamissopimuksessa ei ole kansallisten tuomioistuinten ja komission yhteistyötä koskevia nimenomaisia määräyksiä. Tulkinnassaan EY:n perustamissopimuksen 10 artiklasta, jossa jäsenvaltiot velvoitetaan helpottamaan yhteisön päämäärän toteutumista, yhteisöjen tuomioistuimet ovat katsoneet, että eurooppalaisille toimielimille ja jäsenvaltioille asetetaan tällä perustamissopimuksen määräyksellä yhtäläinen velvoite toimia lojallaissa yhteistyössä edistääkseen EY:n perustamissopimuksen tavoitteiden saavuttamista. Näin ollen perustamissopimuksen 10 artiklasta johtuu, että komission on avustettava kansallisia tuomioistuimia näiden soveltaessa yhteisön lainsäädäntöä ⁽³⁷⁾. Myös kansalliset tuomioistuimet voidaan velvoittaa avustamaan komissiota täyttämään velvollisuutensa ⁽³⁸⁾.

16. On myös syytä muistuttaa kansallisten tuomioistuinten ja kansallisten viranomaisten, erityisesti kansallisten kilpailuviranomaisten, yhteistyöstä sovellettaessa EY:n perustamisopimuksen 81 ja 82 artiklaa. Vaikka tähän kansallisten viranomaisten yhteistyöhön sovelletaankin pääasiassa kansallisia sääntöjä, asetuksen 15 artiklan 3 kohdassa säädetään kansallisten kilpailuviranomaisten mahdollisuudesta esittää huomautuksia oman jäsenvaltionsa kansallisille tuomioistuimille. Tämän tiedonannon 31 ja 33–35 kohtaa sovelletaan asiaankuuluvien osin kyseisiin huomautuksiin.

A. KOMISSIO TUOMIOISTUINTEN ULKOPUOLISENA ASiantuntijana (AMICUS CURIAE)

17. Voidakseen avustaa kansallisia tuomioistuimia EY:n kilpailusääntöjen soveltamisessa komissio on sitoutunut auttamaan kansallisia tuomioistuimia silloin, kun nämä pitävät kyseistä apua tarpeellisena voidakseen tehdä päätöksen tietystä asiassa. Asetuksen 15 artiklassa viitataan kyseisen avun yleisimpiin tyyppeihin, jotka ovat jäsenvaltion tuomioistuimen pyyntö, joka koskee tietojen toimittamista (21–26 kohta) tai komission lausuntoa (27–30 kohta), ja komission mahdollisuus esittää huomautuksia (31–35 kohta). Koska asetuksessa edellytetään tämäntyyppisen avun antamista, sitä ei voida rajoittaa millään jäsenvaltion omalla säännöllä. Jos tähän liittyviä yhteisön menettelytapasääntöjä ei kuitenkaan ole, mutta ne ovat tarpeen tämäntyyppisen avun mahdollistamiseksi, jäsenvaltioiden on otettava käyttöön asianmukaiset menettelytapasäännöt, joiden mukaisesti kansalliset tuomioistuimet ja komissio pystyvät täysin hyödyntämään asetuksen tarjoamia mahdollisuuksia ⁽³⁹⁾.

18. Kansalliset tuomioistuimet voivat toimittaa kirjalliset pyyntönsä osoitteella

Euroopan komissio
Kilpailun pääosasto (DG COMP)
B-1049 Bryssel
Belgia

tai lähettää ne sähköisessä muodossa osoitteella
comp-amicus@cec.eu.int

19. On hyvä muistaa, että kansallisten tuomioistuinten kanssa tehtävän yhteistyön muodosta riippumatta komissio kunnioittaa niiden riippumattomuutta. Näin ollen komission tarjoama apu ei sido kansallista tuomioistuinta. Komission on myös varmistettava, että se noudattaa velvollisuutta täyttää salassapitovelvollisuutensa ja varmistaa oman toimivuutensa sekä itsenäisyytensä ⁽⁴⁰⁾. Täyttäessään velvoitet-

taan EY:n perustamisopimuksen 10 artiklan mukaisesti kansallisten tuomioistuinten auttamisessa EY:n kilpailusääntöjen soveltamisessa, komissio on sitoutunut apua antaessaan säilyttämään puolueettomuutensa ja objektiivisuutensa. Komission kansallisille tuomioistuimille toimittama apu kuuluu sen velvollisuuksiin puolustaa yleistä etua. Näin ollen sen tarkoituksena ei ole toimia kansallisessa tuomioistuimessa käsiteltävänä olevan asian osapuolten yksityisten etujen puolustajana. Tästä syystä komissio ei kuule osapuolia ennen kuin se antaa apuaan kansalliselle tuomioistuimelle. Jos jokin tuomioistuimen käsiteltävänä olevan asian osapuoli on ottanut yhteyttä komissioon kysymyksistä, jotka on tuotu kansallisen tuomioistuimen ratkaistaviksi, se ilmoittaa tästä kansalliselle tuomioistuimelle riippumatta siitä, ovatko yhteydenotot tapahtuneet ennen vai jälkeen kansallisen tuomioistuimen esittämän yhteistyöpyynnön.

20. Komissio julkaisee kilpailupolitiikkaa koskevassa vuosikertomuksessa yhteenvedon tämän tiedonannon mukaisesta yhteistyöstään kansallisten tuomioistuinten kanssa. Se voi myös julkaista lausuntonsa ja huomautuksensa verkkosivustollaan.

1. Komission velvollisuus toimittaa tietoja kansallisille tuomioistuimille

21. Komission velvollisuus auttaa kansallisia tuomioistuimia EY:n kilpailulainsäädännön soveltamisessa ilmenee pääasiassa komission velvollisuutena toimittaa hallussaan olevia tietoja kansallisille tuomioistuimille. Kansallinen tuomioistuin voi esimerkiksi pyytää komissiolta sillä olevia asiakirjoja tai menettelyä koskevia tietoja saadakseen selville, onko tietty asia komission käsiteltävänä, onko komissio aloittanut menettelyn tai onko se jo muodostanut kantansa. Kansallinen tuomioistuin voi myös kysyä komissiolta, milloin tämä todennäköisesti tekee päätöksen, jotta se voisi määritellä ehdot, joilla menettely mahdollisesti päätetään keskeyttää, tai tarpeen päättää väliaikaisista toimenpiteistä ⁽⁴¹⁾.

22. Varmistaakseen kansallisten tuomioistuinten kanssa tehtävän yhteistyön tehokkuuden komissio pyrkii toimittamaan pyydetty tiedot kansalliselle tuomioistuimelle yhden kuukauden kuluessa pyynnön vastaanottamisesta. Jos komissio joutuu pyytämään kansalliselta tuomioistuimelta sen pyyntöä koskevia lisäselvityksiä tai jos komission on kuultava niitä, joita tietojen toimittaminen suoraan koskee, kyseinen määräaika alkaa ajankohdasta, jolloin komissio saa tarvittavat tiedot.

23. Toimittaessaan tietoja kansallisille tuomioistuimille komission on pidettävä voimassa EY:n perustamissopimuksen 287 artiklassa luonnollisille ja oikeushenkilöille annetut takuut ⁽⁴²⁾. Perustamissopimuksen 287 artiklassa kielletään komission jäseniä, sen virkamiehiä tai muita sen henkilöstöön kuuluvia ilmaisemasta salassapitovelvollisuuden piiriin kuuluvia tietoja. Salassapitovelvollisuuden piiriin kuuluvat tiedot voivat olla sekä luottamuksellisia tietoja että liikesalaisuuksia. Liikesalaisuudet ovat tietoja, joiden saattaminen julkisuuteen mutta myös pelkkä toimittaminen muulle henkilölle kuin tietojen antajalle saattaa vakavasti vahingoittaa tämän etuja ⁽⁴³⁾.
24. Luettaessa perustamissopimuksen 10 ja 287 artiklaa yhdessä ei voida päätellä, että komission olisi ehdottomasti kiellettyä toimittaa kansallisille tuomioistuimille salassapitovelvollisuuden piiriin kuuluvia tietoja. Yhteisöjen tuomioistuinten oikeuskäytännössä vahvistetaan, että lojalin yhteistyön velvoite edellyttää komission toimittavan kansalliselle tuomioistuimelle kaikki sen pyytämät tiedot, vaikka ne kuuluisivat salassapitovelvollisuuden piiriin. Tarjotessaan yhteistyötä kansallisille tuomioistuimille komissio ei kuitenkaan saa missään tapauksessa vaarantaa perustamissopimuksen 287 artiklan mukaisten takuiden noudattamista.
25. Näin ollen ennen kuin komissio toimittaa salassapitovelvollisuuden piiriin kuuluvia tietoja kansalliselle tuomioistuimelle, se muistuttaa tuomioistuinta tämän yhteisön lainsäädännön mukaisesta velvollisuudesta kunnioittaa perustamissopimuksen 287 artiklasta luonnollisille ja oikeushenkilöille johtuvia oikeuksia. Komissio kysyy myös kansalliselta tuomioistuimelta, voiko se taata ja takaako se salassa pidettävien tietojen ja liikesalaisuuksien suojaamisen. Jos kansallinen tuomioistuin ei pysty antamaan tällaista takuuta, komissio ei toimita sille liikesalaisuuden piiriin kuuluvia tietoja ⁽⁴⁴⁾. Vain siinä tapauksessa, että kansallinen tuomioistuin on taannut, että se suojaa luottamukselliset tiedot ja liikesalaisuudet, komissio toimittaa sille pyydetty tiedot ja ilmoittaa, mitä osaa tiedoista salassapitovelvollisuus koskee, ja mitä osaa se ei koske, jolloin tätä osaa koskevat tiedot voidaan paljastaa.
26. On muitakin poikkeustapauksia, joissa komissio ei voi toimittaa tietoja kansallisille tuomioistuimille. Komissio voi kieltäytyä toimittamasta tietoja kansallisille tuomioistuimille erittäin tärkeistä syistä, jotka liittyvät tarpeeseen turvata yhteisön edut tai välttää sen toiminnan ja riippumattomuuden häiriintyminen erityisesti tavalla, joka vaarantaa sille asetettujen tehtävien hoitamisen ⁽⁴⁵⁾. Sen vuoksi komissio ei toimita kansallisille tuomioistuimille sakkojen

määräämättä jättämistä tai lieventämistä hakeneen yrityksen vapaaehtoisesti toimittamia tietoja ilman kyseisen yrityksen suostumusta.

2. Lausuntopyyntö asioissa, jotka koskevat EY:n kilpailusääntöjen soveltamista

27. Kun kansallista tuomioistuinta pyydetään soveltamaan EY:n kilpailusääntöjä asiassa, joka sillä on käsiteltävänä, se voi ensin hakea neuvoa perustamissopimuksen 81 ja 82 artiklan soveltamista koskevasta yhteisöjen tuomioistuinten oikeuskäytännöstä tai siihen liittyvistä komission asetuksista, päätöksistä, tiedonannoista ja suuntaviivoista ⁽⁴⁶⁾. Jos nämä välineet eivät sisällä riittäviä tietoja, kansallinen tuomioistuin voi pyytää komissiolta lausuntoa kysymyksistä, jotka koskevat yhteisön kilpailusääntöjen soveltamista. Kansallinen tuomioistuin voi pyytää komission lausuntoa kysymyksistä, jotka ovat luonteeltaan taloudellisia, tosiasioihin liittyviä tai oikeudellisia ⁽⁴⁷⁾. Viimeksi mainittu kysymys ei luonnollisesti poista kansallisen tuomioistuimen mahdollisuutta tai velvollisuutta pyytää yhteisöjen tuomioistuimelta perustamissopimuksen 234 artiklan mukaista ennakkoratkaisua yhteisön lainsäädännön tulkinasta tai sen soveltuvuudesta kyseiseen asiaan.
28. Voidakseen antaa kansalliselle tuomioistuimelle hyödyllisen lausunnon komissio voi pyytää siltä lisätietoja ⁽⁴⁸⁾. Varmistaakseen kansallisten tuomioistuinten kanssa tehtävän yhteistyön tehokkuuden komissio pyrkii toimittamaan pyydetyn lausunnon kansalliselle tuomioistuimelle neljän kuukauden kuluessa pyynnön vastaanottamisesta. Jos komissio on pyytänyt kansalliselta tuomioistuimelta lisätietoja voidakseen laatia lausuntonsa, määräaika alkaa lisätietojen vastaanottamisajankohdasta.
29. Antaessaan lausuntonsa komissio rajoittuu toimittamaan kansalliselle tuomioistuimelle tosiasiatiedot taikka pyydetyn taloudellisen tai oikeudellisen selvityksen kiinnittämättä huomiota kansallisessa tuomioistuimessa käsiteltävänä olevaan asiaan liittyviin seikkoihin. Yhteisön lainsäädäntöä koskevasta yhteisöjen tuomioistuinten sitovasta tulkinnasta poiketen komission lausunto ei ole kansallista tuomioistuinta oikeudellisesti sitova.
30. Kuten tämän tiedonannon 20 kohdassa on todettu, komissio ei kuule osapuolia ennen lausunnon laatimista kansalliselle tuomioistuimelle. Tuomioistuimen on käsiteltävä komission lausuntoa asiaa koskevien kansallisten menettelytapasääntöjen mukaisesti, joissa on otettava huomioon yhteisön lainsäädännön yleiset periaatteet.

3. Komission huomautusten esittäminen kansalliselle tuomioistuimelle

31. Asetuksen 15 artiklan 3 kohdan mukaisesti kansalliset kilpailuviranomaiset ja komissio voivat esittää huomautuksia perustamissopimuksen 81 tai 82 artiklan soveltamiseen liittyvistä kysymyksistä kansalliselle tuomioistuimelle, jota on pyydetty soveltamaan kyseisiä määräyksiä. Asetuksessa erotetaan kirjalliset huomautukset, joita kansalliset kilpailuviranomaiset ja komissio voivat esittää omasta aloitteestaan, ja suulliset huomautukset, joiden esittäminen on mahdollista vain kansallisen tuomioistuimen luvalla ⁽⁴⁹⁾.

32. Asetuksen mukaisesti komissio esittää huomautuksia vain, jos perustamissopimuksen 81 tai 82 artiklan johdonmukainen soveltaminen sitä edellyttää. Koska tämä on komission esittämän huomautuksen tarkoitus, komissio rajoittaa huomautuksensa sisällön kansallisen tuomioistuimen käsiteltävänä olevan asian taustalla olevien tosiasioiden taloudelliseen ja oikeudelliseen analyysiin.

33. Jotta komissio pystyisi esittämään hyödyllisiä huomautuksia, kansallisia tuomioistuimia voidaan pyytää toimittamaan sille jäljennökset kaikista asian arvioinnissa tarvittavista asiakirjoista tai varmistamaan niiden toimitus. Asetuksen 15 artiklan 3 kohdan toisen alakohdan mukaisesti komissio käyttää huomautuksia laatiessaan vain kyseisiä asiakirjoja ⁽⁵⁰⁾.

34. Koska asetuksessa ei säädetä menettelytavoista, joiden mukaisesti huomautukset on esitettävä, jäsenvaltioiden menettelytapasäännöt ja -käytännöt määräävät, mitä menettelyjä asiassa noudatetaan. Mikäli jäsenvaltio ei ole vielä vahvistanut asiaankuuluvaa menettelytapasäännöstöä, kansallisen tuomioistuimen on päätettävä, millaiset menettelytapasäännöt soveltuvat huomautusten esittämiseen asiasta, joka sillä on käsiteltävänä.

35. Menettelytapojen tulisi vastata tämän tiedonannon 10 kohdassa esitettyjä periaatteita. Ne merkitsevät muun muassa, että menettelytapasäännöt, joita on noudatettava esittäessä huomautuksia perustamissopimuksen 81 ja 82 artiklan soveltamiseen liittyvistä kysymyksistä,

a) on laadittava yhteisön lainsäädännön yleisten periaatteiden mukaisiksi ja erityisesti asian osapuolten perusoikeuksia kunnioittaviksi;

b) eivät saa tehdä huomautusten esittämistä kohtuuttoman vaikeaksi tai käytännössä mahdottomaksi (tehokkuuseriaate) ⁽⁵¹⁾ eivätkä ne

c) saa tehdä kyseisten huomautusten esittämistä vaikeammaksi kuin huomautusten esittäminen sellaisissa menettelyissä, joissa sovelletaan vastaavaa kansallista lainsäädäntöä (vastaavuuseriaate).

B. KANSALLISET TUOMIOISTUIMET HELPOTTAMASSA KOMISSION TEHTÄVÄÄ EY:N KILPAILUSÄÄNTÖJEN TÄYTÄNTÖÖNPANOSSA

36. Koska lojaalin yhteistyön velvoite merkitsee myös sitä, että jäsenvaltioiden viranomaiset auttavat eurooppalaisia toimielimiä saavuttamaan EY:n perustamissopimuksen tavoitteita ⁽⁵²⁾, asetuksessa annetaan kolme esimerkkiä tällaisesta avusta: (1) niiden asiakirjojen toimittaminen, jotka ovat tarpeen asian arvioimiseksi silloin, kun komissio haluaa esittää huomautuksia (ks. 33 kohta), (2) perustamissopimuksen 81 tai 82 artiklan soveltamiseksi annettujen tuomioiden toimittaminen ja (3) kansallisten tuomioistuinten rooli komission tarkastuksissa.

1. Perustamissopimuksen 81 tai 82 artiklan soveltamiseksi annettujen tuomioiden toimittaminen

37. Asetuksen 15 artiklan 2 kohdan mukaisesti jäsenvaltiot toimittavat komissiolle jäljennöksen kaikista kansallisten tuomioistuinten kirjallisista tuomioista, joissa päätetään perustamissopimuksen 81 tai 82 artiklan soveltamisesta, viipymättä sen jälkeen, kun koko tuomio on annettu osapuolille tiedoksi kirjallisesti. Perustamissopimuksen 81 tai 82 artiklan soveltamisesta annettujen kansallisten tuomioiden ja niihin liittyvien kansallisissa tuomioistuimissa noudatettuja menettelyjä koskevien tietojen toimittaminen antaa komissiolle ensisijaisesti tilaisuuden saada hyvissä ajoin tiedot asioista, joita koskevien huomautusten esittäminen voi olla asianmukaista, mikäli joku osapuolista hakee tuomioon muutosta.

2. Kansallisten tuomioistuinten rooli komission tarkastuksissa

38. Kansallisilla tuomioistuimilla voi olla osuutensa myös komission tarkastuksissa, jotka koskevat yrityksiä ja yritysten yhteenliittymiä. Kansallisten tuomioistuinten rooli riippuu siitä, tehdäänkö tutkimuksiin liittyvät tarkastukset yrityksen tiloissa vai muualla.

39. Jos tarkastukset tehdään yritysten tiloissa, kansallinen lainsäädäntö voi edellyttää kansallisen tuomioistuimen lupaa, joka mahdollistaa kansalliselle täytäntöönpanoviranomaiselle komission avustamisen, jos kyseinen yritys vastustaa tarkastuksia. Lupaa voidaan pyytää myös turvaamistoimenpiteenä. Käsitellessään pyyntöä kansallisella tuomioistuimella on valtuudet tarkistaa, että komission tarkastuspäätös on pätevä ja että suunnitellut pakkokeinot eivät ole tarkastuksen kohteeseen nähden mielivaltaisia eivätkä liiallisia. Tarkistaessaan pakkokeinojen oikeasuhteisuutta kansallinen tuomioistuin voi pyytää komissiolta joko suoraan tai kansallisen kilpailuviranomaisen kautta yksityiskohtaisia selvityksiä erityisesti niistä syistä, joiden perusteella komissio epäilee perustamissopimuksen 81 ja 82 artiklan rikkomista, sekä epäillyn rikkomisen vakavuudesta ja asianomaisen yrityksen osallisuudesta⁽⁵³⁾.
40. Jos tarkastukset tapahtuvat muualla kuin yrityksen tiloissa, asetuksessa edellytetään kansallisen tuomioistuimen lupaa ennen kuin komission tällaisen tarkastuksen suorittamista koskeva päätös voidaan panna täytäntöön. Tällaisessa tapauksessa kansallinen tuomioistuin voi tarkistaa, että komission tarkastuspäätös on pätevä ja että pakkokeinot eivät ole mielivaltaisia eivätkä liiallisia ottaen huomioon erityisesti epäillyn rikkomisen vakavuuden, etsittyjen todisteiden tärkeyden, asianomaisen yrityksen osallisuuden sekä sen, että on kohtuullisen todennäköistä, että tarkastuksen kohdetta koskevia kirjanpito- ja liikeasiakirjoja säilytetään tiloissa, joihin lupaa pyydetään. Kansallinen tuomioistuin

voi pyytää komissiolta joko suoraan tai kansallisen kilpailuviranomaisen välityksellä yksityiskohtaista selvitystä seikoista, joita tarvitaan, jotta se voi tarkistaa pakkokeinojen oikeasuhteisuuden⁽⁵⁴⁾.

41. Kansallinen tuomioistuin ei voi kummassakin 40 ja 41 kohdassa mainituista tapauksista kyseenalaistaa komission päätöksen lainmukaisuutta eikä tarkastuksen tarpeellisuutta eikä se voi vaatia tietoja komission hallussa olevista asiakirjoista⁽⁵⁵⁾. Lojaalin yhteistyön vaatimus edellyttää myös, että kansallinen tuomioistuin tekee päätöksensä kohtuullisessa ajassa, joka mahdollistaa komission tarkastuksen tehokkaan toteuttamisen⁽⁵⁶⁾.

IV. LOPPUSÄÄNNÖKSET

42. Tämän tiedonannon julkaisemisen tarkoituksena on auttaa kansallisia tuomioistuimia soveltamaan EY:n perustamissopimuksen 81 ja 82 artiklaa. Tiedonanto ei ole kansallisia tuomioistuimia sitova eikä se vaikuta EU:n jäsenvaltioiden eikä luonnollisten tai oikeushenkilöiden yhteisön lainsäädännön mukaisiin oikeuksiin eikä velvollisuuksiin.
43. Tämä tiedonanto korvaa vuoden 1993 tiedonannon Euroopan talousyhteisön perustamissopimuksen 85 ja 86 artiklan soveltamiseen liittyvästä yhteistyöstä kansallisten tuomioistuinten ja komission välillä⁽⁵⁷⁾.

⁽¹⁾ Perusteita, joiden mukaisesti arvioidaan, mitkä yksiköt voidaan katsoa EY:n perustamissopimuksen 234 artiklassa tarkoitetuiksi tuomioistuimiksi, on esitetty esimerkiksi asiassa C-516/99, Schmid (Kok. 2002, s. 4573, 34 kohta): "yhteisöjen tuomioistuin ottaa huomioon useita seikkoja, joita ovat muun muassa kyseisen toimielimen lakisääteisyys, pysyvyys, sen tuomiovallan pakottavuus, menettelyn kontradiktorisuus, toimiminen oikeussääntöjen soveltajana ja riippumattomuus".

⁽²⁾ Perustamissopimuksen 81 ja 82 artiklassa vahvistettujen kilpailusääntöjen täytäntöönpanosta 16 päivänä joulukuuta 2002 annettu neuvoston asetus (EY) N:o 1/2003 (EYVL L 1, 4.1.2003, s. 1).

⁽³⁾ Tiedonanto yhteistyöstä kilpailuviranomaisten verkostossa (EUVL C 101, 27.4.2004, s. 43). Tässä tiedonannossa "kansallisella kilpailuviranomaisella" tarkoitetaan jäsenvaltion nimeämää asetuksen 35 artiklan 1 kohdassa tarkoitettua viranomaista.

⁽⁴⁾ Kansallisen tuomioistuimen toimivalta riippuu kansallisista, eurooppalaisista ja kansainvälisistä toimivaltasäännöistä. Tässä yhteydessä on syytä muistaa, että tuomioistuimen toimivallasta sekä tuomioiden tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta siviili- ja kauppaoikeuden alalla 22 päivänä joulukuuta 2000 annettua neuvoston asetusta (EY) N:o 44/2001 (EYVL L 12, 16.1.2001, s. 1) sovelletaan kaikkiin siviili- tai kauppaoikeuden alaan kuuluviin kilpailuasioihin.

⁽⁵⁾ Ks. asetuksen 6 artikla.

⁽⁶⁾ Ks. EY:n perustamissopimuksen 2 ja 3 artikla, asia C-126/97 Eco Swiss (Kok. 1999, s. I-3055, 36; asia T-34/92 Fiatagari UK and New Holland Ford (Kok. 1994 II-905, 39 ja asia T-128/98 Aéroports de Paris (Kok. 2000, sII-3929, 24).

⁽⁷⁾ Yhdistetyt asiat C-430/93 ja C-431/93, van Schijndel (Kok. 1995, s. I-4705, 13–15 ja 22 kohta).

⁽⁸⁾ Asetuksen (EY) N:o 1/2003 johdanto-osan 8 kappaleen viimeisen virkkeen mukaisesti asetusta sovelletaan kansalliseen lainsäädäntöön, jossa säädetään rikosoikeudellisia rangaistuksia luonnollisille henkilöille, vain siltä osin kuin tällaiset rangaistukset ovat keino panna täytäntöön yrityksiin sovellettavat kilpailusäännöt.

- (9) Asia T-24/90, Automec (Kok. 1992, s. II-2223, 85 kohta).
- (10) Tarkempia tietoja vaikutuksesta kaupankäynnin käsitteeseen on asiasta julkaistussa tiedonannossa (EUVL C 101, 27.4.2004, s. 81).
- (11) Asetuksen 3 artiklan 1 kohta.
- (12) Ks. myös tiedonanto EY:n perustamissopimuksen 81 artiklan 3 kohdan soveltamisesta (EUVL C 101, 27.4.2004, s. 2).
- (13) Asia 14/68, Walt Wilhelm (Kok. 1969, s. 1) ja yhdistetyt asiat 253/78 ja 1–3/79, Giry ja Guerlain (Kok. 1980, s. 2327, 15–17 kohta).
- (14) Asia 106/77, Simmenthal (Kok. 1978, s. 629, 21 kohta) ja asia C-198/01, Consorzio Industrie Fiammiferi (CIF) (Kok. 2003, s. 49 kohta).
- (15) Kansallista tuomioistuinta voidaan esimerkiksi pyytää panemaan täytäntöön asetuksen 7–10, 23 tai 24 artiklan nojalla tehtyjä komission päätöksiä.
- (16) Ks. esim. asia 5/88, Wachauf (Kok. 1989, s. 2609, 19 kohta).
- (17) Yhdistetyt asiat C-215/96 ja C-216/96, Bagnasco (Kok. 1999, s. I-135, 50 kohta).
- (18) Asia 63/75, Fonderies Roubaix (Kok. 1976, s. 111, 9–11 kohta) ja asia C-234/89, Delimitis (Kok. 1991, s. I-935, 46 kohta).
- (19) Ks. myös 11–14 kohta EY:n kilpailusääntöjen rinnakkaisesta tai peräkkäisestä soveltamisesta kansallisissa tuomioistuimissa ja komissiossa.
- (20) Asia 66/86, Ahmed Saeed Flugreisen (Kok. 1989, s. 803, 27 kohta) ja asia C-234/89, Delimitis (Kok. 1991, s. I-935, 50 kohta). Tähän tiedonantoon on liitetty luettelo komission kilpailupolitiikan alalla antamista suuntaviivoista, tiedonannoista ja asetuksista, erityisesti asetuksista, jotka koskevat EY:n perustamissopimuksen 81 artiklan 3 kohdan soveltamista tiettyntyyppisiin sopimuksiin, päätöksiin tai yhdenmukaistettuihin menettelytapoihin. Komission päätökset, joissa sovelletaan EY:n perustamissopimuksen 81 ja 82 artiklaa (vuoden 1964 jälkeen), ovat saatavilla Internet-osoitteessa <http://www.europa.eu.int/comm/competition/antitrust/cases/>.
- (21) Yhdistetyt asiat C-319/93, C-40/94 ja C-224/94, Dijkstra (Kok. 1995, s. I-4471, 32 kohta).
- (22) Lisätietoja kansallisten tuomioistuinten mahdollisuudesta pyytää komissiolta lausuntoa on 27–29 kohdassa.
- (23) Ks. lisätietoja huomautusten antamisesta 31–35 kohdassa.
- (24) Asia 106/77 Simmenthal (Kok. 1978 s. 629, 14 ja 15 kohta).
- (25) Asia 68/88, komissio v. Kreikka (Kok. 1989, s. 2965, 23–25 kohta).
- (26) Korvausten hakemisesta yrityksen syyllistyttyä rikkomukseen katso asia C-453/99, Courage ja Crehan (Kok. 2001, s. 6297, 26 ja 27 kohta). Vahingonkorvauksista jäsenvaltion tai viranomaisen, joka on osa valtionhallintoa, syyllistyttyä rikkomukseen ja tällaiseen valtion vastuuseen sovellettavista ehdoista katso esimerkiksi yhdistetyt asiat C-6/90 ja C-9/90, Francovich (Kok. 1991, s. I-5357, 33–36 kohta); asia C-271/91, Marshall v. Southampton and South West Hampshire Area Health Authority (Kok. 1993, s. I-4367, 30, 34 ja 35 kohta); yhdistetyt asiat C-46/93 ja C-48/93, Brasserie du Pêcheur ja Factortame (Kok. 1996, s. I-1029); asia C-392/93, British Telecommunications (Kok. 1996, s. I-1631, 39–46 kohta) ja yhdistetyt asiat C-178/94, C-179/94 ja C-188/94 – 190/94, Dillenkofer (Kok. 1996, s. I-4845, 22–26 ja 72 kohta).
- (27) Ks. esim. asia 33/76, Rewe, (Kok. 1976, s. 1989, 5 kohta) ja asia 45/76, Comet, (Kok. 1976, s. 2043, 12 kohta) sekä asia 79/83, Harz, (Kok. 1984, s. 1921, 18 ja 23 kohta).
- (28) Ks. esim. asia 33/76, Rewe (Kok. 1976, s. 1989, 5 kohta), asia 158/80, Rewe (Kok. 1981, s. 1805, 44 kohta), asia 199/82, San Giorgio (Kok. 1983, s. 3595, 12 kohta) ja asia C-231/96, Edis, (Kok. 1998, s. I-4951 36 ja 37 kohta).
- (29) Asetuksen 11 artiklan 6 kohdan ja 35 artiklan 3 ja 4 kohdan säännökset yhdessä estävät perustamissopimuksen 81 ja 82 artiklan soveltamisen samanaikaisesti sekä komissiossa että kansallisessa tuomioistuimessa vain, jos tämä on nimetty kansalliseksi kilpailuviranomaiseksi.
- (30) Asetuksen 16 artiklan 1 kohta.
- (31) Komissio julkistaa asetuksen 7–10 artiklan mukaisen päätöksen tekemistä koskevan menettelyn aloittamisen (ks. myös EY:n perustamissopimuksen 81 ja 82 artiklan soveltamisessa noudatettavista menettelyistä [päiväys] annetun komission asetuksen (EY) N:o 773/2004 2 artiklan 2 kohta (EUVL L 123, 27.4.2004). Yhteisöjen tuomioistuimen mukaan menettelyn aloittaminen on komission sitova toimi, joka osoittaa sen aikovan tehdä päätöksen (asia 48/72, Brasserie de Haecht (Kok. 1973, s. 77, 16 kohta).
- (32) Asia C-234/89, Delimitis (Kok. 1991, s. I-935, 53 kohta), yhdistetyt asiat C-319/93, C-40/94 ja C-224/94, Dijkstra (Kok. 1995, s. I-4471, 34 kohta). Katso tätä aihetta koskevia lisätietoja tämän tiedonannon 21 kohdasta.
- (33) Ks. asetuksen 16 artiklan 1 kohta sekä asia C-234/89, Delimitis (Kok. 1991, s. I-935, 47 kohta) ja asia C-344/98, Masterfoods (Kok. 2000, s. I-11369, 51 kohta).

- (³⁴) Asia 314/85, Foto-Frost (Kok. 1987, s. 4199, 12–20 kohta).
- (³⁵) Ks. asetuksen 16 artiklan 1 kohta ja asia C-344/98, Masterfoods (Kok. 2000, s. I-11369, 52–59 kohta).
- (³⁶) Asia C-344/98, Masterfoods (Kok. 2000, s. I-11369, 58 kohta).
- (³⁷) Asia C-2/88 Imm., Zwartveld (Kok. 1990, s. I-3365, 16–22 kohta) ja asia C-234/89, Delimitis (Kok. 1991, s. I-935, 53 kohta).
- (³⁸) Asia C-94/00 Roquette Frères (Kok. 2002, s. 9011, 31 kohta)
- (³⁹) Ks. lisätietoja tällaisten kansallisten menettelytapasääntöjen yhdenmukaisuudesta yhteisön lainsäädännön yleisten periaatteiden kanssa tämän tiedonannon 9 ja 10 kohdasta.
- (⁴⁰) Ks. lisätietoja näitä velvoitteista esim. tämän tiedonannon 23–26 kohdasta.
- (⁴¹) Asia C-234/89, Delimitis (Kok. 1991, s. I-935, 53 kohta) ja yhdistetyt asiat C-319/93, C-40/94 ja C-224/94, Dijkstra (Kok. 1995, s. I-4471, 34 kohta).
- (⁴²) Asia C-234/89, Delimitis (Kok. 1991, s. I-935, 53 kohta).
- (⁴³) Asia T-353/94, Postbank (Kok. 1996, s. II-921, 86 ja 87 kohta) ja asia 145/83, Adams (Kok. 1985, s. 3539, 34 kohta).
- (⁴⁴) Asia C-2/88, Zwartveld (Kok. 1990, s. I-4405, 10 ja 11 kohta) ja asia T-353/94, Postbank (Kok. 1996, s. II-921, 93 kohta).
- (⁴⁵) Asia C-2/88, Zwartveld (Kok. 1990, s. I-4405, 10 ja 11 kohta) ja asia C-275/00, First and Franex (Kok. 2002, s. I-10943, 49 kohta) sekä asia T-353/94, Postbank (Kok. 1996, s. II-921, 93 kohta).
- (⁴⁶) Ks. tämän tiedonannon 8 kohta.
- (⁴⁷) Asia C-234/89, Delimitis (Kok. 1991, s. I-935, 53 kohta) ja yhdistetyt asiat C-319/93, C-40/94 ja C-224/94, Dijkstra (Kok. 1995, s. I-4471, 34 kohta).
- (⁴⁸) Vrt. asia 96/81, komissio v. Alankomaat (Kok. 1982, s. 1791, 7 kohta) ja asia 272/86, komissio v. Kreikka (Kok. 1988, s. 4875, 30 kohta).
- (⁴⁹) Asetuksen 15 artiklan 4 kohdan mukaisesti tämä ei rajoita jäsenvaltioiden kilpailuviranomaisille niiden oman jäsenvaltion lainsäädännössä annettuja laajempia valtuuksia esittää tuomioistuimille huomautuksia.
- (⁵⁰) Ks. myös asetuksen 28 artiklan 2 kohta, jossa komissiota kielletään ilmaisemasta tietoja, jotka se on saanut ja jotka ovat salassa pidettäviä.
- (⁵¹) Yhdistetyt asiat 46/87 ja 227/88, Hoechst (Kok. 1989, s. 2859, 33 kohta). Ks. myös asetuksen 15 artiklan 3 kohta.
- (⁵²) Asia C-69/90, komissio v. Italia (Kok. 1991, s. 6011, 15 kohta).
- (⁵³) Ks. asetuksen 20 artiklan 6–8 kohta ja asia C-94/00, Roquette Frères (Kok. 2002, s. 9011).
- (⁵⁴) Asetuksen 21 artiklan 3 kohta.
- (⁵⁵) Asia C-94/00, Roquette Frères (Kok. 2002, s. 9011, 39 ja 62–66 kohta).
- (⁵⁶) Ks. myös edellä 91 ja 92 kohta.
- (⁵⁷) EYVL C 39, 13.2.1993, s. 6.
-

LIITE

RYHMÄPOIKKEUKSIA KOSKEVAT KOMISSION ASETUKSET, TIEDONANNOT JA SUUNTAVIIVAT

Tämä luettelo on saatavilla päivitettyinä myös Euroopan komission kilpailun pääosaston kotisivulla:

<http://europa.eu.int/comm/competition/antitrust/legislation/>

A. Muut kuin toimialakohtaiset säännöt**1. Yleisluontoiset tiedonannot**

- Komission tiedonanto merkityksellisten markkinoiden määritelmästä yhteisön kilpailuoikeuden kannalta (EYVL C 372, 9.12.1997, s. 5)
- Komission tiedonanto vähämerkityksisistä sopimuksista, jotka eivät Euroopan yhteisön perustamissopimuksen 81 artiklan 1 kohdassa tarkoitetulla tavalla rajoita tuntuvasti kilpailua (de minimis -sopimukset) (ETA:n kannalta merkityksellinen teksti) (EYVL C 368, 22.12.2001, s. 13)
- Tiedonanto EY:n perustamissopimuksen 81 ja 82 artiklassa tarkoitettusta kauppaan kohdistuvan vaikutuksen käsitteestä (EUVL C 101, 27.4.2004, s. 81).
- Suuntaviivat EY:n perustamissopimuksen 81 artiklan 3 kohdan soveltamisesta (EUVL C 101, 27.4.2004, s. 2).

2. Vertikaaliset sopimukset

- Komission asetus (EY) N:o 2790/1999, annettu 22 päivänä joulukuuta 1999, EY:n perustamissopimuksen 81 artiklan 3 kohdan soveltamisesta tiettyihin vertikaalisten sopimusten ja yhdenmukaistettujen menettelytapojen ryhmiin (EYVL L 336, 29.12.1999, s. 21)
- Suuntaviivat vertikaalisista rajoituksista (EYVL C 291, 13.10.2000, s. 1)

3. Horisontaaliset yhteistyösopimukset

- Komission asetus (EY) N:o 2658/2000, annettu 29 päivänä marraskuuta 2000, EY:n perustamissopimuksen 81 artiklan 3 kohdan soveltamisesta erikoistumissopimusten ryhmiin (EYVL L 304, 5.12.2000, s. 3)
- Komission asetus (EY) N:o 2659/2000, annettu 29 päivänä marraskuuta 2000, perustamissopimuksen 81 artiklan 3 kohdan soveltamisesta tutkimus- ja kehityssopimusten ryhmiin (EYVL L 304, 5.12.2000, s. 7)
- Suuntaviivat EY:n perustamissopimuksen 81 artiklan soveltamisesta horisontaalista yhteistyötä koskeviin sopimuksiin (EYVL C 3, 6.1.2001, s. 2)

4. Teknologian siirtoa koskevat lisenssisopimukset

- Asetus (EY) N:o 773/2004, annettu 27 päivänä huhtikuuta 2004, EY:n perustamissopimuksen 81 artiklan 3 kohdan soveltamisesta teknologiansiirtosopimusten ryhmiin (EUVL L 123, 27.4.2004)
- Suuntaviivat EY:n perustamissopimuksen 81 artiklan soveltamisesta teknologiansiirtosopimuksiin (EUVL C 101, 27.4.2004, s. 2).

B. Toimialakohtaiset säännöt**1. Vakuutusala**

- Komission asetus (EY) N:o 358/2003, annettu 27 päivänä helmikuuta 2003, perustamissopimuksen 81 artiklan 3 kohdan soveltamisesta tiettyihin vakuutusalan sopimusten, päätösten ja yhdenmukaistettujen menettelytapojen ryhmiin (EYVL L 53, 28.2.2003 s. 8)

2. Moottoriajoneuvoala

- Komission asetus (EY) N:o 1400/2002, annettu 31 päivänä heinäkuuta 2002, perustamissopimuksen 81 artiklan 3 kohdan soveltamisesta vertikaalisten sopimusten ja yhdenmukaistettujen menettelytapojen ryhmiin moottoriajoneuvoalalla (EYVL L 203, 1.8.2002, s. 30)

3. Televiestintä- ja postiala

- Suuntaviivat Euroopan talousyhteisön kilpailusääntöjen soveltamisesta televiestintäalalla (EYVL C 233, 6.9.1991, s. 2)
- Komission tiedonanto kilpailusääntöjen soveltamisesta postialalla ja tiettyjen postipalveluja koskevien valtion toimenpiteiden täytäntöönpanemisesta (EYVL C 39, 6.2.1998, s. 2)
- Komission tiedonanto kilpailusääntöjen soveltamisesta telealan liittymäsopimuksiin – Puitteet, asian kannalta merkitykselliset markkinat ja periaatteet (EYVL C 265, 22.8.1998, s. 2)
- Komission ohjeet markkina-analyysiä ja huomattavan markkinavoiman arvioimista varten sähköisen viestinnän verkkoja ja palveluja koskevassa yhteisön sääntelyjärjestelmässä (EYVL C 165, 11.7.2002, s. 6)

4. Liikenneala

- Komission asetus (ETY) N:o 1617/93 perustamissopimuksen 81 artiklan 3 kohdan soveltamisesta aikataulujen yhteistä suunnittelua ja yhteensovittamista, yhteisen lentoliikenteen harjoittamista, neuvotteluja säännöllisen lentoliikenteen matkustaja- ja rahtimaksuista sekä lähtö- ja saapumisaikojen jakamista lentoasemilla koskevien sopimusten, päätösten ja yhdenmukaistettujen menettelytapojen ryhmiin (EYVL L 155, 26.6.1993, s. 18)
 - Selvitys komission suosituksiin kilpailusääntöjen soveltamiseksi uusiin liikenneinfrastruktuureihin liittyviin hankkeisiin (EYVL C 298, 30.9.1997, s. 5)
 - Komission asetus (EY) N:o 823/2000, annettu 19 päivänä huhtikuuta 2000, perustamissopimuksen 81 artiklan 3 kohdan soveltamisesta linjaliikennettä harjoittavien varustamoiden sopimuksiin, päätöksiin ja yhdenmukaistettuihin menettelytapoihin (konsortiot) (EYVL L 100, 20.4.2000, s. 24)
-

Komission tiedonanto kantelujen käsittelystä komissiossa EY:n perustamissopimuksen 81 ja 82 artiklan mukaisesti

(2004/C 101/05)

(ETA:n kannalta merkityksellinen teksti)

I JOHDANTO JA TIEDONANNON AIHE

1. Asetuksella (EY) N:o 1/2003 ⁽¹⁾ luodaan EY:n perustamissopimuksen 81 ja 82 artiklan soveltamista koskeva rinnakkaisen toimivallan järjestelmä, johon kuuluvat komissio sekä jäsenvaltioiden kilpailuviranomaiset ja tuomioistuimet. Asetuksessa tunnustetaan erityisesti komission ja julkisina täytäntöönpanoviranomaisina toimivien kansallisten kilpailuviranomaisten sekä jäsenvaltioiden tuomioistuinten toisiaan täydentävät tehtävät; tuomioistuimet tekevät päätöksiä yksityisten asianosaisten välisissä oikeudenkäynneissä turvatakseen 81 ja 82 artiklasta johtuvat yksilön oikeudet ⁽²⁾.
2. Asetuksen (EY) N:o 1/2003 mukaisesti julkiset täytäntöönpanoviranomaiset voivat keskittyä tutkimaan 81 ja 82 artiklan vakavaa rikkomista, jonka selville saaminen on usein vaikeaa. Viranomaiset voivat kuitenkin hyödyntää täytäntöönpanotoiminnassaan yritysten ja kuluttajien toimittamia tietoja.
3. Tämän vuoksi komissio haluaa rohkaista kansalaisia ja yrityksiä ilmoittamaan täytäntöönpanoviranomaisille epäilyistä kilpailusääntöjen rikkomisista. Rikkomisesta voidaan ilmoittaa komissiolle kahdella tavalla, joista ensimmäinen on asetuksen N:o 1/2003 7 artiklan 2 kohdan mukaisen kantelun tekeminen. Kantelujen on asetuksen N:o 773/2004 ⁽³⁾ 5–9 artiklan mukaisesti täytettävä tietyt vaatimukset.
4. Toinen rikkomisen ilmoittamistapa on toimittaa markkinatietoja joutumatta noudattamaan asetuksen N:o 1/2003 7 artiklan 2 kohdan nojalla tehdylle kantelulle asetettuja vaatimuksia. Komissio on luonut tätä tarkoitusta varten verkkosivuston, jolle kerätään kansalaisten ja yritysten sekä niiden yhteenliittymien sille toimittamia tietoja epäilyistä 81 ja 82 artiklan rikkomisista. Komissio voi aloittaa asian tutkinnan näiden tietojen perusteella ⁽⁴⁾ Epäiltyjä rikkomisia koskevat tiedot voidaan toimittaa verkkosivustolle, jonka osoite on

<http://europa.eu.int/dgcomp/info-on-anti-competitive-practices>,

tai osoitteeseen:

Euroopan komissio
Kilpailun pääosasto
B-1049 Bruxelles/Brussel

5. Tässä tiedonannossa pyritään antamaan ohjeita kansalaisille ja yrityksille, jotka etsivät apua epäilyihin kilpailusääntöjen rikkomisiin, sanotun kuitenkaan rajoittamatta

asetuksen (EY) N:o 1/2003 ja komission asetuksen N:o 773/2004 soveltamista yhteisöjen tuomioistuimissa. Tiedonannon kaksi pääosaa ovat seuraavat:

- Osassa II annettavilla tiedoilla pyritään helpottamaan päätöksen tekemistä siitä, kannattaisiko asiasta tehdä kantelu komissiolle vai olisiko se parempi saattaa kansallisen tuomioistuimen ratkaistavaksi. Lisäksi tässä osassa kerrataan periaatteet, joita sovelletaan komission ja kansallisten kilpailuviranomaisten väliseen työnjakoon asetuksen N:o 1/2003 mukaisessa täytäntöönpanojärjestelmässä ja jotka määritetään tiedonannossa ⁽⁵⁾ yhteistyöstä kansallisten kilpailuviranomaisten verkostossa.
 - Osassa III annetaan tietoja menettelytavasta, jota komissio soveltaa käsitellessään asetuksen (EY) N:o 1/2003 7 artiklan 2 kohdassa tarkoitettuja kanteluita.
6. Tässä tiedonannossa ei käsitellä seuraavia tilanteita:
 - jäsenvaltioiden asetuksen (EY) N:o 1/2003 7 artiklan 2 kohdan nojalla tekemät kantelut;
 - kantelut, joissa komissiota pyydetään toteuttamaan jäsenvaltioon kohdistuvia toimenpiteitä perustamissopimuksen 86 artiklan 3 kohdan nojalla yhdessä 81 ja 82 artiklan kanssa;
 - valtiontukia koskevaan perustamissopimuksen 87 artiklaan liittyvät kantelut; ja
 - jäsenvaltioiden tekemiä rikkomuksia koskevat kantelut, joita komissio voi ajaa perustamissopimuksen 226 artiklan nojalla ⁽⁶⁾.

II EPÄILTYJÄ 81 JA 82 ARTIKLAN RIKKOMISIA KOSKEVIEN KANTELUIJEN TEKEMISEKSI KÄYTETTÄVISSÄ OLEVAT MAHDOLLISUUDET

A. ASETUKSELLE (EY) N:o 1/2003 LUODUN UUDEN TÄYTÄNTÖÖNPANOJÄRJESTELMÄN MUKAISET KANTELUT

7. Kantelija voi kantelun luonteesta riippuen tehdä kantelun joko kansalliselle tuomioistuimelle tai julkisena täytäntöönpanoviranomaisena toimivalle kilpailuviranomaiselle. Tässä luvussa annetaan mahdollisille kantelijoille tietoja, joiden tarkoituksena on auttaa niitä tekemään perusteltu päätös siitä, olisiko niiden syytä kääntyä komission, jäsenvaltion kilpailuviranomaisen vai kansallisen tuomioistuimen puoleen.

8. Kansallisten tuomioistuinten tehtävänä on turvata yksilön oikeudet, mikä velvoittaa ne tekemään päätöksen kaikista niiden ratkaistaviksi saatetuista asioista. Julkisilla täytäntöönpanoviranomaisilla ei kuitenkaan ole resursseja tutkia kaikkia kanteluja vaan niiden on määriteltävä asioiden käsittelyn painopisteet. Euroopan yhteisöjen tuomioistuin on katsonut, että komissio, jonka tehtävänä on perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan nojalla huolehtia perustamissopimuksen 81 ja 82 artiklassa määrättyjen periaatteiden soveltamisesta, vastaa yhteisön kilpailupolitiikkaa koskevien suuntaviivojen määrittelystä ja täytäntöönpanosta, ja suorittaakseen tämän tehtävän tehokkaasti sillä on oikeus asettaa sen käsiteltäväksi saatetut kantelut tärkeysjärjestykseen ⁽⁷⁾.
9. Asetuksella (EY) N:o 1/2003 annetaan komission ohella jäsenvaltioiden tuomioistuimille ja kilpailuviranomaisille valtuudet soveltaa 81 ja 82 artiklaa kokonaisuudessaan. Asetuksen (EY) N:o 1/2003 yhtenä päätavoitteena on saada jäsenvaltioiden tuomioistuimet ja kilpailuviranomaiset osallistumaan tehokkaasti 81 ja 82 artiklan täytäntöönpanoon ⁽⁸⁾.
10. Lisäksi asetuksen (EY) N:o 1/2003 3 artiklassa säädetään, että jäsenvaltioiden tuomioistuinten ja kilpailuviranomaisten on sovellettava 81 ja 82 artiklaa kaikkiin sellaisiin sopimuksiin ja menettelytapoihin, jotka saattavat vaikuttaa jäsenvaltioiden väliseen kauppaan, aina kun ne soveltavat kansallista kilpailulainsäädäntöä kyseisiin asioihin. Lisäksi asetuksen 11 ja 15 artiklalla luodaan erilaisia järjestelyjä, joiden avulla jäsenvaltioiden tuomioistuimet ja kilpailuviranomaiset voivat tehdä komission kanssa yhteistyötä 81 ja 82 artiklan soveltamisessa.
11. Tämän uuden lainsäädäntökehityksen avulla komissio aikoo kohdentaa täytäntöönpanoon liittyvät resurssinsa uudelleen noudattaen seuraavia periaatteita:
- etusija annetaan yhteisön kilpailusääntöjen täytäntöönpanolle asioissa, jotka soveltuvat erityisen hyvin komission käsiteltäviksi ⁽⁹⁾, ja resurssit keskitetään vakavimpiin rikkomisiin ⁽¹⁰⁾;
 - käsitellään asioita, joihin komission olisi kohdistettava toimenpiteitä yhteisön kilpailupolitiikan määrittelemiseksi ja/tai 81 ja 82 artiklan johdonmukaisen soveltamisen varmistamiseksi.
- B. YKSITYISEN JA JULKISEN TÄYTÄNTÖÖNPANON TOISIAAN TÄYDENTÄVÄT TEHTÄVÄT**
12. Yhteisön tuomioistuimet ovat johdonmukaisesti katsoet, että kansallisten tuomioistuinten tehtävänä on turvata 81 artiklan 1 kohdan ja 82 artiklan välittömän oikeusvaikutuksen luomat yksilön oikeudet ⁽¹¹⁾.
13. Kansalliset tuomioistuimet voivat päättää sopimusten pätevydestä tai pätemättömyydestä ja vain niillä on perustamissopimuksen 81 ja 82 artiklan rikkomistapauksissa oikeus myöntää vahingonkorvauksia yksityishenkilölle. Yhteisöjen tuomioistuimen oikeuskäytännön mukaan jokainen kansalainen voi hakea korvausta kilpailua rajoittavan tai vääristävän sopimuksen tai toimintatavan hänelle aiheuttamasta vahingosta, jotta yhteisön kilpailusääntöjen tehokkuus varmistetaan täysimääräisesti. Kansallisissa tuomioistuimissa käsiteltävät vahingonkorvauskanteet voivat merkittävällä tavalla edistää tehokkaan kilpailun ylläpitämistä yhteisössä, koska niillä yritykset voidaan saada luopumaan kilpailua rajoittavien sopimusten ja menettelytapojen toteuttamisesta tai soveltamisesta ⁽¹²⁾.
14. Asetuksessa (EY) N:o 1/2003 otetaan nimenomaisesti huomioon se, että kansallisilla tuomioistuimilla on keskeinen rooli EY:n kilpailusääntöjen soveltamisessa ⁽¹³⁾. Koska asetuksessa annetaan 81 artiklan 3 kohdan soveltamista koskevat valtuudet myös kansallisille tuomioistuimille, se poistaa yrityksiltä mahdollisuuden viivästyttää asian käsittelyä kansallisissa tuomioistuimissa komissiolle tehtävällä ilmoituksella ja kumoaa siten yhden niistä esteistä, jotka häirtäsivät yksityisen kanteen nostamista vielä asetuksen N:o 17 ⁽¹⁴⁾ voimassaoloajaksolla.
15. Asetuksen (EY) N:o 1/2003 15 artiklan 1 kohdassa säädetään nimenomaisesti, että kansalliset tuomioistuimet voivat pyytää komissiolta lausuntoja tai tietoja, sanotun kuitenkin rajoittamatta kansallisten tuomioistuinten oikeutta tai velvollisuutta esittää yhteisöjen tuomioistuimelle ennakkoratkaisupyynnön perustamissopimuksen 234 artiklan mukaisesti. Tällä säännöksellä pyritään helpottamaan 81 ja 82 artiklan soveltamista kansallisissa tuomioistuimissa ⁽¹⁵⁾.
16. Asian käsittelemisestä kansallisissa tuomioistuimissa koituu kantelijalle seuraavia etuja:
- Kansalliset tuomioistuimet voivat määrätä korvauksia vahingoista, joita 81 tai 82 artiklan rikkominen on aiheuttanut.
 - Kansalliset tuomioistuimet voivat tehdä päätöksiä maksuvaatimuksista tai sopimusvelvoitteista, jotka perustuvat sopimukseen, jonka kyseiset tuomioistuimet tutkivat 81 artiklan mukaisesti.
 - Kansallisten tuomioistuinten tehtävänä on soveltaa 81 artiklan 2 kohdassa tarkoitettua siviilioikeudellista mitätöintiseuraamusta yksilöiden välisiin sopimussuhteisiin ⁽¹⁶⁾. Erityisesti ne voivat arvioida sovellettavan kansallisen lainsäädännön valossa tiettyjen sopimusehtojen pätemättömyyden soveltamisalaa ja seurauksia 81 artiklan 2 kohdan nojalla ottaen erityisesti huomioon kaikki muut sopimuksen soveltamisalaa kuuluvat asiat ⁽¹⁷⁾.
 - Kansalliset tuomioistuimet soveltuvat yleensä komissiota paremmin välitoimenpiteiden määräämiseen ⁽¹⁸⁾.

- Kansallisissa tuomioistuimissa on mahdollista yhdistää yhteisön kilpailulainsäädäntöön perustuva vaatimus kansalliseen lainsäädäntöön perustuviin vaatimuksiin.
- Tuomioistuimilla on yleensä valtuudet määrätä oikeudenkäyntikulut korvattaviksi asian voittaneelle. Komission hallinnollisessa menettelyssä tätä mahdollisuutta ei ole.
17. Se, että kantelija voi varmistaa oikeuksiensa suojan kansallisessa tuomioistuimessa nostettavalla kanteella, on merkittävä tekijä, jonka komissio voi ottaa huomioon tarkastellessaan onko kantelun tutkintaan yhteisön etua ⁽¹⁹⁾.
18. Komissio katsoo, että asetuksella (EY) N:o 1/2003 luotu uusi täytäntöönpanojärjestelmä vahvistaa kantelijoiden mahdollisuuksia etsiä ja löytää tehokkaita ratkaisuja kansallisissa tuomioistuimissa.
- C. JULKISTEN TÄYTÄNTÖÖNPANOVIRANOMAISTEN VÄLINEN TYÖNJAKO EUROOPAN YHTEISÖN ALUEELLA
19. Asetuksella (EY) N:o 1/2003 luodaan perustamissopimuksen 81 ja 82 artiklan soveltamista koskeva rinnakkaisen toimivallan järjestelmä, jossa jäsenvaltioiden kilpailuviranomaisilla on valtuudet soveltaa 81 ja 82 artiklaa täysimääräisesti (5 artikla). Jäsenvaltioiden kilpailuviranomaisten harjoittamaa hajautettua täytäntöönpanoa edistetään lisäksi tietojenvaihtoa (12 artikla) ja tutkintaan liittyvää keskinäistä apua (22 artikla) koskevalla mahdollisuudella.
20. Asetus ei sääntele komission ja jäsenvaltioiden kilpailuviranomaisten välistä työnjakoa vaan jättää tapausten tutkinnan jaon komission ja jäsenvaltioiden kilpailuviranomaisten välisen yhteistyön tehtäväksi Euroopan kilpailuviranomaisten verkostossa. Asetuksen tavoitteena on varmistaa 81 ja 82 artiklan tehokas täytäntöönpano julkisten täytäntöönpanoviranomaisten välisellä joustavalla tapausten tutkinnan jaolla.
21. Komission ja jäsenvaltioiden kilpailuviranomaisten keskinäistä työnjakoa koskevista suuntaviivoista on annettu erillinen tiedonanto ⁽²⁰⁾. Tähän julkisten täytäntöönpanoviranomaisten suhteita koskevaan tiedonantoon sisältyvät ohjeet ovat kiinnostavia myös kantelijoiden kannalta, sillä tiedonannon mukaan ne voivat osoittaa kantelun viranomaiselle, joka todennäköisesti soveltuu erityisen hyvin käsittelemään kyseistä asiaa.
22. Tiedonannossa yhteistyöstä kilpailuviranomaisten verkostossa todetaan erityisesti seuraavaa ⁽²¹⁾:
- ”Viranomaisen voidaan katsoa soveltuvan käsittelemään asiaa, jos seuraavat kolme kumulatiivista edellytystä täyttyvät:
- sopimuksella tai menettelytavalla on merkittäviä suoria tosiasiallisia tai ennakoitavia vaikutuksia kilpailuun sen alueella, sopimus tai menettelytapa pannaan täytäntöön sen alueella tai on saanut alkunsa sen alueella;
 - viranomaisen pystyy tehokkaasti lopettamaan koko rikkomisen, eli se antaa lopettamismääräyksen, jolla rikkominen saadaan loppumaan, ja se voi tarvittaessa rangaista rikkomisesta asianmukaisesti;
 - se voi kerätä, mahdollisesti muiden viranomaisten avulla, todisteet, joita tarvitaan rikkomisen toteen näyttämiseen.
- Edellä esitetyistä perusteista ilmenee, että rikkomisen ja jäsenvaltion alueen välillä on oltava olennainen kytkös, jotta kyseisen jäsenvaltion kilpailuviranomaisen voitaisiin katsoa soveltuvan käsittelemään asiaa. Voidaan olettaa, että useimmissa tapauksissa niiden jäsenvaltioiden kilpailuviranomaiset, joissa rikkominen vaikuttaa olennaisesti kilpailuun, soveltuvat käsittelemään asiaa, kunhan ne pystyvät lopettamaan rikkomisen tehokkaasti joko yksin tai yhdessä muiden kanssa, ellei komissio sovellu vielä paremmin käsittelemään asiaa (ks. jäljempänä [. . .]).
- Edellä esitetystä voidaan päätellä, että yksittäinen jäsenvaltion kilpailuviranomainen soveltuu yleensä käsittelemään sellaisia sopimuksia tai menettelytapoja, jotka vaikuttavat olennaisesti kilpailuun pääasiallisesti sen alueella. [. . .]
- Lisäksi jäsenvaltion kilpailuviranomaisen yksinomaisen toiminta saattaa olla tarkoituksenmukaista myös silloin, kun se riittää lopettamaan rikkomisen kokonaisuudessaan, vaikka usean jäsenvaltion kilpailuviranomaisen voitaisiin katsoa soveltuvan yhtä hyvin käsittelemään asiaa. [. . .]
- Kahden tai kolmen jäsenvaltion kilpailuviranomaisten rinnakkainen toiminta saattaa olla tarkoituksenmukaista silloin, kun sopimus tai menettelytapa vaikuttaa olennaisesti kilpailuun niiden kaikkien alueilla eikä yhden jäsenvaltion kilpailuviranomaisen toiminnalla saada lopetettua rikkomista kokonaisuudessaan ja/tai määrättyä siitä asianmukaisia seuraamuksia. [. . .]

Asiaa rinnakkain käsittelevät viranomaiset pyrkivät yhteensovittamaan toimintansa mahdollisimman hyvin. Ne voivat tällöin päättää valita keskuudestaan johtavan viranomaisen ja siirtää tälle joitakin tehtäviä, kuten tutkintatoimien koordinoiminnin. Kukin viranomainen vastaa kuitenkin edelleen omasta menettelystään.

Komissio soveltuu erityisen hyvin käsittelemään asiaa silloin, kun yksi tai useampi sopimus tai menettelytapa, samankaltaisten sopimusten tai menettelytapojen verkostot mukaan luettuina, vaikuttaa kilpailuun useamassa kuin kolmessa jäsenvaltiossa (rajatylittävillä markkinoilla, jotka kattavat yli kolme jäsenvaltiota, tai useilla kansallisilla markkinoilla). [. .]

Lisäksi komissio soveltuu erityisen hyvin käsittelemään asiaa silloin, kun kyseinen asia liittyy läheisesti sellaisiin muihin yhteisön säännöksiin, joiden soveltaminen kuuluu yksinomaan komission toimivaltaan tai joita komissio soveltaa tehokkaammin, tai jos yhteisön etu edellyttää, että se tekee päätöksen yhteisön kilpailupolitiikan määrittämiseksi uuden kilpailua koskevan ongelman alalla tai kilpailusääntöjen tehokkaan täytäntöönpanon varmistamiseksi.”

23. Euroopan kilpailuviranomaisten verkostossa kantelun perusteella tutkittaviksi otettuja asioita koskevat tiedot toimitetaan verkoston muiden jäsenten käyttöön ennen ensimmäisen virallisen tutkintatoimenpiteen aloittamista tai viipymättä kyseisen toimenpiteen aloittamisen jälkeen⁽²²⁾. Jos sama kantelu on tehty useille viranomaisille tai asiaa ei ole jätetty sitä käsittelemään soveltuvan viranomaisen käsiteltäväksi, verkoston jäsenet pyrkivät määrittämään ohjeellisen kahden kuukauden määräajan kuluessa, minkä viranomaisen tai viranomaisten vastuulle kyseisen asian käsitte- lyn tulisi olla.
24. Kantelijat ovat keskeisessä asemassa pyrittäessä vähentämään mahdollisesti ilmenevää tarvetta niiden tekemän kantelun käsitteilypaikan siirtämiseen. Kantelijoiden olisikin perustettava päätöksensä kantelun tekopaikasta edellä oleviin suuntaviivoihin yhteistyöstä kilpailuviranomaisten verkostossa. Jos asian käsitteilypaikkaa kuitenkin siirretään verkostossa, käsitteilyyn osallistuvat kilpailuviranomaiset ilmoittavat siirrosta mahdollisimman pian kyseisille yrityksille ja kantelijoille⁽²³⁾.
25. Komissio voi asetuksen N:o 1/2003 13 artiklan mukaisesti hylätä kantelun sillä perusteella, että jonkin jäsenvaltion

kilpailuviranomainen käsittelee tai on jo käsitellyt asiaa. Tällöin komission on asetuksen N:o 773/2004 9 artiklan mukaisesti ilmoitettava kantelijalle viipymättä asiaa käsittelevä tai asian jo käsitellyt kansallinen kilpailuviranomainen.

III ASETUKSEN (EY) N:o 1/2003 7 ARTIKLAN 2 KOHDAN NOJALLA TEHTYJEN KANTELUIJEN KÄSITTELY KOMISSIOSSA

A. YLEISTÄ

26. Asetuksen (EY) N:o 1/2003 7 artiklan 2 kohdan säännösten mukaisesti luonnolliset tai oikeushenkilöt, jotka voivat osoittaa asian koskevan oikeutettua etuaan⁽²⁴⁾, voivat tehdä kantelun, jossa ne pyytävät komissiota toteamaan 81 ja 82 artiklan rikkomisen ja määräämään rikkomisen lopettavaksi asetuksen (EY) N:o 1/2003 7 artiklan 1 kohdan mukaisesti. Tiedonannon tässä osassa käsitellään asetuksen (EY) N:o 1/2003 7 artiklan 2 kohdan mukaisesti kanteluihin sovellettavia vaatimuksia, niiden arviointia ja komission noudattamaa menettelytapaa.
27. Toisin kuin siviilituomioistuimet, joiden tehtävänä on turvata yksityishenkilöiden henkilökohtaiset oikeudet, komissio on hallintoviranomainen, jonka on toimittava yleisen edun hyväksi. Komission tehtävään julkisena täytäntöönpanoviranomaisena kuuluu luontaisesti, että sillä on täytäntöönpanotoiminnassaan jonkin verran harkintavaltaa painopisteiden määrittämiseksi⁽²⁵⁾.
28. Komissiolla on oikeus asettaa sen käsiteltäväksi saatetut kantelut tärkeysjärjestykseen ja se voi käyttää asiaan liittyvää yhteisön etua ensisijaisuuden perusteena⁽²⁶⁾. Komissio voi hylätä kantelun, jos se katsoo, että asiaan ei liity jatkokutinnan edellyttämää riittävää yhteisön etua. Jos komissio hylkää kantelun, kantelijalla on oikeus saada komissiolta päätös⁽²⁷⁾, sanotun kuitenkaan rajoittamatta asetuksen N:o 773/2004 7 artiklan 3 kohdan soveltamista.

B. KANTELUN TEKEMINEN ASETUKSEN (EY) N:o 1/2003 7 ARTIKLAN 2 KOHDAN NOJALLA

a) Kantelulomake

29. Asetuksen (EY) N:o 1/2003 7 artiklan 2 kohdassa tarkoitettu kantelu voidaan tehdä ainoastaan perustamissopimuksen 81 tai 82 artiklan epäillyn rikkomisen perusteella, jotta komissio toteuttaisi asetuksen (EY) N:o 1/2003 7 artiklan 1 kohdassa tarkoitettuja toimenpiteitä. Asetuksen (EY) N:o 1/2003 7 artiklan 2 kohdassa tarkoitettua kantelun on oltava yhdenmukainen asetuksen N:o 773/2004 5 artiklan 1 kohdassa mainitun ja kyseisen asetuksen liitteenä olevan C-lomakkeen kanssa.

30. C-lomake on saatavana verkkosivustolla <http://europa.eu.int/dgcomp/complaints-form> ja on myös tämän tiedonannon liitteenä. Kantelu on toimitettava kolmena paperikopiona ja mahdollisuuksien mukaan myös sähköisenä kopiona. Lisäksi kantelijan on toimitettava komissiolle kantelusta toisinto, josta on poistettu luottamukselliset tiedot (asetuksen N:o 773/2004 5 artiklan 2 kohta). Sähköinen kopio voidaan toimittaa komissiolle mainitun verkkosivuston kautta ja paperikopiot tulee toimittaa seuraavaan osoitteeseen:

Euroopan komissio
Kilpailun pääosasto
B-1049 Bruxelles/Brussel

31. Kantelijoiden on annettava C-lomakkeessa kaikki kanteiluunsa liittyvät tiedot. Lisäksi niiden on toimitettava kopiot asian kannalta merkityksellisistä täydentävistä asiakirjoista, jotka ovat kohtuullisesti niiden saatavilla, ja mahdollisuuksien mukaan osoitettava, mistä komissio voi hankkia ne asian kannalta merkitykselliset tiedot ja asiakirjat, jotka eivät ole kantelijoiden itsensä saatavilla. Erytistapauksissa komissio voi vapauttaa kantelijat osittain C-lomakkeessa vaadittujen tietojen toimittamisesta (asetuksen N:o 773/2004 5 artiklan 1 kohta). Komissio katsoo, että tämä mahdollisuus voi helpottaa kuluttajajyhdistyksiä tekemään kantelun erityisesti silloin, kun muilta osin perustellun kantelun kohteina olevia yrityksiä koskevat tiedot eivät ole kuluttajajyhdistyksen saatavilla.

32. Komissio katsoo sille kirjeitse toimitetut tiedot, jotka eivät täytä asetuksen N:o 773/2004 5 artiklan vaatimuksia ja joita ei siitä syystä katsota asetuksen (EY) N:o 1/2003 7 artiklan 2 kohdassa tarkoitetuiksi kanteluiksi, yleistiedoiksi, joiden perusteella asia voidaan tarvittaessa ottaa tutkittavaksi omasta aloitteesta (ks. edellä 4 kohta).

b) Oikeutettu etu

33. Asetuksen (EY) N:o 1/2003 7 artiklan 2 kohdan mukaan virallisen kantelun voivat tehdä luonnolliset tai oikeushenkilöt, jotka voivat osoittaa asian koskevan oikeutettua etuaan⁽²⁸⁾. Jäsenvaltioiden tekemien kanteluiden katsotaan poikkeuksetta koskevan niiden oikeutettua etua.

34. Komission aiemmassa käytännössä oikeutettua etua koskeva edellytys ei ollut useinkaan kyseenalainen, sillä epäilyllä rikkomisella oli useimmiten välittömiä haitallisia vaikutuksia kantelijoihin. On kuitenkin tilanteita, joissa 7 artiklan 2 kohdassa tarkoitettua "oikeutettua edun" edellytyksen täyttyminen voidaan varmistaa vain yksityiskohtaisemman tarkastelun perusteella. Hyödyllisiä ohjeita voidaan parhaiten antaa joukolla esimerkkejä, jotka eivät ole tyhjentyviä.

35. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on katsonut, että yritysten yhteenliittymä voi vedota oikeutettuun etuun teh-

dessään kantelun jäseniään koskevasta toiminnasta, vaikka kantelun kohteena oleva toiminta ei koske välittömästi sen oikeuksia samalla tavoin kuin yritysten, jotka itse toimivat merkityksellisillä markkinoilla. Kantelun tekeminen on mahdollista, jos yhteenliittymällä on oikeus edustaa jäseniään ja jos kantelun kohteena oleva toiminta voi vaikuttaa haitallisesti sen jäsenten etuun⁽²⁹⁾. Toisaalta on todettu, että komissiolle on oikeus olla hyväksymättä sellaisen yritysten yhteenliittymän tekemää kantelua, jonka jäsenet eivät ole osallistuneet liiketoimintaan, josta on tehty kantelu⁽³⁰⁾.

36. Tämän oikeuskäytännön perusteella voidaan päätellä, että yritykset (ne itse tai niiden etujen ajamiseen oikeutetut yhteenliittymät) voivat vedota oikeutettuun etuun, jos ne toimivat merkityksellisillä markkinoilla tai jos kantelun kohteena olevalla toiminnalla on välittömiä haitallisia vaikutuksia niiden etuihin. Tämä vahvistaa komission vakiintuneen käytännön, jossa hyväksytään se, että oikeutettuun etuun voivat vedota esimerkiksi kantelun kohteena olevan sopimuksen tai menettelytavan osapuolet, kantelun kohteena olevasta toiminnasta oletettavasti kärsineet kilpailijat ja jakelujärjestelmän ulkopuolelle jääneet yritykset.

37. Myös kuluttajajyhdistykset voivat tehdä kanteluja komissiolle⁽³¹⁾. Lisäksi komissio katsoo, että mahdollisuus vedota oikeutettuun etuun on myös yksittäisillä kuluttajilla, joiden taloudellisiin etuihin asialla on välittömiä haitallisia vaikutuksia siltä osin kuin he ovat rikkomisen kohteena olevien tavaroiden tai palvelujen ostajia⁽³²⁾.

38. Komissio ei kuitenkaan pidä 7 artiklan 2 kohdassa tarkoitettuna oikeutettuna etuna niiden henkilöiden tai organisaatioiden etua, jotka ilmoittavat toimivansa yleisen edun puolesta osoittamatta, että rikkomisella on välittömiä haitallisia vaikutuksia niihin tai niiden jäseniin (pro bono publico).

39. Paikallis- tai alueviranomaiset voivat kyetä osoittamaan asian koskevan niiden oikeutettua etua kantelun kohteena olevan toiminnan vaikutuspiiriin kuuluvien tavaroiden tai palvelujen ostajina tai käyttäjinä. Niillä ei kuitenkaan voida katsoa olevan asetuksen (EY) N:o 1/2003 7 artiklan 2 kohdassa tarkoitettua mahdollisuutta vedota oikeutettuun etuun siltä osin kuin ne tuovat epäillyt rikkomiset komission tietoon yleisen edun puolesta.

40. Kantelijoiden on osoitettava asian koskevan oikeutettua etuaan. Jos kantelun tekevä luonnollinen tai oikeushenkilö ei kykene osoittamaan asian koskevan oikeutettua etuaan, komissiolle on oikeus olla hyväksymättä kantelua, sanotun kuitenkin rajoittamatta komission oikeutta aloittaa tutkinta oma-aloitteisesti. Komissio voi selvittää tämän vaatimuksen täyttymisen missä tahansa tutkinnan vaiheissa⁽³³⁾.

C. KANTELUJEN ARVIOINTI

a) Yhteisön etu

41. Euroopan yhteisöjen tuomioistuinten vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan komission ei edellytetä tutkivan jostaista tapausta erikseen⁽³⁴⁾ eikä varsinkaan tekevän perustamissopimuksen 249 artiklassa tarkoitettua päätöstä siitä, onko 81 tai 82 artiklaa rikottu vai ei⁽³⁵⁾, vaan sillä on oikeus asettaa sen käsiteltäväksi saatetut kantelut tärkeysjärjestykseen ja käyttää yhteisön etua perusteena valitsemalleen tärkeysjärjestykselle⁽³⁶⁾. Tilanne on erilainen ainoastaan silloin, kun kantelu kuuluu komission yksinomaisen toimivallan piiriin⁽³⁷⁾.
42. Komission on kuitenkin tutkittava huolellisesti kantelijan esittämät asiatiedot ja oikeudelliset seikat arvioidakseen onko yhteisön edun mukaista jatkaa asian tutkintaa⁽³⁸⁾.
43. Kanteluun liittyvän yhteisön edun arviointi riippuu kuhunkin yksittäiseen asiaan liittyvistä olosuhteista. Komission käyttämien arviointiperusteiden lukumäärää ei sen vuoksi ole rajoitettu eikä komission myöskään tarvitse käyttää yksinomaan tiettyjä arviointiperusteita. Koska tosiasialliset ja oikeudelliset olosuhteet voivat tapauskohtaisesti poiketa toisistaan huomattavasti, on sallittua soveltaa uusia arviointiperusteita, joita ei ole otettu aiemmin huomioon⁽³⁹⁾. Tarvittaessa komissio voi pitää jotakin tiettyä arviointiperustetta yhteisön edun arvioinnin kannalta ensisijaisena⁽⁴⁰⁾.
44. Seuraavia perusteita on pidetty oikeuskäytännössä merkityksellisinä sen arvioimiseksi, onko asian (jatko) tutkinta yhteisön edun mukaista:

— Komissio voi hylätä kantelun sillä perusteella, että kantelija voi vedota kansalliseen tuomioistuimeen puolustakseen oikeuksiaan⁽⁴¹⁾.

— Komissio ei voi periaatteessa sulkea tiettyjä tilanteita perustamissopimuksella sille annetun toimivallan ulkopuolelle vaan sen on arvioitava tapauskohtaisesti, kuinka vakavia epäillyt rikkomiset ovat ja kuinka pitkäaikaisia niiden vaikutukset ovat. Tämä tarkoittaa varsinkin sitä, että komission on otettava huomioon kantelun kohteena olevien rikkomisten kesto ja laajuus sekä niiden vaikutukset kilpailutilanteeseen yhteisön alueella⁽⁴²⁾.

— Komissio voi joutua vertaamaan toisiinsa epäillyn rikkomisen merkitystä yhteismarkkinoiden toiminnan kannalta, rikkomisen toteennäyttämisen todennäköi-

syyttä ja tarvittavan tutkinnan laajuutta, jotta komissio voi hoitaa tehtävänsä perustamissopimuksen 81 ja 82 artiklan noudattamisen varmistajana⁽⁴³⁾.

— Vaikka komission harkintavalta ei riipu siitä, missä vaiheessa asian tutkinta on, tutkinnan vaihe on kuitenkin osa asiaan liittyvistä olosuhteista, jotka komission on mahdollisesti otettava huomioon⁽⁴⁴⁾.

— Komissio voi päättää, että ei ole tarkoituksenmukaista tutkia kantelua, jossa esitetyt menettelytavat eivät enää käytössä. Tämän vuoksi komission on kuitenkin selvitettävä, onko toiminnalla edelleen haitallisia vaikutuksia kilpailuun ja liittyväkö kanteluun yhteisön etu rikkomisen vakavuuden tai vaikutusten pitkäaikaisuuden perusteella⁽⁴⁵⁾.

— Komissio voi myös päättää, että ei ole tarkoituksenmukaista tutkia kantelua, jos kyseiset yritykset sopivat muuttavansa toimintaansa siten, että komissio voi katsoa, että yhteisön etu ei enää riitä perusteeksi⁽⁴⁶⁾.

45. Jos komissio katsoo, että asiaan ei liity riittävää (jatko)tutkintaan oikeuttavaa yhteisön etua, se voi hylätä kantelun tällä perusteella. Tällainen päätös voidaan tehdä joko ennen tutkinnan aloittamista tai tutkintatoimenpiteiden toteuttamisen jälkeen⁽⁴⁷⁾. Komissiolla ei kuitenkaan ole velvollisuutta hylätä valitusta yhteisön edun puuttumisen vuoksi. Se voi tutkia minkä tahansa epäillyn 81 ja 82 artiklan rikkomisen tehdäkseen kieltopäätöksen⁽⁴⁸⁾.

b) Arviointi 81 ja 82 artiklan nojalla

46. Kantelun 81 ja 82 artiklan mukainen tutkinta sisältää kaksi osaa: toisaalta on tutkittava tosiseikat 81 tai 82 artiklan rikkomisen osoittamiseksi ja toisaalta on suoritettava kantelun kohteena olevan toiminnan oikeudellinen arviointi.

47. Vaikka kantelu noudattaa asetuksen N:o 773/2004 5 artiklan ja C-lomakkeen vaatimuksia, se voidaan hylätä, jos siinä ei näytetä riittävässä määrin toteen esitettyjä väitteitä⁽⁴⁹⁾. Hylätäkseen kantelun sillä perusteella, että kantelun kohteina olevat menettelytavat eivät ole EY:n kilpailusääntöjen vastaisia tai että ne eivät kuulu niiden soveltamisalaan, komission ei tarvitse ottaa huomioon sellaisia seikkoja, joita kantelija ei ole saattanut sen tietoon ja jotka se olisi voinut saada selville vain aloittamalla asian tutkinnan⁽⁵⁰⁾.

48. Sopimusten ja menettelytapojen oikeudellisessa arvioinnissa 81 ja 82 artiklan nojalla käytettäviä perusteita ei voida käsitellä tyhjentävästi tässä tiedonannossa. Mahdollisten kantelijoiden olisi kuitenkin käytettävä hyväkseen komissiolta saatavia yksityiskohtaisia ohjeita ⁽⁵¹⁾ muiden lähteiden ja varsinkin yhteisöjen tuomioistuinten oikeuskäytännön ja komission tapauskäytännön lisäksi. Jäljempänä olevissa kohdissa käsitellään erikseen neljää näkökohtaa ja kerrotaan, mistä saa niihin liittyviä lisäohjeita.
49. Sopimukset ja menettelytavat kuuluvat 81 ja 82 artiklan soveltamisalaan, jos ne voivat vaikuttaa jäsenvaltioiden väliseen kauppaan. Jos sopimus tai menettelytapa ei täytä tätä edellytystä, siihen voidaan soveltaa kansallista kilpailulainsäädäntöä muttei EY:n kilpailulainsäädäntöä. Tästä aiheesta annetaan yksityiskohtaisia ohjeita kauppaan kohdistuvan vaikutuksen käsitettä koskevassa tiedonannossa ⁽⁵²⁾.
50. Perustamissopimuksen 81 artiklan soveltamisalaan kuuluvat sopimukset voivat olla vähämerkityksisiä sopimuksia, joiden ei katsota rajoittavan kilpailua tuntuvasti. Tästä aiheesta annetaan ohjeita de minimis -sopimuksia koskevassa komission tiedonannossa ⁽⁵³⁾.
51. Ryhmäpoikkeusasetuksen edellytysten mukaisten sopimusten katsotaan täyttävän perustamissopimuksen 81 artiklan 3 kohdan soveltamisedellytykset ⁽⁵⁴⁾. Jotta komissio voi peruuttaa ryhmäpoikkeuksen soveltamisesta johtuvan edun asetuksen (EY) N:o 1/2003 29 artiklan nojalla, sen on todettava tapauskohtaisen arvioinnin perusteella, että sopimuksella, johon poikkeusasetusta sovelletaan, on tiettyjä vaikutuksia, jotka ovat ristiriidassa perustamissopimuksen 81 artiklan 3 kohdan kanssa.
52. Sopimukset, jotka rajoittavat kilpailua perustamissopimuksen 81 artiklan 1 kohdassa tarkoitettulla tavalla, voivat täyttää 81 artiklan 3 kohdan edellytykset. Tällaiset sopimukset eivät asetuksen (EY) N:o 1/2003 1 artiklan 2 kohdan nojalla ole kiellettyjä eikä niihin vaadita ennakolta tehtyä hallinnollista päätöstä. Ohjeita edellytyksistä, jotka sopimuksen on 81 artiklan 3 kohdan mukaan täytettävä, annetaan 81 artiklan 3 kohtaa koskevassa tiedonannossa ⁽⁵⁵⁾.
- D. KANTELUIJEN KÄSITTELYÄ KOSKEVAT KOMISSION MENETTELYTAVAT
- a) **Yleiskatsaus**
53. Kuten edellä todetaan, komissiolla ei ole velvollisuutta tehdä tutkimusta jokaisen sille tehdyn kantelun perusteella todetakseen, onko kilpailusääntöjä rikottu. Komissiolla on kuitenkin velvollisuus tarkastella huolellisesti kantelijan sen huomioon tuomia tosiasiallisia ja oikeudellisia seikkoja arvioidakseen, ovatko nämä seikat osoitus toiminnasta, joka todennäköisesti rikkoo 81 ja 82 artiklaa ⁽⁵⁶⁾.
54. Kantelujen käsittelyä koskeva komission menettely voidaan jakaa eri vaiheisiin ⁽⁵⁷⁾.
55. Ensimmäisessä vaiheessa eli kantelun tekemisen jälkeen komissio tutkii kantelun ja voi kerätä lisätietoja päättääkseen, minkälaisiin toimenpiteisiin se ryhtyy kantelun osalta. Tähän vaiheeseen voi sisältyä komission ja kantelijan välistä epävirallista ajatustenvaihtoa, jonka tarkoituksena on selvittää kanteluun liittyvät tosiasialliset ja oikeudelliset seikat. Tässä vaiheessa komissio voi antaa kantelijalle alustavan vastauksen, jolloin kantelijalla on mahdollisuus esittää epäilynsä aiempaa laajemmin alustavan vastauksen perusteella.
56. Toisessa vaiheessa komissio voi tutkia asiaa tarkemmin aloittaakseen asetuksen (EY) N:o 1/2003 7 artiklan 1 kohdan nojalla kantelun kohteena olevia yrityksiä koskevan menettelyn. Jos komissio katsoo, että kantelua koskeviin toimenpiteisiin ei ole olemassa riittäviä perusteita, se ilmoittaa kantelijalle perustelunsa ja antaa kantelijalle mahdollisuuden toimittaa lisähuomautuksia asettamansa määräajan kuluessa (asetuksen N:o 773/2004 7 artiklan 1 kohta).
57. Jos kantelija ei toimita huomautuksiaan komission asettamassa määräajassa, kantelu katsotaan rauenneeksi (asetuksen N:o 773/2004 7 artiklan 3 kohta). Kaikissa muissa tapauksissa komissio ottaa menettelyn kolmannessa vaiheessa huomioon kantelijan toimittamat huomautukset ja joko aloittaa kantelun kohdetta koskevan menettelyn tai tekee päätöksen kantelun hylkäämisestä ⁽⁵⁸⁾.
58. Jos komissio hylkää kantelun asetuksen (EY) N:o 1/2003 13 artiklan nojalla sillä perusteella, että toinen viranomaisen käsittelee tai on käsitelty asiaa, komissio toimii asetuksen N:o 773/2004 9 artiklan mukaisesti.
59. Koko menettelyn ajan kantelijoilla on erilaisia oikeuksia, joista säädetään erityisesti asetuksen N:o 773/2004 6–8 artiklassa. Kilpailuasioita koskevat komission menettelyt eivät kuitenkaan ole kontradiktoria menettelyjä kantelijan ja tutkinnan kohteena olevien yritysten välillä. Näin ollen kantelijoiden oikeudet menettelyissä ovat rikkomismenettelyn kohteena olevien yritysten puolustautumisoikeuksia suppeammat ⁽⁵⁹⁾.

b) Ohjeellinen määräaika, jonka kuluessa kantelijalle on ilmoitettava komission toimenpide-ehdotuksesta

60. Komission on tehtävä päätös kanteluista kohtuullisessa ajassa⁽⁶⁰⁾. Kohtuulliseksi katsottavan ajan pituus riippuu kuhunkin tapaukseen liittyvistä olosuhteista ja erityisesti tapauksen asiayhteydestä, komission aloittaman menettelyn eri vaiheista, osapuolten toiminnasta menettelyn aikana, asian monimutkaisuudesta ja sen merkityksestä kunkin osapuolen kannalta⁽⁶¹⁾.
61. Komissio pyrkii periaatteessa ilmoittamaan kantelijoille ehdotuksensa kantelun johdosta toteutettaviksi toimenpiteiksi neljän kuukauden kuluessa kantelun vastaanottamisesta. Jos kuhunkin tapaukseen liittyvät olosuhteet ja erityisesti mahdollinen lisätietojen pyytäminen kantelijalta tai kolmansilta sen sallivat, komissio ilmoittaa kantelijalle periaatteessa neljän kuukauden kuluessa, aikooko se tutkia asiaa tarkemmin. Kyse ei kuitenkaan ole sitovasta lakisääteisestä määräajasta.
62. Tämän neljän kuukauden ajanjakson kuluessa komissio voi ilmoittaa kantelijalle toimenpide-ehdotuksensa alustavana vastauksena menettelyn ensimmäisessä vaiheessa (ks. edellä 55 kohta). Lisäksi komissio voi – jos kantelun tutkinta on edennyt toiseen vaiheeseen (ks. edellä 56 kohta) – ilmoittaa alustavasta arviostaan kantelijalle suoraan asetuksen N:o 773/2004 7 artiklan 1 kohdan mukaisella kirjeellä.
63. Kantelujen nopean käsittelyn varmistamiseksi kantelijoiden toivotaan toimivan menettelyiden aikana tiiviissä yhteistyössä komission kanssa⁽⁶²⁾, esimerkiksi ilmoittamalla komissiolle tilanteesta tapahtuvista muutoksista.

c) Kantelijan oikeudet menettelyssä

64. Jos komissio esittää asetuksen N:o 773/2004 10 artiklan 1 kohdan nojalla väitetiedoksiannon kantelun kohteena olleille yrityksille, kantelijalla on oikeus saada tämän asiakirjan jäljennös, josta on poistettu kyseisiä yrityksiä koskevat liikesalaisuudet ja muut luottamukselliset tiedot (väitetiedoksiannon luottamuksellisista tiedoista puhdistettu toisinto; ks. asetuksen N:o 773/2004 6 artiklan 1 kohta). Kantelijaa kehoitetaan esittämään kirjallisia huomautuksia väitetiedoksiannosta. Kirjallisten huomautusten esittämiselle asetetaan määräaika.
65. Lisäksi komissio voi, silloin kun se on tarkoituksenmukaista, antaa kantelijoille mahdollisuuden näkemystensä

esille tuomiseen niiden osapuolten suullisessa kuulemisessa, joille väitetiedoksianto on osoitettu, jos kantelijat sitä pyytävät kirjallisissa huomautuksissaan⁽⁶³⁾.

66. Kantelijat voivat toimittaa joko omasta aloitteestaan tai komission pyynnöstä asiakirjoja, joihin sisältyy liikesalaisuuksia tai muita luottamuksellisia tietoja. Komissio suojelee luottamuksellisia tietoja⁽⁶⁴⁾. Asetuksen N:o 773/2004 16 artiklan nojalla kantelijoiden on yksilöitävä luottamukselliset tiedot, esitettävä perusteet sille, miksi kyseisiä tietoja pidetään luottamuksellisina, ja toimitettava erillinen luottamuksellisista tiedoista puhdistettu toisinto esittäessään huomautuksia asetuksen N:o 773/2004 6 artiklan 1 kohdan ja 7 artiklan 1 kohdan nojalla sekä toimittaessaan saman menettelyn myöhemmässä vaiheessa asiasta lisätietoja. Lisäksi komissio voi kaikissa muissa tapauksissa vaatia kantelijoita, jotka toimittavat asiakirjoja tai lausuntoja, yksilöimään luottamuksellisina pitämänsä asiakirjat tai asiakirjojen taikka lausuntojen osat. Se voi erityisesti asettaa määräajan, jonka kuluessa kantelijan on esitettävä perusteet sille, miksi se pitää joitakin tietoja luottamuksellisina, ja toimitettava luottamuksellisista tiedoista puhdistettu toisinto, johon sisältyy lyhyt kuvaus poistetuista tiedoista tai jossa poistetut tiedot esitetään luottamuksellisista tiedoista puhdistetussa muodossa.
67. Tietojen luokittelu luottamuksellisiksi ei estä komissiota paljastamasta ja käyttämästä tietoja, jos niitä tarvitaan todisteena 81 tai 82 artiklan rikkomisesta⁽⁶⁵⁾. Jos liikesalaisuuksia tai luottamuksellisia tietoja tarvitaan todisteena rikkomisesta, komission on arvioitava kunkin asiakirjan kohdalla, onko tarve sen paljastamiseen suurempi kuin paljastamisesta mahdollisesti aiheutuva haitta.
68. Jos komissio katsoo, että kantelua ei ole syytä tutkia tarkemmin jatkotutkinnan edellyttämän riittävän yhteisön edun puuttumisen tai muun syyn vuoksi, se ilmoittaa asiasta kantelijalle kirjeellä, josta käy ilmi sen oikeusperusta (asetuksen N:o 773/2004 7 artiklan 1 kohta), jossa esitetään perustelut komission tekemälle alustavalle päätelmälle ja jossa annetaan kantelijalle mahdollisuus toimittaa lisätietoja tai huomautuksia komission asettaman määräajan kuluessa. Lisäksi komissio ilmoittaa vastaamatta jättämisen seurauksista asetuksen N:o 773/2004 7 artiklan 3 kohdan nojalla, kuten jäljempänä esitetään.
69. Asetuksen N:o 773/2004 8 artiklan 1 kohdan nojalla kantelijalla on oikeus saada käyttöönsä tiedot, joihin komission alustava näkemys perustuu. Tiedot annetaan yleensä käyttöön liittämällä kirjeeseen jäljennös asian kannalta merkityksellisistä asiakirjoista.

70. Määräaika, jonka kuluessa kantelijan on esitettävä asetuksen N:o 773/2004 7 artiklan 1 kohdassa tarkoitettua kirjettä koskevat huomautuksensa, asetetaan asiaan liittyvien olosuhteiden mukaisesti. Määräaika on vähintään neljän viikon mittainen (asetuksen N:o 773/2004 17 artiklan 2 kohta). Jos kantelija ei vastaa kirjeeseen asetetun määräajan kuluessa, kantelu katsotaan rauenneeksi asetuksen N:o 773/2004 7 artiklan 3 kohdan nojalla. Kantelijoilla on myös halutessaan oikeus peruuttaa kantelunsa milloin tahansa.
71. Kantelija voi pyytää huomautusten esittämiselle asetetun määräajan pidentämistä. Komissio voi myöntää pidennyksen määräaikaan riippuen asiaan liittyvistä olosuhteista.
72. Jos kantelija toimittaa täydentäviä huomautuksia, komissio ottaa ne huomioon. Jos huomautukset ovat luonteeltaan sellaisia, että komissio katsoo aiheelliseksi muuttaa aiempaa toimenpide-ehdotustaan, se voi aloittaa kantelun kohteena olevia yrityksiä koskevan menettelyn. Tässä menettelyssä kantelijaan sovelletaan edellä kuvailtuja menettelyä koskevia oikeuksia.
73. Jos kantelijan huomautukset eivät aiheuta muutoksia komission toimenpide-ehdotuksessa, komissio tekee päätöksen kantelun hylkäämisestä ⁽⁶⁶⁾.
- d) Komission päätös hylätä kantelu**
74. Jos komissio tekee kantelun hylkäämistä koskevan päätöksen asetuksen N:o 773/2004 7 artiklan 2 kohdan nojalla, sen on esitettävä perustelut EY:n perustamissopimuksen 253 artiklan mukaisesti eli tavalla, joka on kyseessä olevan asian kannalta tarkoituksenmukainen ja jossa otetaan huomioon asiaan liittyvät olosuhteet.
75. Perusteluissa on selkeästi ja yksiselitteisesti esitettävä komission päättely siten, että kantelijalle selviävät komission päätöksen syyt, ja että toimivaltainen yhteisöjen tuomioistuimien voi tutkia toimenpiteen laillisuuden. Komissiolla ei ole kuitenkaan velvollisuutta ottaa kantaa kaikkiin väitteisiin, jotka kantelijat esittävät kantelunsa tueksi. Sen tarvitsee ainoastaan esittää tosiseikat ja oikeudelliset näkökohdat, jotka ovat kyseisen päätöksen kannalta ratkaisevia ⁽⁶⁷⁾.
76. Jos komissio hylkää kantelun asiassa, josta on tehtävä päätös myös asetuksen (EY) N:o 1/2003 10 artiklan (81 tai 82 artiklan soveltamatta jättämisen toteaminen) tai asetuksen (EY) N:o 1/2003 9 artiklan (sitoumukset) nojalla, kantelun hylkäämistä koskevassa päätöksessä voidaan viitata mainittuun toiseen päätökseen, joka on tehty kyseisten säännösten nojalla.
77. Kantelun hylkäämistä koskevaan päätökseen voi hakea muutosta yhteisöjen tuomioistuimilta ⁽⁶⁸⁾.
78. Kantelun hylkäämistä koskevalla päätöksellä estetään kantelijoita vaatimasta tutkinnan uudelleen aloittamista, jos ne eivät esitä merkittäviä uusia todisteita. Myöskään entisten kantelijoiden samasta väitetystä rikkomisesta uudelleen aloittamaa kirjeenvaihtoa ei voida pitää uutena kanteluna, ellei komission tietoon tuoda merkittäviä uusia todisteita. Komissio voi kuitenkin ottaa asian tarvittaessa uudelleen käsiteltäväksi.
79. Kantelun hylkäämistä koskevassa päätöksessä ei anneta lopullista vastausta perustamissopimuksen 81 tai 82 artiklan rikkomista koskevaan kysymykseen silloinkaan, kun komissio on arvioinut tosiseikat 81 ja 82 artiklan nojalla. Näin ollen kantelun hylkäämistä koskevaan päätökseen sisältyvät komission arviot eivät estä jäsenvaltion tuomioistuinta tai kilpailuviranomaista soveltamasta 81 ja 82 artiklaa sen käsiteltäväksi tuotuihin sopimuksiin ja menettelytapoihin. Kantelun hylkäämistä koskevaan päätökseen sisältyvät komission arviot ovat tosiseikkoja, jotka jäsenvaltion tuomioistuimet tai kilpailuviranomaiset voivat ottaa huomioon tutkiessaan, ovatko kyseiset sopimukset tai toimet 81 ja 82 artiklan mukaisia ⁽⁶⁹⁾.
- e) Erityistilanteet**
80. Asetuksen (EY) N:o 1/2003 8 artiklassa säädetään, että komissio voi omasta aloitteestaan tehdä päätöksen välitoimenpiteistä tapauksissa, joissa vaarana on aiheuttaa vakavaa ja peruuttamatonta haittaa kilpailulle. Asetuksen (EY) N:o 1/2003 8 artiklassa ilmoitetaan selkeästi, että kantelijat eivät voi hakea välitoimenpiteiden toteuttamista asetuksen (EY) N:o 1/2003 7 artiklan 2 kohdan nojalla. Kansalliset tuomioistuimet soveltuvat hyvin käsittelemään yritysten välitoimenpidehakemuksia ⁽⁷⁰⁾.
81. Epäilyistä 81 tai 82 artiklan rikkomisista halutaan toisinaan ilmoittaa paljastamatta ilmoituksen tekijän henkilöllisyyttä epäilyjen kohteena oleville yrityksille. Komissio ottaa mielellään vastaan nämä yhteydenotot. Komission on noudatettava tietojen toimittajien henkilöllisyyden luottamuksellisuutta koskevaa pyyntöä ⁽⁷¹⁾, ellei tällainen pyyntö ole mitä ilmeisimmin perusteeton.

- (¹) Perustamissopimuksen 81 ja 82 artiklassa vahvistettujen kilpailusääntöjen täytäntöönpanosta 16.12.2002 annettu neuvoston asetus (EY) N:o 1/2003 (EYVL L 1, 4.1.2003, s. 1–25).
- (²) Ks. erityisesti asetuksen (EY) N:o 1/2003 johdanto-osan 3–7 ja 35 kappale.
- (³) Komission EY:n perustamissopimuksen 81 ja 82 artiklan nojalla aloittamista menettelyistä annettu komission asetus (EY) N:o 773/2004 (EYVL L 123, 27.4.2004).
- (⁴) Komissio käsittelee tietojen toimittajien kanssa käytävää kirjeenvaihtoa hyvää hallintotapaa koskevien periaatteidensa mukaisesti.
- (⁵) Tiedonanto yhteistyöstä kilpailuviranomaisten verkostossa (s. 43).
- (⁶) Tällaisten kantelujen käsittelyn osalta ks. 10.10.2002 annettu komission tiedonanto KOM(2002) 141.
- (⁷) Asia C-344/98, Masterfoods v. HB Ice Cream, Kok. 2000, s. I-11369, 46 kohta; asia C-119/97 P, Union française de l'express (Ufex) ym. v. Euroopan yhteisöjen komissio, Kok. 1999, s. I-1341, 88 kohta; asia T-24/90, Automec v. Euroopan yhteisöjen komissio, Kok. 1992, s. II-2223, 73–77 kohta.
- (⁸) Ks. erityisesti asetuksen (EY) N:o 1/2003 5, 6, 11, 12, 15, 22, 29 ja 35 artikla sekä johdanto-osan 2–4 ja 6–8 kappale.
- (⁹) Ks. tiedonanto yhteistyöstä kilpailuviranomaisten verkostossa, 5 kohta ja sitä seuraavat kohdat.
- (¹⁰) Ks. asetuksen (EY) N:o 1/2003 johdanto-osan 3 kappale.
- (¹¹) Vakiintunut oikeuskäytäntö, ks. asia 127/73, Belgische Radio en Televisie (BRT) v. SABAM ja Fonior, Kok. 1974, s. 51, 16 kohta; asia C-282/95 P, Guérin automobiles v. Euroopan yhteisöjen komissio, Kok. 1997, s. I-1503, 39 kohta; asia C-453/99, Courage v. Bernhard Crehan, Kok. 2001, s. I-6297, 23 kohta.
- (¹²) Asia C-453/99, Courage v. Bernhard Crehan, Kok. 2001, s. I-6297, 26 ja 27 kohta; kansallisten tuomioistuinten valtuuksia vahingonkorvausten määräämiseen korostetaan myös asetuksen (EY) N:o 1/2003 johdanto-osan 7 kappaleessa.
- (¹³) Ks. asetuksen (EY) N:o 1/2003 1, 6 ja 15 artikla sekä johdanto-osan 7 kappale.
- (¹⁴) Asetus N:o 17, perustamissopimuksen 85 ja 86 artiklan ensimmäinen täytäntöönpanoasetus (EYVL 13, 21.2.1962, s. 204–211); suomenk. erityispainos, alue 8, nide 1 s. 8. Asetus N:o 17 kumotaan asetuksen N:o 1/2003 43 artiklalla 1. toukokuuta 2004 lähtien.
- (¹⁵) Tätä järjestelmää kuvaillaan yksityiskohtaisemmin tiedonannossa EY:n perustamissopimuksen 81 ja 82 artiklan soveltamiseen liittyvästä yhteistyöstä komission ja EU:n jäsenvaltioiden tuomioistuinten välillä, . . .
- (¹⁶) Asia T-24/90, Automec v. Euroopan yhteisöjen komissio, Kok. 1992, s. II-2223, 93 kohta.
- (¹⁷) Asia C-230/96, Cabour ja Nord Distribution Automobile v. Arnor "SOCO", Kok. 1998, s. I-2055, 51 kohta; yhdistetyt asiat T-185/96, T-189/96 ja T-190/96, Dalmasso ym. v. Euroopan yhteisöjen komissio, Kok. 1999, s. II-93, 50 kohta.
- (¹⁸) Ks. asetuksen (EY) N:o 1/2003 8 artikla ja jäljempänä 80 kohta. Myös jäsenvaltioiden kilpailuviranomaiset voivat tapauksesta riippuen soveltaa hyvin väli-toimenpiteiden määräämiseen.
- (¹⁹) Ks. jäljempänä 41 kohta ja sitä seuraavat kohdat.
- (²⁰) Tiedonanto yhteistyöstä kilpailuviranomaisten verkostossa (s. 43).
- (²¹) Tiedonanto yhteistyöstä kilpailuviranomaisten verkostossa, . . . , 8–15 kohta.
- (²²) Asetuksen (EY) N:o 1/2003 11 artiklan 2 ja 3 kohta; tiedonanto yhteistyöstä kilpailuviranomaisten verkostossa, 16–17 kohta.
- (²³) Tiedonanto yhteistyöstä kilpailuviranomaisten verkostossa, 34 kohta.
- (²⁴) Tätä käsitettä tarkastellaan yksityiskohtaisesti jäljempänä; ks. 33 kohta ja sitä seuraavat kohdat.
- (²⁵) Asia C-119/97 P, Union française de l'express (Ufex) ym. v. Euroopan yhteisöjen komissio, Kok. 1999, s. I-1341, 88 kohta; asia T-24/90, Automec v. Euroopan yhteisöjen komissio, Kok. 1992, s. II-2223, 73–77 kohta ja 85 kohta.
- (²⁶) Vakiintunut oikeuskäytäntö alkaen asiasta T-24/90, Automec v. Euroopan yhteisöjen komissio, Kok. 1992, s. II-2223, 85 kohta.
- (²⁷) Asia C-282/95 P, Guérin automobiles v. Euroopan yhteisöjen komissio, Kok. 1997, s. I-1503, 36 kohta.
- (²⁸) Ks. asetuksen 773/2004 5 artiklan 1 kohta.
- (²⁹) Asia T-114/92, Bureau Européen des Médias et de l'Industrie Musicale (BEMIM) v. Euroopan yhteisöjen komissio, Kok. 1995, s. II-147, 28 kohta. Yrityksiä edustavat yhteisöt olivat kantelijoina myös asioissa, jotka olivat taustalla tuomioissa asiassa 298/83, Comité des industries cinématographiques des Communautés européennes (CICCE) v. Euroopan yhteisöjen komissio, Kok. 1985, s. 1105, ja asiassa T-319/99, Federacion Nacional de Empresas (FENIN) v. Euroopan yhteisöjen komissio, ei vielä julkaistu vuoden 2003 oikeustapauskokoelmassa.
- (³⁰) Yhdistetyt asiat T-133/95 ja T-204/95, International Express Carriers Conference (IECC) v. Euroopan yhteisöjen komissio, Kok. 1998, s. II-3645, 79–83 kohta.
- (³¹) Asia T-37/92, Bureau Européen des Unions des Consommateurs (BEUC) v. Euroopan yhteisöjen komissio, Kok. 1994, s. II-285, 36 kohta.

- (32) Tämä kysymys on parhaillaan esillä ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa vireillä olevassa oikeudenkäynnissä (yhdistetyt asiat T-213/01 ja T-214/01). Komissio on hyväksynyt kantelijaksi myös yksittäisen kuluttajan asiassa IV/D-2/34.466, Kreikan lauttaliikenne, 9.12.1998 tekemässään päätöksessä, (EYVL L 109, 27.4.1999, s. 24, 1 kohta).
- (33) Yhdistetyt asiat T-133/95 ja T-204/95, International Express Carriers Conference (IECC) v. Euroopan yhteisöjen komissio, Kok. 1998, s. II-3645, 79 kohta.
- (34) Asia T-24/90, Automec v. Euroopan yhteisöjen komissio, Kok. 1992, s. II-2223, 76 kohta; asia C-91/95 P, Roger Tremblay ym. v. Euroopan yhteisöjen komissio, Kok. 1996, s. I-5547, 30 kohta.
- (35) Asia 125/78, GEMA v. Euroopan yhteisöjen komissio, Kok. 1979, s. 3173, 17 kohta; asia C-119/97/P, Union française de l'express (Ufex) ym. v. Euroopan yhteisöjen komissio, Kok. 1999, s. I-1341, 87 kohta.
- (36) Vakiintunut oikeuskäytäntö alkaen asiasta T-24/90, Automec v. Euroopan yhteisöjen komissio, Kok. 1992, s. II-2223, 77 ja 85 kohta; asetuksen (EY) N:o 1/2003 johdanto-osan 18 kappaleessa vahvistetaan tämä mahdollisuus.
- (37) Vakiintunut oikeuskäytäntö alkaen asiasta T-24/90, Automec v. Euroopan yhteisöjen komissio, Kok. 1992, s. II-2223, 75 kohta. Asetuksen N:o 1/2003 mukaisesti on mahdollista, että tällä periaatteella on merkitystä vain sovellettaessa kyseisen asetuksen 29 artiklaa.
- (38) Asia 210/81, Oswald Schmidt, joka harjoittaa liiketoimintaa nimellä "Demo-Studio Schmidt", v. Euroopan yhteisöjen komissio, Kok. 1983, s. 3045, 19 kohta; asia C-119/97 P, Union française de l'express (Ufex) ym. v. Euroopan yhteisöjen komissio, Kok. 1999, s. I-1341, 86 kohta.
- (39) Asia C-119/97 P, Union française de l'express (Ufex) ym. v. Euroopan yhteisöjen komissio, Kok. 1999, s. I-1341, 79–80 kohta.
- (40) Asia C-450/98 P, International Express Carriers Conference (IECC) v. Euroopan yhteisöjen komissio, Kok. 2001, s. I-3947, 57–59 kohta.
- (41) Asia T-24/90, Automec v. Euroopan yhteisöjen komissio, Kok. 1992, s. II-2223, 88 kohta ja sitä seuraavat kohdat; asia T-5/93, Roger Tremblay ym. v. Euroopan yhteisöjen komissio, Kok. 1995, s. II-185, 65 kohta ja sitä seuraavat kohdat; asia T-575/93, Casper Koelman v. Euroopan yhteisöjen komissio, Kok. 1996, s. II-1, 75–80 kohta; ks. myös edellä osassa II annettu yksityiskohtaisempi selostus tilanteesta.
- (42) Asia C-119/97 P, Union française de l'express (Ufex) ym. v. Euroopan yhteisöjen komissio, Kok. 1999, s. I-1341, 92–93 kohta.
- (43) Vakiintunut oikeuskäytäntö alkaen asiasta T-24/90, Automec v. Euroopan yhteisöjen komissio, Kok. 1992, s. II-2223, 86 kohta.
- (44) Asia C-449/98 P, International Express Carriers Conference (IECC) v. Euroopan yhteisöjen komissio, Kok. 2001, s. I-3875, 37 kohta.
- (45) Asia T-77/95, Syndicat français de l'Express International ym. v. Euroopan yhteisöjen komissio, Kok. 1997, s. II-1, 57 kohta; asia C-119/97 P, Union française de l'express (Ufex) ym. v. Euroopan yhteisöjen komissio, Kok. 1999, s. I-1341, 95 kohta. Ks. myös asia T-37/92, Bureau Européen des Unions des Consommateurs (BEUC) v. Euroopan yhteisöjen komissio, Kok. 1994, s. II-285, 113 kohta, jossa jäsenvaltion ja yhteisen kauppapolitiikan ulkopuolisen kolmannen maan välistä muuta kuin kirjallista sitoumusta ei pidetty riittävänä osoituksena kantelun kohteena olleen toiminnan päättymisestä.
- (46) Asia T-110/95, International Express Carriers (IECC) v. Euroopan yhteisöjen komissio ym., Kok. 1998, s. II-3605, 57 kohta, joka vahvistetaan asiassa 449/98 P, International Express Carriers (IECC) v. Euroopan yhteisöjen komissio ym., Kok. 2001, s. I-3875, 44–47 kohta.
- (47) Asia C-449/98 P, International Express Carriers (IECC) v. Euroopan yhteisöjen komissio ym., Kok. 2001, s. I-3875, 37 kohta.
- (48) Ks. asia T-77/92, Parker Pen v. Euroopan yhteisöjen komissio, Kok. 1994, s. II-549, 64–65 kohta.
- (49) Asia 298/83, Comité des industries cinématographiques des Communautés européennes (CICCE) v. Euroopan yhteisöjen komissio, Kok. 1985, s. 1105, 21–24 kohta; asia T-198/98, Micro Leader Business v. Euroopan yhteisöjen komissio, Kok. 1999, s. II-3989, 32–39 kohta.
- (50) Asia T-319/99, Federacion Nacional de Empresas (FENIN) v. Euroopan yhteisöjen komissio, 43 kohta, ei vielä julkaistu vuoden 2003 oikeustapauskokoelmassa.
- (51) Tästä aiheesta annetaan yksityiskohtaisia ohjeita komission verkkosivustolla osoitteessa http://europa.eu.int/comm/competition/index_fi.html.
- (52) Tiedonanto perustamissopimuksen 81 ja 82 artiklassa tarkoitettusta kauppaan kohdistuvan vaikutuksen käsitteestä (s. 81).
- (53) Komission tiedonanto vähämerkityksisistä sopimuksista, jotka eivät Euroopan yhteisön perustamissopimuksen 81 artiklan 1 kohdassa tarkoitettulla tavalla rajoita tuntuvasti kilpailua (de minimis -sopimukset) (EYVL C 368, 22.12.2001, s. 13).
- (54) Kaikki ryhmäpoikkeusasetukset ovat saatavilla komission verkkosivustolla osoitteessa http://europa.eu.int/comm/competition/index_fi.html.
- (55) Komission tiedonanto – Suuntaviivat EY:n perustamissopimuksen 81 artiklan 3 kohdan soveltamisesta (s. 97).
- (56) Asia 210/81, Oswald Schmidt, joka harjoittaa liiketoimintaa nimellä "Demo-Studio Schmidt", v. Euroopan yhteisöjen komissio, Kok. 1983, s. 3045, 19 kohta; asia T-24/90, Automec v. Euroopan yhteisöjen komissio, Kok. 1992, s. II-2223, 79 kohta.
- (57) Ks. asia T-64/89, Automec v. Euroopan yhteisöjen komissio, Kok. 1990, s. II-367, 45–47 kohta, ja asia T-37/92, Bureau Européen des Unions des Consommateurs (BEUC) v. Euroopan yhteisöjen komissio, Kok. 1994, s. II-285, 29 kohta.

- (⁵⁸) Asia C-282/95 P, Guérin automobiles v. Euroopan yhteisöjen komissio, Kok. 1997, s. I-1503, 36 kohta.
- (⁵⁹) Yhdistetyt asiat 142/84 ja 156/84, British American Tobacco Company ja R.J. Reynolds Industries v. Euroopan yhteisöjen komissio, Kok. 1987, s. 249, 19–20 kohta.
- (⁶⁰) Asia C-282/95 P, Guérin automobiles v. Euroopan yhteisöjen komissio, Kok. 1997, s. I-1503, 37 kohta.
- (⁶¹) Yhdistetyt asiat T-213/95 ja T-18/96, Stichting Certificatie Kraanverhuurbedrijf (SCK) ja Federatie van Nederlandse Kraanbedrijven (FNK) v. Euroopan yhteisöjen komissio, Kok. 1997, s. 1739, 57 kohta.
- (⁶²) Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin käyttää kantelijan huolellisuuden käsitettä asiassa T-77/94, Vereniging van Groothandelaren in Bloemkwekerijprodukten ym. v. Euroopan yhteisöjen komissio, Kok. 1997, s. II-759, 75 kohta.
- (⁶³) Asetuksen N:o 773/2004 6 artiklan 2 kohta.
- (⁶⁴) EY:n perustamissopimuksen 287 artikla, asetuksen (EY) N:o 1/2003 28 artikla ja asetuksen N:o 773/2004 15-16 artikla.
- (⁶⁵) Asetuksen N:o 1/2003 27 artiklan 2 kohta.
- (⁶⁶) Asetuksen N:o 773/2004 7 artiklan 2 kohta; asia C-282/95 P, Guérin automobiles v. Euroopan yhteisöjen komissio, Kok. 1997, s. I-1503, 36 kohta.
- (⁶⁷) Vakiintunut oikeuskäytäntö, ks. mm. asia T-114/92, Bureau Européen des Médias et de l'Industrie Musicale (BEMIM) v. Euroopan yhteisöjen komissio, Kok. 1995, s. II-147, 41 kohta.
- (⁶⁸) Vakiintunut oikeuskäytäntö alkaen asiasta 210/81, Oswald Schmidt, joka harjoittaa liiketoimintaa nimellä "Demo-Studio Schmidt" v. Euroopan yhteisöjen komissio, Kok. 1983, s. 3045.
- (⁶⁹) Asia T-575/93, Casper Koelman v. Euroopan yhteisöjen komissio, Kok. 1996, s. II-1, 41–43 kohta.
- (⁷⁰) Myös jäsenvaltioiden kilpailuviranomaiset voivat tapauksesta riippuen soveltaa hyvin väli-toimenpiteiden määräämiseen.
- (⁷¹) Asia 145/83, Stanley George Adams, v. Euroopan yhteisöjen komissio, Kok. 1985, s. 3539.
-

LIITE

C-LOMAKE

Kantelu asetuksen (EY) N:o 1/2003 7 artiklan mukaisesti**I Tiedot kantelijasta ja kantelun kohteena olevasta yrityksestä tai yritysten yhteenliittymästä**

1. Täydelliset tiedot kantelun tekevästä oikeushenkilöstä tai luonnollisesta henkilöstä. Jos kantelija on yritys, ilmoittakaa yritysryhmä, johon yritys kuuluu, ja kuvatkaa lyhyesti sen liiketoiminnan luonnetta ja laajuutta. Mainitkaa yhteyshenkilö (ja hänen puhelinnumerosa, postiosoitteensa ja sähköpostiosoitteensa), jolta voidaan pyytää täydentäviä selvityksiä.
2. Ilmoittakaa yritys tai yritykset taikka yritysten yhteenliittymä, jonka tai joiden toimintaa kantelu koskee, tarvittaessa mukaan lukien kaikki saatavilla olevat tiedot yritysryhmästä, johon yritys kuuluu, ja sen liiketoiminnan luonteesta ja laajuudesta. Ilmoittakaa kantelijan asema suhteessa yritykseen tai yritysten yhteenliittymään, jota kantelu koskee (esimerkiksi asiakas, kilpailija).

II Tiedot epäilyistä rikkomisesta ja todisteet

3. Selvittääkää yksityiskohtaisesti tosiseikat, joiden perusteella olette sitä mieltä, että kyseessä on perustamis-sopimuksen 81 tai 82 artiklan ja/tai ETA-sopimuksen 53 tai 54 artiklan rikkominen. Ilmoittakaa erityisesti niiden tuotteiden (tavaroiden tai palvelujen) laatu, joihin epäilty rikkominen vaikuttaa, ja selvittääkää tarvittaessa näitä tuotteita koskevat liikesuhteet. Antakaa kaikki saatavilla olevat tiedot niiden yritysten tai yritysten yhteenliittymien sopimuksista tai menettelytavoista, joita kantelu koskee. Ilmoittakaa mahdollisimman tarkasti asianomaisten yritysten suhteellinen markkina-asema.
4. Toimittakaa kaikki hallussanne olevat, kantelussa esitetyt tosiseikkoja koskevat tai niihin suoraan liittyvät asiakirjat (esimerkiksi sopimustekstit, neuvottelu- tai kokouspöytäkirjat, kauppaehdot, liikeasiakirjat, soveltamisohjeet, kirjeenvaihto, puhelumuistiinpanot ja niin edelleen). Antakaa niiden henkilöiden nimet ja osoitteet, jotka pystyvät todistamaan kantelussa esitetyt tosiseikat, ja erityisesti niiden henkilöiden nimet ja osoitteet, joihin epäilty rikkominen vaikuttaa. Toimittakaa hallussanne olevat tosiseikkoja koskevat tilastotiedot tai muut, erityisesti markkinoilla tapahtuvaa kehitystä kuvaavat tiedot (esimerkiksi hintoja ja hintakehitystä sekä uusille toimittajille asetettuja markkinoillepääsyn esteitä koskevat tiedot).
5. Esittäkää kantelijan näkemys epäillyn rikkomisen maantieteellisestä laajuudesta ja selvittääkää, jollei tämä käy muuten ilmi, missä määrin kantelun kohteena oleva toiminta voi vaikuttaa jäsenvaltioiden väliseen tai yhteisön ja yhden tai useamman ETA-sopimuksen osapuolena olevan Efta-valtion väliseen kauppaan.

III Päätös, jota komissiolta odotetaan, ja oikeutettu etu

6. Selvittääkää, millaista päätöstä tai toimenpidettä odotatte komission aloittamasta menettelystä.
7. Perustelkaa, miksi katsotte asian koskevan oikeutettua etuane asetuksen (EY) N:o 1/2003 7 artiklan mukaisesti. Ilmoittakaa erityisesti, miten kantelun kohteena oleva toiminta vaikuttaa teihin, ja selvittääkää, miten komission väliintulo voisi mielestänne korjata epäillyn rikkomisen.

IV Menettely kansallisissa kilpailuviranomaisissa tai kansallisissa tuomioistuimissa

8. Antakaa täydelliset tiedot siitä, oletteko ottaneet yhteyttä samassa asiassa tai asiaan läheisesti liittyvässä asiassa muuhun kilpailuviranomaiseen ja/tai onko kansallisessa tuomioistuimessa oikeudenkäynti vireillä. Jos näin on, antakaa täydelliset tiedot hallinto- tai oikeusviranomaisesta, johon olette ottanut yhteyttä, ja viranomaiselle toimitetuista vastineista.

Vakuutus, että tässä lomakkeessa ja sen liitteissä olevat tiedot on annettu täysin vilpittömässä mielessä.

.....
Päiväys ja kantelijan allekirjoitus

Komission tiedonanto epävirallisista ohjeista, jotka liittyvät yksittäisissä asioissa ilmeneviin EY:n perustamissopimuksen 81 ja 82 artiklaa koskeviin uusiin kysymyksiin (ohjekirjeet)

(2004/C 101/06)

(ETA:n kannalta merkityksellinen teksti)

I. ASETUS (EY) N:o 1/2003

1. Asetuksessa (EY) N:o 1/2003⁽¹⁾ vahvistetaan perustamissopimuksen 81 ja 82 artiklan uusi täytäntöönpanojärjestelmä. Asetuksella pyritään keskittymään jälleen kilpailusääntöjen tehokkaaseen täytäntöönpanoon, joka on ensisijainen tehtävä, mutta sillä myös luodaan oikeusvarmuus sikäli, että asetuksen mukaan sopimukset⁽²⁾, jotka kuuluvat 81 artiklan 1 kohdan soveltamisalaan mutta täyttävät 81 artiklan 3 kohdassa asetetut edellytykset, ovat välittömästi päteviä ja täytäntöönpanokelpoisia ilman, että kilpailuviranomaisen tarvitsee tehdä niistä päätöstä (asetuksen (EY) N:o 1/2003 1 artikla).
2. Samalla kun asetuksessa (EY) N:o 1/2003 otetaan käyttöön komission, jäsenvaltioiden kilpailuviranomaisten ja jäsenvaltioiden tuomioistuimien rinnakkainen toimivalta koko 81 ja 82 artiklan soveltamisessa, siinä rajoitetaan epäjohtonmukaisen soveltamisen riskiä useilla toimenpiteillä. Näin yrityksille taataan oikeusvarmuuden tärkein osatekijä yhteisöjen tuomioistuimen oikeuskäytännön mukaisesti, toisin sanoen se, että kilpailusääntöjä sovelletaan johdonmukaisesti kaikkialla yhteisössä.
3. Yrityksillä on yleensä hyvät edellytykset arvioida toimiansa laillisuus, minkä vuoksi ne voivat tehdä perustellun päätöksen siitä, pitäisikö niiden jatkaa sopimusta tai menettelytapaa ja missä muodossa. Ne tuntevat tosiseikat, ja niiden käytettävissä on ryhmäpoikkeusasetukset, oikeuskäytäntö ja ennakkotapaukset sekä kattavat ohjeet komission suuntaviivojen ja tiedonantojen muodossa⁽³⁾.
4. Samalla kun komissio on uudistanut 81 ja 82 artiklan täytäntöönpanoa koskevia sääntöjä asetuksella (EY) N:o 1/2003, se on tarkistanut ryhmäpoikkeusasetuksia sekä komission tiedonantoja ja suuntaviivoja auttaakseen taloudellisia toimijoita arvioimaan itse toimintaansa. Komissio

on myös laatinut suuntaviivat 81 artiklan 3 kohdan soveltamisesta⁽⁴⁾. Tämän avulla yritykset voivat useimmissa tapauksissa arvioida luotettavasti sopimustensa yhdenmukaisuutta 81 artiklan kanssa. Lisäksi komission käytäntönä on määrätä suurempia kuin symbolisia sakkoja⁽⁵⁾ ainoastaan silloin, kun horisontaalisissa ohjeissa, oikeuskäytännössä tai päätöksentekokäytännössä on vahvistettu, että tietty toiminta on kilpailusääntöjen rikkomista.

5. Tapauksissa, joissa tästä huolimatta esiintyy todellista epävarmuutta, koska kyse on 81 ja 82 artiklan soveltamista koskevista uusista tai ratkaisemattomista kysymyksistä, yksittäiset yritykset voivat pyytää epävirallisia ohjeita komissiolta⁽⁶⁾. Pitäessään sitä tarkoituksenmukaisena ja ottaen huomioon ensisijaiset täytäntöönpanotehtävänsä komissio voi antaa tällaisia ohjeita 81 ja 82 artiklan tulkintaa koskevista uusista kysymyksistä kirjallisessa lausunnossa (ohjekirjeessä). Tässä tiedonannossa selvitetään yksityiskohtaisesti tätä välinettä.

II. SÄÄNNÖT OHJEKIRJEEN TARPEELLISUUDEN ARVIOIMISEKSI

6. Asetuksessa (EY) N:o 1/2003 annetaan komissiolle toimivalta asettaa syytteeseen ja määrätä seuraamuksia 81 ja 82 artiklan rikkomisesta⁽⁷⁾. Yksi asetuksen päätavoitteista on EY:n kilpailusääntöjen tehokkaan täytäntöönpanon varmistaminen siten, että luovutaan aiemmasta ilmoitusjärjestelmästä ja annetaan komission näin ollen keskittyä täytäntöönpanopolitiikassaan kaikkein vakavimpiin rikkomistapauksiin⁽⁸⁾.
7. Asetus (EY) N:o 1/2003 ei rajoita komission mahdollisuutta antaa yksittäisille yrityksille epävirallista ohjeistusta⁽⁹⁾ tässä tiedonannossa esitetyllä tavalla, mutta mahdollisuus antaa epävirallista ohjeistusta ei saa haitata asetuksen ensisijaista tavoitetta eli kilpailusääntöjen tehokkaan täytäntöönpanon varmistamista. Komissio voi tästä johtuen antaa yksittäisille yrityksille epävirallista ohjeistusta vain, jos se on sopusoinnussa sen täytäntöönpanoprioriteettien kanssa.

⁽¹⁾ Perustamissopimuksen 81 ja 82 artiklassa vahvistettujen kilpailusääntöjen täytäntöönpanosta 16 päivänä joulukuuta 2002 annettu neuvoston asetus (EY) N:o 1/2003 (EYVL L 1, 4.1.2003, s. 1–25).

⁽²⁾ Tässä tiedonannossa termillä ”sopimus” tarkoitetaan sopimuksia, yritysten yhteenliittymien päätöksiä ja yhdenmukaistettuja menettelytapoja. Termillä ”menettelytavat” tarkoitetaan määräävässä asemassa olevien yritysten toimintaa. Termi ”yritykset” kattaa myös yritysten yhteenliittymät.

⁽³⁾ Kaikki mainitut tekstit ovat saatavilla Internet-osoitteesta: http://europa.eu.int/comm/competition/index_fi.html

⁽⁴⁾ Komission tiedonanto – Suuntaviivat perustamissopimuksen 81 artiklan 3 kohdan soveltamisesta (s. 97).

⁽⁵⁾ Symboliset sakot ovat yleensä 1 000 euroa. Ks. suuntaviivat asetuksen N:o 17/15 artiklan 2 kohdan ja EHTY:n perustamissopimuksen 65 artiklan 5 kohdan mukaisesti määrättävien sakkojen laskennassa (EYVL C 9, 14.1.1998).

⁽⁶⁾ Ks. asetuksen (EY) N:o 1/2003 johdanto-osan 38 kappale.

⁽⁷⁾ Ks. etenkin asetuksen (EY) N:o 1/2003 7–9, 12, 17–24 ja 29 artikla.

⁽⁸⁾ Ks. etenkin asetuksen (EY) N:o 1/2003 johdanto-osan 3 kappale.

⁽⁹⁾ Ks. asetuksen (EY) N:o 1/2003 johdanto-osan 38 kappale.

8. Jos edellä 7 kohdassa esitetty edellytys täytyy, komissio tarkastelee ohjekirjepyyntöön saatuaan, onko sen syytä vastata pyyntöön. Ohjekirjeen antamista voidaan harkita vain, jos seuraavat kumulatiiviset edellytykset täyttyvät:

a) Arvioitaessa sopimusta tai menettelytapaa perustamis-sopimuksen 81 ja/tai 82 artiklan nojalla esiin tulee sellainen lainsäädännön soveltamista koskeva kysymys, johon ei ole selvennystä EY:n voimassa olevassa lainsäädännössä, yhteisöjen tuomioistuinten oikeuskäytäntö mukaan luettuna, tai josta ei ole julkisesti saatavilla yleisiä ohjeita tai ennakkotapauksia päätöksentekokäytännössä tai aiemmissa ohjekirjeissä.

b) Asian erityispiirteiden ja taustan alustava arviointi viittaa siihen, että uutta kysymystä on hyödyllistä selvittää ohjekirjeessä ottaen huomioon seuraavat tekijät:

— taloudellinen merkitys niiden tavaroiden tai palvelujen kuluttajan näkökulmasta, joita sopimus tai menettelytapa koskee, ja/tai

— missä määrin sopimus tai menettelytapa vastaa tai saattaa vastata yleisempää taloudellista käytäntöä markkinoilla, ja/tai

— toimenpiteeseen liittyvien investointien määrä suhteessa asianomaisten yritysten kokoon ja missä määrin toimenpide liittyy rakenteelliseen operaatioon kuten sellaisen yhteisyrityksen perustamiseen, joka ei hoida kaikkea itsenäiselle taloudelliselle yksikölle kuuluvaa toimintaa.

c) Ohjekirje on mahdollista antaa toimitettujen tietojen perusteella, eli mitään lisätietojen hankintaa ei tarvita.

9. Komissio ei laadi ohjekirjettä seuraavissa tapauksissa:

— pyynnössä esitetyt kysymykset ovat samat tai samankaltaiset kuin Euroopan yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa tai Euroopan yhteisöjen tuomioistuimessa käsiteltävänä olevassa asiassa,

— sopimus tai menettelytapa, johon pyyntö viittaa, on komission, jäsenvaltion tuomioistuimen tai jäsenvaltion kilpailuviranomaisen käsiteltävänä.

10. Komissio ei ota kantaa hypoteettisiin kysymyksiin eikä anna ohjekirjeitä sopimuksista tai menettelytavoista, joita osapuolet eivät enää sovelta. Yritykset voivat kuitenkin

pyytää komissiolta ohjekirjettä suunnittelemaasta sopimuksesta tai menettelytavasta, toisin sanoen ennen kuin ne panevat täytäntöön kyseisen sopimuksen tai menettelytavan. Tässä tapauksessa toimenpiteen valmistelujen on oltava riittävän pitkällä, jotta pyyntöä voidaan arvioida.

11. Ohjekirjeen pyytäminen ei rajoita komission toimivaltaa aloittaa asetuksen (EY) N:o 1/2003 mukainen menettelypyynnössä esitettyjen tosiseikkojen osalta.

III. KUINKA OHJEISTUSTA PYYDETÄÄN

12. Yritys tai yritykset, jotka ovat tehneet tai aikovat tehdä sopimuksen tai joiden noudattavat tai aikovat noudattaa menettelytapaa, joka saattaa kuulua perustamissopimuksen 81 ja/tai 82 artiklan soveltamisalaa, voivat esittää pyynnön tällaisen sopimuksen tai menettelytavan esiin tuomista tulkintakysymyksistä.

13. Ohjekirjettä koskeva pyyntö on lähetettävä seuraavaan osoitteeseen:

Euroopan komissio
Kilpailun pääosasto
B-1049 Bruxelles/Brussel.

14. Pyyntöön ei ole mitään lomaketta. Pyyntöön on esitettävä selkeästi seuraavat tiedot:

— kaikkien asianomaisten yritysten tai yritysten yhteenliittymien identiteetti sekä yksi osoite yhteydenpitoon komission kanssa,

— tarkat kysymykset, joihin halutaan ohjeita,

— esitettyjen kysymysten perinpohjaisen arvioinnin edellyttämät täydelliset ja perusteelliset tiedot kaikista seikoista, asianmukaiset asiakirjat mukaan luettuina,

— tämän tiedonannon 8 kohdan a alakohdan mukainen yksityiskohtainen perustelu sille, miksi pyyntö koskee uutta kysymystä (uusia kysymyksiä),

— kaikki muut tiedot, jotka mahdollistavat pyynnön arvioinnin tämän tiedonannon 8–10 kohdassa esitettyjen arviointiperusteiden pohjalta, mukaan luettuna erityisesti ilmoitus, että pyynnön kohteena oleva sopimus tai menettelytapa ei ole parhaillaan jäsenvaltion tuomioistuimen tai kilpailuviranomaisten käsiteltävänä,

- jos pyyntö sisältää tietoja, joita pidetään liikesalaisuuksina, näiden tietojen selkeä merkintä,
- kaikki muut tiedot tai asiakirjat, joilla on merkitystä kyseisen yksittäisen tapauksen kannalta.

IV. PYYNNÖN KÄSITTELY

15. Komissio arvioi pyynnön periaatteessa esitettyjen tietojen pohjalta. Poiketen siitä, mitä edellä 8 kohdan c alakohdassa todetaan, komissio voi käyttää muita lisätietoja, jotka se on saanut julkisista lähteistä, aiemmista menettelyistä tai mistä tahansa muusta lähteestä, ja se voi pyytää hakijaa toimittamaan lisätietoja. Hakijan toimittamiin tietoihin sovelletaan tavanomaisia salassapitovelvollisuutta koskevia sääntöjä.
16. Komissio voi välittää sille toimitetut tiedot jäsenvaltioiden kilpailuviranomaisille ja saada niiltä kommentteja. Se voi keskustella pyynnön sisällöstä jäsenvaltioiden kilpailuviranomaisten kanssa ennen ohjekirjeen antamista.
17. Jos ohjekirjettä ei anneta, komissio ilmoittaa asiasta hakijalle (hakijoille).
18. Yritys voi perua pyyntönsä milloin tahansa. Pyyntönsä yhteydessä toimitetut tiedot jäävät kuitenkin aina komissiolle, ja niitä voidaan käyttää myöhemmissä asetuksen N:o 1/2003 mukaisissa menettelyissä (ks. 11 kohta edellä).

V. OHJEKIRJEET

19. Ohjekirjeessä esitetään:
 - tiivistelmä tosiseikoista, joihin se perustuu,
 - pääasialliset lainsäädännölliset perustelut komission kannalle pyynnössä esitettyihin 81 ja/tai 82 artiklaa koskeviin uusiin ja ratkaisemattomiin kysymyksiin.

20. Ohjekirje voi koskea vain osaa pyynnössä esitetystä kysymyksestä. Siihen voi myös sisältyä muitakin näkökohtia kuin ne, jotka on esitetty pyynnössä.

21. Ohjekirjeet julkaistaan komission verkkosivustolla ottaen huomioon liikesalaisuuksien suojeluun liittyvät yritysten oikeutetut edut. Ennen ohjekirjeen antamista komissio so-
pää hakijan kanssa julkaistavasta toisinnosta.

VI. OHJEKIRJEIDEN VAIKUTUKSET

22. Komission ohjekirjeet on ensisijaisesti tarkoitettu auttamaan yrityksiä tekemään itse perusteltuja arvioita omista sopimuksistaan ja menettelytavoistaan.

23. Ohjekirje ei voi rajoittaa yhteisöjen tuomioistuimien arviointia samasta kysymyksestä.

24. Ohjekirje ei estä komissiota tutkimasta myöhemmin samaa sopimusta tai menettelytapaa, joka muodosti ohjekirjeen aineellisen perustan, asetuksen N:o 1/2003 mukaisessa menettelyssä, etenkin kantelun jälkeen. Tässä tapauksessa komissio ottaa aikaisemman ohjekirjeen huomioon, jollei etenkin tosiseikkojen muuttumisesta, kantelijan esiin tuomista uusista seikoista, Euroopan yhteisöjen tuomioistuimen oikeuskäytännön kehityksestä tai laajemmista muutoksista komission politiikassa muuta johdu.

25. Ohjekirjeet eivät ole komission päätöksiä eivätkä ne sido jäsenvaltioiden kilpailuviranomaisia tai tuomioistuimia, joilla on toimivalta soveltaa 81 ja 82 artiklaa. Jäsenvaltioiden kilpailuviranomaiset ja tuomioistuimet voivat kuitenkin ottaa komission ohjekirjeet huomioon niin kuin ne katsovat olevan tarkoituksenmukaista kyseessä olevassa asiassa.

KOMISSION TIEDONANTO

EY:n perustamissopimuksen 81 ja 82 artiklassa tarkoitettua kauppaa kohdistuvan vaikutuksen käsitettä koskevista suuntaviivoista

(2004/C 101/07)

(ETA:n kannalta merkityksellinen teksti)

1. JOHDANTO

1. Perustamissopimuksen 81 ja 82 artiklaa sovelletaan yritysten horisontaalisiin ja vertikaalisiin sopimuksiin ja menettelytapoihin, "jotka ovat omiaan vaikuttamaan jäsenvaltioiden väliseen kauppaan".
2. Tulkittaessaan 81 ja 82 artiklaa yhteisöjen tuomioistuimet ovat jo selkeyttäneet merkittävästi jäsenvaltioiden väliseen kauppaan kohdistuvaa vaikutusta koskevan käsitteen sisältöä ja soveltamisalaa.
3. Näissä suuntaviivoissa tarkastellaan yhteisöjen tuomioistuinten luomia periaatteita, jotka liittyvät 81 ja 82 artiklan mukaisen kauppaa kohdistuvan vaikutuksen käsitteen tulkintaan. Lisäksi suuntaviivoissa selvennetään sääntöjä, joiden avulla määritetään, milloin sopimukset yleensä eivät ole omiaan vaikuttamaan tuntuvasti jäsenvaltioiden väliseen kauppaan (sääntö siitä, milloin vaikutus kauppaan ei ole tuntuva, ns. NAAT-sääntö). Suuntaviivoja ei ole tarkoitettu tyhjentäviksi. Tavoitteena on määrittää menetelmä kauppaan kohdistuvan vaikutuksen käsitteen soveltamista varten ja opastaa, miten käsitettä sovelletaan usein toistuvissa tilanteissa. Näiden suuntaviivojen tarkoituksena on myös antaa jäsenvaltioiden tuomioistuimille ja viranomaisille 81 ja 82 artiklan mukaisen kauppaa kohdistuvan vaikutuksen käsitteen soveltamista koskevia ohjeita, jotka eivät kuitenkaan velvoita niitä.
4. Suuntaviivoissa ei tarkastella sitä, milloin on kyse 81 artiklan 1 kohdassa tarkoitettua tuntuvasta kilpailun rajoittamisesta. Tätä kysymystä, joka on erillinen kysymyksestä koskien sopimuksia, jotka ovat omiaan rajoittamaan tuntuvasti jäsenvaltioiden välistä kauppaa, tarkastellaan komission tiedonannossa vähämerkityksisistä sopimuksista, jotka eivät Euroopan yhteisön perustamissopimuksen 81 artiklan 1 kohdassa tarkoitettulla tavalla rajoita tuntuvasti kilpailua⁽¹⁾ (de minimis -sääntö). Suuntaviivojen tarkoituksena ei ole myöskään selvittää valtion tukea koskevan perustamissopimuksen 87 artiklan 1 kohdassa tarkoitettua kauppaan kohdistuvan vaikutuksen käsitettä.
5. Nämä suuntaviivat, NAAT-sääntö mukaan luettuna, eivät vaikuta yhteisöjen tuomioistuimen tai ensimmäisen asteen tuomioistuimen mahdollisiin tulkintoihin 81 ja 82 artiklasta.

2. KAUPPAAN KOHDISTUVAN VAIKUTUKSEN PERUSTE

2.1 Yleiset periaatteet

6. Perustamissopimuksen 81 artiklan 1 kohdassa säädetään, että "yhteismarkkinoille soveltumattomia ja kiellettyjä

ovat sellaiset yritysten väliset sopimukset, yritysten yhteenliittymien päätökset sekä yritysten yhdenmukaistetut menettelytavat, jotka ovat omiaan vaikuttamaan jäsenvaltioiden väliseen kauppaan ja joiden tarkoituksena on estää, rajoittaa tai vääristää kilpailua yhteismarkkinoilla tai joista seuraa, että kilpailu estyy, rajoittuu tai vääriytyy yhteismarkkinoilla". Yksinkertaisuuden vuoksi käsitteitä "sopimukset", "yritysten yhteenliittymien päätökset" ja "yhdenmukaistetut menettelytavat" kutsutaan yhteisesti "sopimuksiksi".

7. Perustamissopimuksen 82 artiklassa säädetään, että "yhteismarkkinoille soveltumattomia ja kiellettyjä on yhden tai useamman yrityksen määräävän aseman väärinkäyttö yhteismarkkinoilla tai niiden merkittävällä osalla, jos se on omiaan vaikuttamaan jäsenvaltioiden väliseen kauppaan". "Menettelytapoilla" tarkoitetaan jäljempänä määräävässä asemassa olevan yrityksen käyttäytymistä.
8. Myös perustamissopimuksen 81 ja 82 artiklassa vahvistettujen kilpailusääntöjen täytäntöönpanosta annetussa asetuksessa 1/2003⁽²⁾ olevan 3 artiklan soveltamisala määräytyy kauppaan kohdistuvan vaikutuksen käsitteen mukaan.
9. Asetuksen 3 artiklan 1 kohdan mukaan jäsenvaltioiden kilpailuviranomaisten ja tuomioistuinten on sovellettava 81 artiklaa perustamissopimuksen 81 artiklan 1 kohdassa tarkoitettuihin sopimuksiin, yritysten yhteenliittymien päätöksiin tai yhdenmukaistettuihin menettelytapoihin, jotka saattavat vaikuttaa kyseisessä säännöksessä tarkoitettuun jäsenvaltioiden väliseen kauppaan, jos ne soveltavat kansallista kilpailulainsäädäntöä mainitunlaisiin sopimuksiin, päätöksiin tai yhdenmukaistettuihin menettelytapoihin. Samaten jos jäsenvaltioiden kilpailuviranomaiset ja tuomioistuimet soveltavat kansallista kilpailulainsäädäntöä perustamissopimuksen 82 artiklassa kiellettyihin väärinkäyttötapauksiin, niiden on myös sovellettava perustamissopimuksen 82 artiklaa. Jäsenvaltioiden kilpailuviranomaisten ja tuomioistuinten on sovellettava 81 ja 82 artiklaa asetuksen 3 artiklan 1 kohdan mukaisesti myös silloin, kun ne soveltavat kansallista kilpailulainsäädäntöä sellaisiin sopimuksiin ja sääntöjenvastaisiin menettelytapoihin, jotka saattavat vaikuttaa jäsenvaltioiden väliseen kauppaan. Toisaalta kansallisten kilpailuviranomaisten ja tuomioistuinten ei ole pakko soveltaa kansallista kilpailulainsäädäntöä, kun ne soveltavat 81 ja 82 artiklaa jäsenvaltioiden väliseen kauppaan vaikuttaviin sopimuksiin, päätöksiin ja yhdenmukaistettuihin tai sääntöjenvastaisiin menettelytapoihin. Tällöin ne voivat rajoittaa soveltamaan yhteisön kilpailusääntöjä.

10. Asetuksen 3 artiklan 2 kohdasta seuraa, että kansallisen kilpailulainsäädännön soveltaminen ei saa johtaa sellaisen sopimusten, yritysten yhteenliittymien päätösten tai yhdenmukaistettujen menettelytapojen kieltämiseen, jotka saattavat vaikuttaa jäsenvaltioiden väliseen kauppaan, mutta jotka eivät rajoita kilpailua perustamissopimuksen 81 artiklan 1 kohdassa tarkoitettulla tavalla tai jotka täyttävät perustamissopimuksen 81 artiklan 3 kohdassa määrätyt edellytykset tai jotka kuuluvat perustamissopimuksen 81 artiklan 3 kohdan soveltamiseksi annetun asetuksen piiriin. Asetuksen 1/2003 nojalla ei kuitenkaan estetä jäsenvaltioita hyväksymästä ja soveltamasta alueellaan tiukempia kansallisia lakeja, joissa kielletään tai säädetään rangaistaviksi yritysten toteuttamat yksipuoliset toimet.
11. Lopuksi on pantava merkille, että 3 artiklan 3 kohdassa säädetään, että 3 artiklan 1 ja 2 kohtaa ei sovelleta, kun jäsenvaltioiden kilpailuviranomaiset ja kansalliset tuomioistuimet soveltavat yrityskeskittymien valvontaa koskevaa kansallista lainsäädäntöä, eivätkä ne estä sellaisten kansallisen lainsäädännön määräysten soveltamista, joiden pääasiallinen tavoite eroaa perustamissopimuksen 81 ja 82 artiklassa tarkoitettusta tavoitteesta, sanotun rajoittamatta yhteisön lainsäädännön yleisten periaatteiden ja muiden säännösten soveltamista.
12. Kauppaan kohdistuvan vaikutuksen peruste on yhteisön oikeuteen liittyvä itsenäinen peruste, jota on arvioitava erikseen kussakin tapauksessa. Se on sovellettavan lain valintaa koskeva peruste, jonka mukaan määräytyy yhteisön kilpailuoikeuden soveltamisala⁽³⁾. Yhteisön kilpailusääntöjä ei sovelleta sellaisiin sopimuksiin ja menettelytapoihin, jotka eivät ole omiaan vaikuttamaan tuntuvasti jäsenvaltioiden väliseen kauppaan.
13. Kauppaan kohdistuvan vaikutuksen perusteen mukaan määräytyy, sovelletaanko 81 ja 82 artiklaa sellaisiin sopimuksiin ja menettelytapoihin, joilla saattaa olla vähäisiä rajatylittäviä vaikutuksia yhteisössä. Yhteisöjen tuomioistuimen mukaan sopimuksen tai menettelytavan on oltava omiaan vaikuttamaan "tuntuvasti" jäsenvaltioiden väliseen kauppaan⁽⁴⁾.
14. Perustamissopimuksen 81 artiklan soveltamiseksi sopimuksen on oltava omiaan vaikuttamaan jäsenvaltioiden väliseen kauppaan. Edellytyksenä ei ole, että sopimuksen jokaisen yksittäisen, sopimuksesta johtuvia kilpailunrajoituksia sisältävän osan on oltava omiaan vaikuttamaan kauppaan⁽⁵⁾. Jos sopimus kokonaisuudessaan on omiaan vaikuttamaan jäsenvaltioiden väliseen kauppaan, koko sopimukseen sovelletaan yhteisön oikeutta, myös sellaisiin sopimuksen osiin, joilla ei ole yksinään vaikutusta jäsenvaltioiden väliseen kauppaan. Sellaisissa tapauksissa, joissa osapuolten sopimussuhteet koskevat useita toimintoja, näiden toimintojen on liityttävä suoraan toisiinsa ja oltava kiinteä osa samaa yleistä liiketoimintajärjestelyä, jotta ne olisivat osa samaa sopimusta⁽⁶⁾. Ellei näin ole, jokainen toiminto muodostaa erillisen sopimuksen.
15. On myös epäoleennaista, onko tietyn yrityksen osallistumisella sopimukseen tuntuva vaikutusta jäsenvaltioiden väliseen kauppaan⁽⁷⁾. Yritys ei voi välttyä yhteisön oikeussääntöjen soveltamiselta pelkästään sen perusteella, että yrityksellä on merkityksetön osuus sopimuksessa, joka on itsessään omiaan vaikuttamaan jäsenvaltioiden väliseen kauppaan.
16. Yhteisön oikeussääntöjen soveltamiseksi ei ole tarpeen osoittaa yhteyttä väitetyn kilpailunrajoittamisen ja sen välillä, että sopimus on omiaan vaikuttamaan jäsenvaltioiden väliseen kauppaan. Myös ei-rajoittavat sopimukset voivat vaikuttaa jäsenvaltioiden väliseen kauppaan. Esimerkiksi valikoivat jakelusopimukset, jotka perustuvat yksinomaan tuotteen luonteella perusteltaviin laadullisiin valintakriteereihin ja joilla ei rajoiteta kilpailua 81 artiklan 1 kohdassa tarkoitettulla tavalla, voivat kuitenkin vaikuttaa jäsenvaltioiden väliseen kauppaan. Väitteet sopimuksesta aiheutuvista kilpailunrajoituksista voivat kuitenkin olla selvä osoitus siitä, onko sopimus omiaan vaikuttamaan jäsenvaltioiden väliseen kauppaan. Esimerkiksi jakelusopimus, jossa kielletään tuonti, on luonteensa vuoksi omiaan vaikuttamaan jäsenvaltioiden väliseen kauppaan, vaikka tällainen vaikutus ei välttämättä ole tuntuva⁽⁸⁾.
17. Perustamissopimuksen 82 artiklan soveltaminen edellyttää, että jäsenvaltioiden väliseen kauppaan vaikutetaan väärinkäytöksellä. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että jokaista yksittäistä toimea on arvioitava erikseen. Määrävässä asemassa olevan yrityksen kokonaisstrategian eri osia on arvioitava sen kokonaisvaikutuksen perusteella. Jos määrävässä asemassa oleva yritys maksuu erilaisia menettelytapoja yhden ja saman tavoitteen saavuttamiseksi, esimerkiksi kilpailijoiden poistamiseksi tai sulkemiseksi markkinoilta, 82 artiklaa voidaan soveltaa kaikkiin menettelytapoihin, jotka ovat osa tätä kokonaisstrategiaa, jos vähintään yksi näistä menettelytavoista on omiaan vaikuttamaan jäsenvaltioiden väliseen kauppaan⁽⁹⁾.
18. Perustamissopimuksen 81 ja 82 artiklan sanamuodosta ja yhteisöjen tuomioistuinten oikeuskäytännöstä seuraa, että kauppaan kohdistuvan vaikutuksen perusteen soveltamisessa on otettava huomioon etenkin seuraavat kolme käsitettä:
- "jäsenvaltioiden välinen kauppa"
 - "on omiaan vaikuttamaan" ja
 - "tuntuva vaikutus".

2.2 "Jäsenvaltioiden välisen kaupan" käsite

19. Käsitteellä "kauppa" ei tarkoiteta ainoastaan perinteistä rajatylittävää tavaroiden ja palvelujen vaihdantaa⁽¹⁰⁾. Se on laaja käsite, joka kattaa kaiken rajatylittävän taloudellisen toiminnan sisältäen yritysten sijoittautumisen⁽¹¹⁾. Tämä tulkinta on yhdenmukainen perustamissopimuksessa vahvistetun tavaroiden, palvelujen, henkilöiden ja pääoman vapaata liikkuvuutta koskevan päämäärän kanssa.
20. Vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan "kaupan" käsitteeseen kuuluvat myös tapaukset, joissa sopimuksilla tai menettelyillä on vaikutusta markkinoiden kilpailurakenteeseen. Sopimukseen ja menettelytapoihin, joilla suljetaan tai uhataan sulkea kilpailija yhteisön markkinoilta ja jotka vaikuttavat siten yhteisön sisäisen kilpailun rakenteeseen, voidaan soveltaa yhteisön kilpailusääntöjä⁽¹²⁾. Jos yritys joutuu tai on vaarassa joutua poistumaan markkinoilta, sillä on vaikutusta yhteisön sisäisen kilpailun rakenteeseen ja siten myös yrityksen harjoittamiin taloudellisiin toimintoihin.
21. Vaatimuksella, jonka mukaan menettelytavalla on vaikutettava "jäsenvaltioiden väliseen" kauppaan, tarkoitetaan, että menettelyllä on oltava vaikutusta rajatylittävään taloudelliseen toimintaan vähintään kahden jäsenvaltion välillä. Edellytyksenä ei ole, että sopimuksen tai menettelytavan on vaikutettava yhden jäsenvaltion koko alueen ja toisen jäsenvaltion koko alueen väliseen kauppaan. Perustamissopimuksen 81 ja 82 artiklaa voidaan soveltaa myös tapauksiin, joissa osallisena on jonkin jäsenvaltion osa, mikäli kauppaan kohdistuva vaikutus on tuntuva⁽¹³⁾.
22. Kauppaan kohdistuvan vaikutuksen perusteen soveltaminen ei ole riippuvainen merkityksellisten maantieteellisten markkinoiden määritelmästä. Myös kansallisilla tai alueellisilla markkinoilla toteutettavilla toimilla saattaa olla vaikutusta jäsenvaltioiden väliseen kauppaan⁽¹⁴⁾.

2.3 Käsite "on omiaan vaikuttamaan"

23. Käsitteellä "on omiaan vaikuttamaan" määritellään jäsenvaltioiden väliseen kauppaan kohdistuvan vaikutuksen luonne. Yhteisöjen tuomioistuimen vakiintuneen tulkinnan mukaan käsitteellä "on omiaan vaikuttamaan" tarkoitetaan, että menettelytavan on objektiivisten oikeudellisten ja tosiasiallisten seikkojen perusteella annettava riittävästi aiheutta epäillä, että sillä saattaa olla tosiasiallisesti tai mahdollisesti suoria tai välillisiä vaikutuksia jäsenvaltioiden välisen kaupan rakenteeseen⁽¹⁵⁾⁽¹⁶⁾. Kuten edellä 20 kohdassa todetaan, yhteisöjen tuomioistuin tulkitsee lisäksi sitä, vaikuttaako sopimus tai menettelytapa kilpailun rakenteeseen. Sellaisissa tapauksissa, joissa sopimus tai

menettelytapa on omiaan vaikuttamaan yhteisön sisäiseen kilpailun rakenteeseen, asia kuuluu yhteisön toimivaltaan.

24. Yhteisöjen tuomioistuimen "kaupan rakennetta" koskevassa tulkinnassa painotetaan seuraavia näkökohtia, joita käsitellään jäljempänä:
- a) "objektiivisiin oikeudellisiin ja tosiasiallisiin seikkoihin perustuva riittävä todennäköisyys",
 - b) vaikutus "jäsenvaltioiden välisen kaupan rakenteeseen",
 - c) "tosiasiallisesti tai mahdollisesti suora tai välillinen vaikutus" kaupan rakenteeseen.

2.3.1 Objektiivisiin oikeudellisiin ja tosiasiallisiin seikkoihin perustuva riittävä todennäköisyys

25. Kauppaan kohdistuvien vaikutusten arviointi perustuu objektiivisiin tekijöihin. Edellytyksenä ei ole kyseisten yritysten subjektiivinen aikomus. Jos voidaan todistaa, että yritysten aikomuksena on ollut vaikuttaa jäsenvaltioiden väliseen kauppaan, esimerkiksi jäsenvaltioiden välistä vientiä tai tuontia estämällä, tämä olennainen tekijä on kuitenkin otettava huomioon.
26. Ilmaisu "on omiaan vaikuttamaan" ja yhteisöjen tuomioistuimen viittaus "riittävään todennäköisyyteen" tarkoittavat sitä, että yhteisön toimivallan käyttö ei edellytä, että sopimus tai menettelytapa vaikuttaa tai on vaikuttanut tosiasiallisesti jäsenvaltioiden väliseen kauppaan. Riittää, että sopimus tai menettelytapa saattaa vaikuttaa jäsenvaltioiden väliseen kauppaan⁽¹⁷⁾.
27. Ei ole mitään velvoitetta tai tarvetta laskea sopimuksen tai menettelytavan vaikutusalaan kuuluvan jäsenvaltioiden välisen kaupan tosiasiallista määrää. Jos esimerkiksi sopimuksilla estetään vienti muihin jäsenvaltioihin, ei ole tarpeen arvioida kyseisten jäsenvaltioiden välisen samankaltaisen kaupan määrää tällaisen sopimuksen puuttuessa. Tämä tulkinta on yhdenmukainen kauppaan kohdistuvan vaikutuksen perusteen lainvalintaan liittyvän luonteen kanssa. Yhteisön toimivalta ulottuu sopimukseen ja menettelyihin, joilla saattaa olla valtioiden rajat ylittäviä vaikutuksia riippumatta siitä, onko tietyllä sopimuksella tai menettelyllä tosiasiallisesti tällaisia vaikutuksia.
28. Kauppaan kohdistuvan vaikutuksen perusteen arviointi perustuu useisiin tekijöihin, joilla ei ole yksinään välttämättä ratkaisevaa merkitystä⁽¹⁸⁾. Merkityksellisiä tekijöitä ovat sopimuksen ja menettelyn luonne, sopimuksen tai menettelyn vaikutusalaan kuuluvien tuotteiden luonne ja asianomaisten yritysten asema ja merkitys⁽¹⁹⁾.

29. Sopimuksen ja menettelyn luonne on laadullinen osoitus siitä, onko sopimus tai menettely omiaan vaikuttamaan jäsenvaltioiden väliseen kauppaan. Jotkin sopimukset ja menettelyt ovat jo luonteensa takia omiaan vaikuttamaan jäsenvaltioiden väliseen kauppaan, toiset edellyttävät sen sijaan yksityiskohtaista arviointia vaikutuksen toteamiseksi. Valtioiden rajat ylittävät kartellit ovat yksi esimerkki ensin mainituista, kun taas pelkästään yhden jäsenvaltion alueella toimivat yhteisyritykset ovat esimerkki jälkimmäisistä. Tätä näkökohtaa tarkastellaan yksityiskohdaisesti jäljempänä 3 osassa, jossa käsitellään eri ryhmiin kuuluvia sopimuksia ja menettelyjä.
30. Sopimusten tai menettelyjen soveltamisalaan kuuluvien tuotteiden luonne on myös osoitus siitä, ovatko ne omiaan vaikuttamaan jäsenvaltioiden väliseen kauppaan. Jos tuotteilla on niiden luonteen vuoksi helppo käydä kauppaa rajojen yli tai jos ne ovat tärkeitä yrityksille, jotka haluavat päästä muiden jäsenvaltioiden markkinoille tai laajentaa niillä toimintaansa, yhteisön toimivalta on helppompi määrittää kuin tapauksissa, joissa muihin jäsenvaltioihin sijoittautuneiden toimittajien tarjoamien tuotteiden kysyntä on niiden luonteen vuoksi vähäistä ja jos tuotteilla on vähäinen merkitys toiseen jäsenvaltioon sijoittautumisen tai tällaisesta sijoittautumispaikasta toteutettavan taloudellisen toiminnan laajentamisen näkökulmasta⁽²⁰⁾. Sijoittautumiseen kuuluu mm. se, että yhteen jäsenvaltioon sijoittautuneet yritykset perustavat myynti- tai sivukonttoreita tai tytäryhtiöitä toiseen jäsenvaltioon.
31. Asianomaisten yritysten markkina-asema ja myynnin määrä ovat määrällisiä osoituksia siitä, onko kyseessä oleva sopimus tai menettelytapa omiaan vaikuttamaan jäsenvaltioiden väliseen kauppaan. Tätä näkökohtaa, joka on olennainen osa vaikutuksen tuntuvuuden arviointia, tarkastellaan jäljempänä 2.4 kohdassa.
32. Edellä mainittujen tekijöiden lisäksi on välttämätöntä ottaa huomioon sopimukseen tai menettelyyn liittyvät oikeudelliset ja tosiasialliset seikat. Asiaa koskeva taloudellinen ja oikeudellinen asyayhteys antaa selvän käsityksen jäsenvaltioiden väliseen kauppaan kohdistuvan vaikutuksen mahdollisuudesta. Jos jäsenvaltioiden välillä on absoluuttisia, sopimukseen tai menettelyyn nähden ulkoisia esteitä rajatylittävälle kaupalle, kauppaan saattaa kohdistua vaikutuksia vain, jos on todennäköistä, että nämä esteet häviävät lähitulevaisuudessa. Tapauksissa, joissa esteet eivät ole absoluuttisia vaan pelkästään vaikeuttavat rajatylittäviä toimintoja, on ensisijaisen tärkeää varmistaa, ettei sopimuksilla ja menettelyillä vaikeuteta edelleen tällaisia toimintoja. Tällaiset sopimukset ovat omiaan vaikuttamaan jäsenvaltioiden väliseen kauppaan.
- 2.3.2 *Vaikutus ”jäsenvaltioiden välisen kaupan rakenteeseen”*
33. Jotta 81 ja 82 artiklaa voidaan soveltaa, menettelyllä on oltava vaikutusta ”jäsenvaltioiden välisen kaupan rakenteeseen”.
34. ”Kaupan rakenne” on neutraali käsite. Edellytyksenä ei ole, että kauppaa rajoitetaan tai kaupan määrää vähennetään⁽²¹⁾. Kaupan rakenteisiin voi kohdistua vaikutuksia myös sopimuksesta tai menettelytavasta johtuvan kaupan kasvun vuoksi. Asia kuuluu yhteisön toimivaltaan, jos jäsenvaltioiden välinen kauppa todennäköisesti kehittyy erilaiseksi sopimuksen tai menettelyn johdosta kuin se olisi todennäköisesti kehittynyt ilman sopimusta tai menettelyä⁽²²⁾.
35. Tämä tulkinta ilmentää sitä tosiseikkaa, että kauppaan kohdistuvan vaikutuksen käsite on lainvalintaan liittyvä, ja sen avulla voidaan erottaa yhtäältä ne sopimukset ja menettelyt, joilla saattaa olla rajatylittäviä vaikutuksia yhteisön kilpailusääntöjen mukaisen tutkimuksen oikeuttamiseksi, ja toisaalta ne sopimukset ja menettelyt, joilla ei voi olla tällaisia vaikutuksia.
- 2.3.3 *”Tosiasiallisesti tai mahdollisesti suora tai välillinen vaikutus” kaupan rakenteeseen*
36. Sopimuksilla ja menettelyillä voi olla ”tosiasiallisesti tai mahdollisesti suora tai välillinen” vaikutus jäsenvaltioiden välisen kaupan rakenteisiin.
37. Sopimuksen tai menettelyn soveltamisalaan kuuluvilla tuotteilla on tavallisesti suoria vaikutuksia jäsenvaltioiden väliseen kauppaan. Jos esimerkiksi eri jäsenvaltioihin sijoittautuneet tietyn tuotteen valmistajat sopivat jakavansa markkinat, sillä on suoria vaikutuksia jäsenvaltioiden väliseen kauppaan kyseisten tuotteiden markkinoilla. Suoria vaikutuksia aiheuttaa esimerkiksi myös menettely, jossa toimittaja rajoittaa jakelijoille myöntämiään alennuksia siinä jäsenvaltiossa myytäviin tuotteisiin, johon jakelijat ovat sijoittautuneet. Tällaisilla menettelyillä lisätään vientiin tarkoitettujen tuotteiden suhteellista hintaa, vähennetään mielenkiintoa vientiin ja heikennetään vientituotteiden kilpailukykyä.
38. Sopimuksen tai menettelyn soveltamisalaan kuuluviin tuotteisiin yhteydessä olevat toiset tuotteet aiheuttavat usein välillisiä vaikutuksia. Välillisiä vaikutuksia voi aiheutua esimerkiksi sopimuksista tai menettelyistä, joilla on vaikutusta sellaisten yritysten taloudellisiin rajatylittäviin toimintoihin, jotka käyttävät sopimuksen tai menettelyn soveltamisalaan kuuluvia tuotteita tai muutoin turvautuvat niihin⁽²³⁾. Tällaisia vaikutuksia voi aiheutua esimer-

kiksi, jos sopimus tai menettelytapa liittyy välituotteeseen, jolla ei käydä kauppaa mutta jota käytetään kaupankäyntiin tarkoitetun lopputuotteen tuotannossa. Yhteisöjen tuomioistuimen mukaan sopimus, jolla vahvistetaan konjakin tuotannossa käytettävien alkoholijuomien hinnat, on omiaan vaikuttamaan jäsenvaltioiden väliseen kauppaan⁽²⁴⁾. Vaikka raaka-ainetta ei suunnattu vientiin, lopputuote – konjakki – suunnattiin vientiin. Tällaisissa tapauksissa sovelletaan siten yhteisön kilpailulainsäädäntöä, jos lopputuotteella käytävään kauppaan voi kohdistua tuntuvia vaikutuksia.

39. Sopimuksen tai menettelytavan soveltamisalaan kuuluvilla tuotteilla voi olla myös välillisiä vaikutuksia jäsenvaltioiden väliseen kauppaan. Esimerkiksi sopimukset, joissa valmistaja myöntää takuun vain jakelijoiden sijoittautumisjäsenvaltiossaan markkinoimille tuotteille, eivät mitenkään kannusta muissa jäsenvaltioissa olevia kuluttajia ostamaan kyseisiä tuotteita, sillä nämä eivät voisi vedota takuuseen⁽²⁵⁾. Näin vaikeutetaan virallisten jakelijoiden ja rinnakkaiskaupan harjoittamaa vientiä, sillä kuluttajien silmissä tuotteet, joilla ei ole valmistajan takuuta, ovat vähemmän houkuttelevia⁽²⁶⁾.
40. Jäsenvaltioiden väliseen kauppaan kohdistuvilla tosiasiallisilla vaikutuksilla tarkoitetaan vaikutuksia, jotka aiheutuvat sopimuksen tai menettelytavan täytäntöönpanosta. Esimerkiksi samaan jäsenvaltioon sijoittautuneen toimittajan ja jakelijan välisellä sopimuksella, jossa kielletään vienti toisiin jäsenvaltioihin, aiheutetaan todennäköisesti tosiasiallisia vaikutuksia jäsenvaltioiden väliselle kaupalle. Ilman sopimusta jakelijan olisi mahdollista harjoittaa vientiä. On kuitenkin muistettava, että tosiasiallisia vaikutuksia ei tarvitse todistaa. Riittää, että sopimuksella tai menettelytavalla saattaa olla tällaisia vaikutuksia.
41. Mahdollisilla vaikutuksilla tarkoitetaan vaikutuksia, jotka ovat riittävän todennäköisesti mahdollisia tulevaisuudessa. Tämä tarkoittaa sitä, että ennakoitavissa oleva markkinakehitys on otettava huomioon⁽²⁷⁾. Vaikka kauppaan ei voisi kohdistua vaikutuksia sopimuksen teko hetkellä tai menettelyn täytäntöönpanohetkellä, 81 ja 82 artiklaa sovelletaan, jos tähän päätökseen johtaneet tekijät todennäköisesti muuttuvat lähitulevaisuudessa. Tältä osin on syytä tarkastella yhteisön tai kyseisen jäsenvaltion hyväksymien vapauttamistoimien vaikutusta ja muita ennakoitavissa olevia toimenpiteitä, joiden tavoitteena on poistaa kaupan oikeudelliset esteet.
42. Jos markkinaolosuhteet ovat tietynä ajankohtana epäsuotuisia rajatylittävälle kaupalle, esimerkiksi koska hinnat ovat samat kyseisissä jäsenvaltioissa, kauppaan saattaa silti kohdistua vaikutuksia, jos tilanne voi muuttua muutuneiden markkinaolosuhteiden myötä⁽²⁸⁾. Ratkaisevaa on se, onko sopimus tai menettelytapa omiaan vaikutta-

maan jäsenvaltioiden väliseen kauppaan, eikä niinkään se, onko niillä jollakin tietyllä hetkellä tosiasiallisia vaikutuksia.

43. Välillisten tai mahdollisten vaikutusten sisällyttäminen jäsenvaltioiden väliseen kauppaan kohdistuvien vaikutusten arviointiin ei tarkoita sitä, että arvio voi perustua etäisiin tai oletettuihin vaikutuksiin. Sen viranomaisen tai osapuolen, jonka mukaan jäsenvaltioiden väliseen kauppaan voi kohdistua tuntuvia vaikutuksia, on selvitettävä, kuinka todennäköistä on se, että sopimuksella tai menettelytavalla on välillisiä tai mahdollisia vaikutuksia. Oletetut tai teoreettiset vaikutukset eivät ole riittäviä yhteisön toimivallan määrittämiseksi. Esimerkiksi sopimus, jolla nostetaan sellaisen tuotteen hintaa, jolla ei voida käydä kauppaa, vähentää kuluttajien käytettävissä olevia tuloja. Koska kuluttajilla on vähemmän rahaa käytettävissään, he saattavat ostaa vähemmän muista jäsenvaltioista tuotuja tuotteita. Tällaisten tulovaikutusten ja jäsenvaltioiden välisen kaupan välinen yhteys on yleensä sellaisenaan liian etäinen, jotta asia kuuluisi yhteisön toimivaltaan.

2.4 "Tuntuvan vaikutuksen" käsite

2.4.1 Yleinen periaate

44. Kauppaan kohdistuvan vaikutuksen perusteeseen sisältyy määrällinen elementti, jolla yhteisön toimivalta rajataan sopimuksiin ja menettelytapoihin, joilla saattaa olla tietyn suuruisia vaikutuksia. Perustamissopimuksen 81 ja 82 artiklaa ei sovelleta sellaisiin sopimuksiin ja menettelytapoihin, jotka vaikuttavat markkinoihin ainoastaan merkityksellömällä tavalla, kun otetaan huomioon kyseessä olevien yritysten heikko asema kyseisten tuotteiden markkinoilla⁽²⁹⁾. Vaikutuksen tuntuvuutta onkin arvioitava ottaen erityisesti huomioon asianomaisten yritysten asema ja merkitys kyseisten tuotteiden markkinoilla⁽³⁰⁾.
45. Vaikutuksen tuntuvuuden arvioinnissa on otettava huomioon kulloisenkin yksittäisen tapauksen olosuhteet ja etenkin sopimuksen ja menettelytavan luonne, niiden soveltamisalaan kuuluvien tuotteiden luonne ja asianomaisten yritysten markkina-asema. Jos sopimus tai menettelytapa on jo luonteensa vuoksi omiaan vaikuttamaan jäsenvaltioiden väliseen kauppaan, niiden vaikutuksen tuntuvuutta koskeva raja-arvo on alempi kuin sopimusten ja menettelytapojen, jotka eivät ole luonteensa vuoksi omiaan vaikuttamaan jäsenvaltioiden väliseen kauppaan. Mitä suurempi on asianomaisten yritysten markkina-asema, sitä todennäköisemmin sopimus tai menettelytapa on omiaan vaikuttamaan tuntuvasti jäsenvaltioiden väliseen kauppaan⁽³¹⁾.

46. Useissa tuontia ja vientiä koskevissa tapauksissa yhteisöjen tuomioistuin on todennut, että tuntuvaa vaikutusta koskeva edellytys täyttyy, jos asianomaisten yritysten myynnin osuus markkinoista on noin viisi prosenttia ⁽³²⁾. Markkinaosuutta ei ole kuitenkaan aina pidetty ratkaisevana tekijänä. On tarpeen ottaa huomioon myös yritysten liikevaihto kyseisten tuotteiden markkinoilla ⁽³³⁾.
47. Vaikutuksen tuntuvuutta voidaan siten arvioida sekä absoluuttisesti (liikevaihto) että suhteellisesti vertaamalla asianomaisten yritysten asemaa markkinoiden muiden toimijoiden asemaan (markkinaosuus). Se, että arvioinnissa painotetaan asianomaisten yritysten asemaa ja merkitystä, on yhdenmukaista käsitteen "on omiaan vaikuttamaan" kanssa, jolla viitataan siihen, että arvioinnissa lähtökohdiana on se, voiko sopimuksella tai menettelytavalla olla vaikutuksia jäsenvaltioiden väliseen kauppaan, eikä niinkään se, kohdistuuko rajatylittäviin tavara- ja palveluvirtoihin tosiasiallisia vaikutuksia. Asianomaisten yritysten markkina-asema ja niiden liikevaihto kyseisten tuotteiden markkinoilla ovat osoituksena siitä, voiko sopimuksella tai menettelytavalla olla vaikutusta jäsenvaltioiden väliseen kauppaan. Jäljempänä 52 ja 53 kohdassa esitetyt oletukset ilmentävät näitä kahta tekijää.
48. Tuntuvan vaikutuksen arviointi ei välttämättä edellytä kyseessä olevien markkinoiden määrittämistä ja markkinaosuusien laskemista ⁽³⁴⁾. Yrityksen absoluuttinen myynti voi olla riittävä tukemaan sitä näkemystä, että vaikutus kauppaan on tuntuva. Tämä koskee etenkin sopimuksia ja menettelytapoja, jotka ovat jo luonteensa vuoksi omiaan vaikuttamaan jäsenvaltioiden väliseen kauppaan, esimerkiksi siitä syystä, että ne liittyvät tuontiin tai vientiin tai että ne ulottuvat useisiin jäsenvaltioihin. Tällaisissa tapauksissa sopimuksen soveltamisalaan kuuluvien tuotteiden liikevaihto voi olla riittävä sen päätelmän tekemiseksi, että jäsenvaltioiden väliseen kauppaan kohdistuu vaikutuksia, mikä vastaa jäljempänä olevassa 53 kohdassa esitettyä positiivista oletamusta.
49. Sopimuksia ja menettelytapoja on aina tarkasteltava niiden taloudellisessa ja oikeudellisessa asiayhteydessä. Vertikaalisissa sopimuksissa voi olla välttämätöntä ottaa huomioon samankaltaisten sopimusten rinnakkaisten verkostojen kumulatiiviset vaikutukset ⁽³⁵⁾. Vaikka yksittäinen sopimus tai sopimusten verkosto ei olisikaan omiaan vaikuttamaan tuntuvasti jäsenvaltioiden väliseen kauppaan, samankaltaisten sopimusten verkostolla saattaa kokonaisuudessaan olla tällaisia vaikutuksia. Edellytyksenä on kuitenkin, että yksittäisen sopimuksen tai sopimusten verkoston osuus kauppaan kohdistuvasta kokonaisvaikutuksesta on huomattava ⁽³⁶⁾.
- 2.4.2 *Vaikutuksen tuntuvuuden määrittäminen*
50. On mahdotonta vahvistaa yleisiä määrällisiä sääntöjä, jotka kattaisivat kaikki sopimusryhmät ja joiden perusteella voitaisiin määrittää, milloin nämä ovat omiaan vaikuttamaan tuntuvasti jäsenvaltioiden väliseen kauppaan. On kuitenkin mahdollista osoittaa, milloin kauppaan ei voi kohdistua huomattavia vaikutuksia. Ensinnäkin komissio on todennut tiedonannossaan vähämerkityksisistä sopimuksista, jotka eivät Euroopan yhteisön perustamis-sopimuksen 81 artiklan 1 kohdassa tarkoitettulla tavalla rajoita tuntuvasti kilpailua ⁽³⁷⁾ (de minimis -sääntö), että sopimukset pienten ja keskisuurten yritysten välillä, siten kuin ne on määritelty komission suosituksen 96/280/EY liitteessä ⁽³⁸⁾, ovat harvoin omiaan vaikuttamaan tuntuvasti jäsenvaltioiden väliseen kauppaan. Tämä oletus perustuu siihen, että pienten ja keskisuurten yritysten toiminnot ovat luonteeltaan yleensä paikallisia tai korkeintaan alueellisia. Pienet ja keskisuuret yritykset voivat kuitenkin kuulua yhteisön toimivallan piiriin etenkin, jos ne harjoittavat rajatylittävää taloudellista toimintaa. Toiseksi komissio katsoo asianmukaiseksi vahvistaa yleisen periaatteen sille, milloin kauppaan ei yleensä voi kohdistua tuntuvia vaikutuksia, toisin sanoen standardin, jonka perusteella määritellään, milloin vaikutus jäsenvaltioiden väliseen kauppaan ei ole tuntuva (ns. NAAT-sääntö). EY:n perustamissopimuksen 81 artiklaa soveltaessaan komissio katsoo tämän standardin negatiiviseksi olettamukseksi, jota sovelletaan kaikkiin 81 artiklan 1 kohdassa tarkoitettuihin sopimuksiin sopimukseen sisältyvien rajoitusten luonteesta riippumatta, myös rajoituksiin, jotka on määritetty vakaviksi rajoituksiksi ryhmäpoikkeuksia koskevissa komission asetuksissa ja suuntaviivoissa. Tämän oletuksen soveltamisalaan kuuluvissa tapauksissa komissio ei yleensä aloita menettelyjä pyynnöstä eikä omasta aloitteestaan. Kun yritykset olettavat vilpittömässä mielessä sopimuksensa kuuluvan tämän negatiivisen oletuksen soveltamisalaan, komissio ei määrää sakkoja.
51. Jäljempänä olevaa 53 kohtaa rajoittamatta tällä tuntuvan vaikutuksen negatiivisella määritelmällä ei kuitenkaan tarkoiteta, että sopimukset, jotka eivät täytä jäljempänä esitettyjä perusteita, ovat aina omiaan vaikuttamaan tuntuvasti jäsenvaltioiden väliseen kauppaan. Tapauskohtainen analyysi on välttämätön.
52. Komissio katsoo, että sopimukset eivät periaatteessa ole omiaan vaikuttamaan tuntuvasti jäsenvaltioiden väliseen kauppaan, jos seuraavat kumulatiiviset edellytykset täyttyvät:
- Osapuolten yhteenlaskettu markkinaosuus sopimuksen alaan kuuluvilla relevanteilla markkinoilla on yhteisön markkinoilla enintään viisi prosenttia, ja
 - Horisontaalisissa sopimuksissa asianomaisten yritysten yhteisön alueelta kertynyt yhteenlaskettu vuotuinen kokonaisliikevaihto ⁽³⁹⁾ sopimuksen alaan kuuluvien tuotteiden markkinoilla on enintään 40 miljoonaa euroa. Mitä tulee sopimuksiin, jotka koskevat tuotteiden yhteisöstoja, relevantti liikevaihto määritellään sopimuksen kattamien yhteisten ostojen perusteella.

Vertikaalisissa sopimuksissa yhteisön alueelta kertynyt toimittajan yhteenlaskettu vuotuinen kokonaisliikevaihto sopimuksen alaan kuuluvien tuotteiden markkinoilla on enintään 40 miljoonaa euroa. Lisenssisopimuksissa relevantin liikevaihdon on oltava lisenssinantajien yhteenlaskettu liikevaihto lisensoitua tekniikkaa hyödyntävien tuotteiden markkinoilla ja lisenssinantajan oma liikevaihto tällaisten tuotteiden markkinoilla. Kun sopimuksia on tehty ostajan ja usean toimittajan välillä, relevantti liikevaihto on ostajan liikevaihto.

Komissio soveltaa samaa olettamusta, jos kahden peräkkäisen kalenterivuoden aikana edellä mainittu liikevaihdon raja-arvo ylittyy enintään 10 prosentilla ja edellä mainittu markkinaosuutta koskeva raja-arvo ylittyy enintään kahdella prosenttiyksiköllä. Komissio ei sovelta tätä olettamusta, jos sopimus koskee kehittyviä eikä vielä olemassa olevia markkinoita, joilla osapuolilla ei ole relevanttia liikevaihtoa eivätkä ne kerää relevanttia markkinaosuutta. Tällöin vaikutuksen tuntuvuutta voidaan joutua arvioimaan sen perusteella, mikä asema osapuolilla on läheisillä tuotemarkkinoilla tai kuinka vahvassa asemassa ne ovat sopimukseen liittyvään teknologiaan nähden.

53. Komissio tulee myös katsomaan, että jos sopimus on luonteensa vuoksi omiaan vaikuttamaan jäsenvaltioiden väliseen kauppaan esimerkiksi siitä syystä, että se koskee tuontia ja vientiä tai ulottuu useisiin jäsenvaltioihin, voidaan tehdä sellainen kumottavissa oleva myönteinen oletus, että kauppaan kohdistuvat vaikutukset ovat tuntuvia, jos yritysten yhteenlaskettu liikevaihto on yli 40 miljoonaa euroa sopimuksen soveltamisalaan kuuluvien tuotteiden markkinoilla 52 ja 54 kohdassa mainitulla tavalla laskettuna. Jos sopimukset ovat luonteeltaan omiaan vaikuttamaan jäsenvaltioiden väliseen kauppaan, monissa tapauksissa voidaan olettaa, että vaikutukset ovat tuntuvia, jos osapuolten markkinaosuus ylittää edellisessä kohdassa tarkoitettua viiden prosentin rajan. Tämä oletus ei kuitenkaan päde sopimukseen, jotka koskevat vain osaa jäsenvaltiosta (ks. jäljempänä 90 kohta).
54. Koskien 40 miljoonan euron raja-arvoa, laskennassa perustana käytetään asianomaisten yritysten edellisen tilikauden yhteenlaskettua yhteisönlajuisia kokonaismyyntiä ilman veroja sopimuksen soveltamisalaan kuuluvien tuotteiden (sopimustuotteiden) markkinoilla, katso edellä 52 kohta. Yhteen ja samaan yritykseen kuuluvien yritysten välistä myyntiä ei oteta huomioon⁽⁴⁰⁾.
55. Markkinaosuutta koskevan raja-arvon soveltamiseksi on välttämätöntä määrittellä merkitykselliset markkinat⁽⁴¹⁾.

Ne muodostuvat merkityksellisistä tuotemarkkinoista ja merkityksellisistä maantieteellisistä markkinoista. Markkinaosuudet tulee laskea myynnin arvoa koskevien tietojen tai, silloin kun se on tarkoituksenmukaista, oston arvoa koskevien tietojen perusteella. Jos arvotietoja ei ole saatavilla, voidaan käyttää muuhun luotettavaan markkinatietoon, kuten määrätietoihin, perustuvia arvioita.

56. Yhden ja saman toimittajan eri jakelijoiden kanssa tekemien sopimusten verkoston osalta on otettava huomioon koko verkoston myynti.
57. NAAT-sääntöä sovellettaessa sopimukset, jotka ovat osa samaa yleistä liiketoimintajärjestelyä, katsotaan yhdeksi sopimukseksi⁽⁴²⁾. Yritykset eivät voi jakaa osiin yhden liiketaloudellisen kokonaisuuden muodostavaa sopimusta päästäkseen näiden raja-arvojen vaikutusalaan.

3. EDELLÄ MAINITTUJEN PERIAATTEIDEN SOVELTAMINEN YLEISIIN SOPIMUS- JA MENETTELYTAPARYHMIIN

58. Komissio tulee soveltamaan edellisessä luvussa tarkoitettua negatiivista olettamusta kaikkiin sopimuksiin, myös sopimuksiin, jotka luonteensa takia ovat omiaan vaikuttamaan jäsenvaltioiden väliseen kauppaan, sekä sopimuksiin, jotka koskevat kauppaan yhteisön ulkopuolisiin maihin sijoittautuneiden yritysten kanssa (ks. jäljempänä 3.3 kohta).
59. Negatiivisen olettamuksen soveltamisalan ulkopuolella komissio tulee ottamaan huomioon sopimuksen tai menettelyn luonteeseen liittyvät laadulliset tekijät sekä niiden tuotteiden luonteen, joita sopimukset tai menettelyt koskevat (ks. edellä 28 ja 29 kohta). Sopimuksen luonteen merkityksellisyyttä korostaa myös edellä 53 kohdassa määritelty positiivinen olettamus, joka koskee sellaisten sopimusten vaikutuksen tuntuvuutta, jotka ovat jo luonteensa takia omiaan vaikuttamaan jäsenvaltioiden väliseen kauppaan. Kauppaan kohdistuvan vaikutuksen käsitteen soveltamista koskevan lisäopastuksen tarjoamiseksi on siten hyödyllistä tarkastella erilaisia tavallisia sopimustyyppisiä ja menettelytapoja.
60. Jäljempänä tehdään ero yhtäältä useisiin jäsenvaltioihin ulottuvien sopimusten ja menettelytapojen ja toisaalta yhteen jäsenvaltioon tai yhden jäsenvaltion alueelle rajoitettujen sopimusten ja menettelytapojen välillä. Nämä kaksi pääluokkaa jakaantuvat edelleen alaluokkiin kyseessä olevan sopimuksen tai menettelytavan luonteen mukaan. Myös sopimukset ja menettelyt, jotka ulottuvat yhteisön ulkopuolisiin maihin, ovat mukana tarkastelussa.

3.1 Sellaiset sopimukset ja väärinkäyttö, jotka ulottuvat useisiin jäsenvaltioihin tai jotka pannaan täytäntöön useissa jäsenvaltioissa

61. Sellaiset sopimukset ja menettelytavat, jotka ulottuvat useisiin jäsenvaltioihin tai jotka pannaan täytäntöön useissa jäsenvaltioissa ovat lähes aina jo luonteensa perusteella omiaan vaikuttamaan jäsenvaltioiden väliseen kauppaan. Jos kyseessä oleva liikevaihto ylittää edellä 53 kohdassa tarkoitetun raja-arvon, useimmissa tapauksissa ei siten ole välttämätöntä arvioida yksityiskohtaisesti, voiko jäsenvaltioiden väliseen kauppaan kohdistua vaikutuksia. Tällaisia tapauksia koskevien neuvojen antamiseksi ja edellä II osassa määritettyjen periaatteiden havainnollistamiseksi on kuitenkin hyödyllistä selvittää tekijöitä, joita yleensä käytetään sen osoittamiseksi, että asia kuuluu yhteisön toimivaltaan.

3.1.1 Tuonti- ja vientisopimukset

62. Kahdesta tai useammasta jäsenvaltiosta olevien yritysten väliset tuonti- tai vientisopimukset ovat jo luonteensa vuoksi omiaan vaikuttamaan jäsenvaltioiden väliseen kauppaan. Tällaisilla sopimuksilla on suora vaikutus jäsenvaltioiden välisen kaupan rakenteeseen riippumatta siitä, rajoitetaanko niillä kilpailua. Esimerkiksi asiassa Kerpen & Kerpen, joka koski ranskalaisen valmistajan ja saksalaisen jakelijan välistä sopimusta, jonka vaikutusalaan kuului yli 10 prosenttia Ranskasta Saksaan suuntautuva sementin viennistä, jonka vuotuinen määrä oli yhteensä 350 000 tonnia, yhteisöjen tuomioistuin totesi, että on mahdotonta omaksua näkemystä, jonka mukaan tällainen sopimus ei olisi omiaan vaikuttamaan (tuntuvasti) jäsenvaltioiden väliseen kauppaan ⁽⁴³⁾.

63. Tähän ryhmään kuuluvat sopimukset, joilla rajoitetaan tuontia ja vientiä, ostajien harjoittamaa aktiivista ja passiivista myyntiä ja jälleenmyyntiä toisissa jäsenvaltioissa oleville asiakkaille koskevat rajoitukset mukaan luettuina ⁽⁴⁴⁾. Tällaisissa tapauksissa väitetyn kilpailunrajoituksen ja kauppaan kohdistuvan vaikutuksen välillä on luontainen yhteys, sillä rajoituksen nimenomaisena tarkoituksena on estää tavaroiden ja palvelujen liikkuvuus jäsenvaltioiden välillä, mikä muutoin olisi mahdollista. On merkityksentöntä, ovatko sopimuspuolet sijoittautuneet samaan jäsenvaltioon vai eri jäsenvaltioihin.

3.1.2 Useisiin jäsenvaltioihin ulottuvat kartellit

64. Useisiin jäsenvaltioihin ulottuvat kartellisopimukset, joiden tarkoituksena on esimerkiksi hintojen vahvistaminen ja markkinoiden jakaminen, ovat jo luonteensa takia omiaan vaikuttamaan jäsenvaltioiden väliseen kauppaan. Rajatylittävillä kartelleilla yhdenmukaistetaan kilpailuedelly-

tyksiä ja vaikeutetaan taloudellista vastavuoroisuutta lujittamalla perinteisiä kaupan rakenteita ⁽⁴⁵⁾. Kun yritykset sopivat jakavansa maantieteelliset alueet, sopimuksella voidaan estää myynti muilta alueilta jaetuille alueille tai sopimus voi johtaa myynnin vähenemiseen. Kun yritykset sopivat hintojen vahvistamisesta, ne poistavat markkinoilta kilpailun ja sen myötä hintaerot, joilla houkuteltaisiin sekä kilpailijat että asiakkaat osallistumaan rajatylittävään kauppaan. Kun yritykset sopivat myyntikiintiöistä, ne pitävät samalla yllä perinteisiä kaupan rakenteita. Asianomaiset yritykset eivät laajenna tuotantoaan eivätkä siten palvelle muiden jäsenvaltioiden potentiaalisia asiakkaita.

65. Rajat ylittävillä kartelleilla on yleensä luonteensa vuoksi tuntuva vaikutus kauppaan, sillä kartelliin osallistuvilla yrityksillä on merkittävä markkina-asema. Kartelleja perustetaan yleensä vain, jos siihen osallistuvilla yrityksillä on yhdessä suuri markkinaosuus, sillä kartellin avulla niiden on mahdollista nostaa hintaa tai vähentää tuotantoaan.

3.1.3 Useisiin jäsenvaltioihin ulottuvat horisontaaliset yhteistyösopimukset

66. Tämä luku kattaa erityyppiset horisontaaliset yhteistyösopimukset. Horisontaalisia yhteistyösopimuksia voivat esimerkiksi olla sopimukset, joissa kaksi tai useampi yritys tekee yhteistyötä tietyn taloudellisen toiminnan toteuttamiseksi, esimerkiksi tuotannossa ja jakelussa ⁽⁴⁶⁾. Tällaisia sopimuksia nimitetään usein yhteisyrietyksiksi. Kaiken itsenäiselle taloudelliselle yksikölle kuuluvan toiminnan pysyvästi hoitaviin yhteisyrietyksiin sovelletaan sulautumaasetusta ⁽⁴⁷⁾. Yhteisötasolla tällaisista kaiken toiminnan hoitavia yhteisyrietyksiä ei käsitellä 81 ja 82 artiklassa paitsi jos sovelletaan sulautumaasetuksen 4 artiklan 2 alakohtaa ⁽⁴⁸⁾. Siksi tässä luvussa ei käsitellä kaiken itsenäiselle taloudelliselle yksikölle kuuluvan toiminnan hoitavia yhteisyrietyksiä. Muut kuin kaiken toiminnan hoitavat yhteisyrietykset eivät toimi markkinoilla itsenäisenä toimittajana (tai ostajana). Ne vain avustavat emoyhtiötään, jotka toimivat itse markkinoilla ⁽⁴⁹⁾.

67. Yhteisyrietykset, jotka osallistuvat liiketoimiin kahdessa tai useammassa jäsenvaltiossa tai joiden tuotantoa emoyhtiöt myyvät kahdessa tai useammassa jäsenvaltiossa, vaikuttavat osapuolten liiketoimintaan kyseisillä yhteisön alueilla. Tällaiset sopimukset ovat siten yleensä jo luonteensa takia omiaan vaikuttamaan jäsenvaltioiden väliseen kauppaan verrattuna tilanteeseen ilman sopimusta ⁽⁵⁰⁾. Kaupan rakenteisiin kohdistuu vaikutuksia, kun yritykset siirtävät toimintojaan yhteisyrietyksiin tai käyttävät yhteisyrietyksiä perustaakseen uuden hankintalähteen yhteisöön.

68. Kauppaan saattaa kohdistua vaikutuksia myös, jos yhteisyritys tuottaa emoyhtiötään varten tuotantopanoksen, jota jatkojalostetaan ja joka sisällytetään emoyhtiöiden tuotteeseen. Tämä on todennäköistä, jos kyseessä oleva tuotantopanos hankittiin aiemmin muiden jäsenvaltioiden toimittajilta, jos emoyhtiöt tuottivat aiemmin tuotantopanoksen muissa jäsenvaltioissa tai jos lopputuotteella käydään kauppaa useammassa kuin yhdessä jäsenvaltiossa.
69. Koska yhteisyritys ei toimi itsenäisenä yksikkönä millään markkinoilla, vaikutuksen tuntuvuuden arvioinnissa on tärkeää ottaa huomioon myös emoyhtiöiden niiden tuotteiden myynti, jotka liittyvät sopimukseen, eikä ainoastaan sopimuksella muodostetun yhteisyrityksen myynti.
- 3.1.4 *Vertikaaliset sopimukset, jotka pannaan täytäntöön useissa jäsenvaltioissa*
70. Vertikaaliset sopimukset ja samankaltaisten vertikaalisten sopimusten verkostot, jotka pannaan täytäntöön useissa jäsenvaltioissa, ovat yleensä omiaan vaikuttamaan jäsenvaltioiden väliseen kauppaan, jos kauppa kanavoituu niiden johdosta tietyllä tavalla. Esimerkiksi kahteen tai useampaan jäsenvaltioon ulottuvat valikoivien jakelusopimusten verkostot kanavoivat kauppaa tietyllä tavalla, koska ne rajoittavat kauppaa vain verkoston jäseniin ja vaikuttavat siten kaupan rakenteisiin verrattuna tilanteeseen ilman sopimusta ⁽⁵¹⁾.
71. Myös vertikaaliset sopimukset, joilla on markkinoilta sulkeva vaikutus, saattavat vaikuttaa jäsenvaltioiden väliseen kauppaan. Tällaisia ovat esimerkiksi sopimukset, joissa useissa eri jäsenvaltioissa toimivat jakelijat sopivat ostavansa vain tietyltä toimittajalta tai myyvänsä vain tämän tuotteita. Tällaisilla sopimuksilla voidaan rajoittaa niiden jäsenvaltioiden välistä kauppaa, joissa sopimukset pannaan täytäntöön, tai sopimusten vaikutusalan ulkopuolisten jäsenvaltioiden harjoittamaa kauppaa. Markkinoiden sulkeminen voi johtua yksittäisistä sopimuksista tai sopimusten verkostosta. Kun useisiin jäsenvaltioihin ulottuvilla sopimuksilla tai sopimusten verkostoilla on markkinoiden sulkemisvaikutuksia, sopimus tai sopimukset ovat yleensä luonteensa takia omiaan vaikuttamaan tuntuvasti jäsenvaltioiden väliseen kauppaan.
72. Toimittajien ja jakelijoiden väliset sopimukset, jotka koskevat jälleenmyyntihinnan määrittämistä (resale price maintenance, RPM) ja jotka ulottuvat kahteen tai useampaan jäsenvaltioon, ovat yleensä jo luonteensa perusteella omiaan vaikuttamaan jäsenvaltioiden väliseen kauppaan ⁽⁵²⁾. Tällaisilla sopimuksilla muutetaan ilman sopimusta todennäköisesti vallitsevia hintoja ja vaikutetaan siten kaupan rakenteeseen.
- 3.1.5 *Useisiin jäsenvaltioihin ulottuvan määräävän markkina-ase-
man väärinkäyttö*
73. Määräävän markkina-ase-
man väärinkäytössä on syytä erottaa toisistaan yhtäältä väärinkäyttötapaukset, joissa asetetaan esteitä markkinoille pääsulle tai suljetaan kilpailijoita markkinoilta (kilpailijoiden markkinoilta sulkemiseen perustuva väärinkäyttö), ja toisaalta väärinkäyttötapaukset, joissa määräävässä asemassa oleva yritys käyttää hyväkseen markkinavoimaansa esimerkiksi määräämällä kohtuuttomia tai syrjiviä hintoja (markkinavoiman hyväksikäyttöön perustuva väärinkäyttö). Kumpikin väärinkäyttö voi toteutua joko sopimuksin, joihin sovelletaan 81 artiklan 1 kohdan määräyksiä, tai yksipuolisin toimin, joihin yhteisön kilpailuoikeuden kannalta sovelletaan ainoastaan 82 artiklan määräyksiä.
74. Markkinavoiman hyväksikäyttöön perustuvissa väärinkäyttötapauksissa, kuten syrjivissä alennuksissa, vaikutukset kohdistuvat myöhemmän markkinavaiheen kauppakumppaneihin, jotka joko hyötyvät tai kärsivät alennuksista, ja niillä muutetaan siten näiden kilpailuasemaa ja vaikutetaan jäsenvaltioiden välisen kaupan rakenteisiin.
75. Jos määräävässä asemassa oleva yritys syyllistyy kilpailijoiden markkinoilta sulkemiseen perustuvaan väärinkäyttöön useammassa kuin yhdessä jäsenvaltiossa, tällainen väärinkäyttö on yleensä jo luonteensa takia omiaan vaikuttamaan jäsenvaltioiden väliseen kauppaan. Tällaisella käyttäytymisellä on kielteinen vaikutus kilpailuun yksittäisen jäsenvaltion rajat ylittävällä alueella, ja se todennäköisesti kääntää kauppaa suunnasta, johon se olisi kulkenut sopimuksen puuttuessa. Kaupan rakenteisiin saattaa kohdistua muutoksia esimerkiksi, jos määräävässä asemassa oleva yritys myöntää uskollisuusalennuksia. Kilpailijoiden markkinoilta sulkemiseen tähtäävien alennusjärjestelmien asiakkaat ostavat todennäköisesti vähemmän määräävässä asemassa olevan yrityksen kilpailijoilta, kuin ne muutoin ostaisivat. Menettely, jonka välittömänä tavoitteena on kilpailijoiden sulkeminen markkinoilta, kuten markkinoiden valtaukseen tähtäävä hinnoittelu, on myös omiaan vaikuttamaan jäsenvaltioiden väliseen kauppaan yhteisön sisäiseen kilpailurakenteeseen kohdistuvan vaikutuksen vuoksi ⁽⁵³⁾. Jos määräävässä asemassa oleva yritys pyrkii käyttäytymisellään poistamaan markkinoilta kilpailijan, joka toimii useammassa kuin yhdessä jäsenvaltiossa, se on omiaan vaikuttamaan kauppaan usealla eri tavalla. Ensinnäkin on vaarana, että kyseinen kilpailija ei pysty enää toimimaan hankintalähteenä yhteisössä. Vaikka yritystä, johon toimet kohdistuvat, ei suljettaisikaan markkinoilta, väärinkäytöllä on todennäköisesti vaikutuksia sen kilpailukäyttäytymiseen tulevaisuudessa, millä saattaa olla vaikutuksia myös jäsenvaltioiden väliseen kauppaan. Toiseksi väärinkäytöllä voi olla vaikutuksia muihin kilpailijoihin. Väärinkäytöksi katsottavalla käyttäytymisellään määräävässä asemassa oleva yritys voi viestiä kilpailijoilleen, että se rankaisee kaikista yrityksistä harjoittaa todellista kilpailua. Kolmanneksi kilpailijan sulkeminen markkinoilta voi olla jo sinällään riittävä edellytys sille, että se on omiaan vaikuttamaan jäsenvaltioiden väliseen kauppaan. Tämä voi koskea myös tapauksia, joissa yritys, joka on vaarassa joutua suljetuksi markkinoilta, harjoittaa vientiä pääasiassa yhteisön ulkopuolisiin maihin ⁽⁵⁴⁾. Jos vaarana on yhteismarkkinoiden tehokkaan kilpailullisen markkinarakenteen vahingoittuminen edelleen, asia kuuluu yhteisön toimivaltaan.

76. Jos määräävässä asemassa oleva yritys syyllistyy markkinavoiman hyväksikäyttöön tai kilpailijoiden markkinoilta sulkemiseen perustuvaan markkina-aseman väärinkäyttöön useammassa kuin yhdessä jäsenvaltioissa, väärinkäyttö on yleensä jo luonteensa perusteella omiaan vaikuttamaan tuntuvasti jäsenvaltioiden väliseen kauppaan. Asianomaisen yrityksen määräävän markkina-aseman ja useisiin jäsenvaltioihin ulottuvan väärinkäytön vuoksi jäsenvaltioiden väliseen kauppaan saattaa kohdistua tuntuvia vaikutuksia, kun otetaan huomioon väärinkäytön laajuus ja kaupan rakenteisiin kohdistuvien vaikutusten todennäköisyys. Markkinavoiman hyväksikäyttöön perustuvissa väärinkäyttötapauksissa, kuten hintasyrjinnässä, väärinkäyttö muuttaa kauppakumppanien kilpailuasemaa useissa jäsenvaltioissa. Kilpailijoiden markkinoilta sulkemiseen perustuvissa väärinkäyttötapauksissa kilpailijoiden harjoittamaan taloudelliseen toimintaan kohdistuu vaikutuksia useissa jäsenvaltioissa. Useisiin jäsenvaltioihin ulottuvan määräävän aseman olemassaolo osoittaa, että kilpailu on jo heikentynyt yhteismarkkinoiden merkittäväällä osalla⁽⁵⁵⁾. Jos määräävässä asemassa oleva yritys heikentää väärinkäytön, kuten kilpailijoiden markkinoilta sulkemisen, avulla edelleen kilpailua, väärinkäyttö on yleensä omiaan vaikuttamaan tuntuvasti jäsenvaltioiden väliseen kauppaan.

3.2 Sellaiset sopimukset ja väärinkäyttö, jotka ulottuvat vain yhteen jäsenvaltioon tai yhden jäsenvaltioon osaan

77. Jos sopimukset tai sääntöjenvastaiset menettelytavat ulottuvat vain yhden jäsenvaltion alueelle, voi olla välttämätöntä tutkia yksityiskohtaisesti, ovatko sopimukset tai sääntöjenvastaiset menettelyt omiaan vaikuttamaan jäsenvaltioiden väliseen kauppaan. On pantava merkille, että jäsenvaltioiden väliseen kauppaan saattaa kohdistua vaikutuksia, vaikka kaupan määrä ei vähentyisikään. Riittävä edellytys on, että jäsenvaltioiden välisen kaupan rakentamiseen saattaa kohdistua tuntuva muutos. Tästä huolimatta useissa vain yhteen jäsenvaltioon ulottuvissa menettelyissä väitetyn sääntöjenvastaisuuden luonne ja etenkin sen taipumus johtaa kansallisten markkinoiden sulkemiseen on hyvä osoitus siitä, onko sopimus tai menettelytapa omiaan vaikuttamaan jäsenvaltioiden väliseen kauppaan. Jäljempänä mainitut esimerkit eivät ole tyhjentäviä. Ne antavat vain kuvan siitä, milloin vain yhden jäsenvaltion alueelle ulottuvat sopimukset voivat olla omiaan vaikuttamaan jäsenvaltioiden väliseen kauppaan.

3.2.1 Vain yhteen jäsenvaltioon ulottuvat kartellit

78. Horisontaaliset kartellit, jotka ulottuvat yhden jäsenvaltion koko alueelle, ovat yleensä omiaan vaikuttamaan jäsenvaltioiden väliseen kauppaan. Yhteisön tuomioistuimet ovat useissa tapauksissa todenneet, että sopimukset, jotka ulottuvat yhden jäsenvaltion koko alueelle, ovat jo luonteeltaan sellaisia, että ne lujittavat kansallisten markkinoiden eristämistä ja haittaavat näin perustamissopimuksessa tavoiteltua taloudellista vuorovaikutusta⁽⁵⁶⁾.

79. Se, että tällaiset sopimukset ovat omiaan eristämään sisämarkkinoita, johtuu siitä, että vain yhteen jäsenvaltioon ulottuvaan kartelliin osallistuvien yritysten on tavallisesti ryhdyttävä toimiin sulkeakseen markkinoilta muista jäsenvaltioista olevat kilpailijansa⁽⁵⁷⁾. Jos ne eivät tee niin ja jos sopimuksen soveltamisalaan kuuluvalla tuotteella voidaan käydä kauppaa⁽⁵⁸⁾, muista jäsenvaltioista olevien yritysten harjoittama kilpailu voi heikentää kartellia. Myös tällaiset sopimukset ovat yleensä luonteensa takia omiaan vaikuttamaan tuntuvasti jäsenvaltioiden väliseen kauppaan, kun otetaan huomioon, miten suuri kartellin markkinaosuuden on oltava, jotta se toimisi tehokkaasti.

80. Koska kauppaan kohdistuvan vaikutuksen käsite sisältää myös mahdolliset vaikutukset, on merkityksetöntä, ryhtyykö yritys jossain vaiheessa tosiasiallisesti tällaisiin toimiin muista jäsenvaltioista olevia kilpailijoita vastaan. Jos kartellihinta vastaa muissa jäsenvaltioissa vallitsevia hintoja, kartellin jäsenen ei ehkä ole tarpeen ryhtyä välittömästi toimiin sulkeakseen markkinoilta muista jäsenvaltioista olevat kilpailijansa. Ratkaisevaa on, onko todennäköistä, että ne ryhtyvät tällaisiin toimiin, jos markkinaolosuhteet muuttuvat. Tämä todennäköisyys riippuu kaupan luonnollisten esteiden olemassaolosta tai puuttumisesta markkinoilla ja etenkin siitä, voidaanko kyseisellä tuotteella käydä kauppaa. Esimerkiksi tiettyjä vähittäispankkipalveluja koskevassa asiassa⁽⁵⁹⁾ tuomioistuimien totesi, että kauppaan ei voinut kohdistua tuntuvia vaikutuksia, koska mahdollisuudet käydä kauppaa kyseisillä tuotteilla olivat hyvin pienet eikä niillä ollut suurta merkitystä muihin jäsenvaltioihin sijoittautuneiden yritysten päätökselle sijoittautua mahdollisesti kyseiseen jäsenvaltioon⁽⁶⁰⁾.

81. Se, missä määrin kartellin jäsenet seuraavat hintoja ja muihin jäsenvaltioihin sijoittautuneita kilpailijoita, voi olla osoitus siitä, missä määrin kartellin vaikutusalaan kuuluvilla tuotteilla voidaan käydä kauppaa. Seuranta viittaa siihen, että kilpailu ja muista jäsenvaltioista olevat kilpailijat nähdään mahdollisena uhkana kartellille. Jos lisäksi on todisteita siitä, että kartellin jäsenet ovat tarkoituksellisesti määränneet hintatason muissa jäsenvaltioissa vallitsevan hintatason perusteella (rajahinnoittelu), se viittaa siihen, että kyseessä olevilla tuotteilla voidaan käydä kauppaa ja että jäsenvaltioiden väliseen kauppaan saattaa kohdistua vaikutuksia.

82. Kauppaan saattaa yleensä kohdistua vaikutuksia myös, jos kansallisen kartellin jäsenet lieventävät muista jäsenvaltioista olevien kilpailijoiden asettamia kilpailunrajoituksia saamalla nämä mukaan rajoittavaan sopimukseen tai jos näiden sulkeminen sopimuksen ulkopuolelle asettaa kilpailijat epäedulliseen kilpailuasemaan⁽⁶¹⁾. Tällaisissa tapauksissa sopimuksella joko estetään näitä kilpailijoita hyödyntämästä kilpailuetuaan tai lisätään näiden kustannuksia, millä on puolestaan kielteisiä vaikutuksia niiden kilpailukykyyn ja myyntiin. Molemmista tapauksista sopimuksella estetään muihin jäsenvaltioihin sijoittautuneiden

den kilpailijoiden toiminnot kyseisillä kansallisilla markkinoilla. Tämä koskee myös tapauksia, joissa muista jäsenvaltioista tuotuja tuotteita jälleenmyyvät yritykset tekevät kartellisopimuksen, joka ulottuu vain yhteen jäsenvaltioon ⁽⁶²⁾.

3.2.2 *Horisontaaliset yhteistyösopimukset, jotka ulottuvat vain yhteen jäsenvaltioon*

83. Horisontaaliset yhteistyösopimukset ja etenkin muut kuin kaiken toiminnan hoitavat yhteisyritykset (ks. edellä oleva 66 kohta), joiden vaikutusala ulottuu vain yhteen jäsenvaltioon ja jotka eivät liity suoraan tuonti- ja vientitoimintaan, eivät kuulu sopimusten piiriin, jotka luonteensa perusteella ovat omiaan vaikuttamaan jäsenvaltioiden väliseen kauppaan. Tämä voi edellyttää sen huolellista tarkastelua, voiko yksittäisellä sopimuksella olla vaikutusta jäsenvaltioiden väliseen kauppaan.

84. Horisontaaliset yhteistyösopimukset voivat olla omiaan vaikuttamaan jäsenvaltioiden väliseen kauppaan, etenkin jos niillä on markkinoilta sulkevia vaikutuksia. Tällaisia voivat olla alakohtaisiin standardointi- ja sertifiointijärjestelmiin liittyvät sopimukset, joilla toisista jäsenvaltioista olevat yritykset suljetaan markkinoilta tai jonka ehdot kyseessä olevan jäsenvaltion yritykset täyttävät helpommin, koska ne perustuvat kansallisiin sääntöihin ja perinteisiin. Tällaisissa tilanteissa sopimuksilla vaikeutetaan muihin jäsenvaltioihin sijoittautuneiden yritysten pääsyä kansallisille markkinoille.

85. Kauppaan voi kohdistua vaikutuksia myös, jos yhteisyrityksen perustamisen seurauksena muista jäsenvaltioista olevat yritykset suljetaan tärkeältä jakelukanavalta tai hankintalähteeltä. Jos esimerkiksi kaksi tai useampi jakelijaa, jotka ovat sijoittautuneet samaan jäsenvaltioon ja joiden osuus kyseessä olevien tuotteiden tuonnista on huomattava, perustavat ostotoimintaa harjoittavan yhteisyrityksen ja yhdistävät kyseiset tuoteostot, tästä johtuva jakelukanavien määrän pieneneminen rajoittaa muista jäsenvaltioista olevien toimittajien mahdollisuuksia päästä kyseisille kansallisille markkinoille. Tällä saattaa siten olla vaikutuksia kauppaan ⁽⁶³⁾. Kauppaan voi kohdistua vaikutuksia myös, jos yritykset, jotka aiemmin toivat maahan tiettyä tuotetta, perustavat yhteisyrityksen, jonka tehtävänä on saman tuotteen valmistaminen. Tässä tapauksessa sopimuksella muutetaan jäsenvaltioiden välisen kaupan rakenteita verrattuna tilanteeseen ennen sopimusta.

3.2.3 *Vertikaaliset sopimukset, jotka ulottuvat vain yhteen jäsenvaltioon*

86. Vertikaaliset sopimukset, jotka ulottuvat yhden jäsenvaltion koko alueelle, voivat olla omiaan vaikuttamaan jäsenvaltioiden välisen kaupan rakenteisiin erityisesti, jos ne vaikeuttavat muista jäsenvaltioista olevien yritysten pää-

syä kyseisille kansallisille markkinoille joko vientitoiminnalla tai maahan sijoittautumalla (sulkemisvaikutus). Jos vertikaaliset sopimukset aiheuttavat tällaisia sulkemisvaikutuksia, ne vahvistavat osaltaan kansallisten markkinoiden eristämistä ja estävät siten perustamissopimuksessa tarkoitetun taloudellisen vuorovaikutuksen toteutumista ⁽⁶⁴⁾.

87. Markkinoilta sulkeva vaikutus syntyy esimerkiksi silloin, jos toimittajat määräävät ostajille yksinostovelvoitteita ⁽⁶⁵⁾. Asiassa *Delimitis* ⁽⁶⁶⁾, joka koski erään panimon ja anniskelupaikan omistajan välisiä sopimuksia, joiden nojalla anniskelupaikan omistaja velvoitettiin hankkimaan oluensa yksinomaan kyseiseltä panimolta, yhteisöjen tuomioistuin määritteli markkinoilta sulkemisen siten, että yrityksellä ei ole tosiasiallisia ja konkreettisia mahdollisuuksia päästä markkinoille sopimuksen vuoksi. Yleensä sopimuksilla muodostetaan merkittäviä esteitä markkinoille pääsulle vain, jos ne kattavat merkittävän osan markkinoista. Osoituksena tästä voidaan käyttää markkinaosuutta ja sopimusten kattavuutta markkinoilla. Arvioinnissa on otettava huomioon kyseessä olevan sopimuksen tai sopimusten verkoston lisäksi myös muiden vaikutuksiltaan samankaltaisten sopimusten verkostot ⁽⁶⁷⁾.

88. Myös vertikaaliset sopimukset, jotka ulottuvat yhden jäsenvaltion koko alueelle ja liittyvät myytäviin tuotteisiin, voivat olla omiaan vaikuttamaan jäsenvaltioiden väliseen kauppaan, vaikka ne eivät aiheuttaisikaan suoria kaupan esteitä. Jälleenmyyntihintojen määrittäminen (RPM) koskevilla sopimuksilla voi olla vaikutuksia jäsenvaltioiden väliseen kauppaan, jos niillä lisätään tuontia muista jäsenvaltioista ja vähennetään kyseessä olevan jäsenvaltion vientiä ⁽⁶⁸⁾. Jälleenmyyntihintojen määrittäminen koskevilla sopimuksilla voi olla vaikutuksia myös kaupan rakenteisiin pitkälti samaan tapaan kuin horisontaalisilla kartelleilla. Jos jälleenmyyntihintojen määrittämisen seurauksena perittävät hinnat ovat korkeammat kuin muissa jäsenvaltioissa vallitsevat hinnat, tämä hintataso pysyy vakaana vain, jos tuontia muista jäsenvaltioista voidaan valvoa.

3.2.4 *Sopimukset, jotka ulottuvat vain yhden jäsenvaltion osaan*

89. Vain yhden jäsenvaltion osaan ulottuvien sopimusten laadullisessa arvioinnissa on omaksuttava sama lähestymistapa kuin jäsenvaltion koko alueen kattavien sopimusten arvioinnissa. Myös tällöin sovelletaan II osan mukaista arviointia. Vaikutuksen tuntuvuuden arvioinnissa on kuitenkin tehtävä ero näiden kahden eri ryhmän välillä niin, että otetaan huomioon sopimuksen ulottuminen vain yhden jäsenvaltion osaan. Lisäksi on otettava huomioon, mikä osa jäsenvaltion alueesta on avoin kaupalle. Jos esimerkiksi liikennekustannukset tai kaluston käyttöalue ovat sellaisia, että muista jäsenvaltioista olevien yritysten on taloudellisesti kannattamatonta palvella toisen jäsenvaltion koko aluetta, kauppaan voi kohdistua vaikutuksia, jos sopimuksella suljetaan pääsy jäsenvaltion sen osan markkinoille, joka on avoin kaupalle. Tämä edellyttää, että kyseinen osa ei ole merkityksetön ⁽⁶⁹⁾.

90. Jos sopimuksella estetään pääsy alueellisille markkinoille, sopimuksen vaikutusalaan kuuluvan myynnin määrän on oltava huomattava suhteessa kyseisten tuotteiden myynnin kokonaismäärään asianomaisessa jäsenvaltiossa, jotta kauppaan voisi kohdistua tuntuvia vaikutuksia. Tässä arvioinnissa perustana ei voi käyttää yksistään maantieteellistä kattavuutta. Myös sopimuspuolten markkinaosuudelle on annettava suhteellisen vähäinen painoarvo. Vaikka osapuolilla olisikin suuri markkinaosuus asianmukaisesti määritetyillä alueellisilla markkinoilla, myynnin määrä kyseisillä markkinoilla voi silti olla merkityksetön verrattuna kyseisten tuotteiden kokonaismyyntiin asianomaisessa jäsenvaltiossa. Kansallisilta markkinoilta suljetun kaupan määrä on yleensä paras osoitus siitä, onko sopimus omiaan vaikuttamaan (tuntuvasti) jäsenvaltioiden väliseen kauppaan. Keskittyneillä markkinoilla sovellettavilla sopimuksilla on siten suurempi painoarvo kuin sopimuksilla, joita sovelletaan keskittymisasteeltaan alhaisilla markkinoilla. Yhteisön toimivallan vahvistamiseksi kansallisilta markkinoilta suljetun osuuden on oltava merkittävä.
91. Luonteeltaan paikalliset sopimukset eivät ole sinällään omiaan vaikuttamaan tuntuvasti jäsenvaltioiden väliseen kauppaan, vaikka paikalliset markkinat sijaitsisivatkin raja-alueella. Sitä vastoin jos kansallisilta markkinoilta suljetun kaupan osuus on merkittävä, kauppaan voi kohdistua vaikutuksia, vaikka kyseiset markkinat eivät sijaitsisikaan raja-alueella.
92. Tähän ryhmään kuuluvissa sopimuksissa on jonkin verran apua 82 artiklassa tarkoitettuun yhteismarkkinoiden merkittävää osaa koskevaan käsitteeseen liittyvästä oikeuskäytännöstä (70). Esimerkiksi sopimuksilla, joilla estetään muista jäsenvaltioista olevia kilpailijoita pääsemästä jonkin jäsenvaltion alueelle, joka on merkittävä osa yhteismarkkinoita, on katsottava olevan tuntuva vaikutus jäsenvaltioiden väliseen kauppaan.
- ### 3.2.5 Yhteen jäsenvaltioon ulottuvan määräävän markkina-aseman väärinkäyttö
93. Jos yrityksellä on määräävä markkina-asema, joka ulottuu yhden jäsenvaltion koko alueelle ja johon liittyy kilpailijoiden markkinoilta sulkemiseen perustuvaa väärinkäyttöä, tämä on yleensä omiaan vaikuttamaan jäsenvaltioiden väliseen kauppaan. Tällaisen väärinkäytön vuoksi muista jäsenvaltioista olevien kilpailijoiden on vaikea päästä markkinoille, mikä on omiaan vaikuttamaan kaupan rakenteisiin (71). Esimerkiksi asiassa Michelin (72) yhteisöjen tuomioistuin totesi, että uskollisuusalennuksilla suljetaan markkinoilta muista jäsenvaltioista olevat kilpailijat ja vaikutetaan siten kauppaan 82 artiklassa tarkoitettulla tavalla. Lisäksi yhteisöjen tuomioistuin totesi asiassa *Rennet* (73), että väärinkäytöksi katsottava yksinostovelvoitteen määrääminen asiakkaille johti markkinoiden sulkemiseen muiden jäsenvaltioiden tuotteilta.
94. Kilpailijoiden markkinoilta sulkemiseen perustuva väärinkäyttö, jolla vaikutetaan jäsenvaltion sisäiseen kilpailulliseen markkinarakenteeseen poistamalla tai uhkaamalla poistaa kilpailija markkinoilta, voi olla omiaan vaikuttamaan myös jäsenvaltioiden väliseen kauppaan. Jos yritys, joka on vaarassa tulla suljetuksi markkinoilta, toimii ainoastaan yhdessä jäsenvaltiossa, väärinkäytöllä ei yleensä ole vaikutusta jäsenvaltioiden väliseen kauppaan. Jäsenvaltioiden väliseen kauppaan saattaa kuitenkin kohdistua vaikutuksia, jos yritys, johon toimet kohdistuvat, harjoittaa jäsenvaltioiden välistä vientiä tai tuontia (74) ja jos se toimii myös muissa jäsenvaltioissa (75). Myös väärinkäytön varoittavalla vaikutuksella muihin kilpailijoihin saattaa olla vaikutuksia kauppaan. Jos määräävässä asemassa oleva yritys on toistuvalla käyttäytymisellään saanut mainetta yrityksenä, joka harjoittaa kilpailijoiden markkinoilta sulkemiseen tähtääviä menettelytapoja niitä kilpailijoita vastaan, jotka yrittävät osallistua kilpailuun, muista jäsenvaltioista olevat kilpailijat eivät todennäköisesti harjoita yhtä voimakasta kilpailua, jolloin kauppaan saattaa kohdistua vaikutuksia, vaikka kyseessä oleva kilpailija ei olisikaan toisesta jäsenvaltiosta.
95. Markkinavoiman hyväksikäyttöön perustuvissa väärinkäyttötapauksissa, kuten hintasyrjintä ja kohtuuttomien hintojen periminen, tilanne voi olla monimutkaisempi. Kotimaan asiakkaiden välillä harjoitettavalla hintasyrjinnällä ei yleensä ole vaikutusta jäsenvaltioiden väliseen kauppaan. Sillä voi kuitenkin olla vaikutusta, jos ostajat harjoittavat vientiä ja joutuvat epäedulliseen asemaan hintasyrjinnän vuoksi tai jos tällä menettelyllä pyritään estämään tuonti (76). Asettamalla alhaisemmat hinnat asiakkaille, jotka todennäköisimmin tuovat tuotteita muista jäsenvaltioista, vaikeutetaan toisista jäsenvaltioista olevien kilpailijoiden pääsyä markkinoille. Tällaisissa tapauksissa jäsenvaltioiden väliseen kauppaan saattaa kohdistua vaikutuksia.
96. Mikäli yrityksen määräävä markkina-asema ulottuu jäsenvaltion koko alueelle, ei sillä ole merkitystä, että määräävässä asemassa olevan yrityksen väärinkäyttö kohdistuu vain jäsenvaltion yhteen osaan tai vain tiettyihin kansallisiin ostajiin. Määräävässä asemassa oleva yritys voi hankaloittaa kauppaa merkittävästi väärinkäytöksi katsottavalla käyttäytymisellä sellaisilla aloilla tai sellaisten asiakkaiden osalta, joihin muista jäsenvaltioista olevien kilpailijoiden toimet kaikkein todennäköisimmin kohdistuvat. Esimerkinä mainittakoon tilanne, jossa tietty jakelukanava on erityisen tärkeä keino päästä laajoille asiakasmarkkinoille. Tällaisten kanavien käytön estämisellä voi olla merkittäviä vaikutuksia jäsenvaltioiden väliseen kauppaan. Vaikutuksen tuntuvuuden arvioinnissa on myös otettava huomioon, että yritys, jonka määräävä asema ulottuu jäsenvaltion koko alueelle, vaikeuttaa markkinoille pääsyä todennäköisesti pelkällä olemassaolollaan. Kaikenlaisen väärinkäytön, jolla vaikeutetaan pääsyä kansallisille markkinoille, on sen vuoksi katsottava vaikuttavan tuntuvasti kauppaan. Määräävässä asemassa olevan yrityksen markkina-asema ja sen käyttäytymisen kilpailuvastainen luonne viittaavat yhdessä siihen, että tälläisellä väärinkäytöllä on yleensä jo luonteensa takia tuntu-

via vaikutuksia kauppaan. Jos väärinkäyttö ulottuu kuitenkin yksistään paikalliselle tasolle ja koskee vain merkityksetöntä osaa määräävässä asemassa olevan yrityksen myynnistä kyseessä olevassa jäsenvaltiossa, kauppaan ei ehkä voi kohdistua tuntuvia vaikutuksia.

3.2.6 Vain yhden jäsenvaltion osaan ulottuvan määräävän markkina-aseman väärinkäyttö

97. Jos määräävä markkina-asema ulottuu vain yhden jäsenvaltion osaan, yhdeksi ohjenuoraksi voidaan ottaa, samoin kuin sopimuksissa, 82 artiklassa vahvistettu edellytys, jonka mukaan määräävän markkina-aseman on ulottuttava merkittävään osaan yhteismarkkinoita. Jos määräävä markkina-asema ulottuu sellaiseen jäsenvaltion osaan, joka on merkittävä osa yhteismarkkinoita, ja jos väärinkäyttö hankaloittaa muista jäsenvaltioista olevien kilpailijoiden pääsyä markkinoille, joilla yrityksellä on määräävä asema, tavallisesti lähtökohtana on, että jäsenvaltioiden väliseen kauppaan saattaa kohdistua tuntuvia vaikutuksia.

98. Tämän perusteen soveltamisessa on otettava huomioon etenkin kyseisillä markkinoilla käytävän kaupan määrä. Alueet ja jopa jäsenvaltion satama tai lentokenttä voivat niiden suuren merkityksen vuoksi muodostaa merkittävän osan yhteismarkkinoista⁽⁷⁷⁾. Satamien ja lentokenttien osalta on otettava huomioon, käytetäänkö kyseessä olevaa infrastruktuuria rajatylittävien palvelujen tarjoamiseen, ja jos käytetään, niin missä määrin. Jos lentokenttien ja satamien kaltaiset infrastruktuurit ovat tärkeässä asemassa rajatylittävien palvelujen tarjoamisen kannalta, jäsenvaltioiden väliseen kauppaan saattaa kohdistua vaikutuksia.

99. Kuten koko jäsenvaltiota koskevan määräävän markkina-aseman tapauksessa (ks. edellä 95 kohta), kauppaan ei ehkä voi kohdistua tuntuvia vaikutuksia, jos väärinkäyttö on luonteeltaan täysin paikallinen tai kyseessä on vain vähäinen osa määräävässä asemassa olevan yrityksen myynnistä.

3.3 Sellaiset sopimukset ja sääntöjenvastaiset menettelytavat, jotka liittyvät yhteisön ulkopuolisissa maissa sijaitsevien yritysten kanssa harjoitettavaan vientiin ja tuontiin sekä sellaiset sopimukset ja menettelytavat, jotka liittyvät yhteisön ulkopuolisissa maissa sijaitseviin yrityksiin

3.3.1 Yleisiä huomautuksia

100. Perustamissopimuksen 81 ja 82 artiklaa sovelletaan sellaisiin sopimuksiin ja menettelytapoihin, jotka ovat omiaan vaikuttamaan jäsenvaltioiden väliseen kauppaan, vaikka yksi tai useampi osapuoli olisikin sijoittautunut yhteisön ulkopuolelle⁽⁷⁸⁾. Sopimukset ja menettelytavat kuuluvat 81 ja 82 artiklan soveltamisalaan riippumatta siitä, mihin yritykset ovat sijoittautuneet tai missä sopimus on tehty, jos ne pannaan täytäntöön yhteisössä⁽⁷⁹⁾ tai jos niillä on vaikutuksia yhteisössä⁽⁸⁰⁾. Perustamissopimuksen 81 ja 82 artiklaa voidaan soveltaa myös sellaisiin sopimuksiin ja menettelytapoihin, jotka ulottuvat yhteisön ulkopuolisiin maihin, mikäli ne ovat omiaan vaikuttamaan jäsenvaltioiden väliseen kauppaan. Edellä II

osassa esitetty peruseriaate, jonka mukaan sopimuksella tai menettelytavalla on voitava olla tosiasiallisesti tai mahdollisesti tuntuva suora tai välillinen vaikutus jäsenvaltioiden väliseen kauppaan, koskee myös sellaisia sopimuksia ja väärinkäyttöä, joissa osapuolena on yhteisön ulkopuolelle sijoittautunut yritys tai jotka liittyvät yhteisön ulkopuolisten maiden kanssa harjoitettavaan tuontiin tai vientiin.

101. Yhteisön toimivallan määrittämiseksi riittää, että sopimus tai menettelytapa, joka liittyy yhteisön ulkopuolisiin maihin tai yhteisön ulkopuolisissa maissa sijaitseviin yrityksiin, on omiaan vaikuttamaan rajatylittävään taloudelliseen toimintaan yhteisön sisällä. Tuonti yhteen jäsenvaltioon voi olla riittävä tällaisten vaikutusten aikaansaamiseksi. Tuonneilla voidaan vaikuttaa kilpailuolosuhteisiin tuontia harjoitavassa jäsenvaltiossa, millä voi puolestaan olla vaikutuksia muista jäsenvaltioista tulevalle tai muihin jäsenvaltioihin suuntautuvalla kilpailevien tuotteiden viennille tai tuonnille. Toisin sanoen sopimuksen tai menettelyn vaikutusalaan kuuluvat, yhteisön ulkopuolisista maista tulevat tuonnit voivat johtaa jäsenvaltioiden välisen kaupan vinoutumiseen ja vaikuttaa näin kaupan rakenteisiin.

102. Sovellettaessa kauppaan kohdistuvan vaikutuksen perustetta edellä mainittuihin sopimuksiin ja menettelytapoihin, on tärkeää muun muassa selvittää sopimuksen tai menettelytavan tavoite, siten kuin se on määritelty sopimuksen sisällössä, tai asianomaisten yritysten perimmäinen aikomus⁽⁸¹⁾.

103. Jos sopimuksen tavoitteena on rajoittaa yhteisön sisäistä kilpailua, vaadittu vaikutus jäsenvaltioiden väliseen kauppaan on helpompi todeta, kuin jos tavoitteena on ensisijaisesti säännellä kilpailua yhteisön ulkopuolella. Ensin mainitussa tapauksessa sopimuksella tai menettelyllä on suora vaikutus yhteisön sisäiseen kilpailuun ja jäsenvaltioiden väliseen kauppaan. Tällaiset sopimukset ja menettelytavat, jotka voivat koskea sekä tuontia että vientiä, ovat yleensä jo luonteensa takia omiaan vaikuttamaan jäsenvaltioiden väliseen kauppaan.

3.3.2 Järjestelyt, joiden tavoitteena on rajoittaa yhteisön sisäistä kilpailua

104. Tuonnin osalta tähän ryhmään kuuluvat sopimukset, jotka johtavat sisämarkkinoiden eristämiseen⁽⁸²⁾. Tällaisia ovat esimerkiksi sopimukset, joissa yhteisöön ja yhteisön ulkopuolisiin maihin sijoittautuneet kilpailijat jakavat markkinat, esimerkiksi sopimalla pidättyvänsä myyntitoiminnasta toistensa kotimarkkinoilla tai tekemällä vastavuoroisia (yksinoikeudellisia) jakelusopimuksia⁽⁸³⁾.

105. Vientien osalta tähän ryhmään kuuluvat tapaukset, joissa kahdessa tai useammassa jäsenvaltiossa kilpailevat yritykset sopivat vevänsä tiettyjä (ylijäämä-) määriä yhteisön ulkopuolisiin maihin yhteisön sisäisen markkinakäyttäytymisensä koordinoimiseksi. Tällaisten vientisopimusten tarkoituksena on vähentää hintakilpailua rajoittamalla yhteisön sisäistä tuotantoa, millä on vaikutusta jäsenvaltioiden väliseen kauppaan. Ilman vientisopimusta nämä määrät olisi voitu myydä yhteisön sisällä⁽⁸⁴⁾.

3.3.3 Muut järjestelyt

106. Jos sopimuksilla ja menettelytavoilla ei pyritä rajoittamaan yhteisön sisäistä kilpailua, on yleensä arvioitava yksityiskohtaisesti, ovatko ne omiaan vaikuttamaan rajoittaviin yhteisön sisäisiin taloudellisiin toimintoihin ja siten jäsenvaltioiden välisen kaupan rakenteisiin.
107. Tältä osin on tärkeää tutkia sopimuksen tai menettelytavan vaikutuksia asiakkaisiin ja muihin yhteisön sisäisiin toimijoihin, jotka tukeutuvat sopimuksen tai menettelyn osapuolina olevien yritysten tuotteisiin⁽⁸⁵⁾. Asiassa *Compagnie maritime belge*⁽⁸⁶⁾, joka koski yhteisön satamien ja Länsi-Afrikan satamien välillä liikennöivien laivayhtiöiden välisiä sopimuksia, sopimusten katsottiin olevan omiaan vaikuttamaan välillisesti jäsenvaltioiden väliseen kauppaan, koska niillä muutettiin sopimusten soveltamisalaan kuuluvien yhteisön satamien vaikutusalueita ja vaikutettiin muiden yritysten toimintoihin kyseisellä alueella. Tarkemmin sanottuna sopimuksilla oli vaikutusta niiden yritysten toimintoihin, jotka olivat riippuvaisia osapuolten tarjoamista liikennepalveluista joko yhteisön ulkopuolisista maista ostettujen tavaroiden tai niihin myytyjen tavaroiden kuljettamisessa tai osapuolten merkittävästä osallistumisesta satamien omien palvelujen tarjontaan.
108. Kauppaan voi kohdistua vaikutuksia myös, jos sopimuksella estetään jälleentuonnit yhteisöön. Tällaisia voivat olla esimerkiksi yhteisön toimittajien ja yhteisön ulkopuolisten maiden jakelijoiden väliset vertikaaliset sopimukset, joissa määrätään sopimusalueen ulkopuolella,

myös yhteisössä, sovellettavista jälleennyntirajoituksista. Jos jälleennynti yhteisöön olisi mahdollista ja todennäköistä ilman sopimusta, tällainen tuonti voi olla omiaan vaikuttamaan jäsenvaltioiden välisen kaupan rakenteisiin⁽⁸⁷⁾.

109. Jotta tällaiset vaikutukset olisivat kuitenkin todennäköisiä, yhteisössä ja yhteisön ulkopuolella perittävien hintojen välillä on kuitenkin oltava huomattava ero, eikä tämä erotus saa poistua tullien ja kuljetuskustannuksen seurauksena. Lisäksi tuotteiden viennin määrän on oltava huomattava verrattuna kyseisten tuotteiden kokonaismarkkinoihin yhteismarkkinoiden alueella⁽⁸⁸⁾. Jos nämä tuotemäärät ovat merkityksettömiä verrattuna yhteisön sisäiseen myyntiin, takaisintuonnilla ei katsota olevan tuntuvia vaikutuksia jäsenvaltioiden väliseen kauppaan. Arvioinnissa on otettava huomioon olosuhteiden mukaan paitsi osapuolten tekemä yksittäinen sopimus myös samojen ja kilpailevien toimittajien tekemien samankaltaisten sopimusten kumulatiiviset vaikutukset. On mahdollista, että yksittäisen sopimuksen soveltamisalaan kuuluvien tuotteiden määrät ovat melko pieniä, mutta useiden tällaisten sopimusten soveltamisalaan kuuluvat tuotemäärät voivat olla merkittäviä. Tällöin kokonaisuutena tarkasteluna sopimukset voivat olla omiaan vaikuttamaan tuntuvasti jäsenvaltioiden väliseen kauppaan. Tällöin on kuitenkin muistettava (ks. edellä 49 kohta), että yksittäisen sopimuksen tai sopimusten verkoston vaikutuksen osuuden kauppaan kohdistuvasta kokonaisvaikutuksesta on oltava huomattava.

⁽¹⁾ EYVL C 368, 22.12.2001, s. 13.

⁽²⁾ EYVL L 1, 4.1.2003, s. 1.

⁽³⁾ Ks. esim. yhdistetyt asiat 56/64 ja 58/64, *Consten ja Grundig* (Kok. 1966, s. 429) ja yhdistetyt asiat 6/73 ja 7/73, *Commercial Solvents* (Kok. 1974, s. 223).

⁽⁴⁾ Ks. asia 22/71, *Béguelin* (Kok. 1971, s. 949, 16 kohta).

⁽⁵⁾ Ks. asia 193/83, *Windsurfing* (Kok. 1986, s. 611, 96 kohta) ja asia T-77/94, *Vereniging van Groothandelaren in Bloemkwekerijprodukten* (Kok. 1997, s. II-759, 126 kohta).

⁽⁶⁾ Ks. edellisessä alaviitteessä mainitun asian "*Vereniging van Groothandelaren in Bloemkwekerijprodukten*" kohdat 142–144.

⁽⁷⁾ Ks. esim. asia T-2/89, *Petrofina* (Kok. 1991, s. II-1087, 226 kohta).

⁽⁸⁾ Tuntuvan vaikutuksen käsitettä tarkastellaan jäljempänä 2.4 kohdassa.

⁽⁹⁾ Ks. asia 85/76, *Hoffmann-La Roche* (Kok. 1979, s. 461, 126 kohta).

⁽¹⁰⁾ Näissä suuntaviivoissa käsitteellä "tuotteet" tarkoitetaan sekä tavaroita että palveluja.

⁽¹¹⁾ Ks. asia 172/80, *Züchner* (Kok. 1981, s. 2021, 18 kohta). Ks. myös esim. asia C-309/99, *Wouters* (Kok. 2002, s. I-1577, 95 kohta); asia C-475/99, *Ambulanz Glöckner* (Kok. 2001, s. I-8089, 49 kohta); yhdistetyt asiat C-215/96 ja 216/96, *Bagnasco* (Kok. 1999, s. I-135, 51 kohta); asia C-55/96, *Job Centre* (Kok. 1997, s. I-7119, 37 kohta) ja asia C-41/90, *Höfner ja Elser* (Kok. 1991, s. I-1979, 33 kohta).

⁽¹²⁾ Ks. esim. yhdistetyt asiat T-24/93 ym., *Compagnie maritime belge* (Kok. 1996, s. II-1201, 203 kohta) ja alaviitteessä 3 mainittu tuomio asiassa *Commercial Solvents*, 23 kohta.

⁽¹³⁾ Ks. esim. yhdistetyt asiat T-213/95 ja T-18/96, *SCK ja FNK* (Kok. 1997, s. II-1739 ja jäljempänä 3.2.4 ja 3.2.6 kohta).

⁽¹⁴⁾ Katso jäljempänä 3.2 kohta.

⁽¹⁵⁾ Ks. esimerkiksi tuomio alaviitteessä 11 mainitussa asiassa *Züchner*, asia 319/82; *Kerpen & Kerpen* (Kok. 1983, s. 4173); yhdistetyt asiat 240/82 ym., *Stichting Sigareettenindustrie* (Kok. 1985, s. 3831, 4 kohta) ja yhdistetyt asiat T-25/95 ym., *Cimenteries CBR* (Kok. 2000, s. II-491, 3930 kohta).

- (16) Joissakin lähinnä vertikaalisiin sopimuksiin liittyvissä tuomioissa yhteisöjen tuomioistuin on todennut, että sopimus oli omiaan haittaamaan jäsenvaltioiden välisten yhtenäismarkkinoiden tavoitteiden toteutumista, ks. esim. asia T-62/98, Volkswagen (Kok. 2000, s. II-2707, 179 kohta), alaviitteessä 11 mainitussa asiassa Bagnasco annetun tuomion 47 kohta ja asia 56/65, Société Technique Minière (Kok. 1966, s. 337). Sopimuksen vaikutus yhtenäismarkkinoiden tavoitteisiin on siten yksi huomioon otettava tekijä.
- (17) Ks. esim. asia T-228/97, Irish Sugar (Kok.1999, s. II-2969, 170 kohta) ja asia 17/77, Miller (Kok 1978, s. 131, 15 kohta).
- (18) Ks. esim. asia C-250/92, Gøttrup-Klim (Kok. 1994, s. II-5641, 54 kohta).
- (19) Ks. esim. asia C-306/96, Javico (Kok. 1998, s. I-1983, 17 kohta) ja alaviitteessä 4 mainittu tuomio asiassa Béguelin, 18 kohta.
- (20) Vrt. tältä osin alaviitteessä 11 mainitut tuomiot asioissa Bagnasco ja Wouters.
- (21) Ks. esim. asia T-141/89, Tréfileurope (Kok. 1995, s. II-791); asia T-29/92, Vereniging van Samenwerkende Prijsregelende Organisaties in de Bouwnijverheid (SPO) (Kok. 1995, s. II-289) vientien osalta ja komission päätös asiassa Volkswagen (II) (EYVL L 264, 4.10.2001, s. 14).
- (22) Ks. asia 71/74, Frubo (Kok. 1975, s. 563, 38 kohta); yhdistetyt asiat 209/78 ym., Van Landewyck (Kok. 1980, s. 3125, 172 kohta); asia T-61/89, Dansk Pelsdyravler Forening (Kok. 1992, s. II-1931, 143 kohta) ja asia T-65/89, BPB Industries ja British Gypsum (Kok. 1993, s. II-389, 135 kohta).
- (23) Ks. asia T-86/95, Compagnie Générale Maritime ym. (Kok. 2002, s. II-1011, 148 kohta ja alaviitteessä 12 mainittu tuomio asiassa Compagnie Maritime Belge, 202 kohta).
- (24) Ks. asia 123/83, BNIC v. Clair (Kok. 1985, s. 391, 29 kohta).
- (25) Ks. komission päätös asiassa Zanussi (EYVL L 322, 16.11.1978, s. 36, 11 kohta).
- (26) Ks. asia 31/85, ETA Fabrique d'Ebauches (Kok. 1985, s. 3933, 12 ja 13 kohta).
- (27) Ks. yhdistetyt asiat C-241/91 P ja C-242/91 P, RTE (Magill) (Kok. 1995, s. I-743, 70 kohta) ja asia 107/82, AEG (Kok. 1983, s. 3151, 60 kohta).
- (28) Ks. edellä olevassa alaviitteessä mainittu tuomio asiassa AEG, 60 kohta.
- (29) Katso asia 5/69, Völk (Kok. 1969, s. 295, 7 kohta).
- (30) Ks. esim. alaviitteessä 19 mainittu tuomio asiassa Javico, 17 kohta ja alaviitteessä 22 mainittu tuomio asiassa BPB Industries ja British Gypsum, 138 kohta.
- (31) Ks. alaviitteessä 22 mainittu tuomio asiassa BPB Industries ja British Gypsum, 138 kohta.
- (32) Ks. esim. alaviitteessä 17 mainittu tuomio asiassa Miller, 9 ja 10 kohta ja alaviitteessä 27 mainittu tuomio asiassa AEG, 58 kohta.
- (33) Ks. yhdistetyt asiat 100/80 ym., Musique Diffusion Française (Kok. 1983, s. 1825, 86 kohta). Tässä tapauksessa kyseessä olevien tuotteiden osuus kyseisistä kansallisista markkinoista oli hieman yli kolme prosenttia. Tuomioistuimen mukaan sopimukset, joilla estettiin rinnakkaiskauppa, olivat omiaan vaikuttamaan tuntuvasti jäsenvaltioiden väliseen kauppaan ottaen huomioon osapuolten suuri liikevaihto ja tuotteiden suhteellinen markkinaosuus verrattuna kilpailevien tavarantoimittajien valmistamien tuotteiden markkinaosuuteen.
- (34) Ks. alaviitteessä 16 mainittu tuomio asiassa Volkswagen, 179 ja 231 kohta ja asia T-213/00, CMA CGM ym. (Kok. 2003, s. I-, 219 ja 220 kohta).
- (35) Ks. esim. asia T-7/93, Langnese-Iglo (Kok. 1995, s. II-1533, 120 kohta).
- (36) Ks. tuomio alaviitteessä 5 mainitussa asiassa Vereniging van Groothandelaren in Bloemenkwekerijprodukten, 140 ja 141 kohta.
- (37) Ks. komission tiedonanto vähämerkityksisistä sopimuksista, jotka eivät Euroopan yhteisön perustamissopimuksen 81 artiklan 1 kohdassa tarkoitettulla tavalla rajoita tuntuvasti kilpailua (EYVL C 368, 22.12.2001, s. 13, tiedonannon 3 kohta).
- (38) EYVL L 107, 30.4.1996, s. 4. Tämä suositus korvataan 1.1.2005 lähtien komission suosituksella mikroyritysten sekä pienten ja keski suurten yritysten määritelmästä (EUVL L 124, 20.5.2003, s. 36).
- (39) Käsitteellä "asianomaiset yritykset" tarkoitetaan myös sidossuhteessa olevia yrityksiä, siten kuin ne on määritelty vähämerkityksisistä sopimuksista, jotka eivät Euroopan yhteisön perustamissopimuksen 81 artiklan 1 kohdassa tarkoitettulla tavalla rajoita tuntuvasti kilpailua, annetun komission tiedonannon 12 kohdan 2 alakohdassa (EYVL C 368, 22.12.2001, s. 13).
- (40) Ks. edellinen alaviite.
- (41) Merkityksellisiä markkinoita määriteltäessä on otettava huomioon komission tiedonanto merkityksellisten markkinoiden määritelmästä yhteisön kilpailuoikeuden kannalta (EYVL C 372, 9.12.1997, s. 5).
- (42) Vrt. edellä 14 kohta.
- (43) Ks. alaviitteessä 15 mainittu tuomio asiassa Kerpen & Kerpen, 8 kohta. On huomattava, että yhteisöjen tuomioistuin ei viittaa markkinaosuuteen vaan Ranskan harjoittaman viennin osuuteen ja tuotemääriin.
- (44) Ks. esim. alaviitteessä 16 mainittu tuomio asiassa Volkswagen ja asia T-175/95, BASF Coatings (Kok. 1999, s. II-1581). Rinnakkaiskaupan estävien horisontaalisten sopimusten osalta ks. yhdistetyt asiat 96/82 ym., IAZ International (Kok. 1983, s. 3369, 27 kohta).
- (45) Ks. esim. asia T-142/89, Usines Gustave Boël (Kok. 1995, s. II-867, 102 kohta).
- (46) Horisontaalisia sopimuksia tarkastellaan komission suuntaviivoissa EY:n perustamissopimuksen 81 artiklan soveltamisesta horisontaalista yhteistyötä koskeviin sopimuksiin (EYVL C 3, 6.1.2001, s. 2). Kyseisissä suuntaviivoissa arvioidaan erityyppisistä sopimuksista aiheutuvaa merkittävää vaikutusta kilpailuun muttei käsitellä kauppaan kohdistuvan vaikutuksen käsitettä.
- (47) Ks. neuvoston asetus (ETY) N:o 139/2004 yrityskeskittymien valvonnasta (EYVL L 24, 29.1.2004, s. 1).
- (48) Komission tiedonannossa kaiken itsenäiselle taloudelliselle yksikölle kuuluvan toiminnan hoitavien yhteisyritysten käsitteestä sulautuma-asetuksen mukaan (EYVL C 66, 2.3.1998, s. 1), selvennetään tämän käsitteen soveltamisalaa.

- (⁴⁹) Ks. esim. komission päätös asiassa Ford/Volkswagen (EYVL L 20, 28.1.1993, s. 14).
- (⁵⁰) Ks. edellä alaviitteessä 23 mainittu tuomio asiassa Compagnie Générale Maritime, 146 kohta.
- (⁵¹) Ks. yhdistetyt asiat 43/82 ja 63/82, VBVB ja VBBB (Kok. 1984, s. 19, 9 kohta).
- (⁵²) Ks. asia T-66/89, Publishers Association (Kok. 1992, s. II-1995)
- (⁵³) Ks. alaviitteessä 3 mainittu tuomio asiassa Commercial Solvents, alaviitteessä 10 mainittu tuomio asiassa Hoffmann-La Roche, 125 kohta, ja alaviitteessä 27 mainittu tuomio asiassa RTE ja ITP sekä asia 6/72, Continental Can (Kok. 1973, s. 215, 16 kohta) ja asia 27/76, United Brands (Kok. 1978, s. 207, 197–203 kohta).
- (⁵⁴) Ks. alaviitteessä 3 mainittu tuomio asiassa Commercial Solvents, 32 ja 33 kohta.
- (⁵⁵) Vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan määräävä asema on määritelty yrityksen taloudelliseksi valta-asemaksiksi, jonka ansiosta sillä on mahdollisuus estää tehokkaan kilpailun säilyminen merkityksellisillä markkinoilla ja joka antaa sille mahdollisuuden toimia riippumattomasti suhteessa kilpailijoihinsa, asiakkaisiinsa sekä myös tuotteensa kuluttajiin, katso esimerkiksi alaviitteessä 9 mainittu tuomio asiassa Hoffmann-La Roche, 38 kohta.
- (⁵⁶) Ks. hiljattain annettu tuomio alaviitteessä 11 mainitussa asiassa Wouters, 95 kohta.
- (⁵⁷) Ks. esim. asia 246/86, Belasco (Kok. 1989, s. 2117, 32–38 kohta).
- (⁵⁸) Ks. edellisessä alaviitteessä mainittu tuomio asiassa Belasco, 34 kohta ja hiljattaiset yhdistetyt asiat T-202/98 ym., British Sugar (Kok. 2001, s. II-2035, 79 kohta). Toisaalta tilanne on erilainen, jos markkinat eivät ole avoimia tuonneille, katso alaviitteessä 11 mainittu tuomio asiassa Bagnasco, 51 kohta.
- (⁵⁹) Luoton avaaminen käyttötilille ja yleisvakuudet.
- (⁶⁰) Ks. alaviitteessä 11 mainittu tuomio asiassa Bagnasco, 51 kohta.
- (⁶¹) Ks. asia 45/85, Verband der Sachversicherer (Kok. 1987, s. 405, 50 kohta) ja asia C-7/95 P, John Deere (Kok. 1998, s. I-3111). Ks. myös alaviitteessä 22 mainittu tuomio asiassa Van Landewyck, 172 kohta, jossa tuomioistuimien korosti, että kyseessä olevalla sopimuksella vähennettiin edelleen huomattavasti pyrkimyksiä suosia maahan tuotujen tuotteiden myyntiä.
- (⁶²) Ks. alaviitteessä 15 mainittu tuomio asiassa Stichting Sigarettenindustrie, 49 ja 50 kohta.
- (⁶³) Ks. asia T-22/97, Kesko (Kok. 1999, s. II-3775, 109 kohta).
- (⁶⁴) Ks. esim. asia T-65/98, Van den Bergh Foods (Kok. 2003, s. II-... ja alaviitteessä 35 mainittu tuomio asiassa Langnese-Iglo, 120 kohta).
- (⁶⁵) Ks. esim. tuomio 7.12.2000, asia C-214/99, Neste (Kok. 2000, s. I-11121).
- (⁶⁶) Ks. tuomio 28.2.1991, asia C-234/89, Delimitis (Kok. 1991, s. I-935).
- (⁶⁷) Ks. alaviitteessä 35 mainittu tuomio asiassa Langnese-Iglo.
- (⁶⁸) Ks. alaviitteessä 21 mainittu komission päätös asiassa Volkswagen (II), 81 kohta ja sitä seuraavat kohdat.
- (⁶⁹) Ks. alaviitteessä 13 mainittu tuomio asiassa SCK ja FNK, 177-181 kohta.
- (⁷⁰) Ks. alaviitteessä 11 mainittu tuomio asiassa Ambulanz Glöckner, 38 kohta; asia C-179/90, Merci convenzionali porto di Genova (Kok. 1991, s. I-5889) ja asia C-242/95, GT-Link (Kok. 1997, s. I-4449).
- (⁷¹) Ks. esim. alaviitteessä 22 mainittu tuomio asiassa BPB Industries ja British Gypsum.
- (⁷²) Ks. asia 322/81, Nederlandse Banden Industrie Michelin (Kok. 1983, s. 3461).
- (⁷³) Katso asia 61/80, Coöperative Stremmel- en Kleurselafabriek (Kok. 1981, s. 851, 15 kohta).
- (⁷⁴) Ks. alaviitteessä 17 mainittu tuomio asiassa Irish Sugar, 169 kohta.
- (⁷⁵) Ks. alaviitteessä 27 mainittu tuomio asiassa RTE (Magill), 70 kohta.
- (⁷⁶) Ks. alaviitteessä 17 mainittu tuomio asiassa Irish Sugar.
- (⁷⁷) Ks. esim. alaviitteessä 70 mainittu oikeuskäytäntö.
- (⁷⁸) Ks. asia 28/77, Tepea (Kok. 1978, s. 1391, 48 kohta ja alaviitteessä 53 mainittu tuomio asiassa Continental Can, 16 kohta).
- (⁷⁹) Ks. yhdistetyt asiat C-89/85 ym., Ahlström Osakeyhtiö (Woodpulp) (Kok. 1988, s. 651, 16 kohta).
- (⁸⁰) Ks. asia T-102/96, Gencor (Kok. 1999, s. II-879), jossa sovelletaan vaikutusten arvioimista sulautumien alalla.
- (⁸¹) Ks. alaviitteessä 19 mainittu tuomio asiassa Javico, 19 kohta.
- (⁸²) Ks. tästä asia 51/75, EMI v. CBS (Kok. 1976, s. 811, 28 ja 29 kohta).
- (⁸³) Ks. komission päätös asiassa Siemens/Fanuc (EYVL L 376, 31.12.1985, s. 29).
- (⁸⁴) Ks. yhdistetyt asiat 29/83 ja 30/83, CRAM ja Rheinzinc (Kok. 1984, s. 1679 ja yhdistetyt asiat 40/73 ym.), Suiker Unie (Kok. 1975, s. 1663, 564 ja 580 kohta).
- (⁸⁵) Ks. alaviitteessä 19 mainittu tuomio asiassa Javico, 22 kohta.
- (⁸⁶) Ks. alaviitteessä 12 mainittu tuomio asiassa Compagnie maritime belge, 203 kohta.
- (⁸⁷) Ks. alaviitteessä 19 mainittu tuomio asiassa Javico.
- (⁸⁸) Ks. alaviitteessä 19 mainittu tuomio Javico, 24–26 kohta.

KOMISSION TIEDONANTO

Suuntaviivat perustamissopimuksen 81 artiklan 3 kohdan soveltamisesta

(2004/C 101/08)

(ETA:n kannalta merkityksellinen teksti)

1. JOHDANTO

1. Perustamissopimuksen 81 artiklan 3 kohdassa määrätään poikkeuksesta, jolla tarjotaan yrityksille suoja perustamissopimuksen 81 artiklan 1 kohdan rikkomisen toteamista vastaan. Perustamissopimuksen 81 artiklan 1 kohdassa tarkoitettujen sopimusten, yritysten yhteenliittymien päätökset ja yhdenmukaistetut menettelytavat ⁽¹⁾, jotka täyttävät 81 artiklan 3 kohdan edellytykset, ovat päteviä ja täytäntöönpanokelpoisia ilman, että asiasta tarvitsisi tehdä ensin päätöstä.
2. Perustamissopimuksen 81 artiklan 3 kohtaa voidaan soveltaa yksittäisiin asioihin tai ryhmäpoikkeusasetuksella sopimusten ja yhdenmukaistettujen menettelytapojen ryhmiin. Perustamissopimuksen 81 ja 82 artiklassa vahvistettujen kilpailusääntöjen täytäntöönpanosta annettu asetus (EY) N:o 1/2003 ⁽²⁾ ei vaikuta ryhmäpoikkeusasetusten pätevyyteen ja oikeudelliseen luonteeseen. Kaikki nykyiset ryhmäpoikkeusasetukset pysyvät voimassa, ja ryhmäpoikkeuksen soveltamisalaan kuuluvat sopimukset ovat oikeudellisesti päteviä ja täytäntöönpanokelpoisia, vaikka ne rajoittaisivat kilpailua 81 artiklan 1 kohdassa tarkoitettulla tavalla ⁽³⁾. Tällaiset sopimukset voidaan kieltää vain tulevaisuudessa ja vain, jos komissio tai kansallinen kilpailuviranomainen ⁽⁴⁾ peruuttaa virallisesti ryhmäpoikkeusasetuksen. Kansalliset tuomioistuimet eivät voi todeta ryhmäpoikkeusasetuksen soveltamisalaan kuuluvaa sopimusta pätemättömäksi yksityisoikeudellisessa oikeudenkäynnissä.
3. Nykyisissä suuntaviivoissa vertikaalisista rajoituksista, horisontaalista yhteistyötä koskevista sopimuksista ja teknologian siirtoa koskevista sopimuksista ⁽⁵⁾ käsitellään 81 artiklan soveltamista erilaisiin sopimuksiin ja yhdenmukaistettuihin menettelytapoihin. Näissä suuntaviivoissa esitetään komission näkemys aineellisoikeudellisista arviointiperusteista, joita sovelletaan erilaisiin sopimuksiin ja menettelytapoihin.
4. Näissä suuntaviivoissa esitetään komission tulkinta 81 artiklan 3 kohdan poikkeuksen soveltamisen edellytyksistä. Näin se antaa viitteitä siitä, miten se soveltaa 81 artiklaa yksittäistapauksissa. Vaikka nämä suuntaviivat eivät ole sitovia, niiden tarkoituksena on opastaa jäsenvaltioiden tuomioistuimia ja viranomaisia niiden soveltaessa perustamissopimuksen 81 artiklan 1 ja 3 kohtaa.
5. Suuntaviivoissa esitetään analyttiset puitteet 81 artiklan 3 kohdan soveltamiselle. Tarkoitus on kehittää metodi tämän perustamissopimuksen määräyksen soveltamiseen. Tämä metodi perustuu taloudelliseen lähestymistapaan, jollainen on jo luotu ja jollaista jo sovelletaan suuntaviivoissa vertikaalisista rajoituksista, horisontaalista yhteistyötä koskevista sopimuksista ja teknologian siirtoa koskevista sopimuksista, ja jotka soveltuvat myös sanottujen suuntaviivojen alaan kuuluviin sopimuksiin.
6. Näissä suuntaviivoissa esitettävien normien soveltamisessa on otettava huomioon kunkin asian erityisolot. Niitä ei siis voida soveltaa mekaanisesti. Kukin asia on arvioitava siihen liittyvien tosiseikkojen pohjalta, ja suuntaviivoja on sovellettava järkevästi ja joustavasti.
7. Useissa kysymyksissä nämä suuntaviivat esittävät yhteisöjen tuomioistuinten oikeuskäytännön päälinjat. Komission tarkoitus on kuitenkin lisäksi selittää politiikkaansa kysymyksissä, joita ei ole ratkaistu oikeuskäytännössä tai jotka ovat tulkinnanvaraisia. Komission kannanotto ei kuitenkaan rajoita Euroopan yhteisöjen tuomioistuimen ja ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen oikeuskäytäntöä 81 artiklan 1 ja 3 kohdan tulkinnasta eikä yhteisöjen tuomioistuinten näiden määräysten tulevia tulkintoja.

2. PERUSTAMISSOPIMUKSEN 81 ARTIKLAN YLEISET PUITTEET

2.1 Perustamissopimuksen määräykset

8. Perustamissopimuksen 81 artiklan 1 kohdassa kielletään kaikki sellaiset yritysten väliset sopimukset, yritysten yhteenliittymien päätökset sekä yritysten yhdenmukaistetut menettelytavat, jotka ovat omiaan vaikuttamaan jäsenvaltioiden väliseen kauppaan ⁽⁶⁾ ja joiden tarkoituksena on estää, rajoittaa tai vääristää kilpailua yhteismarkkinoilla tai joista seuraa, että kilpailu estyy, rajoittuu tai vääristyy ⁽⁷⁾.
9. Poikkeuksena tähän sääntöön 81 artiklan 3 kohdassa määrätään, että 81 artiklan 1 kohdassa esitetty kieltö ei koske sopimusta, joka osaltaan tehostaa tuotantoa tai tuotteiden jakelua taikka edistää teknistä tai taloudellista kehitystä jättäen kuluttajille kohtuullisen osuuden näin saatavasta hyödystä, asettamatta rajoituksia, jotka eivät ole välttämättömiä mainittujen tavoitteiden toteuttamiseksi, ja antamalla näille yrityksille mahdollisuutta poistaa kilpailua merkittävältä osalta kysymyksessä olevia tuotteita.

10. Asetuksen (EY) N:o 1/2003 1 artiklan 1 kohdan mukaan perustamissopimuksen 81 artiklan 1 kohdassa tarkoitettujen sopimukset, jotka eivät täytä mainitun artiklan 3 kohdan edellytyksiä, ovat kiellettyjä, eikä tämä edellytä ennakolta tehtyä päätöstä⁽⁸⁾. Saman asetuksen 1 artiklan 2 kohdan mukaan perustamissopimuksen 81 artiklan 1 kohdassa tarkoitettujen sopimukset, jotka täyttävät mainitun artiklan 3 kohdan edellytykset, eivät ole kiellettyjä, eikä tämä edellytä ennakolta tehtyä päätöstä. Tällaiset sopimukset ovat päteviä ja täytäntöönpanokelpoisia heti, kun 81 artiklan 3 kohdan edellytykset täyttyvät, ja niin kauan kuin ne pysyvät täytettyinä.

11. Perustamissopimuksen 81 artiklan mukaisesti tehtävä arviointi koostuu näin ollen kahdesta osasta. Ensimmäiseksi on arvioitava, onko sellaisen yritysten välisen sopimuksen, joka saattaa vaikuttaa jäsenvaltioiden väliseen kauppaan, tarkoituksena rajoittaa kilpailua tai seuraako siitä, että kilpailu tosiasiallisesti tai mahdollisesti⁽⁹⁾ rajoittuu. Toisessa vaiheessa, joka on tarpeellinen vain, jos sopimuksen todetaan rajoittavan kilpailua, määritellään sopimuksen kilpailua edistävät vaikutukset ja arvioidaan, ovatko kilpailua edistävät vaikutukset voimakkaampia kuin kilpailua haittaavat vaikutukset. Kilpailua edistävien ja haittaavien vaikutusten vertaaminen toteutetaan yksinomaan 81 artiklan 3 kohdan puitteissa⁽¹⁰⁾.

12. Kaikenlaisten 81 artiklan 3 kohdan mukaisten tasoittavien etujen arviointi edellyttää, että sopimuksen kilpailua rajoittava luonne ja vaikutus on määritelty. Perustamissopimuksen 81 artiklan 3 kohdan asettamiseksi oikeaan yhteyteen on syytä esitellä lyhyesti saman säännöksen 1 kohdan kieltoäännön tavoite ja pääasiallinen sisältö. Komission suuntaviivoissa vertikaalisista rajoituksista, horisontaalista yhteistyötä koskevista sopimuksista ja teknologian siirtoa koskevista sopimuksista⁽¹¹⁾ on runsaasti ohjeita 81 artiklan 1 kohdan soveltamisesta erilaisiin sopimuksiin. Sen vuoksi näissä suuntaviivoissa rajoitetaan kertaamaan lyhyesti 81 artiklan 1 kohdan soveltamisen kannalta olennainen analyttinen kehys.

2.2 Perustamissopimuksen 81 artiklan 1 kohdan kieltoääntö

2.2.1 Yleisiä huomioita

13. Perustamissopimuksen 81 artiklan tavoitteena on suojella markkinoilla esiintyvää kilpailua keinona parantaa kuluttajien hyvinvointia ja varmistaa voimavarojen tehokas kohdentaminen. Kilpailu ja markkinoiden yhdentymisen tukevat tätä tavoitetta, sillä avoimien yhtenäismarkkinoi-

den luominen ja ylläpitäminen edistää voimavarojen tehokasta kohdentamista koko yhteisössä kuluttajien eduksi.

14. Perustamissopimuksen 81 artiklan 1 kohdan kieltoääntöä sovelletaan kilpailua rajoittaviin yritysten välisiin sopimuksiin ja yhdenmukaistettuihin menettelytapoihin sekä yritysten yhteenliittymien päätöksiin, sikäli kuin ne ovat omiaan vaikuttamaan jäsenvaltioiden väliseen kauppaan. Yhteisöjen tuomioistuinten oikeuskäytännössä ilmevä 81 artiklan 1 kohtaa koskeva yleinen periaate on, että jokainen taloudellinen toimija määrittelee itsenäisesti toimintalinjan, jota se aikoo noudattaa markkinoilla⁽¹²⁾. Yhteisöjen tuomioistuimet ovatkin määritelleet ”sopimukset”, ”päätökset” ja ”yhdenmukaistetut menettelytavat” yhteisön oikeuden käsitteiksi, joiden avulla voidaan erottaa toisistaan yritysten yksipuoliset toimet sekä yritysten käyttäytymisen yhteensovittaminen ja salainen yhteistyö⁽¹³⁾. Yhteisön kilpailuoikeuden osalta yksipuolisiin toimiin sovelletaan vain perustamissopimuksen 82 artiklaa. Lisäksi asetuksen (EY) N:o 1/2003 3 artiklan 2 kohdassa säädettyä lähentymissääntöä ei sovelleta yksipuolisiin toimiin. Tätä säännöstä sovelletaan ainoastaan sellaisiin sopimuksiin, päätöksiin ja yhdenmukaistettuihin menettelytapoihin, jotka saattavat vaikuttaa jäsenvaltioiden väliseen kauppaan. Asetuksen 3 artiklan 2 kohdassa säädetään, että silloin kun kyseisiä sopimuksia, päätöksiä ja yhdenmukaistettuja menettelytapoja ei ole kielletty 81 artiklassa, niitä ei voida kieltää kansallisessa kilpailulainsäädännössä. Asetuksen 3 artikla ei rajoita yhteisön lainsäädännön ensisijaisuuden peruseriaatetta, josta seuraa etenkin, ettei kansallisessa lainsäädännössä voida sallia sopimuksia ja väärinkäytöksiä, jotka kielletään 81 ja 82 artiklassa⁽¹⁴⁾.

15. 81 artiklan 1 kohdan alaan kuuluvaa yritysten käyttäytymisen yhteensovittamista tai salaista yhteistyötä on sellainen, jossa ainakin yksi yritys ryhtyy käyttäytymään markkinoilla toista yritystä kohtaan tietyllä tavalla tai että yritysten välisen yhteydenpidon tuloksena epävarmuus siitä, miten ne käyttäytyvät markkinoilla, poistuu tai ainakin vähenee merkittävästi⁽¹⁵⁾. Yhteensovittaminen voi siis ilmetä velvoitteina, joilla säännellään ainakin yhden osapuolen markkinakäyttäytymistä, sekä järjestelyinä, jotka vaikuttavat ainakin yhden osapuolen käyttäytymiseen aiheuttamalla muutoksen tämän kannustimiin. Yhteensovittamisen ei tarvitse olla kaikkien asianomaisten yritysten edun mukaista⁽¹⁶⁾. Yhteensovittamista ei myöskään tarvitse tuoda julki. Se voi olla myös hiljaista. Jotta voidaan katsoa, että sopimus on tehty hyväksymällä se hiljaisesti, yrityksen on täytynyt pyytää toista yritystä joko nimenomaisesti tai epäsuorasti täyttämään tavoite yhdessä⁽¹⁷⁾. Eräissä tapauksissa sopimuksen olemassaolo voidaan päätellä osapuolten välillä voimassa olevasta kauppasuhteesta ja kytkä tällaiseen⁽¹⁸⁾. Pelkästään se, että yrityksen käyttöönotto toimienpide kuuluu liikesuhteen piiriin, ei kuitenkaan riitä tähän⁽¹⁹⁾.

16. Yritysten väliset sopimukset kuuluvat 81 artiklan 1 kohdan kieltoasäännön soveltamisalaan silloin, kun niillä todennäköisesti on tuntuva kielteisiä vaikutuksia markkinoilla esiintyvän kilpailun parametreihin, kuten hintaan, tuotantoon, tuotteiden laatuun, tuotteiden valikoimaan ja innovaatioon. Sopimuksilla voi olla tällainen vaikutus, jos ne vähentävät olennaisesti kilpailua sopimuksen osapuolten välillä tai niiden ja kolmansien osapuolten välillä.

2.2.2 Sopimusten arviointia 81 artiklan 1 kohdan nojalla koskevat peruseräaatteet

17. Sopimuksen mahdollista kilpailua rajoittavaa luonnetta on arvioitava sellaisen kilpailutilanteen perusteella, joka vallitsisi, jos kyseistä sopimusta ja sen väitetyjä kilpailua rajoittavia vaikutuksia ei olisi olemassa ⁽²⁰⁾. Arvioinnissa on otettava huomioon sopimuksen todennäköinen vaikutus kilpailuun tuotemerkkien välillä (eli kilpailevien tuotemerkkien toimittajien väliseen kilpailuun) ja tuotemerkkien sisällä (eli saman tuotemerkin jälleenmyyjien väliseen kilpailuun). Perustamissopimuksen 81 artiklan 1 kohdassa kielletään sekä tuotemerkkien välisen että tuotemerkin sisäisen kilpailun rajoittaminen ⁽²¹⁾.

18. Jotta voitaisiin arvioida, voivatko sopimus tai sen yksittäiset osat rajoittaa tuotemerkkien välistä kilpailua ja/tai tuotemerkin sisäistä kilpailua, on tarkasteltava, miten ja missä määrin sopimus vaikuttaa tai todennäköisesti vaikuttaa kilpailuun markkinoilla. Seuraavat kaksi kysymystä tarjoavat hyödylliset puitteet tälle arvioinnille. Ensimmäinen kysymys koskee sopimuksen vaikutusta tuotemerkkien väliseen kilpailuun ja toinen kysymys puolestaan sopimuksen vaikutusta tuotemerkin sisäiseen kilpailuun. Koska rajoitukset voivat vaikuttaa samanaikaisesti sekä tuotemerkkien väliseen että tuotemerkin sisäiseen kilpailuun, saattaa olla tarpeen analysoida rajoitusta molempien kysymysten perusteella ennen kuin voidaan päätellä, rajoittaako se kilpailua 81 artiklan 1 kohdassa tarkoitettulla tavalla:

1. Rajoittaako sopimus tosiasiallista tai mahdollista kilpailua, jota esiintyisi ilman sopimusta? Jos näin on, sopimus saattaa kuulua 81 artiklan 1 kohdan kiellon piiriin. Arvioinnissa on otettava huomioon osapuolten välinen kilpailu ja kolmansien osapuolten aiheuttama kilpailu. Jos esimerkiksi kaksi eri jäsenvaltioihin sijoitunutta yritystä päättää olla myymättä tuotteitaan toistensa kotimarkkinoilla, sopimusta ennen esiintynyt (mahdollinen) kilpailu rajoittuu. Samaten, jos toimittaja asettaa jälleenmyyjille velvollisuuden olla myymättä kilpailevia tuotteita ja tämä velvollisuus estää siten kolmansia osapuolia pääsemästä markkinoille, rajoitetaan kilpailua, jota olisi tosiasiallisesti tai mahdollisesti esiintynyt ilman sopimusta. Arvioitaessa, ovatko sopimuksen osapuolet tosiasiallisia tai mahdollisia kilpailijoita, on otettava huomioon taloudellinen ja oikeudellinen ympäristö. Jos esimerkiksi taloudellisten

riskien ja osapuolten teknisten mahdollisuuksien vuoksi voidaan objektiivisten tekijöiden perusteella päätellä olevan epätodennäköistä, että kukin osapuoli voisi harjoittaa itseksensä sopimuksen kattamia toimintoja, osapuolia ei katsota kilpailijoiksi tämän toiminnan osalta ⁽²²⁾. Osapuolten vastuulla on tämän todentaminen.

2. Rajoittaako sopimus tosiasiallista tai mahdollista kilpailua, jota esiintyisi, jollei väitetyjä sopimusrajoituksia olisi olemassa? Jos näin on, sopimus saattaa kuulua 81 artiklan 1 kohdan kiellon piiriin. Jos esimerkiksi toimittaja kieltää jälleenmyyjäänsä kilpailemasta toistensa kanssa, rajoitetaan (mahdollista) kilpailua, jota olisi voinut esiintyä jälleenmyyjien välillä, jos rajoituksia ei olisi ollut. Tällaisia rajoituksia ovat jälleenmyyntihinnan määrittäminen ja jälleenmyyjien väliset alueelliset tai asiakaskohtaiset myyntirajoitukset. Eräissä tapauksissa jotkin rajoitukset saattavat kuitenkin jäädä 81 artiklan 1 kohdan soveltamisalan ulkopuolelle, jos rajoitus on objektiivisesti tarkasteltuna tarpeellinen kyseisenlaisen tai kyseisenlaatuisen sopimuksen olemassa olon kannalta ⁽²³⁾. Tällainen 81 artiklan 1 kohdan soveltamisalan ulkopuolelle sulkeminen voidaan tehdä ainoastaan osapuolista ja niiden näkemyksistä ja ominaisuuksista riippumattomien objektiivisten tekijöiden perusteella. Olennaista ei ole se, eivätkö osapuolet omassa tilanteessaan olisi suostuneet tekemään vähemmän rajoittavaa sopimusta, vaan se, eivätkö samassa tilanteessa olleet yritykset olisi voineet tehdä vähemmän rajoittavaa sopimusta, kun otetaan huomioon sopimuksen luonne ja markkinoiden ominaispiirteet. Esimerkiksi toimittajan ja jälleenmyyjän tekemään sopimukseen sisältyviin alueellisiin rajoituksiin ei välttämättä sovelleta jonkin aikaa 81 artiklan 1 kohtaa, jos kyseiset rajoitukset ovat objektiivisesti tarkasteltuna tarpeellisia, jotta jälleenmyyjä voisi päästä uusille markkinoille ⁽²⁴⁾. Samoin kaikille jälleenmyyjille asetettu kieltä olla myymättä tietyille loppukäyttäjärhyille ei välttämättä rajoita kilpailua, jos sama rajoitus on objektiivisesti tarkasteltuna tarpeellinen kyseisen tuotteen vaarallisuuteen liittyvistä turvallisuus- tai terveysistä. Väitteet, joiden mukaan toimittaja olisi rajoitusten puuttuessa turvautunut vertikaaliseen integrointiin, eivät riitä tähän. Päätös vertikaalisesta integroitumisesta riippuu useista monimutkaisista taloudellisista tekijöistä, joista monet liittyvät kyseisen yrityksen sisäisiin asioihin.

19. Edellisessä kohdassa määriteltyjä analyttisiä puitteita sovellettaessa on otettava huomioon, että 81 artiklan 1 kohdassa erotetaan toisistaan sopimukset, joiden tarkoituksena on rajoittaa kilpailua, ja sopimukset, joista seuraa kilpailun rajoittuminen. Sopimus tai sopimusrajoitus on kielletty 81 artiklan 1 kohdassa ainoastaan, jos sen tarkoituksena on rajoittaa tuotemerkkien välistä kilpailua ja/tai tuotemerkkien sisäistä kilpailua tai jos siitä seuraa, että tällainen kilpailu rajoittuu.

20. Rajoitusten erottelu niiden tarkoituksen tai seurauksen mukaan on tärkeää. Sen jälkeen kun on osoitettu, että sopimuksen tarkoituksena on rajoittaa kilpailua, sen konkreettisia vaikutuksia ei tarvitse ottaa huomioon⁽²⁵⁾. Toisin sanoen 81 artiklan 1 kohdan soveltamista varten tosiasiallisia kilpailunvastaisia vaikutuksia ei tarvitse näyttää toteen silloin, kun sopimuksen tarkoituksena on rajoittaa kilpailua. Sitä vastoin 81 artiklan 3 kohdassa ei eroteta toisistaan sopimuksia, joiden tarkoituksena on rajoittaa kilpailua, ja sopimuksia, joiden seurauksena on kilpailun rajoittuminen. Kyseistä määräästä sovelletaan kaikkiin sopimuksiin, jotka täyttävät siihen sisältyvät neljä edellytystä⁽²⁶⁾.
21. Sopimukset, joiden tarkoituksena on rajoittaa kilpailua, ovat niitä, jotka saattavat luonteensa puolesta rajoittaa kilpailua. Nämä ovat sellaisia sopimuksia, joilla yhteisön kilpailusääntöjen tavoitteiden valossa on niin todennäköisesti kielteinen vaikutus kilpailuun, että 81 artiklan 1 kohdan soveltamiseksi ei ole tarpeellista näyttää toteen mitään tosiasiallisia vaikutuksia markkinoilla. Oletus perustuu kilpailun rajoittamisen vakavaan luonteeseen ja kokemukseen siitä, että sopimuksilla, joiden tarkoituksena on rajoittaa kilpailua, on todennäköisesti kielteisiä vaikutuksia markkinoille ja ne vaarantavat yhteisön kilpailusääntöjen tavoitteet. Sopimukset, joiden tarkoituksena on rajoittaa kilpailua esimerkiksi hintojen sopimisen ja markkinoiden jakamisen kautta, vähentävät tuotantoa ja korottavat hintoja, mikä johtaa voimavarojen huonoon kohdentamiseen, kun asiakkaiden haluamia tavaroita ja palveluja ei tuoteta. Ne myös heikentävät kuluttajien hyvinvointia, sillä kuluttajien on maksettava kyseisistä tavaroista ja palveluista korkeampi hinta.
22. Arviointi siitä, onko sopimuksen tarkoituksena kilpailun rajoittaminen, perustuu useaan tekijään. Tekijöihin kuuluvat etenkin sopimuksen sisältö ja sen objektiiviset tavoitteet. Voi olla myös tarpeen tarkastella yhteyttä, jossa sitä sovelletaan, ja osapuolten tosiasiallista toimintaa ja käyttäytymistä markkinoilla⁽²⁷⁾. Toisin sanoen sopimuksen perustana olevien tosiseikkojen ja sopimuksen toimintaolosuhteiden tutkiminen saattaa olla tarpeen, ennen kuin voidaan päätellä, onko rajoitus sellainen, että sen tarkoituksena on rajoittaa kilpailua. Tapa, jolla sopimus pannaan tosiasiallisesti täytäntöön, saattaa paljastaa, että sen tarkoituksena on rajoittaa kilpailua, vaikka virallisessa sopimuksessa ei ole siitä yksiselitteistä määräästä. Näyttö osapuolten subjektiivisesta aikomuksesta rajoittaa kilpailua on merkittävä tekijä muttei välttämätön edellytys.
23. Komission ryhmäpoikkeusasetuksissa, suuntaviivoissa ja tiedonannoissa on ohjeita siitä, mikä muodostaa tarkoituksellisen kilpailunrajoituksen. Rajoitukset, jotka on kielletty ryhmäpoikkeusasetuksissa tai jotka määritellään suuntaviivoissa ja tiedonannoissa vakavimmiksi kilpailunrajoituksiksi, ovat yleensä sellaisia, joiden komissio katsoo olevan tarkoituksellisesti kilpailua rajoittavia. Horisontaalisten sopimusten alalla sopimuksiin, joiden tarkoituksena on rajoittaa kilpailua, kuuluvat sellaiset sopimukset, joissa sovitaan hintoja, rajoitetaan tuotantoa sekä jaetaan markkinoita ja asiakkaita⁽²⁸⁾. Vertikaalisten sopimusten alalla sopimuksiin, joiden tarkoituksena on rajoittaa kilpailua, kuuluvat etenkin sellaiset sopimukset, joissa määrätään kiinteä tai vähimmäisjälleenmyyntihinta, sekä sellaiset, jotka tarjoavat täydellisen alueellisen suojan, passiivisen myynnin rajoittaminen mukaan luettuna⁽²⁹⁾.
24. Jos sopimuksen tarkoituksena ei ole rajoittaa kilpailua, on tarkasteltava, onko sillä kilpailua rajoittavia vaikutuksia. Sekä tosiasialliset että mahdolliset vaikutukset on otettava huomioon⁽³⁰⁾. Toisin sanoen sopimuksella on oltava todennäköisiä kilpailunvastaisia vaikutuksia. Sellaisten sopimusten, joista seuraa kilpailun rajoittumista, ei oleteta haittaavan kilpailua. Jotta voitaisiin katsoa, että sopimuksesta seuraa kilpailun rajoittumista, sen vaikutettava tosiasialliseen tai mahdolliseen kilpailuun siinä määrin, että merkityksellisillä markkinoilla voidaan odottaa riittäväällä todennäköisyydellä kielteisiä vaikutuksia hintoihin, tuotantoon, innovaatioon tai tavaroiden ja palveluiden valikoimaan⁽³¹⁾. Kielteisten vaikutusten on oltava tuntuvia. Perustamissopimuksen 81 artiklan 1 kohdan kielto-sääntöä ei sovelleta silloin, kun havaitut kilpailunvastaiset vaikutukset ovat merkityksettä⁽³²⁾. Tämä testi heijastaa komission soveltamaa taloudellista lähestymistapaa. Perustamissopimuksen 81 artiklan 1 kohdassa olevaa kieltoa sovelletaan ainoastaan silloin kun asianmukaisen markkina-analyysin perusteella on päätelty, että sopimuksella on todennäköisesti kilpailunvastaisia vaikutuksia markkinoilla⁽³³⁾. Tällaisen päätelmän tekemiselle ei riitä, että osapuolten markkinaosuudet ylittävät komission de minimis -tiedonannossa määritetyt rajat⁽³⁴⁾. Sopimukset, jotka kuuluvat ryhmäpoikkeusasetusten soveltamisalaa, saattavat kuulua myös 81 artiklan 1 kohdan kiellon piiriin, mutta näin ei täydy olla. Lisäksi se, että sopimus ei kuulu ryhmäpoikkeuksen piiriin osapuolten markkinaosuuksien vuoksi, ei riitä päättelemään, että sopimus kuuluisi 81 artiklan 1 kohdan kiellon piiriin tai että se ei täytä 81 artiklan 3 kohdan mukaisia edellytyksiä. Sopimuksesta todennäköisesti aiheutuvat vaikutukset on arvioidava tapauskohtaisesti.
25. Merkityksellisillä markkinoilla ilmenee todennäköisesti kielteisiä vaikutuksia kilpailuun, kun osapuolella tai osapuolilla on yksin tai yhdessä tai ne yksin tai yhdessä saavat jonkin verran markkinavoimaa, ja sopimus edistää tämän markkinavoiman luomista, ylläpitämistä tai vahvistamista tai antaa osapuolille mahdollisuuden hyödyntää tätä markkinavoimaa. Markkinavoima tarkoittaa kykyä pitää hintoja kilpailukykyisen tason yläpuolella merkittä-

vän pitkään tai tuotantoa – tuotteiden määriä, tuotteiden laatua ja valikoimaa tai innovaatiota – kilpailukykyisen tason alapuolella merkittävän pitkään. Markkinoilla, joilla kiinteät kustannukset ovat korkeat, yritysten on asetettava hintansa huomattavasti tuotannon rajakustannuksia korkeammaksi varmistukseksi sijoitukselleen kilpailukykyisen tuoton. Se, että yritykset asettavat hintansa rajakustannuksia korkeammaksi, ei näin ollen sinänsä merkitse sitä, että kilpailu ei toimi markkinoilla hyvin ja että yrityksillä on markkinavoimaa, jonka johdosta ne voivat asettaa hintansa kilpailukykyistä tasoa korkeammaksi. Silloin, kun kilpailupaine ei riitä pitämään hintoja ja tuotantoa kilpailukykyisellä tasolla, yrityksillä on 81 artiklan 1 kohdassa tarkoitettua markkinavoimaa.

26. Markkinavoiman syntyminen, ylläpitäminen tai vahvistuminen voi olla tulosta sopimuspuolien välisestä kilpailun rajoittamisesta. Se voi myös olla tulosta jonkin osapuolen ja kolmansien osapuolien välisestä kilpailun rajoittamisesta esimerkiksi siten, että sopimuksella suljetaan kilpailijat pois markkinoilta tai että sillä nostetaan kilpailijoiden kustannuksia ja rajoitetaan siten niiden kykyä kilpailla tehokkaasti sopimuspuolien kanssa. Markkinavoimassa on eri asteita. Sellaisten sopimusten yhteydessä, joista seuraa kilpailun rajoittamista, perustamissopimuksen 81 artiklan 1 kohdan rikkomisen toteamiseen yleensä tarvittava markkinavoiman aste on alhaisempi kuin se, jota tarvitaan 82 artiklassa tarkoitettua määrävän aseman toteamiseen.
27. Sopimuksen kilpailua rajoittavien vaikutusten analysoimiseksi on yleensä määriteltävä merkitykselliset markkinat⁽³⁵⁾. Yleensä on myös tarkasteltava ja arvioitava muun muassa tuotteiden luonnetta, osapuolten markkina-asemaa, kilpailijoiden markkina-asemaa, ostajien markkina-asemaa, potentiaalisten kilpailijoiden olemassaoloa sekä markkinoille pääsyn esteiden tasoa. Joissakin tapauksissa kilpailunvastaiset vaikutukset voidaan kuitenkin osoittaa suoraan analysoimalla sopimuksen osapuolien toimintaa markkinoilla. On esimerkiksi mahdollista osoittaa, että sopimus on johtanut hinnankorotuksiin. Horisontaalista yhteistyötä koskevista sopimuksista ja vertikaalisista rajoituksista annetuissa suuntaviivoissa esitetään yksityiskohtaisesti, miten erilaisten horisontaalisten ja vertikaalisten sopimusten kilpailuvaikutuksia analysoidaan 81 artiklan 1 kohdan mukaan⁽³⁶⁾.

2.2.3 Liitännäisrajoitukset

28. Edellä kohdassa esitetään puitteet, joiden avulla analysoidaan sopimuksen ja sen sisältämien yksittäisten rajoitusten vaikutus tuotemerkkien väliseen ja tuotemerkin sisäiseen kilpailuun. Jos kyseisten periaatteiden perusteella päätellään, että sopimuksen päätoimenpide ei rajoita kilpailua, on aiheellista tarkastella ovatko sopimukseen sisältyvät yksittäiset rajoitukset 81 artiklan 1 kohdan

kanssa yhteensopivia, koska ne ovat kilpailua rajoittamattoman pääasiallisen toimenpiteen liitännäisrajoituksia.

29. Yhteisön kilpailulainsäädännössä liitännäisrajoitusten käsite kattaa kaikki väitetyt kilpailunrajoitukset, jotka liittyvät suoraan pääasiallisen ja kilpailua rajoittamattoman toimenpiteen täytäntöönpanoon ja ovat täytäntöönpanon kannalta tarpeellisia ja oikeassa suhteessa siihen⁽³⁷⁾. Jos sopimuksen, kuten jakelusopimuksen tai yhteisyrityksen, pääasiallisenä tarkoituksena tai vaikutuksena ei ole kilpailun rajoittaminen, myös rajoitukset, jotka liittyvät suoraan ja ovat tarpeellisia tämän toimenpiteen täytäntöönpanoon, jäävät 81 artiklan 1 kohdan soveltamisalan ulkopuolelle⁽³⁸⁾. Näitä sopimukseen liittyviä rajoituksia kutsutaan liitännäisrajoituksiksi. Rajoitus liittyy suoraan pääasialliseen toimenpiteeseen, jos se on riippuvainen kyseisen toimenpiteen täytäntöönpanosta ja erottamattomasti kytketty siihen. Tarpeellisuusvaatimus edellyttää, että rajoituksen on oltava objektiivisesti tarpeellinen pääasiallisen toimenpiteen täytäntöönpanoon ja oikeassa suhteessa siihen. Tämän johdosta liitännäisrajoituksia koskeva testi on samanlainen kuin edellä kohdan 2 alakohdassa esitelty testi. Liitännäisrajoituksia koskevaa testiä sovelletaan kuitenkin kaikissa tapauksissa, joissa pääasiallinen toimenpide ei rajoita kilpailua⁽³⁹⁾. Sitä ei käytetä pelkästään tarkasteltaessa sopimuksen vaikutusta tuotemerkin sisäiseen kilpailuun.
30. Liitännäisrajoitusta koskevan käsitteen soveltaminen on erotettava 81 artiklan 3 kohdan mukaisen suojan soveltamisesta, joka liittyy joihinkin kilpailua rajoittavien sopimusten tuottamiin taloudellisiin etuihin, joita verrataan sopimusten kilpailua rajoittaviin vaikutuksiin. Liitännäisrajoitusta koskevan käsitteen soveltamiseen ei liity mitään kilpailua edistävien ja kilpailua haittaavien vaikutusten vertaamista. Tällainen vertailu kuuluu ainoastaan 81 artiklan 3 kohdan soveltamistilanteisiin⁽⁴⁰⁾.
31. Liitännäisrajoituksia koskeva arviointi rajoittuu sen määrittämiseen, onko pääasiallisen kilpailua rajoittamattoman toimenpiteen tai toiminnan erityisessä yhteydessä tietty rajoitus tarpeellinen ja oikeassa suhteessa kyseisen toimenpiteen tai toiminnan täytäntöönpanoon. Jos objektiivisten tekijöiden pohjalta voidaan todeta, että pääasiallinen kilpailua rajoittamaton toimenpide olisi ilman rajoitusta vaikea tai mahdoton panna täytäntöön, rajoitusta voidaan pitää objektiivisesti tarpeellisena sen täytäntöönpanon kannalta ja oikeassa suhteessa siihen⁽⁴¹⁾. Jos esimerkiksi franchising-sopimuksen pääasiallisenä tarkoituksena ei ole kilpailun rajoittaminen, niin rajoitukset, jotka ovat tarpeellisia sopimuksen kunnollisen toiminnan kannalta, kuten velvoitteet, joilla suojellaan franchising-järjestelmän yhtenäisyyttä ja mainetta, jäävät myös 81 artiklan 1 kohdan soveltamisen ulkopuolelle⁽⁴²⁾. Samoin jos yhteisyritys ei itsessään rajoita kilpailua, rajoitukset, jotka ovat tarpeen sopimuksen toiminnan kannalta, katsotaan pääasialliseen toimenpiteeseen liittyviksi rajoituksiksi

eivätkä ne sen vuoksi kuulu 81 artiklan 1 kohdan kiellon piiriin. Esimerkiksi asiassa TPS ⁽⁴³⁾ komissio päätteli, että osapuolille asetettu velvoite olla osallistumatta yrityksiin, jotka harjoittavat satelliittiteleviio-ohjelmien jakelua ja markkinointia, on yhteisyrityksen perustamiseen liittyvä rajoitus alkuvaiheen aikana. Rajoituksen katsottiin näin ollen kuuluvan 81 artiklan 1 kohdan soveltamisalan ulkopuolelle kolmen vuoden ajan. Tehdessään tämän päätelmän komissio otti huomioon maksuteleviomiarkkinoille tulon liittyvät raskaat investoinnit ja kaupalliset riskit.

2.3 Perustamissopimuksen 81 artiklan 3 kohdan poikkeussääntö

32. Sellaisten sopimusten, joiden tarkoituksena tai vaikutuksena on kilpailun rajoittaminen, 81 artiklan 1 kohdan mukainen arviointi on vain yksi osa analyysia. Toinen osa, joka ilmenee kyseisen artiklan 3 kohdassa, on kilpailua rajoittavien sopimusten talouden kannalta myönteisten vaikutusten arviointi.

33. Yhteisön kilpailusääntöjen tavoitteena on suojata markkinoilla esiintyvää kilpailua keinona edistää kuluttajien hyvinvointia ja varmistaa voimavarojen tehokas kohdentaminen. Kilpailua rajoittavilla sopimuksilla voi olla myös kilpailua edistäviä vaikutuksia, jos ne lisäävät tehokkuutta ⁽⁴⁴⁾. Tehokkuuden lisääntyminen saattaa tuottaa lisäarvoa, kun tuotantokustannukset alenevat, tuotteen laatu paranee tai luodaan uusi tuote. Kun sopimuksella on enemmän kilpailua edistäviä kuin kilpailua haittaavia vaikutuksia, sopimusta voidaan pitää kaiken kaikkiaan kilpailua edistävänä ja yhdenmukaisena yhteisön kilpailusääntöjen tavoitteiden kanssa. Tällaisten sopimusten nettovaikutuksena on, että ne tukevat kilpailuprosessin perusolemusta eli asiakkaiden saamista tarjoamalla parempia tuotteita tai hintoja kuin kilpailijat. Nämä analyttiset puitteet heijastuvat 81 artiklan 1 ja 3 kohdassa. Jälkimmäisessä määräyksessä myönnetään yksiselitteisesti, että kilpailua rajoittavat sopimukset voivat tuottaa objektiivisia taloudellisia etuja, jotka ovat merkittävämpiä kuin kilpailun rajoittamisen kielteiset vaikutukset ⁽⁴⁵⁾.

34. Perustamissopimuksen 81 artiklan 3 kohdan poikkeussääntöjen soveltamiselle on neljä kumulatiivista edellytystä, joista kaksi on myönteistä ja kaksi kielteistä:

a) sopimuksen on tehostettava tuotantoa tai tuotteiden jakelua taikka edistettävä teknistä tai taloudellista kehitystä,

b) kuluttajille on jätävä kohtuullinen osuus näin saatavasta hyödystä,

c) rajoitusten on oltava välttämättömiä mainittujen tavoitteiden toteuttamiseksi, ja lopuksi

d) sopimus ei saa antaa osapuolille mahdollisuutta poistaa kilpailua merkittävältä osalta kysymyksessä olevia tuotteita.

Kun nämä neljä edellytystä täyttyvät, sopimus edistää kilpailua merkityksellisillä markkinoilla, koska se saa asianomaiset yritykset tarjoamaan kuluttajille entistä edullisempia tai parempia tuotteita ja hyvittämään siten kuluttajille kilpailun rajoittamisen kielteiset vaikutukset.

35. Perustamissopimuksen 81 artiklan 3 kohtaa voidaan soveltaa joko yksittäisiin sopimuksiin tai ryhmäpoikkeusasetusten kautta sopimusten ryhmiin. Kun sopimus kuuluu ryhmäpoikkeusasetuksen soveltamisalaan, kilpailua rajoittavan sopimuksen osapuolten ei tarvitse osoittaa asetuksen (EY) N:o 1/2003 2 artiklassa säädetyllä tavalla, että niiden tekemä sopimus täyttää kaikki 81 artiklan 3 kohdan edellytykset. Niiden on vain todistettava, että kilpailua rajoittavaan sopimukseen sovelletaan ryhmäpoikkeusasetusta. Perustamissopimuksen 81 artiklan 3 kohdan soveltaminen ryhmäpoikkeusasetusten kautta sopimusten ryhmiin perustuu oletukseen, että näiden asetusten soveltamisalaan kuuluvat kilpailua rajoittavat sopimukset ⁽⁴⁶⁾ täyttävät kaikki 81 artiklan 3 kohdassa asetetut neljä edellytystä.

36. Jos sopimus kuuluu 81 artiklan 1 kohdan soveltamisalaan eivätkä 81 artiklan 3 kohdan edellytykset täyty jossakin tietyssä asiassa, ryhmäpoikkeus voidaan peruuttaa. Asetuksen (EY) N:o 1/2003 29 artiklan 1 kohdan mukaan komissio voi peruuttaa ryhmäpoikkeusasetuksen soveltamisesta johtuvan edun, jos se havaitsee, että jossain yksittäisessä asiassa sopimuksella, johon ryhmäpoikkeusasetusta sovelletaan, on vaikutuksia, jotka ovat ristiriidassa perustamissopimuksen 81 artiklan 3 kohdan kanssa. Asetuksen (EY) N:o 1/2003 29 artiklan 2 kohdan mukaan myös jäsenvaltion kilpailuviranomainen voi peruuttaa komission ryhmäpoikkeusasetuksen soveltamisesta johtuvan edun alueellaan (tai osalla aluettaan), jos alue täyttää kaikki erillisten maantieteellisten markkinoiden tunnuspiirteet. Peruuttamisen tapauksessa asianomaisten kilpailuviranomaisten on osoitettava, että sopimus rikkoo 81 artiklan 1 kohtaa eikä täytä 81 artiklan 3 kohdan edellytyksiä.

37. Jäsenvaltioiden tuomioistuimilla ei ole valtaa peruuttaa ryhmäpoikkeusasetusten soveltamisesta johtuvaa etua. Soveltaessaan ryhmäpoikkeusasetuksia jäsenvaltioiden tuomioistuimet eivät myöskään saa muuttaa niiden soveltamisalaa laajentamalla sitä kattamaan sopimuksia, jotka eivät kuulu kyseisen ryhmäpoikkeusasetuksen piiriin⁽⁴⁷⁾. Ryhmäpoikkeusasetuksen soveltamisalan ulkopuolella jäsenvaltioiden tuomioistuimilla on valta soveltaa 81 artiklaa kokonaisuudessaan (ks. Asetuksen (EY) N:o 1/2003 6 artikla).

3. PERUSTAMISSOPIMUKSEN 81 ARTIKLAN 3 KOHDAN NELJÄN EDELLYTYKSEN SOVELTAMINEN

38. Suuntaviivojen loppuosassa tarkastellaan kutakin 81 artiklan 3 kohdan edellytystä⁽⁴⁸⁾. Nämä edellytykset ovat kumulatiivisia⁽⁴⁹⁾, joten muita edellytyksiä ei tarvitse tarkastella sen jälkeen, kun on osoitettu, että yksi 81 artiklan 3 kohdan edellytyksistä ei täyty. Yksittäisissä asioissa saattaakin olla tarkoituksenmukaista tarkastella näitä neljää edellytystä eri järjestyksessä.

39. Suuntaviivoissa on katsottu tarkoituksenmukaiseksi vaihtaa keskenään toisen ja kolmannen edellytyksen järjestystä ja siten käsitellä kysymystä välttämättömyydestä ennen kysymystä kuluttajien saamasta hyödystä. Kuluttajien saaman hyödyn analysointi edellyttää kuluttajille sopimuksesta aiheutuvien myönteisten ja kielteisten vaikutusten vertailua. Analyysin ei pidä kohdistua mihinkään sellaisten rajoitusten vaikutuksiin, jotka eivät täytä välttämättömyyden edellytystä ja jotka ovat siten 81 artiklan nojalla kiellettyjä.

3.1 Yleiset periaatteet

40. Perustamissopimuksen 81 artiklan 3 kohta on merkityksellinen vain, jos yritysten välinen sopimus rajoittaa kilpailua 81 artiklan 1 kohdan mukaisesti. Jos sopimus ei rajoita kilpailua, ei sen tuottamia etuja tarvitse tarkastella.

41. Silloin, kun yksittäisessä asiassa on osoitettu 81 artiklan 1 kohdassa tarkoitettu kilpailun rajoittuminen, voidaan puolustukseksi vedota 81 artiklan 3 kohtaan. Asetuksen (EY) N:o 1/2003 2 artiklan mukaan perustamissopimuksen 81 artiklan 3 kohdan edellytysten täyttymistä koskeva todistustaakka kuuluu niille yrityksille, jotka vetoavat poikkeussäännöstä johtuvaan etuun. Jos 81 artiklan 3 kohdan mukaiset edellytykset eivät täyty, sopimus on 81 artiklan 2 kohdan mukaan pätemätön. Tällainen automaattinen pätemättömyys koskee ainoastaan niitä sopimuksen osia, jotka eivät ole 81 artiklan kanssa yhteensopivia, edellyttäen, että kyseiset osat voidaan erottaa koko sopimuksesta⁽⁵⁰⁾. Jos ainoastaan osa sopimuksesta on mitätön, sopimuksen loppuosalle aiheutuvat seuraukset

määritellään sovellettavan kansallisen lainsäädännön mukaan⁽⁵¹⁾.

42. Vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan 81 artiklan 3 kohdan edellytykset ovat kumulatiivisia⁽⁵²⁾, eli niiden on kaikkien täytyttävä, jotta poikkeussääntöä voitaisiin soveltaa. Jos näin ei ole, 81 artiklan 3 kohdan poikkeussääntöä ei voida soveltaa⁽⁵³⁾. Perustamissopimuksen 81 artiklan 3 kohdan edellytykset ovat myös tyhjentäviä. Jos ne täyttyvät, poikkeusta voidaan soveltaa, eikä sille voida asettaa muita edellytyksiä. Perustamissopimuksen muiden määräysten tavoitteet voidaan ottaa huomioon siltä osin kuin ne voidaan sisällyttää 81 artiklan 3 kohdan neljään edellytykseen⁽⁵⁴⁾.

43. Kilpailua rajoittavien sopimusten tarjoaman hyödyn 81 artiklan 3 kohdan mukainen arviointi toteutetaan periaatteessa vain niiden merkityksellisten markkinoiden osalta, joihin sopimus liittyy. Yhteisön kilpailusääntöjen tavoitteena on suojata kilpailua markkinoilla, eikä niitä voida irrottaa tästä tavoitteesta. Lisäksi edellytys, jonka mukaan kuluttajien⁽⁵⁵⁾ on saatava kohtuullinen osuus hyödystä, tarkoittaa yleensä sitä, että kilpailua rajoittavan sopimuksen on lisättävä tehokkuutta merkityksellisillä markkinoilla riittävästi, jotta tämä etu olisi merkittävämpi kuin sopimuksen samoilla merkityksellisillä markkinoilla aiheuttamat kilpailua haittaavat vaikutukset⁽⁵⁶⁾. Kuluttajille tietyillä maantieteellisillä markkinoilla tai tuotemarkkinoilla aiheutuvia kielteisiä vaikutuksia ei yleensä voida tasoittaa ja kompensoida kuluttajille toisilla maantieteellisillä markkinoilla tai tuotemarkkinoilla aiheutuville myönteisillä vaikutuksilla. Silloin, kun kahdet markkinat ovat yhteydessä toisiinsa, erillisillä markkinoilla saavutettu tehokkuuden lisääminen voidaan kuitenkin ottaa huomioon, kunhan kuluttajat, joihin rajoitus vaikuttaa ja jotka hyötyvät tehostamisesta, ovat olennaisesti samat⁽⁵⁷⁾. Joissakin tapauksissa sopimus vaikuttaa ainoastaan kuluttajiin jakeluketjun loppupään markkinoilla, jolloin on arvioitava sopimuksen vaikutusta näihin kuluttajiin. Tällaisesta tapauksesta on kyse esimerkiksi ostosopimuksissa⁽⁵⁸⁾.

44. Kilpailua rajoittavien sopimusten 81 artiklan 3 kohdan mukainen arviointi tehdään siinä kokonaistilanteessa, jossa ne toteutuvat⁽⁵⁹⁾, ja tietyinä hetkenä saatavilla olevien tietojen perusteella. Tosiseikoissa tapahtuvat olennaiset muutokset vaikuttavat arviointiin. Perustamissopimuksen 81 artiklan 3 kohdan poikkeussääntö soveltuu, kun kaikki neljä edellytystä täyttyvät, ja sen soveltuminen lakkaa, jos kaikki edellytykset eivät enää täyty⁽⁶⁰⁾. Kun 81 artiklan 3 kohtaa sovelletaan näiden periaatteiden mukaisesti, on tarpeen ottaa huomioon jonkin osapuolen tekemät alustavat investoinnit, joista on aiheutunut uponneita kustannuksia, tarvittava aika ja rajoitukset, joita tarvitaan tehokkuutta lisäävään investointiin sitoutumiseen ja sen takaisinsaamiseen. Perustamissopimuksen 81 artiklaa ei voida soveltaa ottamatta asianmukaisesti huomioon kyseistä edeltänyttä investointia. Osapuolten kohtaama riski ja uponneita kustannuksia aiheuttanut investointi, joka on toteutettava sopimuksen täytäntöön panemiseksi, voi-

vat näin ollen johtaa siihen, että sopimus ei kuulu 81 artiklan 1 kohdan soveltamisalaan tai täytä 81 artiklan 3 kohdan edellytyksiä investoinnin takaisinsaamisen edellyttämältä ajalta.

45. Joissakin tapauksissa kilpailua rajoittava sopimus on peruuttamaton. Kun kilpailua rajoittava sopimus on pantu täytäntöön, sitä edeltänyttä tilannetta ei voida palauttaa. Tällöin arvioinnin on perustuttava pelkästään täytäntöönpanon aikaisiin tosiseikkoihin. Esimerkiksi sellaisen tuotekehityssopimuksen tapauksessa, jonka kaikki osapuolet luopuvat omista tutkimushankkeistaan yhdistääkseen valmiutensa toisen osapuolen valmiuksiin, hylättyä hanketta voi objektiivisesti katsoen olla teknisesti ja taloudellisesti mahdotonta elvyttää. Yksittäisistä tutkimushankkeista luopumisesta tehdyn sopimuksen kilpailua edistävien ja haittaavien vaikutusten arvioinnin on siis perustuttava sen täytäntöönpanon ajankohtaan. Jos sopimus on kyseisenä ajankohtana yhdenmukainen 81 artiklan kanssa esimerkiksi siksi, että riittävän monella kolmannella osapuolella on kilpailevia tuotekehityshankkeita, osapuolten sopimus, jolla ne luopuvat omista hankkeistaan, pysyy yhteensopivana 81 artiklan kanssa, vaikka kolmansien osapuolien hankkeet myöhemmin epäonnistuisivatkin. Perustamissopimuksen 81 artiklan kieltoa voidaan kuitenkin soveltaa sopimuksen sellaisiin muihin osiin, joiden osalta ei aiheudu peruuttamattomuuden ongelmaa. Jos esimerkiksi yhteisen tutkimus- ja kehitystyön lisäksi sopimuksessa määrätään yhteisestä hyödyntämisestä, 81 artiklaa voidaan soveltaa tähän sopimuksen osaan, jos myöhemmän markkinakehityksen johdosta sopimus rajoittaa kilpailua eikä (enää) täytä 81 artiklan 3 kohdan edellytyksiä, kun otetaan huomioon edeltäneistä investoinneista aiheutuneet vonneet kustannukset (ks. edellinen kohta).

46. Perustamissopimuksen 81 artiklan 3 kohdassa ei suljeta suoraan joitakin sopimuksia sen soveltamisalan ulkopuolelle. Periaatteessa kaikki kilpailua rajoittavat sopimukset, jotka täyttävät 81 artiklan 3 kohdan neljä edellytystä, kuuluvat poikkeussäännön piiriin⁽⁶¹⁾. On epätodennäköistä, että vakavat kilpailunrajoitukset täyttävät 81 artiklan 3 kohdan edellytykset. Tällaiset rajoitukset on yleensä kielletty ryhmäpoikkeusasetuksissa, tai niitä luonnehditaan komission suuntaviivoissa ja tiedonannoissa vakavimmiksi kilpailunrajoituksiksi. Yleensä tällaisia rajoituksia sisältävät sopimukset eivät täytä 81 artiklan 3 kohdan (ainakaan) kahta ensimmäistä edellytystä. Ne eivät tuota objektiivista taloudellista etua⁽⁶²⁾, eivätkä ne hyödytä kuluttajia⁽⁶³⁾. Esimerkiksi hintojen sopimisesta tehty horisontaalinen sopimus rajoittaa tuotantoa, mikä johtaa voimavarojen huonoon kohdentamiseen. Se myös siirtää arvoa kuluttajilta valmistajille, sillä se johtaa hintojen nousuun tuottamatta kuluttajille mitään tasoittavaa hyötyä merkityksellisillä markkinoilla. Lisäksi tällaiset sopimukset eivät yleensä ole kolmannen edellytyksen mukaisesti välttämättömiä⁽⁶⁴⁾.

47. Kaikki väitteet, joiden mukaan kilpailua rajoittavat sopimukset ovat oikeutettuja, koska niillä pyritään varmistamaan tasavertaiset kilpailuedellytykset markkinoilla, ovat perusteettomia, ja ne on hylättävä⁽⁶⁵⁾. Perustamissopimuksen 81 artiklan tarkoituksena on suojata tehokasta kilpailua varmistamalla, että markkinat pysyvät avoimina ja kilpailukykyisinä. Tasavertaisten kilpailuedellytysten suojele kuuluu yhteisön lainsäädännön velvoitteiden⁽⁶⁶⁾ mukaisesti lainsäätäjälle eikä yrityksille.

3.2 Perustamissopimuksen 81 artiklan 3 kohdan ensimmäinen edellytys: tehokkuuden lisääminen

3.2.1 Yleisiä huomioita

48. Perustamissopimuksen 81 artiklan 3 kohdan ensimmäisen edellytyksen mukaan kilpailua rajoittavan sopimuksen on tehostettava tuotantoa tai tuotteiden jakelua taikka edistettävä teknistä tai taloudellista kehitystä. Määräyksessä mainitaan vain tavarat, mutta se koskee samalla tavoin palveluita.

49. Yhteisöjen tuomioistuimen oikeuskäytännön mukaan vain objektiiviset edut voidaan ottaa huomioon⁽⁶⁷⁾ Tämä tarkoittaa, ettei tehokkuusetuja arvioida osapuolten subjektiivisesta näkökulmasta⁽⁶⁸⁾. Kustannussäästöjä, jotka johtuvat yksinomaan osapuolten markkinavoiman käytöstä, ei voida ottaa huomioon. Esimerkiksi silloin, kun yritykset sopivat hinnoista tai markkinoiden jakamisesta, ne vähentävät tuotantoa ja siten tuotantokustannuksia. Kilpailun väheneminen voi myös johtaa myynti- ja markkinointimenojen alenemiseen. Tällaiset kustannusten vähenemiset ovat suoraa seurausta tuotannon ja arvon vähenemisestä. Kyseiset kustannusten vähenemiset eivät edistä lainkaan kilpailua markkinoilla. Ne eivät etenkin johda arvon lisääntymiseen varojen ja toimintojen integroinnin kautta. Ne ainoastaan sallivat asianomaisten yritysten kasvattaa voittojaan, ja siksi niillä ei ole merkitystä 81 artiklan 3 kohdan kannalta.

50. Perustamissopimuksen 81 artiklan 3 kohdan ensimmäisen edellytyksen tarkoituksena on määrittellä ne tehokkuusetujen lajit, jotka voidaan ottaa huomioon, jotta voitaisiin tarkastella, täyttyvätkö 81 artiklan 3 kohdan toinen ja kolmas edellytys. Analyysin tarkoituksena on määrittellä, mitkä ovat sopimuksen aikaansaamat objektiiviset hyödyt ja mikä on näiden tehokkuusetujen taloudellinen merkitys. Jotta 81 artiklan 3 kohtaa voitaisiin soveltaa, sopimuksesta johtuvien kilpailua edistävien vaikutusten on oltava voimakkaampia kuin kilpailua haittaavat vaikutukset. Näin ollen on tarpeen varmistaa, mikä on sopimuksen ja väitettyjen tehokkuusetujen välinen syy-yhteys ja tehokkuusetujen arvo.

51. Kaikki tehostamisväitteet on näin ollen todennettava siten, että seuraavat seikat voidaan varmistaa:
- väitettyjen tehokkuusetujen luonne
 - sopimuksen ja tehokkuusetujen välinen kytkös
 - kunkin väitetyn tehokkuusedun todennäköisyys ja laajuus, ja
 - miten ja milloin kukin väitetty tehokkuusetu saavutetaan.
52. Luettelon a alakohdan avulla päättäjä voi varmistaa, onko väitetty tehokkuusetu luonteeltaan objektiivinen (ks. edellä 49 kohta).
53. Luettelon b alakohdan avulla voidaan varmistaa, onko kilpailua rajoittavan sopimuksen ja väitettyjen tehokkuusetujen välillä riittävä syy-yhteys. Tämä edellytys vaatii tavallisesti, että tehokkuusedut johtuvat sopimuksen kohteena olevasta taloudellisesta toiminnasta. Toiminta voi olla esimerkiksi jakelua, teknologian lisensointia, yhteistuotantoa tai yhteistä tuotekehitystä. Jos sopimuksella on laajempia tehokkuutta lisääviä vaikutuksia merkityksellisillä markkinoilla esimerkiksi siksi, että se johtaa koko toimialan kustannusten vähenemiseen, nämä ylimääräiset edut voidaan myös ottaa huomioon.
54. Lisäksi sopimuksen ja väitetyn tehokkuusedun välisen syy-yhteyden on yleensä oltava suora⁽⁶⁹⁾. Väitteet, jotka perustuvat välillisiin vaikutuksiin, ovat yleensä liian epävarmoja ja liian kaukaisia, jotta niitä voitaisiin ottaa huomioon. Suora syy-yhteys on kyseessä esimerkiksi silloin, kun lisenssinsaajat voivat tuottaa uusia tai parannettuja tuotteita teknologian siirtoa koskevan sopimuksen johdosta tai kun tuotteita voidaan toimittaa alhaisempaan hintaan tai tuottaa arvokkaita palveluja jakelusopimuksen johdosta. Esimerkki välillisestä vaikutuksesta on tapaus, jossa väitetään, että rajoittavan sopimuksen perusteella yritykset voivat lisätä voittojaan, jolloin ne voivat investoida enemmän tutkimus- ja kehitystyöhön, joka puolestaan hyödyttää kuluttajia. Vaikka kannattavuuden sekä tutkimus- ja kehitystyön välillä on syy-yhteys, tämä kytkös ei yleensä ole riittävän suora, jotta se voitaisiin ottaa huomioon 81 artiklan 3 kohdan yhteydessä.
55. Luettelon c ja d alakohdan avulla päättäjä voi varmistaa väitettyjen tehokkuusetujen arvon, jota 81 artiklan 3 kohdan kolmatta edellytystä sovellettaessa on verrattava sopimuksen kilpailunvastaisiin vaikutuksiin, ks. 101 kohta jäljempänä. Koska 81 artiklan 1 kohtaa sovelletaan ainoastaan tapauksiin, joissa sopimuksella on todennäköisesti kielteisiä vaikutuksia kilpailijoihin ja kuluttajiin (vakavimpien kilpailunrajoitusten osalta tehdään oletus tällaisista vaikutuksista), tehokkuusetuja koskevat väitteet on todennettava, jotta ne voidaan varmistaa. Väitteet, joita ei ole todennettu, hylätään.
56. Yritysten, jotka vetoavat kustannustehokkuuden paraneamiseen 81 artiklan 3 kohdasta johtuvan edun saamiseksi, on laskettava tai arvioitava tehokkuusetujen arvo niin tarkkaan kuin kohtuullisesti on mahdollista ja kuvailtava yksityiskohtaisesti, miten määrä on laskettu. Niiden on myös kuvailtava menetelmät, joilla tehokkuusedut on saavutettu tai aiotaan saavuttaa. Esitetyt tiedot on voitava tarkistaa, jotta voidaan olla riittävän varmoja siitä, että tehokkuusedut on saavutettu tai että ne todennäköisesti saavutetaan.
57. Yritysten, jotka vetoavat uusina tai entistä parempina tuotteina ilmeneviin ja muihin kuin kustannuksiin perustuviin tehokkuusetuihin 81 artiklan 3 kohdasta johtuvan edun saamiseksi, on kuvailtava ja selitettävä yksityiskohtaisesti tehokkuusetujen luonne sekä miten ja miksi ne tarjoavat objektiivista taloudellista etua.
58. Jos sopimusta ei ole vielä pantu kokonaisuudessaan täytäntöön, osapuolten on perusteltava ennakoitua päivämäärä, joista alkaen tehostamisella on merkittävä myönteinen vaikutus markkinoilla.

3.2.2 Tehokkuusetujen eri luokat

59. Perustamissopimuksen 81 artiklan 3 kohdassa luetellut tehokkuusetujen lajit ovat laajoja luokkia, joiden on tarkoitus kattaa kaikki objektiiviset taloudelliset tehokkuusedut. Kyseisessä määräyksessä mainittujen luokkien välillä on huomattavaa päällekkäisyyttä, ja sama sopimus voi parantaa useaa eri tehokkuutta. Eri luokkia ei näin ollen ole asianmukaista rajata selkeästi. Näissä suuntaviivoissa tehdään ero kustannusetujen ja sellaisten laadullisten tehokkuusetujen välille, jotka tuottavat lisäarvoa uusien tai entistä parempien tuotteiden, laajemman tuotevalikoiman tms. muodossa.
60. Yleensä tehostaminen on peräisin taloudellisten toimintojen integroinnista, jossa yritykset yhdistävät varansa saavuttaakseen sen, mitä ne eivät voisi saavuttaa yhtä tehokkaasti yksin, tai jossa ne antavat toisen yrityksen vastuulle tehtävät, jotka se voi toteuttaa tehokkaammin.

61. Tuotekehitys-, tuotanto- ja jakeluprosessia voidaan tarkastella arvoketjuna, joka voidaan jakaa useaan eri vaiheeseen. Ketjun kussakin vaiheessa yrityksen on valittava, toteuttaako se toiminnan itse, toteuttaako se sen yhdessä yhden tai usean yrityksen kanssa, vai teettääkö se sen kokonaan yhdellä tai usealla yrityksellä.
62. Jokaisessa tapauksessa, jossa toiminnan toteuttamiseen liittyy markkinayhteistyötä toisen yrityksen kanssa, on yleensä tehtävä 81 artiklan 1 kohdassa tarkoitettu sopimus. Sopimukset voivat olla vertikaalisia, kun osapuolet toimivat arvoketjun eri tasoilla, tai horisontaalisia, kun osapuolet toimivat arvoketjun samalla tasolla. Kummanlaisilla sopimuksilla voidaan lisätä tehokkuutta sallimalla asianomaisen yrityksen toteuttaa tietty tehtävä muita alhaisemmilla kustannuksilla tai korkeammalla lisäarvolla kuluttajille. Sopimuksiin voi myös sisältyä tai niistä voi seurata kilpailunrajoituksia, jolloin 81 artiklan 1 kohdan kieltoäännöstä ja 81 artiklan 3 kohdan poikkeussäännöstä saattaa tulla merkityksellisiä.
63. Jäljempänä esitettävät tehokkuusetujen lajit ovat vain esimerkkejä, eikä niitä ole tarkoitettu tyhjentäväksi luetteloksi.

3.2.2.1 Kustannusedut

64. Yritysten välisistä sopimuksista seuraavat kustannusedut voivat olla peräisin useasta eri lähteestä. Yksi kustannussäästöjen tärkeä lähde on uusien tuotantotekniikoiden ja -menetelmien kehittäminen. Suurimmat kustannussäästöt voidaan yleensä toteuttaa silloin, kun tekniikan kehityksessä otetaan suuria harppauksia. Esimerkiksi liukuhihnan käyttöönotto laski merkittävästi moottoriajoneuvojen valmistuskustannuksia.
65. Toinen etujen tärkeä lähde on olemassa olevien varojen integroinnista seuraava synergia. Kun sopimuksen osapuolet yhdistävät varansa, ne voivat saavuttaa kustannus-tuotos-suhteen, joka ei olisi muulla tavoin mahdollinen. Kahden olemassa olevan ja toistensa vahvuuksia täydentävän teknologian yhdistäminen saattaa vähentää tuotantokustannuksia tai parantaa tuotettavien tuotteiden laatua. Saattaa olla esimerkiksi niin, että yrityksen A tuotantoresursseilla saadaan suurempi tuotos tuntia kohden, mutta ne vaativat suhteellisesti enemmän raaka-aineita tuotantoyksikköä kohden, kun taas yrityksen B tuotantoresursseilla saadaan alhaisempi tuotos tuntia kohden, mutta ne vaativat suhteellisesti vähemmän raaka-aineita tuotantoyksikköä kohden. Synergiaetuja saadaan, jos A:n ja B:n tuotantoresurssit yhdistämällä muodostetaan yhteistuotantoyritys, jonka avulla osapuolten tuotantotaso tuntia kohden on suurempi ja raaka-aineiden tarve tuotantoyksikköä kohden on alempi. Samalla tavoin, jos yksi yritys on optimoinut yhden osan arvoketjusta, ja toinen yritys on optimoinut toisen osan arvoketjusta, yritysten toimintojen yhdistäminen saattaa vähentää kustannuksia. Yritys A:lla voi esimerkiksi olla hyvin pitkälle automatisoitu tuotantolaitos, jonka johdosta tuotantokustannukset yksikköä kohden ovat alhaiset, kun taas B on kehittänyt tehokkaan tilausten käsittelyjärjestelmän. Järjestelmän avulla tuotanto voidaan sovittaa kysynnän mukaan, varmistaa oikea-aikainen toimitus ja supistaa varastoinnista ja tuotteiden vanhentumisesta aiheutuvia kustannuksia. Resurssien yhdistämisellä A ja B voivat alentaa kustannuksia.
66. Kustannusetuja voidaan saada myös mittakaavaedusta, eli tuotannon yksikkökustannukset alenevat, kun tuotanto lisääntyy. Esimerkiksi laitteisiin ja muuhun käyttöomaisuuteen on usein investoitava jakamattomina erinä. Jos yritys ei voi hyödyntää erää täydellisesti, sen keskimääräiset kustannukset ovat korkeammat kuin jos täydellinen hyödyntäminen olisi mahdollista. Esimerkiksi kuorma-auton käyttökustannukset ovat jokseenkin samat riippumatta siitä, onko kuorma-auto lähes tyhjä, puolillaan vain täydessä lastissa. Sopimukset, joilla yritykset yhdistävät logistiset toimintansa, saattavat auttaa niitä kasvattamaan lastien kokoa ja vähentämään ajoneuvojen määrää. Suuri mittakaava saattaa myös parantaa työnjakoa ja siten alentaa yksikkökustannuksia. Yritykset voivat saada mittakaavaetuja kaikilla arvoketjun osilla, tuotekehitys, tuotanto, jakelu ja markkinointi mukaan luettuina. Oppimissäästöt ovat näihin kustannusetuihin liittyvä etu. Kun tietyn tuotantoprosessin käytöstä tai tiettyjen tehtävien toteuttamisesta aletaan saada kokemusta, tuotanto voi kasvaa, sillä prosessi tehostuu tai tehtävä toteutetaan entistä nopeammin.
67. Tuotevarioinnin edut ovat toinen kustannusetujen lähde, joka perustuu siihen, että yritykset säästävät kustannuksia tuottamalla erilaisia tuotteita saman tuotannon pohjalta. Näitä etuja voidaan saada, jos erilaisten tuotteiden valmistamiseen voidaan käyttää samoja komponentteja, tuotantolaitoksia ja henkilöstöä. Samalla tavoin tuotevarioinnin etuja voidaan saada jakelun alalla, kun useanlaisia tavaroita jaetaan samojen välineiden avulla. Esimerkiksi pakastepizzojen valmistaja ja pakastevihannesten valmistaja voivat saavuttaa tuotevarioinnin etuja jakamalla yhdessä tuotteitaan. Molempien tuotteiden jakelussa on käytettävä kylmäkuljetusta, ja asiakaskunnissa on todennäköisesti merkittävää päällekkäisyyttä. Yhdistämällä toimintansa nämä valmistajat voivat alentaa yksikkökohtaisia jakelukustannuksia.

68. Kustannusten alenemisen etuja voi seurata myös sopimuksista, jotka mahdollistavat tuotannon suunnittelun parantamisen, kalliiden varastojen pitämisen tarpeen vähenemisen ja kapasiteetin käyttöasteen tehostamisen. Tällaisia etuja voidaan saada esimerkiksi ”juuri oikeaan tarpeeseen” eli JOT-ostosten tekemisestä, eli komponenttien toimittajan velvoittamisesta toimittamaan ostajalle tuotteita jatkuvasti tämän tarpeiden mukaan, jolloin ostajan ei tarvitse säilyttää varastossaan merkittävää määrää komponentteja, jotka saattavat vanhentua. Kustannussäästöjä voi seurata myös sopimuksista, jotka antavat osapuolille mahdollisuuden rationalisoida tuotantoa niiden tuotantolaitoksissa.

3.2.2.2 Laadulliset tehokkuusedut

69. Yritysten väliset sopimukset voivat tuottaa erilaisia laadullisia tehokkuusetuja, jotka ovat merkityksellisiä 81 artiklan 3 kohdan soveltamisen kannalta. Monissa tapauksissa sopimuksen pääasialliset, mahdolliset tehokkuusedut eivät koske kustannusten alentamista vaan laadun parantamista ja muita laadullisia tehokkuusetuja. Tapauksesta riippuen tällaiset tehokkuusedut voivat sen vuoksi olla samanarvoisia tai tärkeämpiä kuin kustannusedut.

70. Tekninen ja teknologinen kehitys on olennainen ja dynaaminen osa taloutta, ja se tuottaa merkittäviä etuja uusien tai entistä parempien tavaroiden tai palveluiden muodossa. Tekemällä yhteistyötä yritykset voivat saavuttaa tehokkuusetuja, joita ne eivät saavuttaisi ilman kilpailua rajoittavaa sopimusta tai joiden saavuttaminen olisi muuten hitaampaa tai kalliimpaa. Tällaiset tehokkuusedut ovat 81 artiklan 3 kohdan ensimmäisessä edellytyksessä tarkoitettujen taloudellisten etujen tärkeä lähde. Tällaisia tehokkuusetuja tuottaviin sopimuksiin kuuluvat etenkin tuotekehityssopimukset. Esimerkki tällaisesta olisi A:n ja B:n yhteisyritys, joka on perustettu kehittämään solurakenteinen rengas, ja jos tämä työ onnistuu, myös tuottamaan niitä. Yhden solun rikkoutuminen ei vaikuta muihin soluihin eikä näin ole vaaraa renkaan tyhjentymisestä vaikka siihen tulisikin reikä. Kyseinen rengas on näin ollen turvallisempi kuin tavanomaiset renkaat. Se tarkoittaa myös sitä, että rengasta ei tarvitse vaihtaa heti eikä vararengasta tarvitse kuljettaa mukana. Molemmantyyppiset tehokkuusedut ovat 81 artiklan 3 kohdan ensimmäisessä edellytyksessä tarkoitettuja objektiivisia hyötyjä.

71. Samalla tavoin kuin toisiaan täydentävien resurssien yhdistäminen voi johtaa kustannussäästöihin, resurssien yhdistäminen voi myös luoda synergiaa, joka johtaa laadul-

lisiin tehokkuusetuihin. Tuotantoresurssien yhdistäminen voi johtaa esimerkiksi laadukkaampien tai uusia ominaisuuksia omaavien tuotteiden valmistukseen. Tämä pätee esimerkiksi lisenssisopimuksiin sekä uusien tai parempien tuotteiden tai palveluiden yhteistuotantoa koskeviin sopimuksiin. Lisenssisopimukset saattavat etenkin nopeuttaa uuden teknologian levittämistä EU:ssa ja antaa lisenssinhaltijoille mahdollisuuden tarjota uusia tuotteita tai käyttää uusia tuotantotekniikoita, jotka johtavat laadun paranemiseen. Yhteiset tuotantosopimukset saattavat etenkin nopeuttaa uusien tai entistä parempien tuotteiden tai palveluiden saattamista markkinoille tai alentaa markkinoille saattamisen kustannuksia⁽⁷⁰⁾. Esimerkiksi tietoliikenteen alalla yhteistyösopimusten on todettu tuottavan tehokkuusetuja, kun niiden kautta voidaan tarjota nopeasti uusia maailmanlaajuisia palveluja⁽⁷¹⁾. Rajatylittävien maksujen suorittamista pankkialalla helpottavien yhteistyösopimusten on myös katsottu tuottavan 81 artiklan 3 kohdan ensimmäisen edellytyksen mukaisia tehokkuusetuja⁽⁷²⁾.

72. Myös jakelusopimukset voivat johtaa laadullisiin tehokkuusetuihin. Erikoistuneet jakelijat voivat esimerkiksi tarjota palveluja, jotka soveltuvat paremmin asiakkaiden tarpeisiin, tai tarjota nopeamman jakelun tai paremman laatutakteen koko jakeluketjussa⁽⁷³⁾.

3.3 Perustamissopimuksen 81 artiklan 3 kohdan kolmas edellytys: rajoitusten välttämättömyys

73. Perustamissopimuksen 81 artiklan 3 kohdan kolmannen edellytyksen mukaan kilpailua rajoittavassa sopimuksessa ei saa määrätä rajoituksia, jotka eivät ole välttämättömiä kyseisen sopimuksen luomien tehokkuusetujen saavuttamiseksi. Edellytykseen sisältyy kaksi ehtoa. Ensinnäkin kilpailua rajoittavan sopimuksen on itsessään oltava kohtuudella tarpeellinen tehokkuusetujen saavuttamiseksi. Toiseksi myös sopimuksesta seuraavien yksittäisten kilpailunrajoitusten on oltava kohtuudella tarpeellisia tehokkuusetujen saavuttamiseksi.

74. Perustamissopimuksen 81 artiklan 3 kohdan kolmannen edellytyksen yhteydessä ratkaisevana tekijänä on se, mahdollistavatko kilpailua rajoittava sopimus ja sen yksittäiset rajoitukset kyseisen toiminnan toteuttamisen tehokkaammin kuin se voitaisiin todennäköisesti toteuttaa ilman kyseistä sopimusta tai rajoitusta. Kysymys ei kuulu, olisi siko sopimus jätetty tekemättä ilman rajoitusta, vaan saadaanko sopimuksella tai rajoituksella enemmän tehokkuusetuja kuin ilman sopimusta tai rajoitusta⁽⁷⁴⁾.

75. Perustamissopimuksen 81 artiklan 3 kohdan kolmannen edellytyksen ensimmäisen ehdon nojalla tehokkuusetujen on oltava ominaisia kyseiselle sopimukselle, eli niiden saavuttamiseen ei saa olla muita taloudellisesti mahdollisia ja vähemmän rajoittavia keinoja. Jälkimmäisessä arvioinnissa on otettava huomioon markkinaolot ja liiketoimintaympäristö, joissa sopimuspuolet toimivat. Yritysten, jotka vetoavat 81 artiklan 3 kohdan suojaan, ei tarvitse harkita hypoteettisia tai teoreettisia vaihtoehtoja. Komissio ei aseta kyseenalaiseksi yritysten liiketoiminta-arviota. Se puuttuu asiaan vain, jos on kohtuudella nähtävissä realistisia ja toteutettavissa olevia vaihtoehtoja. Yrityksen on vain selitettävä ja osoitettava, miksi sellaiset realistisilta vaikuttavat ja merkittävästi vähemmän rajoittavat vaihtoehdot olisivat merkittävästi vähemmän tehokkaita.
76. On erityisen tärkeää tarkastella yksittäistapauksen erityispiirteet huomioon ottaen, olisivatko osapuolet voineet saavuttaa tehokkuusedut ilman kilpailua rajoittavaa sopimusta tai toisenlaisella vähemmän rajoittavalla sopimuksella, ja jos näin on, milloin ne todennäköisesti voisivat saavuttaa ne. Voi myös olla tarpeen arvioida, olisivatko osapuolet voineet saavuttaa tehokkuusedut yksin. Jos väitetyt tehokkuusedut ovat esimerkiksi mittakaavaeduista tai tuotevarioinnin eduista saatavia kustannussäästöjä, asianomaisten yritysten on selitettävä ja todistettava, miksi samoja tehokkuusetuja ei todennäköisesti voitaisi saavuttaa sisäisen kasvun ja hintakilpailun kautta. Tässä arvioinnissa on tärkeää ottaa huomioon muun muassa, mikä on pienin tehokas mittakaava asianomaisilla markkinoilla. Pienin tehokas mittakaava on se tuotannon taso, jolla keskimääräiset kustannukset voidaan minimoida ja mittakaavaetu täyttyy⁽⁷⁵⁾. Mitä suurempi pienin tehokas mittakaava on verrattuna jommankumman sopimuspuolen nykyiseen kokoon, sitä todennäköisemmin tehokkuusetujen katsotaan olevan sopimukselle ominaisia. Sellaisten sopimusten yhteydessä, jotka tuottavat merkittävää synergiaa toisiaan täydentävien varojen ja valmiuksien yhdistämisellä, tehokkuusetujen luonne antaa olettaa, että sopimus on tarpeellinen niiden saavuttamiseksi.
77. Näitä periaatteita voidaan kuvailla seuraavilla hypoteettisilla esimerkeillä:
- A ja B yhdistävät yhteisyritykseen omat tuotantotekniikkansa lisätäkseen tuotantoa ja vähentääkseen raaka-ainekulutusta. Yhteisyritykselle myönnetään yksinoikeuslisenssi yritysten tuotantotekniikoiden osalta. Osapuolet siirtävät olemassa olevat tuotantolaitoksensa yhteisyritykselle. Ne siirtävät myös avainhenkilöstöä varmistaakseen, että olemassa olevia oppimissäästöjä voidaan hyödyntää ja kehittää edelleen. Arvioidaan, että nämä säästöt alen-
- tavat tuotantokustannuksia edelleen 5 prosenttia. A ja B myyvät yhteisyrityksen tuotannon erikseen. Tässä tapauksessa on rajoitusten välttämättömyyttä koskevan edellytyksen vuoksi arvioitava, voitaisiinko hyödyt saavuttaa lisenssisopimuksella, joka todennäköisesti rajoittaisi kilpailua vähemmän, sillä A ja B jatkaisivat tuotantoa itsenäisesti. Kuvatuslaisessa tapauksessa tämä ei ole todennäköistä, koska osapuolet eivät voisi lisenssisopimuksen perusteella hyötyä jatkossa samanlaisella saumattomalla tavalla kahden tekniikan käyttökokemuksista, jotka johtavat merkittäviin oppimissäästöihin.
78. Kun asianomaisen sopimuksen on todettu olevan tarpeellinen tehokkuusetujen saavuttamiseksi, on arvioitava kunkin sopimuksesta aiheutuvan kilpailunrajoituksen välttämättömyys. Tässä yhteydessä on arvioitava, ovatko yksittäiset rajoitukset kohtuudella tarpeellisia tehokkuusetujen saavuttamiseen. Sopimuspuolten on perusteltava väitteensä sekä rajoituksen luonteen että sen voimakkuuden osalta.
79. Rajoitus on välttämätön, jos sen puuttuminen poistaisi sopimuksesta seuraavat tehokkuusedut, vähentäisi niitä merkittävästi tai tekisi niiden toteutumisesta huomattavasti epätodennäköisempää. Vaihtoehtoisten ratkaisujen arvioinnissa on otettava huomioon tietyn rajoituksen poistamisesta tai vähemmän rajoittavan vaihtoehdon soveltamisesta seuraava kilpailun tosiasiallinen ja potentiaalinen paraneminen. Mitä rajoittavampi rajoitus on, sitä tiukempi on kolmannen edellytyksen arviointi⁽⁷⁶⁾. Rajoituksia, jotka on kielletty ryhmäpoikkeusasetuksissa tai joita luonnehditaan komission suuntaviivoissa ja tiedonannoissa vakavimmiksi kilpailunrajoituksiksi, ei todennäköisesti pidetä välttämättöminä.
80. Välttämättömyys arvioidaan siinä kokonaistilanteessa, jossa sopimusta sovelletaan, ja siinä on otettava huomioon etenkin markkinoiden rakenne, sopimukseen liittyvät taloudelliset riskit ja osapuolten kannustimet. Mitä epävarmempi on sopimuksen kohteena olevan tuotteen menestys, sitä todennäköisemmin saatetaan rajoitusta tarvita tehokkuusetujen toteutumisen varmistamiseksi. Rajoitukset saattavat myös olla välttämättömiä osapuolien kannustimien yhdenmukaistamiseksi ja sen varmistamiseksi, että ne keskittävät ponnistelunsa sopimuksen täytäntöönpanoon. Rajoitus saattaa esimerkiksi olla tarpeellinen viivästymisongelmien välttämiseksi, kun yksi osapuoli on tehnyt huomattavan uponneita kustannuksia aiheuttaneen investoinnin. Kun esimerkiksi tavarantoimittaja on tehnyt huomattavan liikesuhteeseen kiinteästi liittyvän investoin-

nin tarkoituksenaan toimittaa komponentteja asiakkaalle, tavarantoimittaja on sidoksissa tähän asiakkaaseen. Jotta vältettäisiin tilanne, jossa asiakas myöhemmin käyttää hyväkseen tätä riippuvuutta edullisempien ehtojen saamiseksi, saattaa olla tarpeen asettaa velvoite olla ostamatta kyseisiä komponentteja kolmansilta osapuolilta tai asettaa velvoite ostaa vähimmäismäärä komponentteja kyseiseltä tavarantoimittajalta (⁷⁷).

81. Joissakin tapauksissa rajoitus voi olla välttämätön vain tietyn ajan, ja tällöin 81 artiklan 3 kohdan mukaista poikkeus soveltuu vain tuona aikana. Tässä arvioinnissa on otettava huomioon aika, jonka osapuolet tarvitsevat poikkeussäännön soveltumiseen oikeuttavan tehokkuusedun saavuttamiseen (⁷⁸). Jos etuja ei voida saavuttaa ilman merkittäviä investointeja, on otettava huomioon etenkin aika, joka tarvitaan näiden investointien asianmukaisen tuoton varmistamiseen, ks. myös edellä 44 kohta.
82. Näitä periaatteita voidaan kuvailla seuraavilla hypoteettisilla esimerkeillä:

P tuottaa ja jakelee pakastepizzoja. Sen markkinaosuus on 15 prosenttia jäsenvaltiossa X. Tuotteet toimitetaan suoraan vähittäismyymyjille. Koska useimpien vähittäismyymyjien varastointikapasiteetti on rajallinen, toimitusten on oltava suhteellisen säännöllisiä. Tämän vuoksi käytettävien ajoneuvojen kapasiteetin käyttöaste on alhainen ja ne ovat suhteellisen pieniä. T on pakastepizzojen ja muiden pakasteiden tukkumyyjä, ja se toimittaa tuotteita enimmäkseen samoille asiakkaille kuin P. T:n toimittamien pizzatuotteiden markkinaosuus on 30 prosenttia. T:llä on suurempia ajoneuvoja ja liikakapasiteettia. P tekee yksinmyyntisopimuksen T:n kanssa jäsenvaltiossa X ja sitoutuu varmistamaan, että muissa jäsenvaltioissa olevat jälleenmyyjät eivät myy T:n myyntialueella aktiivisesti eivätkä passiivisesti. T sitoutuu mainostamaan tuotteita, tutkimaan kuluttajien makutottumuksia ja tyytyväisyyttä ja varmistamaan, että kaikki tuotteet toimitetaan vähittäismyymyjille 24 tunnin kuluessa. Sopimuksen johdosta kokonaisjakelukustannukset supistuvat 30 prosenttia, sillä kapasiteettia käytetään tehokkaammin ja reittien kaksoiskäyttö poistuu. Sopimus johtaa myös lisäpalvelujen tarjoamiseen kuluttajille. Passiivista myyntiä koskevat rajoitukset ovat vertikaalisista kilpailunrajoituksista annetun ryhmäpoikkeusasetuksen (⁷⁹) mukaan vakavimpia kilpailunrajoituksia ja ne katsotaan välttämättömiksi vain poikkeuksellisissa olosuhteissa. T:n vakiintunut markkina-asema ja sille asetettujen velvoitteiden laatu osoittavat, että tämä ei ole poikkeuksellinen tapaus. Toisaalta aktiivisen myynnin kieltäminen on todennäköisesti välttämätön. On todennäköistä, että T ei ole yhtä kiinnostunut myymään

ja mainostamaan P:n tuotemerkkiä, jos muissa jäsenvaltioissa olevat jälleenmyyjät voisivat myydä aktiivisesti jäsenvaltiossa X ja hyötyä ilmaiseksi T:n ponnisteluista. Näin on etenkin silloin, kun T jakelee myös kilpailevia tuotemerkkejä ja sen vuoksi se voi yrittää myydä enemmän niitä tuotemerkkejä, joista muut voivat hyötyä vähiten.

S on virvoitusjuomien tuottaja, ja sen markkinaosuus on 40 prosenttia. Lähimmän kilpailijan markkinaosuus on 20 prosenttia. S tekee toimitussopimuksia sellaisten asiakkaiden kanssa, joiden osuus on 25 prosenttia kysynnästä ja jotka sitoutuvat ostamaan pelkästään S:lta viiden vuoden ajan. Eräiden muiden asiakkaiden kanssa, joiden osuus on 15 prosenttia kysynnästä, S tekee sopimuksia, joiden mukaan asiakkaille myönnetään neljännesvuosittaisia tavoitealennuksia, jos niiden ostot ylittävät asiakaskohtaisesti määritellyt tavoitteet. S väittää, että sopimusten johdosta se voi ennustaa kysynnän tarkemmin ja suunnitella tuotannon paremmin, alentaa raaka-aineiden säilytys- ja varastointikustannuksia ja välttää toimitusvaikeuksia. Kun otetaan huomioon S:n markkina-asema ja rajoitusten yhdistetty kattavuus, on hyvin epätodennäköistä, että rajoitukset katsotaan välttämättömiksi. Yksinostovelvoite ylittää tuotannon suunnittelun vaatimukset ja sama on totta tavoitealennusjärjestelmän osalta. Kysyntä voidaan ennustaa vähemmän rajoittavin keinoin. S voisi esimerkiksi houkutella asiakkaita tilaamaan suuria määriä kerrallaan tarjoamalla määrälennuksia tai tarjoamalla alennuksia asiakkaille, jotka tekevät sitovan tilauksen etukäteen määriteltävä toimituspäivää varten.

3.4 Perustamissopimuksen 81 artiklan 3 kohdan toinen edellytys: kuluttajien kohtuullinen osuus

3.4.1 Yleisiä huomioita

83. Perustamissopimuksen 81 artiklan 3 kohdan mukaan kuluttajien on saatava kohtuullinen osuus kilpailua rajoittavan sopimuksen tuottamista tehokkuuseduista.
84. "Kuluttajien" käsitteeseen sisältyvät kaikki sopimuksen kattamien tuotteiden käyttäjät, mukaan luettuina näitä tuotteita tuotannon tekijöinä käyttävät valmistajat, tukkukauppiat, vähittäismyymyjät ja loppukuluttajat eli luonnolliset henkilöt, jotka eivät hanki näitä tuotteita omaa kauppaa tai ammattiaan varten. Toisin sanoen 81 artiklan 3 kohdassa tarkoitettujen kuluttajien ovat sopimuspuolten asiakkaat ja myöhemmät ostajat. Nämä asiakkaat voivat olla yrityksiä, kuten teollisuuskoneiden ostajia tai tuotannon jatkojalostajia, tai loppukuluttajia, kuten jäätelön tai polkupyörien ostajia.

85. "Kohtuullisen osuuden" käsite viittaa siihen, että välittyvän hyödyn on vähintäänkin kompensoitava tosiasialliset tai todennäköiset kielteiset vaikutukset, joita kuluttajille aiheutuu 81 artiklan 1 kohdassa tarkoitettusta kilpailunrajoituksesta. Perustamissopimuksen 81 artiklan kilpailunvastaisten sopimusten estämisen kokonaistavoitteen mukaisesti sopimuksen nettovaikutuksen on oltava vähintäänkin neutraali niiden kuluttajien näkökulmasta, joihin sopimus suoraan tai todennäköisesti vaikuttaa⁽⁸⁰⁾. Jos sopimus heikentää näiden kuluttajien tilannetta, 81 artiklan 3 kohdan toinen edellytys ei täyty. Sopimuksen myönteisiä vaikutuksia on verrattava siitä kuluttajille aiheutuviin kielteisiin vaikutuksiin, ja myönteisten vaikutusten on kompensoitava kielteiset vaikutukset⁽⁸¹⁾. Jos näin on, sopimuksesta ei ole kuluttajille haittaa. Lisäksi koko yhteiskunta hyöttyy silloin, kun tehokkuusetujen ansiosta joko käytetään vähemmän voimavaroja kulutettavan tuotoksen tuottamiseen tai tuotetaan arvokkaampia tuotteita ja kohdennetaan voimavaroja entistä tehokkaammin.
86. Kuluttajien ei tarvitse saada osuutta jokaisesta ensimmäisen edellytyksen yhteydessä yksilöidystä tehokkuusedusta. Riittää, että niiden saama hyöty kompensoi kilpailua rajoittavan sopimuksen kielteiset vaikutukset. Tällöin kuluttajat saavat kohtuullisen osuuden kokonaisytyöstä⁽⁸²⁾. Jos kilpailua rajoittava sopimus johtaa todennäköisesti hintojen nousuun, kuluttajien on saatava täydellinen hyvitys laadun paranemisena tai muina hyötyinä. Jollei näin tapahdu, 81 artiklan 3 kohdan toinen edellytys ei täyty.
87. Ratkaisevana tekijänä ovat tuotteiden kuluttajille merkityksellisillä markkinoilla aiheutuvat kokonaisvaikutukset, eivätkä kuluttajaryhmän yksittäisille jäsenille aiheutuvat vaikutukset⁽⁸³⁾. Joissakin tapauksissa tehokkuusetujen toteutuminen saattaa viedä jonkin aikaa. Sopimuksella saattaa olla siihen asti vain kielteisiä vaikutuksia. Se, että kuluttajat saavat hyödyn vasta tietyllä viiveellä, ei sinänsä estä 81 artiklan 3 kohdan soveltumista. Mitä pitempi viive on, sitä suurempia on kuitenkin oltava tehokkuusetujen, jotka kompensoivat myös kuluttajille viiveen aikana aiheutuneet haitat.
88. Tätä arvioitaessa on otettava huomioon se, että kuluttajien tulevaisuudessa saaman hyödyn arvo ei ole sama kuin välitön hyöty. Sadan euron säästön arvo on nyt suurempi kuin saman säästön arvo vuotta myöhemmin. Kuluttajien tulevaisuudessa saama hyöty ei näin ollen korvaa täysin nimellisarvoisesti saman suuruista välitöntä haittaa. Jotta kuluttajille nyt aiheutuvaa haittaa voitaisiin verrata kuluttajien tulevaisuudessa saamaan hyötyyn, tulevan hyödyn arvo on diskontattava. Diskonttokertoimen on heijastettava mahdollista inflaatioastetta ja menetettyä korkoa tulevan hyödyn alhaisemman arvon indikaattorina.
89. Toisissa tapauksissa osapuolet voivat sopimuksen ansiosta saada tehokkuusedut aikaisemmin kuin muutoin olisi mahdollista. Tällöin on otettava huomioon kielteiset vaikutukset, jotka todennäköisesti aiheutuvat kuluttajille merkityksellisillä markkinoilla sen jälkeen, kun tämä läpimenoaika on kulunut. Jos osapuolet saavat kilpailua rajoittavan sopimuksen ansiosta vahvan aseman markkinoilla, ne saattavat voida periä merkittävästi korkeamman hinnan kuin muutoin olisi mahdollista. Jotta 81 artiklan 3 kohdan toinen edellytys täytyisi, kuluttajien saaman hyödyn siitä, että tuotteet ovat aikaisemmin saatavilla, on kompensoitava hinnankorotus. Näin saattaa olla esimerkiksi silloin, kun sopimuksen johdosta kaksi rengasvalmistajaa voi tuoda markkinoille uuden huomattavasti turvallisemman renkaan kolme vuotta aikaisemmin ja lisäämällä markkinavoimaa ne voivat samanaikaisesti korottaa hintoja 5 prosenttia. Tässä tapauksessa on todennäköistä, että huomattavasti paremman tuotteen aikaisempi saatavuus kompensoi hinnankorotuksen.
90. Perustamissopimuksen 81 artiklan 3 kohdan toiseen edellytykseen liittyy liukuva asteikko. Mitä suuremmasta 81 artiklan 1 kohdassa tarkoitettua kilpailunrajoituksesta on kyse, sitä suurempia on tehokkuusetujen ja kuluttajien saaman hyödyn oltava. Liukuvan asteikon lähestymistapa merkitsee, että jos sopimuksen kilpailua rajoittavat vaikutukset ovat melko vähäisiä ja tehokkuusedut ovat huomattavia, on todennäköistä, että kuluttajat saavat kohtuullisen osuuden kustannussäästöjen tuomasta edusta. Tällöin ei yleensä ole tarpeen analysoida yksityiskohtaisesti, täyttyykö 81 artiklan 3 kohdan toinen edellytys, kunhan määräyksen soveltamisen kolme muuta edellytystä täyttyvät.
91. Sen sijaan, jos sopimuksen kilpailua rajoittavat vaikutukset ovat huomattavia ja kustannussäästöt melko merkityksellisiä, on hyvin epätodennäköistä, että 81 artiklan 3 kohdan toinen edellytys täyttyy. Kilpailunrajoituksen vaikutus riippuu rajoituksen voimakkuudesta ja sopimuksen jälkeisestä kilpailuasteesta.

92. Jos sopimuksella on sekä huomattavia kilpailunvastaisia vaikutuksia että huomattavia kilpailua edistäviä vaikutuksia, tarvitaan huolellista analyysia. Kun tällaisissa tapauksissa arvioidaan tasapainoa, on otettava huomioon, että kilpailu on pitkällä aikavälillä tehokkuuden ja innovaation tärkeä edistäjä. Yrityksillä, joihin ei kohdistu todellista kilpailupainetta, kuten määräävässä asemassa olevilla yrityksillä, on vähemmän kannustimia säilyttää tai kehittää tehokkuusetuja. Mitä voimakkaammin sopimus vaikuttaa kilpailuun, sitä todennäköisemmin kuluttajat joutuvat pitkällä aikavälillä kärsimään siitä.

93. Kahdessa seuraavassa jaksossa kuvaillaan yksityiskohtaisesti kuluttajien saaman hyödyn arvioimisen puitteet. Ensimmäisessä jaksossa käsitellään kustannusetuja, kun taas toinen jakso kattaa muut tehokkuusedut, kuten uudet ja entistä paremmat tuotteet (laadulliset tehokkuusedut). Seuraavassa kahdessa jaksossa määriteltävät puitteet ovat erityisen tärkeitä tapauksissa, joissa ei ole ilmiselvää, että kilpailulle aiheutuvat haitat ovat merkittävämpiä kuin kuluttajien saamat hyödyt tai päinvastoin⁽⁸⁴⁾.

94. Soveltaessaan edellä esitettyjä periaatteita komissio ottaa huomioon, että usein on vaikea laskea tarkkaan kuluttajien saaman hyödyn määrää ja erilaisia kuluttajien saamia hyötyjä. Yritysten on ainoastaan todistettava väitteensä esittämällä niin paljon arvioita ja tietoja, kuin niiden on kohtuullisesti mahdollista saada, kun otetaan huomioon kunkin tapauksen olosuhteet.

3.4.2 Kustannusetujen välittyminen ja tasapainottaminen

95. Silloin, kun markkinoilla ei vallitse täydellistä kilpailua – jollaista ei yleensä esiinny – yritykset voivat jossain määrin vaikuttaa markkinahintaan muuntelemalla tuotantoon⁽⁸⁵⁾. Ne saattavat myös erilaistaa hintoja kuluttajien välillä.

96. Kustannusedut saattavat toisinaan johtaa siihen, että tuotanto kasvaa ja kuluttajien hinnat laskevat. Jos asianomaiset yritykset voivat kustannusetujen ansiosta kasvattaa voittoa laajentamalla tuotantoa, osa hyödystä saattaa

välittyä kuluttajille. Arvioitaessa sitä, missä määrin kustannusedut voivat välittyä kuluttajille, ja 81 artiklan 3 kohtaan kuuluvan tasapainottamisen tuloksia on otettava huomioon etenkin seuraavat tekijät:

a) markkinoiden ominaispiirteet ja rakenne,

b) tehokkuusetujen luonne ja suuruus,

c) kysynnän joustavuus, ja

d) kilpailunrajoituksen voimakkuus.

Tavallisesti on tarkasteltava kaikkia näitä tekijöitä. Koska 81 artiklan 3 kohtaa sovelletaan vain tapauksissa, joissa markkinoilla esiintyvää kilpailua rajoitetaan tuntuvasti (ks. edellä 24 kohta), ei voida olettaa, että jäljelle jäävä kilpailu takaa, että kuluttajat saavat kohtuullisen osuuden hyödystä.

97. Markkinoille jäävän kilpailun aste ja luonne vaikuttavat hyödyn välittymisen todennäköisyyteen. Mitä enemmän kilpailua jää jäljelle, sitä todennäköisemmin yksittäiset yritykset yrittävät kasvattaa myyntiään välittämällä kuluttajille kustannusetuja. Jos yritykset kilpailevat pääasiallisesti hinnoilla eikä niille ole asetettu merkittäviä kapasiteettirajoituksia, hyöty saattaa välittyä melko nopeasti. Jos kilpailua käydään pääasiallisesti kapasiteetilla ja kapasiteettien mukauttaminen tapahtuu tietyllä viiveellä, hyöty välittyy hitaammin. Hyöty välittyy todennäköisesti hitaammin myös silloin, kun markkinarakenteen suosii hyläystä yhteistoimintaa⁽⁸⁶⁾. Jos on todennäköistä, että kilpailijat vastaavat yhden tai usean sopimuspuolen tuotannon lisäämiseen vastatoimilla, tämä voi vähentää intoa lisätä tuotantoa, ellei tehokkuusetujen tuoma kilpailuetu ole niin voimakas, että se kannustaa asianomaisia yrityksiä luopumaan yhteisestä toimintalinjasta, jota oligopolin jäsenet ovat noudattaneet markkinoilla. Toisin sanoen sopimuksen tuomat tehokkuusedut voivat saada asianomaiset yritykset muuttamaan "yksinäisiksi susiksi" (ma-verick)⁽⁸⁷⁾.

98. Myös tehokkuusetujen luonteella on suuri merkitys. Talousteorian mukaan yritykset maksimoivat voittonsa myymällä tuotosyksiköitä siihen asti, kunnes rajatuotto on yhtä suuri kuin rajakustannus. Rajatuotto on kokonaistuoton muutos, joka seuraa ylimääräisen tuotosyksikön myynnistä, ja rajakustannus on kokonaiskustannuksen muutos, joka seuraa ylimääräisen tuotosyksikön valmistamisesta. Tämän periaatteen mukaan voiton maksimointiin tähtäävän yrityksen tuotanto- ja hinnoittelupäätökset eivät yleensä määräydy sen kiinteiden kustannusten perusteella (eli kustannusten, jotka eivät vaihtelevat tuotantototehon mukaan) vaan sen muuttuvien kustannusten perusteella (eli kustannusten, jotka vaihtelevat tuotantototehon mukaan). Sen jälkeen, kun kiinteät kustannukset on maksettu ja kapasiteetti on vahvistettu, tuotanto- ja hinnoittelupäätöksiin vaikuttavat muuttuvat kustannukset ja kysyntä. Esimerkiksi voidaan ottaa tilanne, jossa kaksi yritystä valmistaa kumpikin kahta tuotetta kahdella tuotantolinjalla, jotka toimivat vain puolella kapasiteetistaan. Erikoistumisopimuksella kumpikin yritys voi erikoistua jommankumman tuotteen valmistukseen ja lakata käyttämästä toista tuotantolinjaansa toisen tuotteen valmistukseen. Erikoistumalla yritykset voivat myös laskea muuttuvia tuotanto- ja varastointikustannuksiaan. Ainoastaan jälkimmäiset säästöt vaikuttavat suoraan yrityksen hinnoittelu- ja tuotantopäätöksiin, sillä ne vaikuttavat tuotannon rajakustannuksiin. Yhden tuotantolinjan lakkauttaminen ei laske yritysten muuttuvia kustannuksia eikä vaikuta niiden tuotantokustannuksiin. Yrityksillä voi olla suora kannustin välittää kuluttajille korkeampana tuotantona ja alhaisempina hintoina tehokkuusedut, jotka vähentävät rajakustannuksia, mutta niillä ei ole tällaista suoraa kannustinta sellaisten tehokkuusetujen osalta, jotka vähentävät kiinteitä kustannuksia. Näin ollen kuluttajat saavat todennäköisemmin kohtuullisen osuuden tehokkuuseduista silloin, kun muuttuvat kustannukset pienenevät verrattuna tilanteeseen, jossa kiinteät kustannukset pienenevät.
99. Vaikka yrityksillä saattaakin olla kannustimia tietyn tyyppisten kustannusetujen välittämiseen, niitä ei välttämättä välitetä sataprosenttisesti. Tosiasiallinen välittymisaste riippuu siitä, missä määrin kuluttajat reagoivat hinnoissa tapahtuviin muutoksiin, eli kysynnän joustavuudesta. Mitä enemmän kysyntä kasvaa, kun hinnat laskevat, sitä suurempi on välittymisaste. Tämä johtuu siitä, että mitä enemmän myynti lisääntyy, kun hintoja lasketaan tuotannon kasvun takia, sitä todennäköisempää on, että myynti tasoittaa tulojen menetyksen, joka johtuu hintojen laskeamisesta tuotannon kasvun takia. Jos hintoja ei ole erilaisitettu, hintojen laskeminen vaikuttaa kaikkiin yrityksen myymiin yksiköihin, jolloin rajatuotto on pienempi kuin rajatuotoksesta saatu hinta. Jos asianomaiset yritykset voivat veloittaa erilaisia hintoja erilaisilta asiakkailta, eli erilaistaa hintoja, etu välittyy yleensä vain kuluttajille, jotka reagoivat herkästi hinnanmuutoksiin ⁽⁸⁸⁾.
100. On syytä ottaa huomioon, että usein tehokkuusedut eivät vaikuta asianomaisten yritysten koko kustannusrakenteeseen. Tällöin vaikutukset kuluttajien hintoihin vähenevät. Jos osapuolet voivat sopimuksen ansiosta esimerkiksi vähentää tuotantokustannuksia 6 prosenttia, mutta tuotantokustannusten osuus niistä kustannuksista, joiden pohjalta hinnat määräytyvät, on vain yksi kolmasosa, vaikutus tuotteiden hintaan on 2 prosenttia, jos oletetaan, että hyöty välitetään kokonaisuudessaan.
101. Viimeisenä ja tärkeänä seikkana on verrattava kilpailunrajoituksen ja kustannusetujen vastakkaisia voimia. Yhtäältä kilpailua rajoittavan sopimuksen tuoma markkina-voiman lisääntyminen antaa asianomaisille yrityksille mahdollisuuden ja syyn korottaa hintoja. Toisaalta huomioon otettavat kustannusedut saattavat kannustaa asianomaisia yrityksiä laskemaan hintoja (ks. edellä 98 kohta). Näiden kahden vastakkaisen voiman vaikutuksia on verrattava keskenään. Tässä yhteydessä on syytä muistuttaa, että edellytykseen, jonka mukaan hyödyn on välityttävä kuluttajille, liittyy liukuva asteikko. Jos sopimuksella vähennetään merkittävästi osapuoliin kohdistuvaa kilpailupainetta, tarvitaan poikkeuksellisen suuria kustannusetuja, jotta hyötyä välitettiin riittävästi.

3.4.3 Muiden tehokkuusetujen välittyminen ja tasapainottaminen

102. Kuluttajien saama hyöty voi ilmetä myös laadullisina tehokkuusetuina, kuten uusina ja entistä parempina tuotteina, joilla on kuluttajille riittävästi lisäarvoa kompensoimaan sopimuksen kilpailunvastaisia vaikutuksia, hinnankorotus mukaan luettuna.

103. Tällainen arviointi edellyttää arvoarvostelmaa. Näiden dynaamisten tehokkuusetujen täsmällistä arvoa on vaikea määrittellä. Arvioinnin pohjimmainen tavoite pysyy kuitenkin samana, eli on todennettava sopimuksen kokonaisvaikutukset kuluttajille merkityksellisillä markkinoilla. 81 artiklan 3 kohtaan vetoavien yritysten on osoitettava, että kuluttajat saavat vastaavan hyödyn (ks. edellä 57 ja 86 kohta).

104. Uusien ja entistä parempien tuotteiden saatavuus on kuluttajien hyvinvoinnin tärkeä lähde. Niin kauan kuin näistä parannuksista johtuva arvon lisäys on merkittävämpi kuin kilpailua rajoittavasta sopimuksesta seuraavan hinnan muuttumattomuuden tai -korotuksen aiheuttama haitta, kuluttajien tilanne on parempi, kuin se olisi ilman sopimusta, ja 81 artiklan 3 kohdassa edellytetty hyödyn välittyminen kuluttajille yleensä toteutuu. Silloin kun sopimuksen todennäköisenä vaikutuksena on kuluttajahintojen nouseminen merkityksellisillä markkinoilla, on arvioitava huolellisesti, luovatko väitetyt tehokkuusedut kyseessä olevilla markkinoilla kuluttajille todellista arvoa tasoittaen siten kilpailun rajoittamisen kielteiset vaikutukset.

3.5 Perustamissopimuksen 81 artiklan 3 kohdan neljäs edellytys: kilpailu ei saa poistua

105. Perustamissopimuksen 81 artiklan 3 kohdan neljännen edellytyksen mukaan sopimus ei saa antaa asianomaisille yrityksille mahdollisuutta poistaa kilpailua merkittävältä osalta kysymyksessä olevia tuotteita. Kilpailun suojeleminen ja kilpailuprosessi asetetaan pohjimmiltaan kilpailua rajoittavien sopimusten mahdollisten kilpailua edistävien tehokkuusetujen edelle. Perustamissopimuksen 81 artiklan 3 kohdan viimeisessä edellytyksessä tunnustetaan se tosiseikka, että yritysten välinen kilpailu edistää olennaisesti talouden tehokkuutta, mukaan luettuina innovaationa ilmenevät dynaamiset tehokkuusedut. Toisin sanoen 81 artiklan perimmäisenä tavoitteena on suojella kilpailuprosessia. Kun kilpailu poistuu, kilpailuprosessi päättyy, ja lyhyen aikavälin tehokkuusedut ovat pienempiä kuin pitkän aikavälin menetykset, jotka ovat seurausta muun muassa vakiintuneelle yritykselle asemansa säilyttämisestä aiheutuvista kustannuksista (järjestelmällinen eduntavoittelu, "rent seeking"), resurssien kohdentamisesta väärin, innovoinnin vähentymisestä ja korkeammista hinnoista.

106. Perustamissopimuksen 81 artiklan 3 kohdan käsite kilpailun poistamisesta merkittävältä osalta kysymyksessä olevia tuotteita on 81 artiklan 3 kohdalle ominainen yhteisön oikeuden itsenäinen käsite⁽⁸⁹⁾. Tätä käsitettä sovellettaessa on kuitenkin otettava huomioon 81 ja 82 artiklan välinen suhde. Vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan 81 artiklan 3 kohdan soveltaminen ei saa estää 82 artiklan soveltamista⁽⁹⁰⁾. Lisäksi, kun otetaan huomioon, että sekä 81 että 82 artiklan tavoitteena on tehokkaan kilpailun säilyttäminen markkinoilla, 81 artiklan 3 kohtaa on johdonmukaisuuden vuoksi tulkittava siten, että se sulkee pois tämän määräyksen soveltamisen sellaisiin kilpailua rajoittaviin sopimuksiin, jotka muodostavat määräävän aseman väärinkäytön⁽⁹¹⁾ ⁽⁹²⁾. Kaikki määräävässä asemassa olevan yrityksen tekemät 81 artiklan 1 kohdassa tarkoitettulla tavalla kilpailua rajoittavat sopimukset eivät kuitenkaan muodosta määräävän aseman väärinkäyttöä. Näin on esimerkiksi silloin, kun määräävässä asemassa oleva yritys osallistuu sellaiseen yhteisyritykseen⁽⁹³⁾, jonka katsotaan rajoittavan kilpailua ja joka ei hoida kaikkea itsenäiselle taloudelliselle yksikölle kuuluvaa toimin-

taa, mutta johon liittyy merkittävää varojen integrointia tai muuta vastaavanlaista toimintaa.

107. Perustamissopimuksen 81 artiklan 3 kohdan viimeisessä edellytyksessä tarkoitettu kilpailun poistaminen riippuu sopimusta ennen vallinneesta kilpailuasteesta ja kilpailua rajoittavan sopimuksen vaikutuksesta kilpailuun eli sopimuksen aiheuttamasta kilpailun vähenemisestä. Mitä heikompi kilpailu on valmiiksi merkityksellisillä markkinoilla, sitä pienempi väheneminen riittää 81 artiklan 3 kohdassa tarkoitettuun kilpailun poistamiseen. Lisäksi mitä enemmän sopimus vähentää kilpailua, sitä todennäköisemmin kilpailu saattaa poistua merkittävältä osalta kysymyksessä olevia tuotteita.

108. Perustamissopimuksen 81 artiklan 3 kohdan viimeisen edellytyksen soveltamiseksi on analysoitava realistisesti kilpailun erilaiset lähteet markkinoilla, niiden sopimuspuoliin kohdistaman kilpailupaineen voimakkuus ja sopimuksen vaikutus tähän kilpailupaineeseen. Sekä tosiasiallinen että potentiaalinen kilpailu otetaan huomioon.

109. Vaikka markkinaosuuksilla on merkitystä, tosiasiallisen kilpailun muiden lähteiden tärkeyttä ei voida arvioida pelkästään markkinaosuuden pohjalta. Yleensä tarvitaan laajempaa laadullista ja määrällistä analyysia. Tosiasiallisen kilpailijoiden kykyä ja intoa kilpailla on tarkasteltava. Kilpailijoiden mahdolliset kapasiteettirajoitukset tai verrannollisesti katsoen korkeammat tuotantokustannukset vähentävät väistämättä niiden kohdistamaa kilpailupainetta.

110. Sopimuksen kilpailuvaikutusten arvioinnissa on syytä tarkastella myös sopimuksen vaikutuksia kilpailun eri parametreihin. Perustamissopimuksen 81 artiklan 3 kohdan viimeinen edellytys ei täyty, jos sopimus poistaa kilpailun jossakin sen tärkeimmistä muodoista. Tämä koskee erityisesti tapauksia, joissa sopimus poistaa hintakilpailun⁽⁹⁴⁾ tai innovaation ja uusien tuotteiden kehittämisen alalla käytävän kilpailun.

111. Osapuolten tosiasiallinen markkinakäyttäytyminen voi auttaa selvittämään sopimuksen vaikutuksia. Jos osapuolet ovat sopimuksen tekemisen jälkeen panneet täytäntöön ja pitäneet voimassa huomattavia hinnankorotuksia tai jos niiden käyttäytyminen viittaa muulla tavoin merkittävään markkinavoimaan, tämä kertoo siitä, ettei osapuoliin kohdistu todellista kilpailupainetta ja että kilpailu on poistunut merkittävältä osalta kysymyksessä olevia tuotteita.

112. Myös aiempi kilpailuvuorovaikutus saattaa antaa merkkejä sopimuksen vaikutuksesta tulevaan kilpailuvuorovaikutukseen. Yritys voi saada mahdollisuuden 81 artiklan 3 kohdassa tarkoitettuun kilpailun poistamiseen, jos se tekee sopimuksen sellaisen kilpailijan kanssa, joka on aikaisemmin toiminut ”yksinäisenä sutena”⁽⁹⁵⁾. Tällainen sopimus voi muuttaa kilpailijan intoa ja kykyä kilpailla ja siten poistaa markkinoilta tärkeän kilpailun lähteen.
113. Tapauksissa, joihin liittyy erilaistettuja tuotteita, eli tuotteita, joissa on kuluttajien näkökulmasta eroja, sopimuksen vaikutus saattaa riippua sopimuspuolten myymien tuotteiden välisestä kilpailusuhteesta. Kun yritykset tarjoavat erilaistettuja tuotteita, yksittäisten tuotteiden toisilleen aiheuttama kilpailupaine vaihtelee niiden keskinäisen korvaavuuden mukaan. Tästä syystä on tarkasteltava, mikä on osapuolten tarjoamien tuotteiden välinen korvaavuusaste eli millaista kilpailupainetta ne aiheuttavat toisilleen. Mitä lähemmin sopimuspuolten tuotteet korvaavat toisensa, sitä voimakkaampi on sopimuksen todennäköinen kilpailua rajoittava vaikutus. Toisin sanoen mitä korvaavampia tuotteet ovat, sitä voimakkaampi on muutos, jonka sopimus todennäköisesti aiheuttaa markkinoilla esiintyvän kilpailun rajoittamisen muodossa, ja sitä todennäköisemmin kilpailu saattaa poistua merkittävältä osalta kysymyksessä olevia tuotteita.
114. Vaikka tosiasiallisen kilpailun lähteet ovat yleensä kaikkein tärkeimpiä, sillä ne ovat helpoimmin todennettavissa, myös potentiaalisen kilpailun lähteet on otettava huomioon. Potentiaalisen kilpailun arviointi edellyttää sellaisten yritysten, jotka eivät vielä kilpaile merkityksellisillä markkinoilla, kohtaamien markkinoille pääsyn esteiden analysointia. Markkinoille pääsyn esteiden mataluutta koskevien osapuolten väitteiden tueksi on esitettävä tietoja, joissa yksilöidään potentiaalisen kilpailun lähteet, ja osapuolten on myös todistettava, miksi nämä lähteet aiheuttavat osapuolille todellista kilpailupainetta.
115. Markkinoille pääsyn esteiden ja merkittävän mittakaavan markkinoille tulon tosiasiallisen mahdollisuuden arvioinnissa on tärkeää ottaa huomioon muun muassa seuraavat tekijät:
- i) Säätelypuitteet ja niiden vaikutukset markkinoille tuloon.
 - ii) Markkinoille tulon kustannukset, uponneet kustannukset mukaan luettuina. Uponneet kustannukset ovat kustannuksia, joita markkinoille tulija ei voi saada takaisin, jos se myöhemmin poistuu markkinoilta. Mitä korkeammat ovat uponneet kustannukset, sitä suurempi on potentiaalisille tulokkaille aiheutuva kaupallinen riski.
 - iii) Pienin tehokas mittakaava toimialalla, eli se tuotannon taso, jolla keskimääräiset menot voidaan minimoida. Jos pienin tehokas mittakaava on markkinoiden kokoon verrattuna suuri, markkinoille tulo on todennäköisesti kallista ja riskialtista.
 - iv) Potentiaalisten markkinoille tulijoiden kilpailuvahvuudet. Tehokas markkinoille pääsy on erityisen todennäköinen silloin, kun potentiaalisilla tulijoilla on mahdollisuus käyttää vähintäänkin yhtä kustannustehokasta teknologiaa kuin markkinatoimijoiden, tai niillä on muita kilpailuetuja, joiden ansiosta ne voivat kilpailla tehokkaasti. Kun potentiaalisilla tulijoilla on samanlaiset tai heikommat teknologiset valmiudet kuin markkinatoimijoilla, eikä niillä ole muita merkittäviä kilpailuetuja, markkinoille tulo on riskialtista ja vähemmän tehokasta.
 - v) Ostajien asema ja kyky luoda markkinoille uusia kilpailun lähteitä. Sillä, että jotkin voimakkaat ostajat voivat neuvotella suotuisampia ehtoja sopimuspuolilta kuin niiden heikommat kilpailijat, ei ole mitään merkitystä⁽⁹⁶⁾. Voimakkaiden ostajien olemassaolo voi auttaa kumoamaan suoraan kilpailun poistamisen mahdollisuuden vain, jos on todennäköistä, että kyseiset ostajat tasoittavat tietä tehokkaalle markkinoille pääsulle.
 - vi) Markkinatoimijoiden todennäköinen reaktio markkinoille pyrkimiseen. Toimijat ovat voineet esimerkiksi aiemmalla käyttäytymisellään saada sellaisen maineen, että ne käyttäytyvät aggressiivisesti, mikä vaikuttaa markkinoille pääsyyn.
 - vii) Toimialan taloudelliset näkymät voivat antaa osviittaa sen pitkän aikavälin houkuttelevuudesta. Toimialat, jotka ovat pysähtyneet paikalleen tai jotka ovat taantumassa, eivät houkuttele markkinoille tulijoita yhtä voimakkaasti kuin kasvavat toimialat.
 - viii) Aiemmat merkittävän mittakaavan markkinoille tulot tai niiden puuttuminen.
116. Edellä olevia periaatteita voidaan kuvailla seuraavilla hypoteettisilla esimerkeillä, joiden tarkoituksena ei ole vahvistaa raja-arvoja:

Yritys A on panimo, jonka markkinaosuus on 70 prosenttia. Se myy olutta kahviloille ja muille anniskelupaikoille. Viiden viime vuoden aikana A on nostanut markkinaosuuttaan 60 prosentista. Markkinoilla toimii neljä muuta kilpailijaa B, C, D ja E, joiden markkinaosuudet ovat 10 prosenttia, 10 prosenttia, 5 prosenttia ja 5 prosenttia. Viime vuosina markkinoille ei ole tullut uusia toimijoita ja kilpailijat ovat yleensä seuranneet A:n hinnankorotuksia. A tekee sopimuksia anniskelupaikkojen kanssa. Näiden paikkojen osuus on 20 prosenttia kaikista anniskelupaikoista ja 40 prosenttia myyntivolyymista. Sopimuspuolet sitoutuvat ostamaan olutta pelkästään A:lta viiden vuoden ajan. Sopimusten johdosta kilpailijoiden kustannukset nousevat ja tulot alenevat, eivätkä kilpailijat voi myydä houkuttelevimmille anniskelupaikoille. Kun otetaan huomioon A:n viime vuosina vahvistunut markkina-asema, uusien markkinoille tulijoiden puute ja kilpailijoiden jo ennestään heikko asema, on todennäköistä, että kilpailu poistuu markkinoilta 81 artiklan 3 kohdassa tarkoitettulla tavalla.

Varustamot A, B, C ja D, joilla on yhteensä yli 70 prosentin markkinaosuus merkityksellisillä markkinoilla, tekevät sopimuksen, jossa ne sopivat aikataulujen ja hintojen yhteensovittamisesta. Sopimuksen täytäntöönpanon jälkeen hinnat nousevat 30-100 prosenttia. Markkinoilla toimii neljä muuta varustamoja, joista suurimman markkinaosuus on noin 14 prosenttia. Markkinoille ei ole viime vuosina tullut uusia toimijoita eivätkä sopimuspuolet ole menettäneet markkinaosuuttaan merkittävästi hinnankorotusten vuoksi. Nykyiset kilpailijat eivät ole tuo-

neet markkinoille huomattavasti uutta kapasiteettia eikä uusia toimijoita ole tullut markkinoille. Sopimuspuolten markkina-aseman perusteella ja koska niiden yhteistointintaan ei kohdistu kilpailupainetta voidaan kohtuudella päätellä, että sopimuspuoliin ei kohdistu todellista kilpailupainetta ja että sopimus antaa niille mahdollisuuden poistaa kilpailu 81 artiklan 3 kohdassa tarkoitettulla tavalla.

A tuottaa sähkölaitteita ammattikäyttöön ja sen markkinaosuus on 65 prosenttia kansallisilla markkinoilla. B on kilpaileva valmistaja, jonka markkinaosuus on 5 prosenttia. Se on kehittänyt uudentyyppisen moottorin, joka on tehokkaampi ja kuluttaa vähemmän sähköä. A ja B tekevät sopimuksen, jolla ne perustavat yhteistuotantoyrityksen uuden moottorin tuotantoa varten. B sitoutuu myöntämään yhteisyritykselle yksinoikeuslisenssin. Yhteisyritys yhdistää B:n uuden teknologian A:n tehokkaaseen valmistus- ja laadunvalvontaprosessiin. Markkinoilla toimii yksi toinen pääkilpailija, jonka markkinaosuus on 15 prosenttia. C puolestaan on vastikään hankkinut omistukseensa kilpailijan, jonka markkinaosuus on 5 prosenttia. C on suuri kilpailevien sähkölaitteiden kansainvälinen valmistaja, jolla itsellään on tehokasta teknologiaa. C ei ole aikaisemmin toiminut näillä markkinoilla pääasiassa siksi, että asiakkaat haluavat toimitukset ja huollon paikalliselta yritykseltä. Yritystoston avulla C pääsee markkinoille tulon edellyttämään palveluorganisaatioon. On todennäköistä, että C:n tulo markkinoille varmistaa, että kilpailu ei poistu markkinoilta.

(1) Jäljempänä termiin "sopimus" sisältyvät myös yhdenmukaistetut menettelytavat ja yritysten yhteenliittymien päätökset.

(2) EYVL L 1, 4.1.2003, s. 1.

(3) Kaikki voimassa olevat ryhmäpoikkeusasetukset ja komission tiedonannot esitetään kilpailun pääosaston verkkosivuilla osoitteessa <http://www.europa.eu.int/comm/dgs/competition>

(4) Ks. jäljempänä 36 kohta.

(5) Ks. komission tiedonanto: suuntaviivat vertikaalisista rajoituksista (EYVL C 291, 13.10.2000, s. 1) komission tiedonanto: suuntaviivat EY:n perustamissopimuksen 81 artiklan soveltamisesta horisontaalista yhteistyötä koskeviin sopimuksiin (EYVL C 3, 6.1.2001, s. 2) ja komission tiedonanto: suuntaviivat EY:n perustamissopimuksen 81 artiklan soveltamisesta teknologian siirtoa koskeviin sopimuksiin, ei vielä julkaistu.

(6) Jäsenvaltioiden väliseen kauppaan vaikuttamisen käsitettä käsitellään erillisissä suuntaviivoissa.

(7) Jäljempänä termiin "rajoitus" sisältyy myös kilpailun estyminen ja vääristyminen.

(8) Perustamissopimuksen 81 artiklan 2 kohdan nojalla tällaiset sopimukset ovat mitättömiä.

(9) Perustamissopimuksen 81 artiklan 1 kohdassa kielletään sekä tosiasialliset että mahdolliset kilpailunvastaiset vaikutukset, ks. esim. asia C-7/95 P (John Deere, Kok. 1998, s. I-3111, 77 kohta).

(10) Ks. asia T-65/98, Van den Bergh Foods (Kok. 2003, s. II-..., 107 kohta), ja asia T-112/99, Métropole télévision (M6) ym. (Kok. 2001, s. II-2459, 74 kohta), jossa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimien katsoi, että ainoastaan 81 artiklan 3 kohdassa tarkoitettussa tapauksessa voidaan verrata rajoituksen kilpailua edistäviä ja kilpailua rajoittavia vaikutuksia.

(11) Ks. alaviite 5 edellä.

(12) Ks. esim. asia C-49/92 P, Anic Participazioni (Kok. 1999, s. I-4125, 116 kohta), ja yhdistetyt asiat 40/73-48/73 ym., Suiker Unie (Kok. 1975, s. 1663, 173 kohta).

(13) Ks. edellisessä alaviitteessä mainitussa asiassa Anic Participazioni annetun tuomion 108 kohta ja asia C-277/87, Sandoz Prodotti (Kok. 1990, s. I-45).

- (¹⁴) Ks. esim. asia 14/68, Walt Wilhelm (Kok. 1969), ja uudempi asia T-203/01, Michelin (II) (Kok. 2003, s. II-... , 112 kohta).
- (¹⁵) Ks. yhdistetyt asiat T-25/95 ym., Cimenteries CBR (Kok. 2000, s. II-491, 1849 ja 1852 kohta), sekä yhdistetyt asiat T-202/98 ym., British Sugar (Kok. 2001, s. II-2035, 58–60 kohta).
- (¹⁶) Ks. asia C-453/99, Courage v. Crehan (Kok. 2001, s. I-6297), ja edellisessä alaviitteessä mainitussa asiassa Cimenteries CBR annetun tuomion 3444 kohta.
- (¹⁷) Ks. yhdistetyt asiat C-2/01 P ja C-3/01 P, Bundesverband der Arzneimittel-Importeure (Kok. 2004, s. I-... , 102 kohta).
- (¹⁸) Ks. esim. yhdistetyt asiat 25/84 and 26/84, Ford (Kok. 1985, s. 2725).
- (¹⁹) Ks. alaviitteessä 17 mainitussa asiassa Bundesverband der Arzneimittel-Importeure annetun tuomion 141 kohta.
- (²⁰) Ks. asia 56/65, Société Technique Minière (Kok. 1966, s. 337), sekä alaviitteessä 9 mainitun, asiassa John Deere annetun tuomion 76 kohta.
- (²¹) Ks. esim. yhdistetyt asiat 56/64 ja 58/66, Consten ja Grundig (Kok. 1966, s. 429).
- (²²) Ks. esim. komission päätös asiassa Elopak/Metal Box – Odin (EYVL L 209, 8.8.1990, s. 15) ja asiassa TPS (EYVL L 90, 2.4.1999, s. 6).
- (²³) Ks. alaviitteessä 20 mainitussa asiassa Société Technique Minière annettu tuomio ja asia 258/78, Nungesser (Kok. 1982, s. 2015).
- (²⁴) Ks. alaviitteessä 5 mainittujen vertikaalisista rajoituksista annettujen suuntaviivojen 119 kohdassa lueteltu sääntö 10, jonka mukaan muun muassa passiivisen myynnin rajoituksiin – jotka kuuluvat vakavimpiin rajoituksiin – ei kahden vuoden ajan sovelleta 81 artiklan 1 kohtaa, jos rajoitus on yhteydessä uuden tuotteen markkinoille tuontiin tai uusien maantieteellisten markkinoiden avaamiseen.
- (²⁵) Ks. esim. alaviitteessä 12 mainitun, asiassa Anic Partecipazioni annetun tuomion 99 kohta.
- (²⁶) Ks. jäljempänä 46 kohta.
- (²⁷) Ks. yhdistetyt asiat 29/83 ja 30/83, CRAM ja Rheinzink (Kok. 1984, s. 1679, 26 kohta), sekä yhdistetyt asiat 96/82 ym., ANSEAU-NAWEWA (Kok. 1983, s. 3369, 23–25 kohta).
- (²⁸) Ks. alaviitteessä 5 mainitut suuntaviivat horisontaalista yhteistyötä koskevista sopimuksista, 25 kohta, ja perustamissopimuksen 81 artiklan 3 kohdan soveltamisesta erikoistumissopimusten ryhmiin annetun komission asetuksen (EY) N:o 2658/2000 5 artikla (EYVL L 304, 5.12.2000, s. 3).
- (²⁹) Ks. perustamissopimuksen 81 artiklan 3 kohdan soveltamisesta vertikaalisten sopimusten ja yhdenmukaistettujen menettelytapojen ryhmiin annetun komission asetuksen (EY) N:o 2790/1999 4 artikla (EYVL L 336, 29.12.1999, s. 21), ja alaviitteessä 5 mainitut suuntaviivat vertikaalisista rajoituksista, 46 kohta ja sitä seuraavat kohdat. Ks. myös asia 279/87, Tipp-Ex (Kok. 1990, s. I-261), ja asia T-62/98, Volkswagen v. komissio (Kok. 2000, s. II-2707, 178 kohta).
- (³⁰) Ks. alaviitteessä 9 mainitun, asiassa John Deere annetun tuomion 77 kohta.
- (³¹) Ei sinänsä riitä, että sopimus rajoittaa yhden tai useamman osapuolen toimintavapautta, ks. alaviitteessä 10 mainitussa asiassa Métropole television (M6) annetun tuomion 76 ja 77 kohta. Tämä on sen periaatteen mukaista, että 81 artiklan tavoitteena on suojella kilpailua markkinoilla kuluttajien hyödyksi.
- (³²) Ks. esim. asia 5/69, Völk (Kok. 1969, s. 295, 7 kohta). Arviointiin annetaan ohjeita komission tiedonannossa vähämerkityksisistä sopimuksista, jotka eivät Euroopan yhteisön perustamissopimuksen 81 artiklan 1 kohdassa tarkoitettulla tavalla rajoita tuntuvasti kilpailua (EYVL C 368, 22.12.2001, s. 13). Tiedonannossa määritellään merkityksellisyys kielteisesti, eli sopimukset, joihin ei sovelleta de minimis -tiedonantoa, eivät välttämättä rajoita kilpailua merkittävästi. Arviointi on tehtävä tapauskohtaisesti.
- (³³) Ks. yhdistetyt asiat T-374/94 ym., European Night Services (Kok. 1998, s. II-3141).
- (³⁴) Ks. alaviite 32.
- (³⁵) Ks. komission tiedonanto merkityksellisten markkinoiden määritelmästä yhteisön kilpailuoikeuden kannalta (EYVL C 372, 9.12.1997, s. 1).
- (³⁶) EYVL:n viitetiedot alaviitteessä 5.
- (³⁷) Ks. alaviitteessä 10 mainitun, asiassa Métropole télévision (M6) ym. annetun tuomion 104 kohta.
- (³⁸) Ks. esim. asia C-399/93, Luttikhuis (Kok. 1995, s. I-4515, 12–14 kohta).
- (³⁹) Ks. alaviitteessä 10 mainitun, asiassa Métropole télévision annetun tuomion 118 kohta ja sitä seuraavat kohdat.
- (⁴⁰) Ks. alaviitteessä 10 mainitun, asiassa Métropole télévision annetun tuomion 107 kohta.
- (⁴¹) Ks. esim. alaviitteessä 22 mainittu komission päätös asiassa Elopak/Metal Box – Odin.
- (⁴²) Ks. asia 161/84, Pronuptia (Kok. 1986, s. 353).
- (⁴³) Ks. alaviite 22. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimien päätöksen alaviitteessä 10 mainitussa asiassa Métropole télévision (M6) annetussa tuomiossa.
- (⁴⁴) Osapuolten kustannussäästöt ja edut, jotka aiheutuvat pelkästään markkinavoiman käyttämisestä, eivät johda objektiivisiin hyötyihin eikä niitä voida ottaa huomioon, vrt. jäljempänä 49 kohta.

- (45) Ks. alaviitteessä 21 mainittu, asiassa Consten ja Grundig annettu tuomio.
- (46) Se, että sopimus kuuluu ryhmäpoikkeuksen piiriin, ei sinänsä merkitse, että yksittäinen sopimus kuuluu perustamissopimuksen 81 artiklan 1 kohdan piiriin.
- (47) Ks. esim. asia C-234/89, Delimitis (Kok. 1991, s. I-935, 46 kohta).
- (48) Asetuksen (EY) N:o 1/2003 36 artiklan 4 kohdassa on muun muassa kumottu kilpailusääntöjen soveltamisesta rautatie-, maantie- ja sisävesiliikenteeseen annetun asetuksen (EY) N:o 1017/68 5 artikla. Komission asetuksen (EY) N:o 1017/68 mukainen päätöskäytäntö pysyy kuitenkin merkityksellisenä sovellettaessa 81 artiklan 3 kohtaa sisävesiliikenteeseen.
- (49) Ks. jäljempänä 42 kohta.
- (50) Ks. alaviitteessä 20 mainitussa asiassa Société Technique Minière annettu tuomio.
- (51) Ks. tästä asia 319/82, Kerpen & Kerpen (Kok. 1983, s. 4173, 11 ja 12 kohta).
- (52) Ks. esim. yhdistetyt asiat T-185/00 ym., Métropole télévision SA (M6) (Kok. 2002, s. II-3805, 86 kohta), asia T-17/93, Matra (Kok. 1994, s. II-595, 85 kohta), sekä yhdistetyt asiat 43/82 ja 63/82, VBVB ja VBBB (Kok. 1984, s. 19, 61 kohta).
- (53) Ks. asia T-213/00, CMA CGM ym. (Kok. 2003, s. II-... , 226 kohta).
- (54) Ks. implisiittisesti alaviitteessä 53 mainitun, asiassa Matra annetun tuomion 139 kohta, sekä asia 26/76, Metro (I) (Kok. 1977, s. 1875, 43 kohta).
- (55) Kuluttajien käsitettä tarkastellaan jäljempänä 84 kohdassa, jossa todetaan, että kuluttajia ovat sopimuspuolten asiakkaat ja myöhemmät ostajat. Osapuolet itse eivät ole kuluttajia sovellettaessa 81 artiklan 3 kohtaa.
- (56) Arviointi on markkinakohtainen, ks. asia T-131/99, Shaw (Kok. 2002, s. II-2023, 163 kohta), jossa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimien katsoi, että 81 artiklan 3 kohdan mukainen arviointi oli tehtävä saman arvioinnin yhteydessä, joka koski rajoittavia vaikutuksia, sekä asia C-360/92 P, Publishers Association (Kok. 1995, s. I-23, 29 kohta), jossa yhteisöjen tuomioistuimien katsoi asiassa, jossa merkitykselliset markkinat olivat kansallisia markkinoita laajempia, ettei 81 artiklan 3 kohdan soveltamisen yhteydessä ollut tarkoituksenmukaista tarkastella ainoastaan vaikutuksia kansallisella alueella.
- (57) Asiassa T-86/95, Compagnie Générale Maritime ym. (Kok. 2002, s. II-1011, 343–345 kohta), ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimien katsoi, että 81 artiklan 3 kohta ei edellytä etujen kohdistuvan tiettyihin markkinoihin ja että tietyissä tapauksissa oli otettava huomioon edut ”kaikkien sellaisten markkinoiden kannalta, joihin kyseessä olevalla sopimuksella voi olla myönteisiä vaikutuksia, ja jopa tätäkin yleisemmin, kaikkien sellaisten palvelujen kannalta, joiden laatu tai tehokkuus voi parantua kyseisen sopimuksen johdosta”. On kuitenkin tärkeää, että tässä tapauksessa kuluttajaryhmä, johon vaikutus kohdistui, oli sama. Tämä asia koski monimuotokuljetusta tarjoavia kuljetuspalveluita, joihin sisältyvät muun muassa useita erilaisia useille varustamoille eri puolilla yhteisöä tarjottavia maa- ja merikuljetuksia. Rajoitukset liittyivät maakuljetuspalveluihin, joiden katsottiin muodostavan erilliset markkinat, kun taas hyödyn väitettiin toteutuvan merikuljetuspalvelujen alalla. Molempia palveluja ostivat rahdinantajat, jotka tarvitsivat monimuotokuljetuksia Pohjois-Euroopan sekä Kaakkois-Aasian ja Itä-Aasian välillä. Edellä alaviitteessä 53 mainittu asia CMA CGM koski myös tilannetta, jossa useita eri palveluja kattava sopimus vaikutti samaan kuluttajaryhmään, nimittäin rahdinantajiin, jotka tarvitsivat konttirahdin merikuljetuspalveluja Pohjois-Euroopan ja Kaukoidän välillä. Sopimuksen mukaan osapuolet sopivat maakuljetuspalvelujen, satamapalvelujen ja merikuljetuspalvelujen maksuista ja lisämaksuista. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimien katsoi (ks. 226–228 kohta), että sillä olevissa olosuhteissa relevanttien markkinoiden täsmällinen rajaaminen ei ollut tarpeen 81 artiklan 3 kohdan soveltamiseksi. Sopimuksen tarkoituksena oli rajoittaa kilpailua eikä siitä ollut hyötyä kuluttajille.
- (58) Ks. edellä alaviitteessä 5 mainittujen horisontaalista yhteistyötä koskevista sopimuksista annettujen suuntaviivojen 126 ja 132 kohta.
- (59) Ks. alaviitteessä 18 mainittu tuomio asiassa Ford.
- (60) Ks. esim. komission päätös asiassa TPS (EYVL 1999 L 90, s. 6). Samalla tavoin 81 artiklan 1 kohdan mukaista kieltoa sovelletaan vain niin kauan kuin sopimuksen tarkoituksena tai vaikutuksena on kilpailun rajoittaminen.
- (61) Ks. alaviitteessä 52 mainitun, asiassa Matra annetun tuomion 85 kohta.
- (62) Tämän vaatimuksen osalta ks. jäljempänä 49 kohta.
- (63) Ks. esim. asia T-29/92, Vereniging van Samenwerkende Prijsregelende Organisaties in de Bouwnijverheid (SPO) (Kok. 1995, s. II-289).
- (64) Ks. esim. täydellistä alueellista suojaa koskeva asia 258/78, Nungesser (Kok. 1982, s. 2015, 77 kohta).
- (65) Ks. esim. alaviitteessä 63 mainittu, asiassa SPO annettu tuomio.
- (66) Kansallisissa toimenpiteissä on muun muassa noudatettava perustamissopimuksessa vahvistettuja tavaroiden, palvelujen, henkilöiden ja pääoman vapaan liikkuvuuden sääntöjä.
- (67) Ks. esim. alaviitteessä 21 mainittu, asiassa Consten ja Grundig annettu tuomio.
- (68) Ks. komission päätös asiassa Van den Bergh Foods (EYVL L 246, 4.9.1998, s. 1).
- (69) Ks. komission päätös asiassa Glaxo Wellcome (EYVL L 302, 17.11.2001, s. 1).
- (70) Ks. esim. komission päätös asiassa GEAE/P&W (EYVL L 58, 3.3.2000, s. 16), asiassa British Interactive Broadcasting/Open (EYVL L 312, 6.12.1999, s. 1), sekä asiassa Asahi/Saint Gobain (EYVL L 354, 31.12.1994, s. 87).
- (71) Ks. komission päätös asiassa Atlas (EYVL L 239, 19.9.1996, s. 23), ja asiassa Phoenix/Global One (EYVL L 239, 19.9.1996, s. 57).
- (72) Ks. esim. komission päätös asiassa Uniform Eurocheques (EYVL L 35, 7.2.1985, s. 43).
- (73) Ks. esim. komission päätös asiassa Cégétel + 4 (EYVL L 88, 18.8.1999, s. 26).

- (74) Ensimmäisen kysymyksen osalta, joka saattaa olla merkityksellinen 81 artiklan 1 kohdan yhteydessä, ks. edellä 18 kohta.
- (75) Mittakaavaedut täyttyvät yleensä tietyssä pisteessä. Sen jälkeen keskimääräiset kustannukset pysyvät ennallaan ja saattavat jopa kasvaa esimerkiksi kapasiteettirajoitusten ja tuotantokapeikkojen takia.
- (76) Ks. alaviitteessä 57 mainitun, asiassa *Compagnie Générale Maritime* annetun tuomion 392–395 kohta.
- (77) Ks. lisätiedot alaviitteessä 5 mainittujen, vertikaalisia rajoituksia koskevien suuntaviivojen 116 kohdassa.
- (78) Ks. yhdistetyt asiat T-374/94 ym., *European Night Services* (Kok. 1998, s. II-3141, 230 kohta).
- (79) Ks. perustamissopimuksen 81 artiklan 3 kohdan soveltamisesta vertikaalisten sopimusten ja yhdenmukaistettujen menettelytapojen ryhmiin annetun komission asetuksen (EY) N:o 2790/1999 4 artikla (EYVL L 336, 29.12.1999, s. 21).
- (80) Ks. edellä alaviitteessä 21 mainittu, asiassa *Consten ja Grundig* annettu tuomio, jossa yhteisöjen tuomioistuin katsoi, että 81 artiklan 3 kohdan ensimmäisessä edellytyksessä tarkoitettujen parannusten on tarjottava tuntuja ja objektiivisia etuja, jotka ovat luonteeltaan sellaisia, että ne kompensoivat haitat, joita ne aiheuttavat kilpailulle.
- (81) On muistettava, että myönteisiä ja kielteisiä vaikutuksia periaatteessa verrataan kulloinkin kyseessä olevilla merkityksellisillä markkinoilla (ks. edellä 43 kohta).
- (82) Ks. alaviitteessä 54 mainitun, asiassa *Metro (I)* annetun tuomion 48 kohta.
- (83) Ks. alaviitteessä 56 mainitun, asiassa *Shaw* annetun tuomion 163 kohta.
- (84) Seuraavissa jaksoissa kilpailulle aiheutuvat haitat esitetään käytännöllisyyssistä hintojen kohoamisena, vaikka ne voivat ilmetä myös laadun heikkenemisenä, valikoiman supistumisena tai innovaation vähenemisenä.
- (85) Markkinoilla, joilla vallitsee täydellinen kilpailu, yksittäiset yritykset ovat hinnanottajia. Ne myyvät tuotteensa markkinahintaan, joka määräytyy kokonaistarjonnan ja -kysynnän perusteella. Yksittäisen yrityksen tuotanto on niin vähäistä, ettei muutos yksittäisen yrityksen tuotannossa vaikuta markkinahintaan.
- (86) Yritykset tekevät hiljaista yhteistoimintaa silloin, kun ne voivat koordinoida toimintaansa oligopolistisilla markkinoilla tekemättä selkeää kartellisopimusta.
- (87) Termillä tarkoitetaan yrityksiä, jotka rajoittavat markkinoiden muiden yritysten hinnoittelukäyttäytymistä. Nämä muut yritykset olisivat muuten saattaneet tehdä salaista yhteistyötä.
- (88) Kilpailua rajoittava sopimus saattaa jopa antaa asianomaisille yrityksille mahdollisuuden veloittaa korkeampia hintoja asiakkailta, joiden kysynnän joustavuus on matala.
- (89) Ks. yhdistetyt asiat T-191/98, T-212/98 ja T-214/98, *Atlantic Container Line (TACA)* (Kok. 2003, s. II-... , 939 kohta), ja asia T-395/94, *Atlantic Container Line* (Kok. 2002, s. II-875, 330 kohta).
- (90) Ks. yhdistetyt asiat C-395/96 P ja C-396/96 P, *Compagnie maritime belge* (Kok. 2000, s. I-1365, 130 kohta). Samalla tavoin 81 artiklan 3 kohdan soveltaminen ei saa estää tavaroiden, palveluiden, henkilöiden ja pääoman vapaata liikkuvuutta koskevien perustamissopimuksen määräysten soveltamista. Näitä määräyksiä voidaan joissakin oloissa soveltaa 81 artiklan 1 kohdassa tarkoitettuihin sopimuksiin, päätöksiin ja yhdenmukaistettuihin menettelytapoihin; ks. asia C-309/99, *Wouters* (Kok. 2002, s. I-1577, 120 kohta).
- (91) Ks. asia T-51/89, *Tetra Pak (I)* (Kok. 1990, s. II-309), ja yhdistetyt asiat T-191/98, T-212/98 ja T-214/98, *Atlantic Container Line (TACA)* (Kok. 2003, s. II-... , 1456 kohta).
- (92) Tällä tavoin pitäisi ymmärtää alaviitteessä 5 mainittujen vertikaalisista rajoituksista annettujen suuntaviivojen 135 kohta ja horisontaalista yhteistyötä koskevista sopimuksista annettujen suuntaviivojen 36, 71, 105, 134 ja 155 kohta, kun niissä todetaan, että määräävässä asemassa olevien yritysten tekemiin kilpailua rajoittaviin sopimuksiin ei periaatteessa voida soveltaa poikkeussääntöä.
- (93) Täysin toimivat yhteisyritykset, eli yhteisyritykset, jotka hoitavat pysyvästi kaiken itsenäiselle taloudelliselle yksikölle kuuluvan toiminnan, kuuluvat yrityskeskittymien valvonnasta annetun neuvoston asetuksen (ETY) N:o 4064/89 (EYVL L 257, 21.9.1990, s. 13) soveltamisalaan.
- (94) Ks. alaviitteessä 54 mainitun, asiassa *Metro (I)* annetun tuomion 21 kohta.
- (95) Ks. edellä 97 kohta.
- (96) Ks. asia T-228/97, *Irish Sugar* (Kok. 1999, s. II-2969, 101 kohta).

ILMOITUS LUKIJOILLE

EUROOPAN UNIONIN VIRALLINEN LEHTI 20 KIELELLÄ

Euroopan unionin virallisen lehden sarjat L ja C julkaistaan **1. toukokuuta 2004** alkaen 20:llä Euroopan unionin virallisella kielellä, kun unioniin on liittynyt kymmenen uutta jäsenmaata (Tšekki, Viro, Kypros, Latvia, Liettua, Unkari, Malta, Puola, Slovenia ja Slovakia).

Väriaita virallisen lehden kannesta häviää, ja kieli ilmaistaan ISO-koodilla: espanja (ES), tšekki (CS), tanska (DA), saksa (DE), viro (ET), kreikka (EL), englantia (EN), ranska (FR), italia (IT), latvia (LV), liettua (LT), unkari (HU), malta (MT), hollanti (NL), puola (PL), portugali (PT), slovakki (SK), sloveeni (SL), suomi (FI), ruotsi (SV).

Virallisen lehden sarjat L ja C ovat saatavissa CD-ROM-muodossa 20 kielellä toukokuun 2004 laitoksesta alkaen.

YHTEISÖN SÄÄNNÖSTÖ 9 UUDELLA KIELELLÄ

Yhteisön säännösten julkaiseminen 9 uudella virallisella kielellä on valmisteilla. Se tulee olemaan saatavissa:

— paperimuodossa tilaamalla. Niteet tulevat levitykseen heti kun ne on julkaistu. Tilaushinta on 2 000 euroa.

Kun kaikki niteet on julkaistu, ne tulevat myös olemaan saatavissa yksittäin.

— CD-ROM-muodossa, kun kaikki paperimuodossa olevat niteet on julkaistu. CD-ROMin hinta on 1 000 euroa.

— EUR-Lexissä.

Täydellinen julkaisu tulee sisältämään yli 200 nidettä (tarkkaa lukumäärää ei vielä tiedetä). Ensimmäinen nide on tällä hetkellä saatavissa 7 uudella virallisella kielellä. Ensimmäinen maltankielinen ja vironkielinen nide julkaistaan myös pian.

Lisätietoja saatte myyntiedustajiltamme (ks. takakanntta).